

PACATELE SULGERIULUI

DE

RADU ROSETTI

EDIȚIA II-a

I A Ș I

EDITURA „VIAȚA ROMÎNEASCĂ“ S. A.

1924

901

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota T 107.206
Inventar 777 478

RC 129/4

B.C.U. Bucuresti

C777478

70316

CUVÎNT ÎNAINTE

Curtea părintelui meu, ca toate casele mari boierești dela mijlocul veacului trecut, era plină de Țigani și de Țigance, desrobiți de abie la 1855 și care din moși și strămoși fusese robi sau ai neamului nostru sau ai celorlalte neamuri ce alcătuiau marea boierime moldovenească. Unii dintr'înșii, foarte bătrini, erau înzăstrați cu un uimitor dar de a povesti. Li plăcea să spuie întâmplările văzute de ei cu ochii sau auzite dela părinți și dela bunici.

Minunatele lor cuvîntări făcură adesa, în lungile sări de iarnă, să treacă înaintea ochilor mei o mulțime de icoane ale unui trecut uneori foarte îndepărtat, icoane cîteodată blînde și duioase, mai adesa însă crunte și grozave. Lenea și nepasarea tinereții împiedecîndu-mă să le pun pe hîrtie atunci, cînd erau încă vii

În mintea mea, am uitat din nenorocire cele mai multe dintr'însele; voi avea însă grijă ca acele de care îmi mai aduc aminte să nu împartă aceeași soartă.

Pe urmă plugăria și mai ales vînatul pe care l-am iubit cu patimă, m'au adus în atingere zilnică cu fărâtimea din aproape întreaga vale a Trotușului, acea fărâtime vioaie, totodată blîndă și voinică, în care găsești atîți povestitori meșteri ale căror cuvîntări curg ușor și dulce ca pîraele din codri. În sute de nopți ascultat-am, la focul otacului, pînă tîrziu după miezul nopții, amintirile pușcașilor bătrîni despre vremurile de demult, ce le auzise și ei dela bunici și strămoși, despre prădăciunile Turcilor și ale Tatarilor, despre jafurile oamenilor domnești, despre boierii iubitori de popor și despre acei, vai! cu mult mai număroși, care mînceau moșiile răzășilor în mijlocul cărora izbutise să se vîre.

Faptele ce alcătuiesc Pacatele Sulgeriului mi-au fost, toate, povestite într'acest chip unele de țigani sau țigance, altele de țărani care le auzise și ei dela părinți și dela bunici.

● Sulgeriul Mihalache Strilea, frații Nan, Ion Tiron, Zamfira, Radu Irofti, Făcăureștii, Nișă Șchiopul, Anica, Vlad Catana și igumenul Ghe-lasie au trăit cu toții, deși nu toți în aceeași

vreme și pe același loc. Fiecare din ei v făptuit cel puțin parte din faptele povestite în fețele de mai gios sau altele foarte la feliu. Am avut numai sarcina să-i adun la un loc să-i fac să trăiască în aceeași vreme și să desăvârșesc legătura între deosebitele întâmplări spre a face din ele o povestire cu șir.

Să nu se creadă că cruditățile unor amărunt și chiar a unor epizoade întregi din cartea de față este exagerată și că zugrăvesc obiceiurile și moravurile acelei vremi cu colori din cale afară negre.

Am văzut cu ochii, în al treilea șfert al veacului trecut, săvârșindu-se de cătră cei puternici, fapte chiar mai crude decât acele povestite în Pacatele Sulgeriului și nu pe ici și colea, în chip izolat, ci în toată țara. Bataia, voi zice chiar schingiuirea țiganilor era obicei obștesc, căruia nu-i puse capăt nici Convenția dela Paris, nici circulările lui Kogălniceanu, nici chiar Constituția dela 1866.

Departate să fi exagerat, am atenuat și-am atenuat chiar mult faptele mie povestite de scorbătorii celor bătuți, schingiuiți și batjocuriți.

Asămene, mijloacele întrebuintate de sulgeriul Mihalache Strilea pentru a-și întregi moșia trebuiesc privite ca din cele mai blânde și

mai puțin necinstite. Dacă Mihalache Strilea si-
lia pe răzăși să-i vîndă părțile lor, mult-puțin
le plătia, pe cînd în deobște părțile de moșie
se luau dela răzăși fără să se mai plătească.

Sulgeriul Mihalache era cel puțin darnic,
viteaz, de fire deschisă, uneori bun la inimă
și în stare să facă jertfe pentru cei ce-i erau
simpatici. Moldova din a doua jumătate a vea-
cului XVIII însă era plină de boieri și de bo-
ierănași care, dacă aveau toate păcatele sul-
geriului, mai erau și zgîrciți, lipsiți de bărbă-
ție, vicleni și falși.

Erau fără îndoială, atît printre boierii cei
mari cît și printre cei mici, firi alese, drepte,
bune, blînde și nelacome; dar asemenea firi
alcătuiau mai degrabă excepția decît regula: ob-
știa samana mai mult cu Strilea (fără bu-
nele lui însușiri), cu Grigoraș Leon, cu Grozav
și cu Putină. Dealtmintrelea acești doi de pe
urmă se mai întîlnesc din nenorocire prea a-
desa și astăzi, printre primarii, notarii și sub-
prefecții actuali.

Singur Țifescu trebuie privit ca o excepție, în
rău; în schimb însă voi destăinui că adeva-
ratul Țifescu, acel care o ars un sat într'o bi-
serică și o stîns peste cincizeci de obștii de ră-
zăși, o trăit mult mai aproape de noi.

Imi propun, dacă îmi va ajuta Dumnezeu, să prezint în curînd cetitoriului o povestire în care ne vom înfîlîni iărăși cu Zamfira și ale cărei personaje vor face parte din cea mai înaltă treaptă a boierimii de acum o sută de ani.

Autorul.

București, 6 Mai 1912.

Pacatele Sulgeriului

CAPITOLUL I

Sfârșitul unei rătăcirii

Era într'o frumoasă zi de Iunie a anului 1764, spre sară : soarele se apropia de culmea munților hotarului unguresc.

O luncă deasă, alcătuită de arini, plopi și răchiți, acoperia malul drept al Trotușului pe o lățime de două până la trei sute de stinjeni. Mai înspre miazăzi copacii se răriau lăsînd să se vadă, între pîlcurile lor, ochiuri mari de finaț presarate cu flori.

Apoi, mai departe, tot spre miazăzi, lunca se făcea iar deasă până sub malurile înalte, de prund, aproape drepte, deasupra cărora se întinde tapșanul Tămășanilor. Aceste maluri, acoperite atunci cu mărăcini deși ca peria, erau—precum mai sînt și astăzi—despicate și hăcuite de apele ce se scurg din tapșan și de cele ce izvoresc din coastele lui, dînd astfel naștere la o mulțime de rupturi și de gropi, unde creșteau măcieși, sălcii, arini și soci pe care se suia rîorușca mirositoare. Ajungeai cu greu la aceste pîlcuri de copaci din pricina mărăcinilor care le încunjurau;

dar, cînd pătrundeai în ele, te găseai într'o adevărată colibă de verdeață, închisă de jur împrejur, în mijlocul căreia se scurgea apa care izvora din deal.

Cam la mijlocul părții de corhană cuprinsă între drumul care se suie la tapșan pe lîngă biserica Stoieneștilor și acel care se scoboară de pe el spre Pietrosul cel Mic, se afla o asemenea gropniță de verdeață, lungă și lată de vr'o doi stînjăni, avînd în fundul ei un șipot din al cărui uluc de lemn curgea o șuviță îngustă de apă.

În gropniță se aflau doi inși: un barbat care șădea cu spatele razamate de trunchiul unui soc și, în fața lui, o femeie lungită pe o manta de aba, cu capul sprijinit pe un cot.

Ea nu putea să aibă mai mult de optsprezece până la douăzeci de ani și era de o frumuseță strălucitoare. Ochii negri îi erau mari și catifeლაți, nasul fără greș, iar pielea albă și rumănă care-i acoperia fața ar fi făcut fala chiar și a unei fiice a țărilor dela miazănoapte. Buzele, cam subțiri, erau rumene ca niște cireșe, gura de tot mică, iar dinții strălucitori de albeață. O basma de matasă roșie acoperia în parte pletele părului negru, aduse împrejurul capului în chip de cunună. Acest cap era așazat pe un gît rotund și alb, care ieșea din umeri plini și dintr'un sîn de o gingașă bogăție.

Peste cămeșa de borungiuc cusută cu matasă și cu fluturi, purta o scurteică de atlas verde închis din ale cărei mîneci largi, căptușite cu alb, ieșiau brațele rotunde, albe ca omătul, cu mîni gingașe și îngrijite. Fusta de ghermesit verde, mai deschis decît acel al scurteicei, era prinsă de trup printr'un brîu de șal turcesc; iar picioarele

mici, albe și înguste ieșise din imineii roșii cu vârful întors în sus.

El era un țaran de vr'o douăzeci și opt de ani, de stat urieș, cu fața de zeu frumos și blînd. Nasul mîndru era drept, părul și mustețile bălai, iar ochii de un albastru închis

Era îmbracat cum sînt îmbracați și astăzi țararii chiaburi de pe valea Trotușului: bondă de aba albastră căptușită cu roșu, cămeșă de in fără nici o cusătură, ițari de lînă subțire, brîu roșu cu chimir lat de piele, cusut cu flori și iminei negri.

La pămînt, lîngă el, se vedeau o pălărie de pîslă neagră și un băț puternic de corn, sapat cu izvoade frumoase.

Starea în care se aflau hainele și părul lor nu lăsa nici o umbră de îndoială în privința chipului în care ei își petrecuse vremea până atunci. Pletele bălai ale urieșului erau încîlcite și în ele se vedeau frunze și fire de iarbă; scurteica și cămeșa tinerei femei erau deschise, lăsînd sînul frumos aproape gol, brîul ei de șal era desfăcut.

Dar glasul răstit și cuvintele care îi ieșiau acum din gură aratau ce furtună cumplită venise să tulbure cerul mai adînioarea senin al iubirii lor.

— Așa, zicea ea, nu răspunzi, stai la gînduri cînd îți zic că vreau să mă dau ție pentru toată viața și că sînt gata să-ți fiu soție. Asta-i iubirea înflăcarată și veșnică care mi-ai jurat-o?

El se făcea din ce în ce mai galbăn, dar nu răspundea.

— M'ai găsit destul de bună ca să-ți treci vremea cu mine, să-ți sature poftele la trupul meu, — urmă ea cu un glas care devenia șuierător, și

cînd eu îți spun că sînt gata să-mi leg viața de viața ta, stai la gînduri ca să-ți lepezi țaranca.

Și frumoasa femeie, încălțîndu-se răpede, se sculă în picioare.

El urmă să tacă și să rămîie nemișcat. Numai cînd ea făcu un pas spre dînsul, se sculă și el. Deși femeia era naltă, creștetul capului ei nici nu ajungea la umerile lui. Il apucă de braț și-l scutură cu putere.

— Răspunde, mișălule, de ce oare bătutu-ți-ai joc de mine ?

— Giupîneasă Zamfiră, — zise el atunci, și se părea că vorbele îi erau trase din gură cu cleștele; mi-ai fost dragă, îmi ești și acuma dragă la nebunie. Ași fi bucuros să te iubesc pînă la moarte; nu-mi pot închipui viață fără dragostea ta. Dar lucrul ce-l ceri nu-l pot îndeplini; nu mă pot despărți de Safta și de copii.

— Atunci m'ai înșalat, iubești pe acea țarancă proastă și nespalată, cu minile negre, cu palmele și tălpile ca niște copite. Și ai voi ca eu să urmez să-ți astîmpăr poftele de cîte ori te-i sătura de desmierdările ei și-i fi dorit de ale mele ?

— Nu mă pot despărți de Safta și de copii, — reluă țaranul, cînd ea tăcu ca să iee suflet; căci n'ași putea trăi fără copii, tata m'ar blastama și satul m'ar alunga cu pietre...

— Și parcă nu este alt loc în care să poți trăi decît satul tău ! întrerupse Zamfira. Cu cîți bani am eu și cu cîți ai putea prinde pe răzășia ta, am avea cu ce trăi de minune la Iași.

El scutură capul.

— Ași avea sprijin puternic, urmă ea, și am putea avea parte de traiu cît de frumos.

El urmă să tacă.

— Ascultă, Andrei,—îi zise ea după ce ramase cîtva gînditoare, ca și cum ar fi luat o hotărîre, și punîndu-i mîna pe braț : pentru tine sînt gata să fac ceia ce nu credeam să fac vr'o dată,—să luăm copiii cu noi.

La această propunere neașteptată Andrei se roși, privirea i se întunecă și el strigă :

— Niciodată !

— Și de ce ? întrebă ea cu mierare și cu minie.

Andrei stătu o clipă la îndoială, apoi zise cu hotărîre :

— Fiindcă copiii mei trebuie să fie crescuți de mama lor și nu de ibovnica tatălui lor. Mă iartă, giupîneasă Zamfiră, dar fiind țiițtoarea boieriului nu poți să fii nevasta mea. Dacă m'am dat în dragoste cu tine, rău am făcut; știi bine cum s'o întîmplat. Tu ai început să umbli după mine, nu mi-ai cerut nici o făgăduință și nu ți am făcut nici una.

Pe frumoasa față a Zamfirei se oglindia acuma o turbare cumplită.

— Și mie mi se pare, zise ea, că țiițtoarea boieriului făcea țopîrlanului o cinste mult prea mare cînd voia să-l iee de soț. Ii plăti scump mișălia ta.

Zicînd aceste cuvinte, îi întoarse spatele, ieși din gropniță cu pași răpezi și se depărtă la deal.

Andrei, ramas singur, stătu cîtva neclintit pe loc ; apoi, luîndu-și pălăria și bățul, porni la vale.

Ieși din mărăcini, intră în lunca pe care o urmă pînă cînd dădu în drumul care scobora de pe tapșanul Tămășănilor spre Pietrosul cel Mic. De aici o luă la deal ; iar cînd se văzu pe tapșan, în loc să urmeze drumul mare spre sat, apucă prin vii.

În capul lui era o fierbere grozavă. Mare fusese îndrăzneala Zamfirei să-i ceară s'o iee el de soție. El era doar Andrei Nan, feciorul preutului Gheorghe din Tămășani, om cinstit, om cu carte, stăpîn pe un bătrîn de moșie întreg; iar ea cine era? O necunoscută, adusă abie de un an de boieriul care se vîrise între răzăși pentru ca să le mănînce moșia. Și doară boieriul o adusesese numai ca să-i fie țîitoare. Ea, să vrea să fie soția lui? Ea să crească pe Vasilică și pe Ilenuța? Ce îndrăzneală! Ce nebun fusese el cînd se dăduse în dragoste cu dînsa!

Tocmai acuma trecea prin via lui, în care vorbise cu ea pentru întăia oară, în luna Paștelor. Iși aducea aminte acuma de întîlnirile care urmaseră, de întăile sărutări, de frumuseța feței și a trupului ei, de desmierdările ei pătimașe și deodată îi cuprinsese un dor nebun de dînsa, de sărutările ei, de comorile trupului ei. Se opri pe loc: îi venia să se întoarcă, să s'apropie de curte și să deie cele patru șuierături prin care obișnuia s'o vestească că vra să vorbească cu dînsa și merge s'o aștepte în gropnița din corhană. Nu se îndoie că ea ar fi mers și că astfel ar fi avut parte încă odată de desmierdările ei. Da, dar cu ce preț? Să deie pe Ilenuța și pe Vasilică pe mîna ei sau să nu-i mai vadă! Și, cuprins de fiori la acest gînd, o porni mai răpede înainte prin vîi, spre casa lui, care era cea de pe urmă din capătul dela deal al satului, așazătă chiar pe scursura Stîncilor. De zece ori în drum icoana trupului fără greș al Zamfirei trecu pe dinaintea ochilor lui, de zece ori simți pe buzele și pe fața lui arsură buzelor ei. Se opria atunci pe loc, gata să se întoarcă, dar tot de atîtea ori icoanele copiilor

veniau să gonească pe acea a Zamfirei și Andrei relua drumul spre casă cu un pas mai grăbit care, după cea de pe urmă oprire, se schimbă în fugă. Se opri în sfârșit în fața porții deschise a casei lui.

Soarele asfinția tocmai atunci. De-asupra gardului înalt de nuiele, încununat cu o puternică coamă de cătină, se vedea acoperemîntul lung de șindilă din care ieșiau două ogiağuri patrute de cărămidă.

În deschizătura porții, în fundul ogrăzii, apăreau prisma, cerdacul lat din capătul din stînga, cu stîlpii subțiri de lemn, în patru muchii, sa-pați și împodobiți cu dungi roșii și albastre, părăreții albi, ușa tindeii înegrită de vreme și cele patru ferești cu cîte patru gîamurele

Tocmai atunci intrau pe poartă caprele lui, în număr de peste șăizăci, mîinate de un ciobanaș de doisprezece ani. În fundul ogrăzii, din partea dreaptă, se vedea, deasupra cătinei gardului, ridicîndu-se drept în sus, nourul gros de fum, care ieșia dintr'un foc zdravăn. O simțire de liniște și de alinare îl cuprinse.

I se păru că se trezește dintr'un vis urît. Dar deodată îi apăru din nou înaintea ochilor icoana Zamfirei și iar simți pe buze mușcătura buzelor ei. Însă năluca pieri tot atît de răpede cum venise, căci acum auzia două glasuri de copii care strigau :

— Tata ! tata !

Din poartă ieșiră copiii lui. Ilenuța era o fetiță de vr'o șapte ani, cu ochii albaștri, cu fața rumănă și sănătoasă, îmbracată cu o cămeșuică de pînză de in cusută cu roșu și cu fotă de lînă al cărui albastru era tăiet de dungi roșii și albe.

Vasilică era un plod voinic, de trei ani pe patru, cu ochii căpriei, cu obrazii ca niște bujori, cu chica galbănă vilvoiu, îmbracat numai într'o cămeșuică de in.

Andrei își plecă trupul de urieș gios, gios de tot, apucă pe Vasilică cu dreapta, pe Ileanuța cu stînga; apoi strîngîndu-i cu putere la piept, se ridică iar și începu să-i sărute în tăcere, cînd pe fetiță cînd pe băiețel.

— Da' ce stai în poartă, nu-i poți săruta și în ogradă? zise un glas vesel. Și în poartă apărură o femeie tînără, naltă, cu sînul bogat și mijlocul subțire.

Purta îmbrăcămintea de toate zilele obișnuită pe valea Trotușului de țarancele avute: ștergar de in subțire, cămeșă de in lungă până la glezne, cusută pe umere, pe mîneci și pe piept, fotă de lînă albastră cu dungi roșii, strînsă pe trup de o bată albastră și roșie și iminei negri. Din ștergar scapau cîteva șuviți de păr castaniu închis; ochii căpriei îi erau mari, blînzi și veseli. Fața Saftei avea trăsături de o frumuseță neobișnuită, dar pielea obrazului era ciupită și stricată de varsat.

Andrei, încetînd să sărute copiii, se uită la dînsa. Ochii lui întîlniră privirea ei veselă și blîndă: ea îi păru acum tot atît de frumoasă ca înainte de boala care o slufise. Punînd copiii gios, o cuprinse de mijloc și o sărută pe ochi.

— Da' ce-ai pățit? zise ea după ce el îi dădu drumul, mierată atît de această desmierdare de care de o bucată de vreme era înțarcată, cît și de faptul că avusese parte de ea în fața argașilor care căutau de vite în ogradă.—Nu cumva cînstit-ai prea mult din pelinul cel roșu al lui cu-

mătru Neculai ? Dar haide de șazi la masă, că borșu-i gata de amar de vreme și mămăliga se răcește.

Andrei era încă la masă dinaintea tîrnațului casei cu Safta, cu copiii și cu slugile lor, cînd văzu întrînd pe poartă și îndreptîndu-se drept spre el pe un flăcăuș de vr'o cincisprezece ani, care păzia caprele părintelui Gheorghe.

— Dorim poftă bună, zise el oprindu-se lîngă Andrei și scoțîndu-și pălăria.

— Mulțămim ție, Grigore, răspunse Andrei ; șazut-ai la masă ?

— Mulțămim, nene Andrei, am șazut,—răspunse Grigore.

— Ce veste poveste dela bătrîni ? întrebă Andrei. Intîmplatul-i-s'o ceva de vii la vremea asta ?

— Bună pace, nene Andrei, nu li s'o întîmplat nimică nici părintelui nici mamei preutese. M'au trimes aici să-ți spun c'o venit la noi moș Stan Făcăoariu și satul, pentruca să se sfătuiască cu toții și te așteaptă să vii cît mai răpede.

— Spune-li că vin îndată, zise Andrei al cărui față se întunecase cînd auzise de venirea so-cru-său, cu satul, la sfat.

Flăcăușul plecă ; iar Andrei, îndată după ce isprăvi mîncarea și își sărută copiii, îl urmă.

CAPITOLUL II

Ceva despre istoria Tămășanilor

Răzășii din Tămășani își trăgeau neamul din Tamaș Șopîrlă, ai cărui zece nepoți : Nan, Vă-sian, Filip, Băteiu, Irimia, Roșca, Ciuta, Călina și Anisia capatase dela Ștefan cel Mare, în întăiul

an al domniei marelui domn, un uric de întăritură pe ocina lor.

Moșia era mare, avea o întindere de peste patru mii de fălci, însă opt părți dintr'însa erau acoperite cu codru, iar puținul loc de hrană, afară de acel de pe șăsul Trotușului, nu tocmai de soiu.

Urmașii locuitorilor care trăiau pe moșie în vremea lui Tamaș și-i dădeau dijma pământurilor lucrate de ei, fusese izgoniți după puține generații de urmașii celor zece nepoți ai lui. Aceștia găsisese mai folositor să lucreze puținul loc de hrană singuri, cu ajutorul cîtorva argați, să ție ei vite pe fînate și pe pășuni, să aibă prisăcile lor, folosindu-se astfel de tot rodul pământului, în loc să se mulțamească numai cu a zecea parte. Cei mai mulți din acei locuitori plecaseră de altminteră fără greutate, știind că vor găsi cu înlesnire aiurea locuri de hrană mai multe și mai bune.

Cu toate războaiele și cu toate pustiirile, urmașii bătrînilor Nan, Roșca, Filip și Călina se înmulțiseră astfel în cursul vremii încît acum, la mijlocul veacului XVIII, satul Tămășanii cuprindea peste cincizeci de case. Și o mulțime de neamuri de ale Tămășanilor trăiau prin celelalte sate de pe Trotuș și de pe Tazlău, chiar și de pe mai departe.

Urmașii lui Vășian fusese totdeauna puțini la număr și mulți din ei se stînseseră fără copii. În întâia jumătate a veacului XVIII bătrînul întreg era stăpînit de un oareșicare Simion și de sorăza Nastea. Pe Nastea o luase preutul Gheorghe, un scoborîtor din Nan, iar Simion se călugărise și era nacialnic la schitul Măgurii de deasupra Ocnei. El dăruise nepotului său, Andrei, la căsătorie, toată partea lui de moșie; iar fratele lui

Andrei, Vasile, călugărindu-se sub numele de Var-sanovie, n'avea nevoie și — renunțând la ceia-ce i se venia despre mamă, tot în folosul lui Andrei — acesta se găsia astfel stăpîn pe întregul bătrîn Vășian.

Bătrînul Irimia, iarăși întreg, era în minile unor urmași ai săi care luase, nu se știe pentrece, numele de Făcăoariu. Trăiau pe acea vreme trei frați Făcăurești: Stan, — Dumitru și Vasile care mai stăpîneau pămînturi în Filip, Călina și mai ales în Roșca. Erau rău văzuți de răzășii cei nevoieși, — căci cumparase, mai ales Stan, multe bucăți dela saraci pe prețuri de nimica și se mai povestia că, la acele cumpărături, Făcăureștii întrebuințase meșteșuguri viclene.

Întreg bătrînul Ciuta și jumătate din Băteiu erau în minile preutului Pavăl dela biserica Precistei din Focșăni, de pe soția lui, Maria, cea de pe urmă urmașă a Ciutei, al cărei bunic cumparase și jumătate din bătrînul Băteiu. Cealaltă jumătate din Băteiu se stăpînea de un boieriu, sulgeriul Mihalache Strilea, al cărui părinte, banul Constantin, intrase în acel bătrîn cu niște dăanii meșteșugite, — ziceau răzășii, — iar el, sulgeriul, mai făcuse cumpărături, întregind nu numai o jumătate din Băteiu, dar punînd mîna și pe cea mai mare parte din Filip, Roșca și Călina, însă mai cu deosebire din Roșca.

O parte din răzășii care își dăruise sau își vînduse părțile Strileștilor, rămăsese în casele lor, urmînd să-și lucreze ogoarele și să-și cosască fi-națele, dar nu în însușirea de stăpîni de moșie-ca până atunci, ci în acea de locuitori șazănd pe moșia sulgeriului Mihalache, căruia îi dădeau a zecea parte din tot rodul pămîntului și-i făceau clăci după obiceiul țării.

Urmașii bătrînilor Nan, Irimia, Filip, Roșca și Călina care nu-și vînduse părțile, stăpîniau abie a treia parte din acei bătrîni în care se mai vîrîse, pe lîngă sulgeriu, Făcăureștii și părintele Pavăl cu dăniile și cu cumpărături. Mulți din ei nici nu șădeau în sat, ci se hrăneau slujind pe la stăpîinii moșiilor învecinate și pe la răzășii mai bogați din satele Stoienești, Buciumi, Rîpi, Gropi și altele.

Moșia nu mai era în devălmășie: în urma certelor ce se ivise cu sulgeriul Mihalache, în pîvința căroră vom fi pe deplin luminați în cîrînd, ea fusese aleasă. Hotarnicii numiți de divan îi măsurase lungimea cu stînjănul și o împărțise în patru hlize sau fășii în curmezîșul lungimii. Se socotise întăiu cîți stînjăni se veniau fiecărui bătrîn în fiecare hliză, împărțindu-se hliza în zece. Apoi, pentru bătrînii care nu erau întregi, se făcuse cislă, socotindu-se cît se cuvenia fiecărui răzăș în fiecare hliză, și făcîndu-se parte după spița neamului.

Hotarnicii avuse grijă să despartă partea sulgeriului de acea a răzășilor saraci, punînd lîngă ei, întăiu pe părintele Pavel, pe urmă pe Vășian, apoi pe Nan și pe urmă pe Făcăoariu. Dacă într'o hliză era Vășian aproape de răzășii cei mici, în cealaltă venia lîngă ei Făcăoariu sau Nan.

Cu vr'o opt ani înainte, cînd sulgeriul Mihalache trăsese în partea lui dăniile făcute tătineșău de răzășii cei saraci, ceilalți se ridicase cu toții împotriva lui și dăduse jalbă la Vodă.

După vechile obiceiuri ale pămîntului, dacă un răzăș voia să-și vîndă partea de moșie,—el era silit să întrebe întăiu pe ceilalți răzăși de vor ei să o cumpere cu același preț și numai cînd ei

aratau că nu sînt mușterii, se putea face vînzarea cătră fețele străine. Dar dacă un răzăș dăruia partea lui în întregime sau în parte, ceilalți răzăși nu puteau să împiedece dania; iar acel care o primia, se făcea răzăș în acel hotar, cu drept să cumpere dela ceilalți și alte părți de răzășie.

Sulgeriul Mihalache, întemeindu-se pe cele trei dăniile ale tătîne-său, se ținea drept răzăș în Tămășani, volnic prin urmare să cumpere dela ceilalți și nu avea nici o grijă de răscumparare.

Dar răzășii în ziua judecării susținură că dăniile banului Constantin nu erau dăniile ci cumpărături meșteșugite, că prin urmare fiul său nu era răzăș și cumpărăturile lui fără temei.

După mai multe trăgăniri și cercetări la fața locului, făcute de fețe atît boierești cît și bisericesti, Constantin Racoviță, în urma anaforalei divanului, hotărî ca sulgeriul Mihalache să-și păstreze dăniile, atît acele dăruite de tătîne-său cît și acele dăruite lui, dar să înapoieze răzășilor cumpărăturile, luîndu-și dela ei banii înapoi. Sulgeriul neavînd ce face, primi dela obștie banii cumpărăturilor făcute de el și înapoi pămînturile. Se hotărîse să se ridice cu totul de pe moșie, vînzînd și dăniile, cînd auzi că în sat s'o iscat o dihonie grozavă, că sînt certe, bătași și chiar capete sparte.

Sfada izvorîse din pricina împărțirii pămînturilor răscumparate. Acei care le vînduse boierului voiau să le iee ei înapoi; răzășii saraci asemenea voiau să le împartă între dînșii. Dar banii răscumpărării fusese închipuiți de Făcăurești, de Andrei, de preutul Pavel și de cîțiva fruntași dintre ceilalți. Andrei și cu preutul Gheorghe nu se puneau de pricină ca locurile răscumparate să

se înapoieze acelor care le vînduse boieriului, a vînd ei a înapoi banii treptat, în mai multe vadele. Dar Stan Făcăoariu și ai săi erau hotărîți să păstreze pentru ei întreaga parte pentru care dăduse banii.

Răzășii cei saraci, și mai ales cei care vînduse sulgeriulul părțile lor, erau atît de aprinși asupra Făcăureștilor, încît vorbeau de moarte de om și, în cea dintăiu duminică, goniră pe Stan Făcăoariu cu pietre, dela crîșmă și până la casa lui. Gîlceava era la culme și preutul Gheorghe, negăsind alt mijloc ca să facă pace, sfătui obștia să meargă la sulgeriu și să-l roage să-și iee locurile înapoi întorcîndu-li banii. Răzășii văzînd că n'aveau alt chip ca să puie capăt dihoniei, urmără sfatul preutului, iar sulgeriul, foarte bucuros de această lovitură neașteptată a soartei, se grăbi să întoarcă banii, mai făcîndu-li și o cinste frumoasă. Se întocmi un zapis nou, lămurind toată împrejurarea, iscălit de toți răzășii, în cap cu Stan Făcăoariu. Și sulgeriul, în loc să se ridice cu totul de pe Tămășăni, se apucă îndată să-și facă curte pe marginea tapșanului, rateș șindilit la șleah și moară cu două pietre pe Pietrosul cel Mare. Însă pacea între boier și răzăși nu ținu mult. El urmă să cumpere și să primească dăniile dela cei saraci și apara tare locurile lui, nesuferind ca ele să fie calcate de vitele altora. Pe atunci nu era obor; cînd sulgeriul prindea o vită pe pămîntul lui, globia pe stăpînul ei greu de tot, după placul lui. Răzășii, năcăjiți astfel în fiecare zi, plecau urechea la sfaturile Făcăureștilor și, la fiecare schimbare de domnie, pîrau pe sulgeriu. Era zdruncin și cheltuială mare pentru ei, mai mică pentru sulgeriu care avea casă și

neamuri în Ieși. Și, la urmă, toți răzășii erau dați ramași, căci sulgeriul, cu zapisul făcut după întâia judecată, îi făcea de rușine înaintea divanului.

Apoi toți acei care, după ce și vînduse părțile, rămăsese în sat ca locuitori hrănindu-se pe moșia lui Strilea, erau mulțamiți de stăpînul lor, căci sulgeriul nu-i împila de loc. El se purta față de ei nu numai cu omenie, dar chiar cu dărnicie și-i apara totdeauna împotriva samovolnicilor slujbașilor isprăvnicești. Strilea avea astfel acum în sat o putere pe care se putea bizui la orice împrejurare.

Dela o bucată de vreme domnia pacea: nici sulgeriul nici răzășii cei saraci nu se mai gîndiau la judecată.

Preutul Gheorghe, ca preut și ca om de liniște, numai silit se amestecase în judecăți. Ele nu-i plăceau nici lui Andrei; dar, vrînd-nevrînd, era tîrît într'însele, căci nevasta lui, Safta, era fiica lui Stan Făcăoariu, tocmai a celui mai înverșunat din potrivnicii sulgeriului. Ii venia greu să spuie socrului ba; făcuse și el toate drumurile la Ieși, mai plătind la cislă partea ce i se cuvenia din cheltuielile judecății.

Schimbarea domniei la începutul primăverii anulului 1764 veni să aprindă din nou făclia dihoniei, stîrnind duhul de gîlceavă și patima de judecăți de care erau stăpîniți Făcăureștii. Tustrei frații umblau de atunci din om în om, îndrumînd pe răzăși să nu se lese, să facă o nouă opinteață pentru redobîndirea pămînturilor strămoșești rîpite lor de Strilea.

De atunci îi vedeai numai bătînd drumurile, ațîrînd calea răzășilor pentru a li bate capul cu în-

ceperea judecății și cu feliu de feliu de povești despre iubirea de dreptate a noului domn, Grigore Alexandru Ghika.

Răzășii ar fi avut temeieri să se ferească de sfaturile și de îndemnurile Făcăureștilor dela mîna cărora pătimize destul în trecut; dar nădejdea să-și iee moșia înapoi, făcea pe mulți din ei să soarbă cu lăcomie din sfaturile lor și să se arate plecați cătră ele. In zadar li spunea părintele Gheorghe să bage de samă: să nu se arunce cu ușurință în cheltuieli și să se gîndească înainte de a se strica cu boieriul, căci până atunci, din atîtea judecăți, cu nici un folos nu se alesese cî numai cu pagubă. Ademenirile Făcăureștilor însă, făcînd să se oglindească înaintea ochilor răzășilor icoane plăcute închipuirii lor, aveau mai multă trecere decît sfaturile înțelepte ale preutului; totuși până atunci satul, dacă fierbea, nu luase nici o hotărîre.

CAPITOLUL III

Sfatul satului

Casa părintelui Gheorghe era așazată pe coastă, într'o livadă mare și frumoasă, plină de nuci urieși și de tot soiul de pomi, împrejmuită cu un gard voinic, cu coamă înaltă de cătină.

Se făcuse acuma noapte și luna începuse să se ridice. Cînd Andrei intră pe poarta ogrăzii părintești, găsi aproape tot satul strîns împrejurul nucului celui mare care se afla în fața tîrnașului. Se scosese din casă toate lavițele, scaunele și scaunașele părintelui; dar afară de un bătrîn sau doi, toată lumea era în picioare, iar în mijlocul ei se vedea părintele Gheorghe și cu cei trei Făcăurești

care vorbiau cu un om ce purta haină țărănească, înalt, uscăcios, cu barba sură tăietă scurt și cu lungi plete aproape cu desăvîrșire albe.

Andrei îl recunoscuse îndată: era moș Ioniță Cimpoieș, un răzăș din Filipești.

La o parte, vorbind cu preuteasa, se vedea călugărul Varsanovie, fiul mai mare al părintelui Gheorghe.

Cum văzu pe Andrei, Stan Făcăoariu strigă :

— Iaca și ginerele! Nu mai lipsesc decît acei care și-au vîndut sufletele boieriului. Ia ascultați, oameni buni, povestea care are să v'o spuie moș Ioniță.

— Părinte Gheorghe, Stane și oameni buni! Începu atunci omul cel străin. Știți că satul nostru se judecă de ani cu banul Ștefănică Strilea dela Bogdănești, vărul sulgeriului Mihalache, pentru niște dăni meșteșugite din hotarul nostru, dobîndite încă de vornicul Matei, tatăl banului. De douăzeci de ani ne judecăm la fiecare schimbare de domnie și până acum banul, cu hîrțiile ce le are, ne-o dat veșnic ramași; și noi, cu aceste judecăți, am cheltuit un amar de bani. Cînd s'o schimbat domnia acuma, numai văru-meu, preutul Vasile, și cu un cumătru al lui s'au găsit care să sfătuiască satul să deie din nou jalbă la domnie spre a porni judecată; dar oamenii, să-tui și sărăciți de judecăți, n'au vrut să-i asculte: unii li-au hotărît chiar că-i vor lua la bataie de vor mai pomeni de judecată. Dar de Paști o venit în sat să-și vadă părinții, nepotu-meu, Costache, care-i seimean hătmănesc și o spus tuturor că domnul cel nou ține cu oamenii și nu cu boierimea, povestind cum era față la divan, cînd Vodă o întors unor oameni un hotar, cotropit de

un boier megieș cu hîrtii meșteșugite încă de pe vremea bunicilor lor... cum, în alt rînd, o pus de o întins pe un fecior de boier gios, la scara curții domnești, și l-o bătut la falangă, fiindcă își făcuse rîs de fata unui preut—și altele de asemenea. Și atunci începînd iar popa Vasile și cu cumătru-său să umble printre oameni cu îndemnuri ca să pornească din nou judecată pentru pămîntul cotropit de Strilești, s'o lasat satul acemenit și ne-o trimes, pe mine și pe preutul Vasile la Ieși, unde am dat jalbă domniei. Miercuri o fost sorocul de judecată și nu numai că Vodă ni-o făcut dreptate deplină, hotărînd că dăniile sînt făcute cu meșteșug și ca banul să ne întoarcă îndată pămînturile; dar o mai poroncit ca el, drept despăgubire că s'o folosit atîta vreme pe nedrept de acele pămînturi, cum și pentru cheltuielile făcute, să mai deie satului pe deasupra încă aceiași întindere de pămînt din hotarul lui. Cît am stat la Ieși, am mai văzut alte două judecăți în care au fost dați ramași niște boieri hrăpitori de hotare și am văzut cu ochii mei cum pe ispravnicul de Hîrlău l-o bătut la tălpi, fiindcă mîncase niște bani domnești. Acuma, la întoarcere, abătîndu-mă pe la vărul Stan, i am spus cele la care am fost martur și el m'o rugat să le povestesc și satului vostru adunat. Și acuma mai adaog un sfat dela mine. Oameni buni, mulți sînt domnii cei răi, puțini sînt cei drepți! Grăbiți-vă de vă folosiți de ființa în scaun a unui domn drept și iubitor de popor pentru a vă cîștiga dreptatea cum ne-am cîștigat-o și noi.

— Auzit-ați, oameni buni? strigă Stan Făcăoariu îndată ce Cimpoieș își isprăvi cuvîntarea. Mai avut-ați parte de domn atît de drept? N'ați greși

voi cătră copiii voștri dacă nu v'ați grăbi să do-
bîndiți și voi dela el dreptate și să scoateți și să
asvîrliți departe cuiul boieresc bătut în păretele
vostru? Ce mai așteptați? Să vă iee Mihalache
Strilea și cîtă moșie v'o mai ramas?

— Să nu mai așteptăm, strigară mai multe
glasuri, dintre care cel mai hotărît era al Ungu-
reanului Vlad Catana. Să facem chiar acuma jalbă
la domnie și mîni s'o trimetem la Ieși!

— Așa, așa, strigară ceilalți, să pornim îndată
judecata. Nenea Stan și părintele să plece chiar
mîni la Ieși. Să punem în astă sară mîna dela
mîna pentru a închipui bani de drum.

Și deodată se auzi un glas pițigăiet care se ri-
dică deasupra tuturor celorlalte și care striga:

— De acuma o sosit ceasul dreptății. De acuma
capătă sărăcimea dreptate! Nenea Stan îmi în-
toarce pămînturile pe care mi le-o luat cu nimica!

Și din mulțimea în care se furișase nebagat în
samă, ieși un țaran de stat mijlociu, slab la trup,
îmbracat în zdrențe, încins cu o funie de teiu,
cu opinci rupte în picioare, cu o căciulă desfun-
dată pe pletele sure, cu o față lungăreață și trasă,
acoperită de o barbă scurtă și rară, cu ochii mici
suri, și împodobită cu un nas mare, al cărui vîrf
roșu vorbea de dese convorbiri cu ulcica de vin
și de horilcă.

— Radu Irofti! strigară mai mulți săteni re-
cunoscîndu-l. Dar de unde ieșit-ai?

Stan Făcăoariu, un barbat de statură înaltă, de
făptură puternică, cu o față rotundă și rumănă,
acoperită de o barbă căruntă, îngălbenise la au-
zul aceluia glas pițigăiet și la vederea sîrbedei
ființi din care ieșia. Temeiuri puternice făceau ca

răsărirea neașteptată a acestei arătări să-i fie cu desăvîrșire neplăcută, mai ales în acel ceas.

Radu Irofti era fiul unui scoborîtor din Roșca, căsătorit cu o urmașă a Călinei și care astfel stăpînia o întindere bunișoară de moșie, cu fînațuri de frunte și cu vie renumită. Bătrînul Ifrim Irofti era om de treabă, gospodar harnic și strîngător; gospodăria lui era una din cele mai îmbielșugate din sat. Dar Radu se aratase încă din cea mai fragedă tinereță un stricat: leneș, bețiv și muieratec. De oarece pămînturile cele mai bune ale lui Ifrim și ale soției sale se mărginiau cu acele ale lui Stan Făcăoariu,—acesta pusese demult ochii pe ele și plănuise să se folosească de ticăloșia lui Radu pentru a și le însuși. Știînd pe Ifrim de om aspru și neîndurat, el înlesnia adesa pe Radu cu gologani și-l punea astfel în stare s'o ducă într'o beție și într'un desfrîu; iar pe de altă parte se grăbia să aducă la cunoștința tatălui toate necuviințele fiului, mai împodobindu-le cu amărunte închipuite și astfel se înveninau neconținut legăturile dintre părinte și fiu.

Mama lui Radu murind și acesta, ca singur copil, moștenind partea ei de moșie,—Stan puse neamuri și prieteni să împrumute pe moștenitor cu sume mai însemnate; iar după un an, dus de el într'o beție, Radu vindea unui răzăș, care nu era decît un om de paie al lui Stan, tot pămîntul din Călina ce-l moștenise dela măsă. Cei cîțiva lei ramași după plata datoriilor fură cheltuiți într'un nou chef de cîteva luni, la sfîrșitul căruia niște răzăși care se întorceau dela Rădiana îl găsiră într'un șanț, mort beat, cu capul spart, cu hainele pe el rupte bucăți și fără o lețcaie în pungă. Oamenii îl ridicară din șanț și, punîndu-l

în căruță, îl duseră la tată-său. Acesta îl primi în casă, îl îngriji și-i cumpără haine nouă; dar, îndată ce îl văzu în picioare, îi dădu un leu, o traistă plină de merinde și un rînd de schimburi, apoi îl duse pe poartă afară și, rostind un blăstăm îngrozitor, îi hotărî că de va mai călca în bătătura părintească, îl va ucide ca pe un cîne.

Trecuse de atunci zece ani în cursul cărora nu se mai auzise nimică despre Radu Irofti. Bătrînul Ifrim, asupra minții căruia Făcăoariu se făcuse din ce în ce mai stăpîn, murise; dar înainte de sfîrșit vînduse lui Stan gospodăria lui; iar cu limbă de moarte hotărîse comîndul, grijile și pomenirile ce trebuiau făcute pentru mîntuirea sufletului său și a căror cheltuială acoperia întocmai prețul cu care își vînduse averea. Era firesc ca sosirea, la sfatul satului din acea sară, a aceluia pe care îl credea mort demult la colțul vr'o unui gard, să fi făcut pe Stan Făcăoariu să îngălbenească. Și aceasta cu atît mai mult cu cît în postul mare murise o soră a mamei lui Radu, care lasase și ea niște bucăți de pămînt în Călina, ai căror moștenitori erau el și o vară primară a lui, fiică a altei surori a bătrînei. Stan se grăbise să cumpere moștenirea dela acea femeie dîndu-i—de oare ce era încredințat că Radu Irofti nu mai trăiește—un preț, mic pentru moștenirea întreagă, dar ridicat pentru jumătate dintr'însa. Și acuma bejănarul întorcîndu-se, Stan avea să-i întoarcă jumătate din cumpărătură sau s'o cumpere pentru a doua oară dela el. Dar Stan Făcăoariu era un om deprins să judece o stare de lucruri dela întăia privire și să iee răpede o hotărîre. Fără a lasa lui Irofti vreme să și urmeze cuvîntarea, el se grăbi să-i răspundă:

— Sînt gata să-ți întorc pămîntul îndată ce mi-i întoarce banii pe care, cum știe tot satul, i-am cheltuit pentru comîndul tătine-tău și a grijilor pentru liniștea sufletului său. Și-oiu primi nu-mai capetele, fără dobîndă.

— Dar de unde să ieu acei bani, cînd m'ai lasat fără pămînt cu care să-i agonisesc? strigă Radu.

— Iți las pămînturile toate, cu via, cu livada, cu toată roada lor din vara asta și te-oiu aștepta pentru plata banilor până în ziua de Sfinții Imparați a anului care vine,—răspunse Stan cu un zîmbet.

Infăptoșarea lui Radu zicea destul de lămurit că nu era nici o primejdie ca el să poată plăti vr'odată banii datorîți Făcăoariului. Pierdea într'adevăr venitul pămîntului și a viei pe un an întreg; dar această jertfă era de neaparată trebuință pentru a risipi îndoielile stîrnite în inimile răzășilor celor saraci de cuvintele și de sosirea neașteptată a lui Irofti.

— Ce ziceți, oameni buni, urmă Stan, vorbit-am bine și ca om drept?

— Bine! strigă mulțimea, să trăiască nenea Stan!

Radu Irofti rămînea mut.

— Ești mulțămît, îl întrebă Stan, mai vrei ceva dela mine?

— Mă întreb, răspunse bejănarul, ce înșelăciune stă ascunsă în vorbele tale.

Dar, la aceste cuvinte, fiii, neamurile și toți acei care stăteau în atîrnarea Făcăoariului săriră asupra lui Radu, ocărîndu-l, suduindu-l și amenințîndu-l — fiindcă la binele ce i se făcea, el răs-pundea cu bănuială și cu batjocură. Poate chiar

că Irofti n'ar fi scapat nevatamat din mîinile lor, dacă nu-i lini teea părintele Gheorghe  i nu trăgea pe bej nar deoparte, d indu-l în sama călugărului Varsanovie care îl duse în casă. Inainte însă ca să dispară în tindă, Stan Făcăoariu  i mai strigă :

— Să vii m ini dimineată să- i dau cheile l c -
 ilor dela casă  i dela căsoaia din vie. Marturi
să-mi fie toți cei de fa    că- i dau înapoi  i casă
 i vie  i că te a tept pentru bani p n  în ziua
de Sfin ii Imparați a anului care vine.

Adunarea lini tindu-se apoi, se hotărî într'un
glas reînceperea judec  ii  i trimeterea la Ieși a
părintelui Gheorghe  i a lui Stan Făcăoariu. Dar
când se făcu socoteala banilor trebuitori pentru
cheltuielile judec  ii  i se întocmi *cisla* după care
trebuia să deie fiecare, cei mai mul i aratar  că nu
au bani  i rugară pe părintele Gheorghe  i pe
F c ure ti să-i închipuie, făgăduind că-i vor  na-
poi cu dob nd  la toamnă. Dar at t preutul că  i
Stan, care mai împrumutase satul cu bani pen-
tru judecată  i- i scosese pe urmă cu multă greu-
tate,  i încă nu pe deplin, propuseră atunci ca
pornirea judec  ii să fie am nat  pe toamnă, după
culesul viilor, c nd lumea este mai înlesnită de
bani.  i sfatul se sparse în urma luării acestei
hot r iri.

CAPITOLUL IV

Cei doi frați

Andrei părăsi ograda părintelui odată cu frate-
său Varsanovie care se întorcea chiar în acea noapte
la Bogdana de-adreptul prin codru, voind să fie
la mănăstire pentru utrenie. Andrei, care nu-l vă-

zuse demult, se hotărîse să-l însoțească până la Lacul Dracului, unde drumul spre Bogdana părăsește zarea Tămășanilor, scoborîndu-se în Pietrosul cel Mic.

Călugărul era și mai înalt și mai spătos încă decît Andrei cu care samana mult la față, barba și părul fiindu-i însă mai închise. Puterea lui era cumplită. La vrîsta de optsprezece ani ucisese un urs care se înfruptase la oile tătîne-său cu ceia-ce numia el „un par“ de stejar, adică trunchiul unui stejar tînăr pe care îl mînuia cu o singură mînă și cu cea mai mare ușurință, dar pe care alt om nici nu l-ar fi putut ridica cu amîndouă.

Acest urieș era însă blînd ca un miel și rușinos ca o fată mare. El era cu un an mai în vrîstă decît Andrei, pe care părintele Gheorghe voise să-l facă preut și-l învațase carte. Preuția nefiind pe placul lui Andrei, iar tatăl său stăruind în hotărîrea lui, tînărul, cînd fu trimes la Focșani pentru a învața tipicul la un protopop prieten al părintelui Gheorghe, luă la Urechești drumul spre Ieși și se duse întins la un văr al mîni-sa, ciauș într'unul din steagurile de seimeni ai agiei. Ciaușul văzînd această frumuseță de flăcău, se grăbi să-l bage în steagul lui, unde Andrei sluji trei ani și în care ar fi putut să înainteze bine, dacă firea lui cinstită s'ar fi putut împaca cu jafurile și cu împilările la care seimenii erau nu numai unelte oarbe, dar adesa și partași. Primind de acasă o scrisoare în care i se făcea cunoscută logodna frăține-său cu Safta, fata Făcăoarului, și iertarea părinților pentru nesupunerea lui la voința lor,—el se grăbi să și puie om în loc și să se întoarcă la Tămășani.

Nunta lui Vasile avea să se facă peste două

luni, după strîngerea bucatelor de pe cîmp și a culesului viilor. Dar pe la Ziua Crucii se auzi deodată că logodna s'o stricat și că Vasile se călugărește sub numele de Varsanovie la mănăstirea Bogdana, întîmplare care firește dădu gurilor rale prilej bogat de vorbă. Aceste vorbe în cetară după cîteva săptămîni pentru a reîncepe din nou de sărbătorile Crăciunului, cînd se auzi că Andrei Nan se însoară cu Safta Făcăoariu îndată după Bobotează.

Varsanovie după călugărie nu mai dădu pe la Tămășani veme de mai bine de patru ani; învățase carte în acest timp, se făcuse întăiu ierodiacon, apoi în curînd ieromonah. Nu numai întreaga mănăstire, dar toată lumea care îl cunoștea, lăuda curățania neprihănită a vieții lui, evlavia și bunatatea de inimă de care dădea dovezi în toate zilele. Părinții lui veniau adesea să-l vadă; după vr'o doi ani începu să meargă la mănăstire și Andrei, dintăiu singur, pe urmă cu Safta și cu Ilenuța; dar Varsanovie nu mai călcă prin Tămășani decît în urma nașterii nepoțelului său, care primi numele de Vasile și al cărui naș fu călugărul. De atunci venia aproape în fiecare lună la tată-său unde mînea, dar trecea mai totdeauna și pe la casa frăține-său, unde șădea cîteodată la masă.

După ce ieșise din ograda părintelui lor, frații apucase prin vii, spre zarea dealului, urmînd drumul strîmt care șerpua prin ele. Mergînd, ei vorbeau de întoarcerea neașteptată a lui Radu Irofti și amîndoi lăudau fapta lui Stan Făcăoariu, pentru care mai cu samă călugărul își arata bucuria.

— Totdeauna m'am temut să nu deie vr'o nenorocire asupra lui nenea Stan pentru acea cum-

părătură, zicea el, căci, de ! o cumpărat ieftin de tot, folosindu-se pentru aceasta de dihonnia dintre tată și fiu. Eram îngrijit să nu fi fost vr'un blăstăm asupra aceluia pămînt.

— Visez eu oare, zise Andrei, sau auzit-am mai demult, cînd eram copil, că este un blăstăm asupra unuia din bătrînii noștri ?

— Ba nu visezi de fel, răspunse călugărul ; este un blăstăm asupra pămîntului din Roșca. Din pricina acestui blăstăm, urmașii lui Roșca sînt cei mai saraci dintre răzășii noștri : gîlcevile dintre ei sînt nesfîrșite. În acel bătrîn s'au vîrit doară mai mult decît în celelalte, cu cumpără-turi, și sulgeriul Mihalache și nenea Stan. Nu știi că certele din acel neam nu mai încetează, că tatăl nu vorbește cu fiul, că fratele urăște pe soră și că toate aceste dihonii se nasc din certe pentru pămînt ?

— Da, zise Andrei, așa este cum zici ; dar eu n'am auzit niciodată din ce s'o născut acest blăstăm.

— Eu știu, răspunse Varsanovie ; mi-o spus și tata și moșu Sima dela Măgura Ocnei.

— Spune-mi și mie.

— Bucuros. Ci-că în vremea de demult strămoșii noștri, bătrînii satului, urmașii lui Tamaș Șopîrlă, nu lucrau ei singuri pămîntul : pe partea din sat a fiecăruia din ei erau oameni, țărani așazați acolo din veci, care aveau casele lor și stăpîneau hotarul satului ; iar bătrînii, strămoșii noștri, erau un feliu de mai mari peste ei, de boeri care luau dijmă dela acei țărani, stăpîneau crîșme și vaduri de mori, și cite un pămînt două pe care îl lucrau cu brațele țaranilor datori să li facă cite o clacă sau două pe an.

Dela o vreme însă, prăsindu-se unii din bătrîni mai tare decît alții, s'o întîmplat ca aceștia să aibă pe partea de sat a ficăruia numai cîte un țaran dela care să iee dijmă, care să-i facă clacă și să macine la moara lui. Țaranul care lua nouă părți din roada pămîntului, era mai bogat decît stăpînul căruia îi dădea numai o parte. Au început prin urmare acei stăpîni să facă ce puteau pentru a scapa de țararii lor; unii le căutau pricină și-i goniau, alții îi îndepărtau cu bineșorul, găsindu-li loc pe alte moșii, căci loc era mult și oameni puțini. Fiecare stăpîn era bucuros să primească în satul lui oameni care să-i deie dijmă, să-i facă clacă, să macine la moara și să beie la crîșma lui. Spre a aduna oameni cît mai mulți în satele lor, ei scutiau pe orice nou venit de dijmă și de clacă pe ani îndelungați, uneori pe toată viața. Astfel stînd lucrurile, cei mai mulți se mutau fără împotrivire, de bună voia lor.

Dar erau unii din țarani care, deprinși cu locul în care copilărise, nu voiau să se mute, mai ales cînd aveau pe dînsul casă bună, cu livadă întemeietă și cu vie rodnică.

Tata mi-o povestit că o auzit dela bunică-sa că, în vremea bunicului ei, trăia un urmaș al lui Roșca, anume Sandu, care avea pe partea lui de sat numai un țaran numit Constantin Axinte, gospodar bun, cuprins și care stăpînia via cea minunată din dreptul jîtăriei dela deal a satului, aceea cumparată acum cîțiva ani de socru-tău dela Neculai Agachi. Constantin Axinte mai avea și o fată frumoasă ca ziua care iubia la nebunie pe fiul unui răzăș mai scapatat din Băteiu. Fata era dragă flăcăului care, cu mare greu, izbutise să

facă pe părinții lui s'o primească să le fie noră. Bătrînii se bucurau că fiul lor va pune mîna pe gospodăria lui Constantin Axinte. Că băietul avea să facă clacă și să deie dijmă nu li pasa, căci fiind saraci erau deprinși cu nevoile. Dar Sandu, pe lîngă că singurul țaran pe partea lui de sat era Constantin, mai avea și o fată, nu prea frumoasă, pe care nu putea s'o mărite, neavînd cu ce s'o înzăstreze, căci în bătătura lui nu se vedea nici o vită. Cînd auzi de însurătoarea fiului răzășului scapatat din Băteiu cu fata țaranului lui, pricepînd îndată că părinții băietului au primit această căsătorie numai din pricina casei bune, a livezii celei întemeiate și a viei celei rodnice, — și-o zis că, dacă ar goni din sat pe Constantin Axinte, a lui, a Sandului, are să rămîie și casa și livada și via, pe care le poate da el de zăstre fetei lui, căsătorind-o pe dînsa cu flăcăul din Băteiu. Zis și făcut. Sub cuvînt că țaranul s'o purtat obraznic cu el, îi trage, agiutat de neamuri, o bataie soră cu moartea; apoi, tot cu agiutorul neamurilor, vine într'o dimineață la dînsul în bătătură, îi încarcă toată gospodăria în cele două cară ce le avea Romînul; îi pune cu deasila, pe el și pe fata lui, peste lucruri și-i duce peste hotarul satului, pe acel al Negoieștilor. Flăcăul din Băteiu s'o căsătorit în curînd cu fata lui Sandu; și biata fiică a lui Constantin Axinte, ramașă împovorată, a înebunit de durere. Bietul om o venit într'o zi la biserica din Tămășani, tocmai cînd ieșia lumea dela liturghie și acolo o blastamat pe Sandu și pe tot neamul lui, cerînd lui Dumnezeu să nu îngăduie ca pămîntul ce i s'o rîpit să fie de folos și spre sporire nici lui, nici urmașilor lui și să facă ca pe veci, până

la stîngerea acelu neam, acel pămînt să fie sămînță de ceartă, de ură neîmpacată între rudele cele mai apropiete și de pagubă pentru ei. Răzășii l-au gonit cu pietre, dar de atunci mers-au întreg neamul lui Sandu Roșca spre scădere. Și tata o mai auzit dela bătrîni că casa lui Axinte, livada și via lui, au trecut de atunci dela o mînă la alta; și oricine le-o stăpînit, o avut ceartă cu neamurile și pagubă de tot feliu, iar paguba și cearta încetau pentru ei îndată ce acele pămînturi treceau în alte mîni.

— Iaca că sulgeriul nu se teme de blăstăm și treburile până acum nu-i merg rău, zise Andrei.

Frații ajunsesese tocmai atunci la Lacul Dracului, în fața cărării care ducea devala în pîrau și de acolo la Bogdana. Amîndoi se opriră și Andrei întinse dreapta spre a-și lua ramas bun dela Varsanovie, dar acesta ramase nemișcat, cu ochii în jos, fără a lua mîna întinsă.

— Ce stai pe gînduri? întrebă Andrei mierat.

— Gîndesc, răspunse călugărul ridicînd încet ochii dela pămînt și uitîndu-se în ochii frăține-său, — că mă vād silit să-ți spun lucruri ce cu scîrbă le rostesc și pe care tu le vei auzi fără plăcere.

— Ce lucruri? întrebă Andrei, deși gîcea că are să fie vorba de dragostea lui pentru Zamfira.

— Frate Andrei, — zise Varsanovie cu glasul lui cel blînd, dar cu hotărîre, — tu știi cît îmi era Safta de dragă și știi ce jertfă mare am făcut cînd, incredințîndu-mă că nu eu ci tu ești stăpîn pe inima ei, am dezlegat-o de făgăduința ce mi-o dăduse să-mi fie soție și, călugărindu-mă, ți-am lasat-o ție. Singura alinare la durerea cumplită.

pricinuită de această jertfă o fost gîndul că, printr'însa, am închizeşluit fericirea voastră a amîndurora. Opt ani de zile avut-am temeiu, să nu mă căiesc de ceiace făcusem : căsnicia voastră o fost până în săptămînile din urmă podoaba satului nostru. Frumuseţa cea mîndră a Saftei o fost ştearsă acum trei ani de boala de care o zăcut, dar tu ai urmat să fii pentru ea acelaşi soţ iubitor ca mai 'nainte, cînd acea frumuseţă era în floare. Eram mîndru de fericirea întemeietă acum opt ani prin jertfirea viitorului meu în lume.

Amară mi-o fost jalea cînd am aflat, cînd m'am încredinţat chiar, că acea fericire este nimicită, că dragostea ta s'o departat de Safta spre a se revarsa asupra unei fiinţi nevrednice, asupra ţiitoareii cu sîmbrie a sulgeriului Mihalache. Se vede, urmă călugărul cu un glas ce se făcuse mai aspru, că ai uitat şi jurămîntul făcut în faţa altarului şi acel ce mi l-ai făcut mie acum opt ani, cînd m'am hotărît să ţi-o las ţie, că te vei purta cu ea astfel încît nu voiu avea niciodată temeiu să mă căiesc de jertfa mea?

Călugărul tăcu; iar Andrei care îl ascultase cu capul plecat, îl ridică atunci şi, uitîndu-se la rîndul lui în ochii frăţine-său, răspunse cu glas hotărît :

— Da, frate, este adevarat că, împins de patimă şi de pofta necurate, uitasem acel jurămînt. Da, vreme de două luni uitat-am pe Safta, gîndul şi poftetele mele au fost sub robia unei femei fără de ruşine, patima îmi robise minţile, eram nebun. Dar acea nebunie o încetat..

— De cînd, întrebă cu bănuială Varsanovie.

— De astăzi, răspunse Andrei; şi văzînd un zîmbet de neîncredere pe buzele călugărului, el urmă :

— Astăzi ea o cutezat să-mi ceară să mă lepăd de Safta, mi-o cerut s'o ieu de soție și să merg cu dînsa să m'așază la Ieși luînd și copiii cu mine. Cu o clipă înainte ca ea să rostească acea cerere, eram nebun de ea; dacă mi-ar fi cerut să fac moarte de om, poate, ierte-mă Dumnezeu, așa fi făcut-o pentru a-i împlini dorința. Dar cînd mi-o cerut să lepăd pe Safta, s'o ieu de soție, pe ea, ibovnica boieriului, să-i dau pe Ilenuța și pe Vasilică ca ea să-i crească, atunci s'o risipit nălucirea în care trăiam de opt săptămîni. Am priceput ce nebun și ce păcătos am fost, i-am răspins cererea cu greață și cu hotărîre și am fugit acasă. În drum m'o mai urmărit pofta după frumuseța ei, încercîndu-se să mă întorcă înapoi, dar icoanele Saftei și ale copiilor m'au tras spre casă și, cînd am intrat în ogradă, cînd i-am văzut și i-am luat în brațe, am simțit că moarte pe vecie sînt și patima și poftele necurate. Crede-mă, frate, căci încă n'ai auzit nănciună din gura mea.

— Andrei vorbea cu căldură, adevărul se oglindia în ochii lui, orice bănuială pieri din ochii călugărului care îi întinse mîna.

— Te cred, frate, zise el strîngînd cu putere aceea ce Andrei o pusese într'a lui. Te cred și am încredere în tine. Ai avut un vis rău și acel vis, slava Domnului, o trecut.

CAPITOLUL V

Despre Strilești în deobște și despre sulgeriul Mihalache în deosebi

Strilești erau așazați în țară de vr'o sută douăzeci de ani. Ei venise din Țarigrad unde se numarau printre neamurile cele mai de samă ale Fanarului, dar își trăgeau obîrșia tocmai din Spa-

nia. Povestiau că strămoșul lor venise la curtea bizantină în veacul XIII, în fruntea unei cete de lefegii catalani. Căsătorindu-se cu o fată de neam împărțesc, se așazase la Țarigrad, botezînd și crescînd pe fiii lui în legea răsăriteană. Numele aceluia căpitan șpaniol ar fi fost Miguel de las Estrellas, dar fusese schimbat de Greci în Lastrilas. Armele lor purtau trei stele de aur, așazate în chip de triumhiu pe cîmp roșu.

În Moldova venise cu Dumitrașco Cantacuzino, în întăia lui domnie, doi frați Lastrilas, ale căror nume fusese scurtat de Moldovenii meșteri la schimonosirea numelor în Strilea. Cei doi frați, fiind rude cu domnul, capatară îndată slujbe bănoase, apoi se căsătoriră cu fete bogate și de neam. Ei luară o parte însamnată în toate țesăturile de intrigi care alcătuiesc istoria țărilor noastre în a doua jumătate a veacului XVII și la începutul celui următor. Fiind mai ageri la minte, mai meșteri în toate vicleșugurile decît boierii romîni, ajunseră răpede la slujbele cele mai înalte și făcură stări mari, stîrnind astfel asupra lor invidia și ura boierilor pămînteni. Și aceștia porniră în deosebite rînduri împotriva lor prigonitori cumplite: intrigi, conspirații și chiar răscoale cu arma. Strileștii fură adeseori închiși, căzniți, storși de bani de cătră domnul de pe vreme; în multe rînduri fură siliți să-și caute mîntuirea în fuga peste hotar dar, la urmă, ei știau să împace pe domn, să recapete cu dobîndă banii luați și să ajungă la slujbe mai înalte, la vază mai mare decît înainte.

Urmașii lor se făcuse cu totul romîni, erau priviți de boierii pămînteni ca frați și vorbeau mult mai bine romînește decît grecește. Erau în-

părțiți acuma, la al patrulea neam, în mai multe neamuri aproape toate bogate. Mihalache Strilea însă era sarac cu desăvârșire.

Tatăl său, banul Constantin, lasase o avere destul de frumoasă și numai doi băieți: Mihalache și Lascarache.

Cel mai mic, Lascarache, fusese din capul locului cumpatat și strîngător. Se căsătorii de vreme cu fiica, nu prea frumoasă, dar bogată, a vornicului Neculai Mogîldea. Supus și plecat cătră mai marii lui, înaintă răpede pe treptele boieriei și privia acuma cum din zi în zi îi creștea starea.

Cel mai mare, Mihalache, se aratase din capul locului rîsipitor, peste samă de însetat de plăceri și din cale afară semeț. Caii de soiu și armele de preț (era un călăreț și un trăgător fără păreche), hainele scumpe și mai ales femeile frumoase și ușuratece îl făceau să cheltuiască ca un nebun. Apoi mai era darnic peste măsură: punga lui era veșnic deschisă nu numai pentru prieteni, dar și pentru toți nevoieșii în deobște. O asemenea viață îl sili să-și vîndă ocinile una după alta.

Rudele, care îl iubiau din pricina firii lui deschise și vesele, încercară de mai multe ori să-l căsătorească, dar în zadar: gășia fiecărei fete cite un cusur. Însă cînd împlinia douăzeci și cinci de ani, fu cuprins de dragoste pentru o fată orfană, aparținînd unui neam grecesc bun și vechiu în Țarigrad, dar așazat de curînd în țară și cu totul lipsit de avere.

Fata era bine crescută, blîndă și de o frumuseță strălucitoare, dar și saracă lipită pămîntului și cheltuitoare. Se căsătorii cu ea. Nu-i mai rămînea atunci lui Mihalache Strilea decît casa din

Ieși, a pătra parte dintr'un sat nu prea mare pe Nistru și dăniile din Tămășani care, la moartea banului, rămăsese în partea lui fiindcă frate-său nu voise să le iee.

După căsătorie, neștiind ce să facă și din ce venit să trăiască, se rugă de neamuri, de care avea multe bogate și puternice și, prin ajutorul lor, căpătă slujbușoare bune și grase, când la curte, când la ținuturi. Era deștept și ager, începuse să-i meargă bine, dar din nenorocire rămăsese tot semeț. Se sfădi cu un puternic al zilei, fu silit să părăsască slujba cu rangul de sulgeriu și, neavînd încotro, se apucă să-și facă moșie în Tămășani. Am văzut atît greutățile ce le întîmpinase la început cît și întorsătura neașteptată luată de împrejurări în urma dihoniei izbuhnite între răzăși. Sulgeriul isprăvisse clădirea *curșii* lui, o casă din paianturi, șindilită, cu cerdac lat de douăsprezece palme și parmaclîc dinainte, despre miazăzi (căci clădirea după obiceiul celor mai multe așăzări dela noi, întorcea spatele prîveliştei încîntătoare asupra văii Trotușului). Clădirea cuprindea o tindă lată, despărțită în două în sensul lărgimii, cu dovă încăperi în dreapta tindei și una mare cît celelalte două împreună în stînga ei. Iși adusesese soția la Tămășani și petrecea acolo până în postul Crăciunului, când se muta în Ieși, unde sta până aproape de Paști.

Frumoasei Smaragdei nu-i plăcea șaderea la țară unde vedea numai țarani, iar pe nime mai de samă. Dar, cu toate aplecările ei spre cheltuială și cu tot dorul ei de petrecere, nici o plîngere nu-i ieșea din gură, căci iubia cu patimă pe frumosul ei soț și știa bine că șaderea la țară este neapărată pentruca să astupe macar întru

cîtva golurile lasate în punga lui prin cele trei luni ce le petreceau în Iași, goluri care vai! nu se puteau astupa pe deplin decît prin împrumuturi.

Biata Smaragda s'ar fi împacat poate și mai bine cu această lungă șădere la țară, dacă boierul ei iubit n'ar fi fost atît de sburdalnic și atît de necredincios. Nu că el ar fi încetat s'o iubească, că s'ar fi purtat varvar cu dînsa, sau că s'ar fi aratat nepăsător față de ea. O, nu! O iubia ca și în ziua cea dintăiu, nu rostise cătră ea nici o vorbă aspră, cuvintele de iubire curgeau și voiu din gura lui; dar, ca și în zilele dintăiu ale căsătoriei, o înșala cu toate fustele și cu toate catrințele ce-i ieșiau înainte și nu i se aratau îndărătnice. Cucoane, femei și fete de boierănași și de calemgii, de negustori, țarance, slujnice, țigance și chiar jidoavce, numai dacă erau frumoase, sulgeriul era gata să le iubească pe toate... pentru o clipă.

El de altmintrelea nici nu prea ascundea Smaragdei această slăbăciune a lui și-i zicea adesa glumind, cînd ea, cîte odată, îi făcea vr'o slabă muștrare sau plîngea fiindcă auzise despre vr'o poznă din cale afară boacăna a boierului ei:

— Ce-ți pasă, ele trec și tu rămîi!

Intr'o zi, îl prinse cu o țigancă chiar în ietacul ei. Izbuhni în lacrimi, plînsese ceasuri și nu se mai putea sătura de plîns. Sulgeriul, foarte rușinat și foarte mîhnit, nu știa ce să facă ca s'o liniștească: rugăminte, făgăduințe, desmierdări, toate erau zadarnice. O lăsă singură și cînd se întoarse tot plîngînd o găsi. De odată, Smaragda, ramașă singură mai multă vreme, auzi sgomot în curte, sub fereasta ei, ș'apoi vaiete de femeie. Aceste vaiete urmînd vreme îndelungată și făcîndu-se

din ce în ce mai sfișuitoare, sulgereasa se sculă de pe patul pe care plîngea de ceasuri și se apropie de fereastră. Jos, la scară, sub odaia ei, era lungită, cu fața în jos, țiganca cu care prinsese pe barbatu-său. Un țigan o ținea de cap, altul de picioare și un al treilea o croia cu harapnicul. Sulgeriul, ne mai știind ce să facă ca să liniștească pe Smaragda, găsisese acest mijloc pentru a-și arata pocăința și a-și ispăși greșala. Și tot bunul suflet ce era sulgereasa Smaragda deschise fereastra și strigă țiganilor să înceteze. Aveau doi copii pe care îi iubiau la nebunie și care erau mîndria lor. Și într'adevăr, amîndoi erau neobișnuit de frumoși, de deștepți și de vioi. Frosinița, fetița, era icoana mîni-sa, iar Patrașcan, numit astfel după nașul său, marele logofăt Patrașcu Arbore, părea bucățică ruptă din sulgeriu.

Cu un an și cîteva luni înainte de începutul povestirii noastre, Smaragda răcise la biserică în vremea postului mare. Cu toate sfaturile doftorului curții, nu voi să steie în pat, urmă să-și vadă de gospodărie, să postească și, duminica următoare, merse iar la biserică. Răceala se schimbă în junghiu și, în săptămîna Patimelor, își dădu sufletul. Cîteva clipe înainte să închidă ochii pentru totdeauna, făcu sămn sulgeriului să s'apropie de dînsa, se uită în ochii lui cu nespusă dragoste și rosti cuvintele :

— *Psihi mu !* (Sufletul meu).

Durerea sulgeriului fu într'adevăr mare : el plînsese din adîncul sufletului pe ființa frumoasă, iubitoare și cu suflet curat pe care o pierduse. Vr'o două luni ramase ca smintit și dacă, cu încetul, jalea i se mai potoli, nu încetă macar o clipă să simtă golul lasat de Smaragda.

De astă dată ramase la Tămășani nu numai până în postul Crăciunului, dar petrecu chiar acolo iarna întreagă. Vânător bun și îndrăzneț, își petrecea vremea mai ales cu vînatul. Urșii, cerbii și rîșii mișunau prin codrii nemărginiți din împrejurime: sulgeriul se întorcea totdeauna acasă încărcat cu pradă bogată.

Adusese cu dînsul, pentru îngrijirea copiilor, pe Zamfira, o fată care fusese luată de Smaragda în slujbă numai cu cîteva zile înainte de îmbolnăvirea ei. Cum o văzuse, sulgeriul își jurase să nu scape din mîină un asemenea *chilipir*. Fata nu se arătă salbatică de loc; dorințele boieriului fură împlinite încă înainte de boala și de sfîrșitul sulgeresei. Frumoasă la față și la trup, hazlie și deșteaptă, ea știu să păstreze mai multă vreme favoarea neîmpărțită a sulgeriului. Dar firea lui însatată de schimbări nu putea să răbde lanțurile unei statornicii prea lungi. Poftele îi fură din nou stîrnite, cînd de vr'o țigancă, cînd de vr'o nevestă frumoșică și ușuratică din Tămășani, Stoienești sau Miriște și chiar de mai departe cînd de vr'o negustoriță sau cuconiță de mîina a treia din Tîrgu-Ocnei. Tînăr, frumos, vesel și îndrăzneț, plăcea femeilor și cunoștea acuma de minune chipurile prin care, cu cheltuială puțină, să le facă plecate voiinților lui.

Căci se făcuse cumpănit în cheltuieli: se hotărîse să adune avere mare pentru copiii lui, singurele ființi în lume pe care într'adevăr le iubia din toată inima. Frăsina trebuia să aibă o zestre dîndu-i drept să fie pețită de o beizadea, iar Patrașcu să poată alege între domnițe. Petrecînd acea iarnă la țară, izbuti să mai plătească din datorii, pe lîngă că cumpără părțile unor răzăși saraci din Vășian.

În primăvară fu silit să se răpadă la leși. Printre neamurile pe care le avea acolo era și hatmanul Iordache Strilea, un văr al treilea cu tatăl său, om foarte bogat și cu vază mare, nu atîta pentru averea de care dispunea, cît pentru binefacerile și dreptatea lui.

Cînd banul Constantin își trimesese fiii la leși, ca să între în slujbă, ei fusese găzduiți, ocrotiți și sfătuiți de hatmanul Iordache. Bătrînul bolega a cărui viață era de o curățanie neobișnuită, avuse totdeauna o mare slăbăciune pentru Mihalache. Pacatele tînărului îl mîhniau, dar firea lui bărbătească și deschisă, bunătatea de inimă de care dădea neconținute dovezi, făcuse pe hatman să treacă peste cusururi și să le puie pe sama tîneretelor.

Cînd sulgeriul veni acuma la moșu-său, bătrînul îl îndemnă să nu rămîie necăsătorit. adăugînd că avea acuma prilej să iee o fată de neam bun, blîndă, bine crescută, gospodină și cu avere frumoasă. Și cînd Mihalache se grăbi să-l întrebe de numele acelei comori, moșu-său îi răspunse că fata era chiar copila surorii soției sale, Catinca, fiica cea mare a vornicului Dumitrache Țifescu.

Partida era într'adevăr din cele mai bune, vornicul Dumitrache fiind unul din oamenii cei mai bogați din țară, iar Catinca, pe lîngă partea ei în averea foarte însemnată lasată de răposata vorniceasă Safta, maică-sa, putea să se mai aștepte la o zestre frumoasă dela vornic. Sulgeriul primi propunerea hatmanului cu bucurie și cu recunoștință, rugîndu-l să scrie vornicului Dumitrache care șădea și iarna și vara la moșia lui, Domneștii, în ținutul Putnei. Se hotărî între din-

șii ca sulgeriul s'aștepte la Tămășăni scrisoarea prin care hatmanul avea să-i facă cunoscut răspunsul lui Țifescu.

Acest răspuns sosise cu două zile înaintea celor povestite mai sus și era cu desăvârșire îmbucurător. Vornicul se aratase foarte bucuros de propunerea hatmanului și, printr'însul, poftia pe sulgeriu să vie pe câteva zile la Domnești spre a face cunoștință mai temeinică.

CAPITOLUL VI

In care sulgeriul Mihalache ajunge la Domnești

Strilea plecase chiar adouazi de dimineață cu rădvanul la care erau înhamați cei patru telegari negri. Pe capră erau doi țigani: Nastasă Vezeteul și Culiță feciorul, îmbracați amîndoi pentru acest prilej, cu niște ilice și niște anterie vechi ale stăpînului lor.

Sulgeriul Mihalache, un barbat de treizeci și trei de ani, de făptură mai mult sprintenă, avea o față frumoasă cu ochi negri, mari, vioi, plini de foc și de veselie, un nas drept și o gură potrivită, cu buze pline și rumene, pe jumătate ascunse sub musteți și sub barba castanie închisă, lungă, lată și mătăsoasă.

Purta calpac ușor de astrahan cu fund verde, ilic cafeniu scurt cu blană de samur pe margini, anterior de matasă ușoară cu dungi învrîstăte: verzi, roșii, negre și galbene, strîns la cingătoare cu un șal frumos și, în picioare, ciubote de iuft roșu. Lîngă dînsul, pe pernele rădvanului, se vedea o giubea de matasă verde, căptușită cu atlas alb. Dinaintea lui, între cele două geamuri de

dinainte, era spânzurat un toc de piele, de atârnat peste umăr, în care se vedeau două pistoale frumoase de fabrică nemțască. Căldura era înăbușitoare, radvanul era greu și drumurile răle: la Cornățel lasară caii să răsufle, pe la prînzul cel mare erau la Adgiudul Nou unde poposiră două ceasuri și, la trei după amiază, ajunseră la Domnești.

Curtea de aici, una din cele mai mari din țară, era aceiași în care *podghiazul* lui Demidețchi împresurase și prinsese pe Duca Vodă, la întoarcerea acestui domn dela împresurarea Vienei, dar care fusese cu desăvîrșire prefăcută de curînd de vornic.

Un zid puternic cu metereze, la cele patru colțuri ale căruia se vedea cîte un turn rotund, încunjura casa boierească, grădina, grajdurile și celelalte heiuri.

La sgomotul făcut de trăsură și la strigătele vezeteului poarta grea de stejar, legată cu șine de fir, se deschise fără sgomot. Rădvanul intra în curte trecînd pe lîngă perdegîu sau portar, un țigan zdrențuros, cu lanțuri grele de picioare și cerc de fier cetluit împrejurul capului, sămni că fugise dela stăpîn, fusese prins și adus înapoi. I se păru lui Strilea că acea față neagră, din care se vedeau numai doi ochi de jaratec, ieșind dintr'o barbă neagă și încîlcită, nu-i este necunoscută.

Casa era cu două rînduri și avea trei cerdacuri; unul la rîndul de gios în față și două la acel de sus, unul din față și celalalt din dos. Cînd trăsura ajunsese la scară, vr'o trei țigani desculți, în anterie vechi și rupte, strînse pe trup cu rămășiți înădite și cîrpite de șaluri lepadate de

stăpîn, alergară pe cerdacul de gios podit cu lespezi și avînd parmaclîc de piatră, scoborîră răpede cele trei trepte și să grăbiră să deschidă obloanele rădvanului.

Sulgeriul ieșind din caretă fu luat pe subsuoară de cătră țigani, dus în pridvorul cel mare al casei și de acolo, tot ținut de subsuoară de doi din țigani, fu suit pe scara dela fundul aceluï pridvor, scară care se învîrtea între doi pereți până la rîndul de sus, într'o încăpere lungă, avînd o ușă prin care ieșiai în cerdacul de sus, așazată între două ferești, mari pentru vremele de atunci, dar care astăzi ar părea mici. Al treilea țigan dăduse fuga înaintea lor ca să spuie vornicului numele musafirului, căci sulgeriul, la ieșirea lui din trăsură, avuse grijă să se numească. Păreții odăii în care se afla acuma Strilea erau văruiți și nu aveau altă podoabă decît două oglinzi mici rotunde cu ramuri de nuc lustruit. În fund se vedeau două sobe cu cîte patru stîlpi, în fiecare părete erau cîte două uși într'un canat. De jur împrejur, între sobe și uși, între uși și ferești, erau tandururi acoperite cu covoare și, deasupra tandururilor, paturi de lemn, cu miudire de paie și saltele de lînă, deasupra cărora erau așazate macaturi de pînză moldovenească cu dungi albastre și roșii. Pe paturi și la părete erau așazate perini de paie și coltuce de lînă îmbracate la feliu cu macaturile, iar la ferești se vedeau perdeluțe drepte de aceeași materie. Pe paturi erau așazate mai multe mesuțe rotunde, în trei picioare scurte, de lemn de brad lustruit. În mijlocul odăii era o masă mare rotundă, de nuc lustruit, acoperită cu un covor de Țarigrad, împrejurul căreia se găsiu vr'o zece scaune tot

de nuc, cu perine de lână, acoperite la feliu cu paturile. În mijlocul tavanului, alcătuit din grinzi și scînduri de brad atârna, spînzurat de lanț, un policandru de lemn boit în galbăn cu douăsprezece sfeșnice în care era așazată cîte o lumînare de său. În părăți se vedeau înfipte, din loc în loc, tricheluri, iarăși de lemn, boite cu galbăn, cu lumînările lor, tot de său. Podeala era de blăni de stejar, înegrite de vreme și date cu oloiu.

Sulgeriul care printr'o fereastă deschisă privia cum se dishamau caii lui, fu distras dela această privire prin șgomotul unei uși care se deschidea. Intorcîndu-se, văzu pe vornicul Dumitrache care înainta spre dînsul.

Vornicul era un barbat de cincizeci de ani împlineți, nalt și slab, cu o față lungăreață și ochi suri, mici dar vioi și șireți, un nas lung, subțire, cam coroietic și o gură mare cu buze subțiri cu totul pierdute în barba lungă, neagră, amestecată numai pe ici și colea cu fire argintii.

Purta giubea de ștofă verde, cu sîngiap la mărgini, anterior de ghermesit alb și verde cu floricele roșii și albastre, brîu de șal scump, șalvari roși, mești și papuci galbeni, iar pe cap un fes roș de lână ușoară cu canaf de matasă albastră.

Sulgeriul, luînd mîna ce i-o întindea vornicul, se plecă asupra ei și o sărută, iar vornicul îl sărută pe frunte.

Apoi Țifescu, așzîndu-se pe un pat, cu spațele razamate de perine și cu picioarele încrucișate sub dînsul, pofti pe sulgeriu să s'așaze lîngă el. Se aduseră dulceți, cafe și ciubuce, urmînd tot odată obișnuitele întrebări asupra sănătății și a drumului făcut de sulgeriu, apoi laudele firești

aduse de amîndoi hatmanului Iordache. După aceste, vornicul puse sulgeriului feliu de feliu de întrebări asupra neînțelegerilor lui cu răzășii dela Tămășani și asupra chipului în care își propunea să-și întregească moșia.

Vornicul Dumitrache Țifescu era un boier de neam vechiu, cunoscut în toată țara pentru lâcomia și neîndurarea ce o aratase față de răzășii care aveau nenorocirea să-i fie megieși. La moartea tătăne-său, logofătul Grigore, Domneștii erau un trup de moșie frumoasă, cuprinzînd două mii de fălci, iar acum aveau peste opt mii, făcute toate dela răzășii de pe împrejur care fusese desființați cu desăvîrșire. Toate mijloacele fusese întrebuintate spre a ajunge la acest scop: intriga, înșălăciunea, schingiuirea, cumpararea diregătorilor, plastografierea și rîpirea actelor, groaza: nimica nu fusese lasat de-o parte. Strigătele de durere ale despoieților umpluse țara întregă.

Constantin Racoviță, în întăia lui domnie, încredințîndu-se de vinovăția lui Țifescu, îl chiemă înaintea lui, îi făcu muștrări din cele mai aspre, îl bătu cu buzduganul și poronci ca toate cumpărăturile făcute de el să fie din nou cercetate de divan. Dar Țifescu, înrudit fiind cu boierii cei mai puternici, știu să trăgăneze judecata până la mutarea lui Racoviță în domnia Țării Romînești. Apoi, sub noua domnie a lui Matei Ghika, nu numai că izbuti să împiedece orice judecată, dar ajunse la trecere mare și urmă să-și rotunjască moșia. Răzășii încercase să-l ucidă; trăsese de mai multe ori asupra lui, dar el scapase totdeauna ca prin minune și acuma, de cîțiva ani, nu mai ieșia pe moșie decît încunjurat de o strajă de douăsprezece slugi înarmate până în dinți.

Cînd Racoviță venise să domnească pentru a doua oară, ce mai rămăsese din răzășii megieși cu Domneștii se ridicase cu mic cu mare și venise la leși cu jalbă, în urma căreia domnul trimise pe un ciohodar cu niște seimeni ca să ridice pe biv vel postelnicul Țifescu și să-l aducă la scaun. Dar acesta fiind vestit de prieteni, fugise în Țara Muntească. Racoviță voia să puie pe răzăși în stăpînirea pămînturilor ce fusese ale lor fără altă judecată, căci altfelu, din pricina lipsei lui Țifescu, această pricină s'ar fi prelungit vreme îndelungată. Însă față cu nemulțămirea stîrnită între boierii cei mari la vestea unei asămenea măsuri, nu putu decît să rînduiască pricina în cercetarea divanului. Această a doua domnie a lui Racoviță neținînd decît un an, îi fu lucru ușor postelnicului Dumitrache, prin rudele și prietenii lui, să zădărnicească toate soroacele. La venirea în scaun a lui Scarlat Ghika, Țifescu recăpătă trecerea ce o avuse la fratele acestuia, Mateiu; nu trecu anul și dobîndia vornicia Țării de Jos, țelul visat de dînsul de ani îndelungați.

Ținutul Putnei fiind cuprins în oblăduirea lui judecătorească, îi fu ușor să scăpe de cei cîțiva răzăși mai diji care îl supărase. Găsi cu ușurință marturi care, în schimbul cîtorva galbeni, amestecară pe acei nenorociți în furturi de vite și în omoruri despre care ei nu aveau macar cea mai mică știință. Acei care dădură vornicului și cel de pe urmă parmac din moșia strămoșască scapară; iar acei care se aratară mai îndărătnici, sau a căror ființă era supărătoare, înfundară ocna pe viață, alții ispășiră cerbicia lor prin ștreang.

Cînd Țifescu părăsi vornicia, sub Grigore Calimach, el stăpînia douăsprezece mii de fâlci în-

tr'o singură întinsoare și nu mai avea grijă de judecată, căci răzăși îndrăzneți zăceau sub țarină sau în fundul ocnei, iar cei slabi de înger tremurau de frică în colibele lor numai la auzul numelui cumplitului vornic. Și pe lângă Domnești, el mai stăpînia încă alte cincisprezece sate în deosebite părți ale țării; și ori unde împrejurul satelor lui se aflase răzăși, el știuse să-i stingă cu desăvîrșire.

Nu trebuie să ne mierăm deci dacă, la auzul chipului în care sulgeriul Mihalache își propunea să întregească moșia Tămășanii, vornicul se uită la dînsul cu o milă de care nu era străin disprețul. Ce copil era sulgeriul! Avea să-i arate el după căsătorie cum se fac moșiile cînd are cineva norocul să se afle între răzăși!

Vornicul se sculă după o bucată de vreme și propuse musafirului să iasă pe cerdac ca să-i arate caii lui cei de preț. Sulgeriul primind cu bucurie, Țifescu bătu în palme și poronci țiganilor care intrară, să ducă două scaune în cerdac și să trimată răspuns vezeteilor să scoată din grajdii și s'aducă la scară caii cei arăpești, misirliii și telegarii cei negri.

Sulgeriul care era cunoscător bun de cai nu putu să înăbușe un strigăt de mierare cînd văzu acele dobitoace. Mai ales misirliii, un armasar și o iapă, de trei ani pe patru amîndoi, negri la păr, amîndoi cu stea în frunte și strănut la bot, erau de o frumuseță cu totul neobișnuită: sulgeriul nu-și putea lua ochii de pe ei. Acei cai fusese aduși înadins pentru herghelia vornicului de un agă de ieniceri, prieten cu Țifescu și văr cu un beiu mameluc. Vornicul plătise pe dînșii o sumă cu care ar fi putut să cumpere o moșie

mare. Mai erau doi armasari și două iepe arăpești, foarte frumoși cu toții, dar care nu se puteau asamana cu misirliii. Pentru îngrijirea acestor de pe urmă ținea, pe lângă o droaie de țigani, doi paici, negri amîndoi.

După ce caii fură duși înapoi în grajduri, amîndoi boierii ramaseră încă în cerdac, trăgînd din ciubuce și întretinîndu-se despre felii de felii de lucruri. Vornicul dacă era lacom, hrăpitor și nedrept, era un barbat foarte deștept, hazliu și chiar învațat pentru vremea lui : pe lângă grecește și turcește, mai știa nemțește, italienește și puțin rusește, cetise nu puține cărți, mai ales din cele elinești și făcea chiar stihuri. Știa multe și avea foarte multe de spus ; ceasurile trecură pentru sulgeriu în chip plăcut ascultînd povestirile gazdei lui. Tocmai într'un tîrziu intră în sală și vorniceasa Rucsanda, a doua soție a lui Țifescu, fiica unei capuchehaiele a lui Mateiu Ghika, o femeie înaltă și subțire, oacheșă, mai mult frumoasă decît urîță. Era îmbracată cu o rochie de matasă verde, în chip de anterior, strînsă la cîngătoare cu un brîu de șal, iar peste rochie purta o cațaveică de catifea, tot verde, cu ceapraz de fir pe margine. Părul ei negru era ascuns sub un fes alb cu canaf de matasă albastră închisă, iar partea de jos a fesului dispărea sub o dantelă de matasă albă, care alcătua un colan ușor împrejurul tîmplelor.

Cu dînsa venise Catinca, singura fiică a vornicului din întăia lui căsătorie, cu răposata Safta, fata postelnicului Neculai Arbure, sora Sultanei, soția hatmanului Iordache Strilea. Catinca era atunci de vr'o cincisprezece ani, mai mult mică decît înaltă și grăsulie ; avea păr castaniu fru-

mos și ochii blînzi căpriei. Dacă fața nu se putea numi frumoasă, era plăcută, mai ales prin seninatatea și blîndeța ce se oglindiau pe dînsa. Imbrăcămintea i se deosebia de acea a vornicesei prin culoarea rochiei și a cațaveicii, care erau roșii la față și prin faptul că purta capul descoperit.

De abie se isprăvise salutările obișnuite cînd fură chiemați la cina pusă în una din odăile ale căror uși dădeau în sala cea mare.

Masa, de lemn de nuc lustruit, acoperită cu o față de masă de pînză de in cusută cu fir și cu matasă, era pregătită pentru patru inși: adică dinaintea fiecărui scaun era așazat cîte un talger de cositor, avînd alături o lingură, tot de cositor, un pahar mare pentru apă și altul mai mic pentru vin. La locurile menite pentru stăpîinii casei și pentru Catinca se vedea cîte un toc, căptușit cu piele roșie împodobită cu cuie de argint; din fiecare toc ieșiau mînerile de argint suflat cu aur ale unui cuțit și ale unei furculiți cu două vîrfuri lungi, subțiri și drepte.

Cînd se puseră la masă, sulgeriul luînd loc între vornic și vorniceasă, se aduse, în tocul lui de piele, cuțitul și furculița musafirului care rămăsese în pastrarea feciorului său.

Până la mijlocul veacului al XVIII-lea, cînd veniau străini într'o casă boierească, nu era obiceiul ca cucoana boierului să steie la masă cu ei, iar fetele nemăritate și mai puțin. Dela începutul celei de a doua jumătăți a aceluiași veac însă, atingerea mai deasă cu lumea apusană făcuse ca să cadă în neobișnuință. Cucoanele începură să iee parte la mese împreună cu barbații, fetele

mari însă erau admise și ele numai în împrejurări cu totul deosebite.

În vremea mesei convorbirea fu purtată mai ales de vorniceasă care vorbea numai grecește, limbă ce o știau bine și ceilalți meseni. Se vorbea mai ales de copiii sulgeriului, de greutățile întâmpinate pentru creșterea lor la țară și se schimbă vești despre rude, prietini și cunoștinți. Catinca era mult prea bine crescută pentruca să cuteze să deschidă gura; ea ținea ochii plecați — dar, din când în când arunca câte o privire furișă spre frumosul musafir.

Un taraf de lăutari, alcătuit din vr'o șase țigani și așazat sub ferești, cânta neconținut hore, doine și mai ales cîntece de inimă albastră, ale căror stihuri erau datorite vornicului. Mîncările multe erau cele obișnuite în parte și astăzi la noi, pregătite de patru țigani bucatari. Se varsă vinuri din podgoriile cele mai alese din țară, dar atît vornicul cît și sulgeriul beau foarte puțin, căci obiceiurile cumpatate ale Fanarioșilor avuse în această privință o înrîurire din cele mai fericite asupra boierimii moldovenești.

După ce se sculară dela masă, Catinca nu însoți pe părinții săi în sală, chiar vorniceasa stătu numai puțin cu boierii. Aceștia însă traseră mai multe ciubuce înainte de a se despărți și, în acest timp, vornicul găsi prilej să-și arăte neîncrederea în noua domnie. Aceasta, după dînsul, avea să fie părtinitoare pentru treptele de gios, iar boierimea cea mare putea s'aștepte numai supărări și umiliri și vornicul adăuga cu un suspin că, între noul domn și verii lui, Matei și Alexandru, era o deosebire foarte mare. Lumînările de său din policandru se făcuseră mici de

tot cînd vornicul duse pe sulgeriu în odaia în care acesta avea să doarmă și care era aceeași în care șăzuse la masă.

Sulgeriul nu putu să adoarmă decît tîrziu : feliu de feliu de gînduri și de icoane trecătoare îl țînură treaz până aproape de ziuă. Ele erau mai cu samă icoane frumoase de viitor mîndru. Mihalache Strilea se vedea ajuns la boierie mare, cu Catinca lîngă dînsul la Tămășani, unde toată moșia era a lui. Frosinița și cu Patrașcan, îmbracați în haine scumpe, frumoși ca niște îngeri, erau lîngă dînșii. Dăr deodată inima lui simția o durere amară, căci icoana Smaragdei pe patul ei de moarte, cu fața senină și nespus de frumoasă, răsăria deodată înaintea ochilor lui ; și atunci era cuprins de o jale adîncă, de un dor nemărginit după ființa dulce și frumoasă, tovarașa tinereții lui, pe care o pierduse pentru totdeauna.

Dar iubirea de viață, pofta după plăcerile și bunurile ei, dorul să ajungă să întemeieze copiilor un viitor strălucit, goniau în curînd blînda icoană, readucînd pe acele de falnic viitor.

CAPITOLUL VII

In care vedem cum se cerceta un furt în veacul XVIII

Zgomot mare, țipete, zbierete și sudălmii în curte îl treziră cînd soarele era încă gios. Sări din pat și s'apropie de fereastă : în mijlocul ogrăzii văzu, încunjurat de o mulțime de slugi și de țigani, pe vornicul Dumitrache, în giubea și în papuci, numai cu fesul pe cap, așa cum ieșise din pat și, înaintea lui, unul din cei doi paici în

genunchi, rostind cuvinte întretăiate. Era să deschidă fereastra ca să-și deie mai bine samă de ceia ce se întâmplase, când ușa se deschise și feciorul lui intră în odaie.

— Ce s'o întâmplat, întrebă sulgeriul, de ce s'o scoborît vornicul în curte la acest ceas alît de timpuriu ?

— Au pierit armasarul misirliu cu iapa, răspunse țiganul.

— Cum au pierit, întrebă sulgeriul, au murit ?

— Au fost furați, răspunse țiganul.

— Cum furați ? Da' nu-i păzia nimeni ? mai întrebă sulgeriul care începu să se îmbrace răpede.

— Căii erau într'un grajdiu anume făcut numai pentru ei doi, alături cu grajdiul cel mare de lîngă poartă. Unul din paici dormia pe un pat de scînduri în curmezișul ușii grajdiului, iar un țigan era culcat în paie, în grajdiu. Azi dimineață s'au găsit amîndoi, și paicul și țiganul, legați burduf, cu călușu'n gură, grajdiul deschis și deșert, poarta cea mare închisă, Crăciun perdegiul nicăiure, iar căii lipsind.

— Cum ? Perdegiul o furat căii ?

— Nu se știe dacă i-o furat el singur sau dacă o fost tovarăș cu alții.

Strilea se grăbi să se spele și să se îmbrace; apoi scoborîndu-se în curte, se duse să se întilnească cu vornicul Dumitrache pe care îl găsi la grajdiul deșert al cailor furați.

— Ai auzit ce pagubă mi s'o întâmplat ? zise vornicul după ce răspunse la salutarea musafirului.

— Dar cum de n'o prins nimene de veste ?
întrebă sulgeriul.

— Cum ? Fiindcă sînt toți niște mișei pe care
am să-i țin sub biciu până ce-or muri, strigă
vornicul.

— Oare perdegiul să fie talhariul ?

— Cu bună samă că-i amestecat la tălhărie.
De trei ori mi-o fugit până acuma. Sînt de abie
trei luni de cînd l-am prins și l-am adus îna-
poi.—Inchis-ai pe țiganca lui Crăciun în beciu ?
întrebă vornicul pe vataful de ogradă, căpitanul
Simion.

— Da, cucoane, răspunse vataful, am închis-o
și pe dînsa și pe fata ei.

Vornicul urmă să cerceteze cînd pe unul cînd
pe altul din număroșii țigani strînși înaintea lui.
Dar nici unul din ei nu putu să aducă vr'o lămurire.
Arapul și țiganul ce fusese legați nu știau nimic
alta decît că, în mijlocul nopții, se lasase deo-
dată ceva greu pe capul lor ; li se deschisese gura,
li se pusese cîte un căluș într'însa, apoi fusese
legați astfel în cît să nu poată face nici o
mișcare. Ei auzise pe hoți ; atît arapul cît și țiga-
nul se uniau pentru a spune că erau doi, desle-
gînd caii și depărtîndu-se încet cu dînșii. Un ar-
gat care trecea desdimizeață pe dinaintea graj-
diului, găsind pe arap legat și ușa deschisă, dă-
duse alarma. Cei doi pușcași care păziau sub cer-
dacul curții, nu auzise nimica ; iar de văzut nu
era chip să se vadă, căci cerul fusese acoperit.

Vornicul poronci vatafului să tragă numai de-
cît pușcașilor, chiar atunci, în fața lui, cîte două
sute de nuiete, pentrucă dormise în loc să rămîie
treji.

Pe cînd nenorociții își primiau pedeapsa, sul-

geriul întrase în grajdul deșert și se uita la iesele și corlățile făcute cu o îngrijire deosebită. Apropiindu-se de corlăți pentru a privi mai bine amăruntelile făptuirii lor, cum pășia peste așternutul gros de paie, ciubota lui călcă peste ceva virtos. Ridică piciorul și uitându-se jos, ochii lui dădură de o țîțitoare de os, lungă de o șchioapă, de cele care se întrebuițau pe atunci și se mai întrebuițează și astăzi de vînători la pîndă, pentru a chiema căprioarele. Era s'o arunce jos, cînd niște încrestături pe capătul țîțitoarei atraseră bagarea lui de samă. O apropie de ochi și, cu mare mierare, văzu stema familiei lui, cele trei stele așazate în triunghiu, sapate pe os în chip grosolan. Atunci își aduse aminte că pușcașul lui, Ion Tiron, îi făcuse un tacîm întreg de țîțitoare, pentru chiemarea fiecărui soi de șoimi și că pe toate sapase stema Strileștilor.

Dar cum se afla acea țîțitoare aici, cine s'o fi adus în grajdul cailor furați? S'o fi pierdut hoțul care furase caii? Și cum să fi căzut ea în mîna aceluia talhariu? Și deodată o lumină îi străbătu mîntea: el dăduse doară cu mîna lui una din acele țîțitori, cu cîteva luni înainte, la o vînătoare, lui Niță Șchiopul, fiul preutului Pavăl dela Precista din Focșăni, a aceluia care stăpînia în Tămășăni întreg bătrînul Ciuta și jumătate din Băteiu. Își mai aduse aminte că Șchiopul, numit astfel fiindcă șchiopata de piciorul drept, era un stîlp de crîșme și cheltuitor peste măsură, avea nume foarte rău, mai ales de cînd se îngurluise cu una Anica, femeia unui popă din satul Străoani, pe Zăbrăuți, pe care o furase dela bărbatu-său și o ținea ascunsă prin poieni, în pădure. Se zvonia chiar că Șchiopul ajunsese

hoț de cai. Strilea, cu prilejul vânătoarelor lui, auzise dela oameni din Cîmpuri și din Mănăstirea Cașinului că fiul preutului Pavăl fusese adesea întîlnit de dînșii în munți, pe potici pierdute, calare pe vr'un cal de toată frumuseța, ducînd de căpăstru încă pe unul sau chiar pe doi, tot de preț, cînd îndreptîndu-se spre hotarul Țării Ungurești, cînd venind dinspre acel hotar. Se șoptia chiar că cîte un omor al cărui faptaș nu se putuse descoperi, i s'ar fi datorind lui. Dar aceste învinovățiri se aduceau Șchiopului numai cam în taină și cu glas supus, lumea avînd mare frică de dînsul, căci era grozav de iute la mînie și de răutăcios, iar puterea lui era de necrezut. Chiar urieșul Andrei Vășian și frate-său, călugărul Varsanovie, fiii popei Gheorghe din Tămășani, vestiți pentru puterea lor în tot ținutul, n'aveau ce să-i facă: Șchiopul îi trîntea pe amîndoi ca pe niște copii.

Nu putea să încapă îndoială, Șchiopul furase caii în tovărășie cu perdegiul.

Cît pe ce era sulgeriul s'alerge să spuie vornicului că găsise urma hoțului și știa cine este acel hoț, dar după o clipă se răzgîndi și se liniști. Era spre folosul lui să îndatorească pe vornic, făcîndu-l să găsească caii furați; dar nu se cădea să-l puie pe o urmă care putea să fie greșită. Nu trebuia să vorbască înainte—să fie cu desăvîrșire încredințat că hoțul era acel pe care el îl bănuia. Se îndreptă deci cu pas liniștit spre locul în care se auziau loviturile de nuiiele și vaietele pușcașilor. Dinaintea grajdiului celui mare găsi pe vornicul Dumitrache stînd pe un scaun, cu imameaua narghilelei aprinse în mîină. Dinaintea lui lungit la pămînt, ținut de cap și de picioare

de cîte doi țigani voinici, era acuma al doilea pușcaș,—căci cel dintăiu care își ispășise pedeapsa, zăcea gemînd și zvîrcolindu-se în niște paie, la colțul grajdiului. Un țigan spătos a cărui mînici suflecate lasau descoperiți mușchii semănînd cu niște funii de oțel, ridica nuiaua de alun în sus și o făcea să cadă șuierînd pe vinele sîngerate ale osînditului, țigan și el, lung, slab, cu fața acoperită de o barbă deasă. Loviturile cădeau în măsură, și în măsură ieșia din gura nenorocitului cînd un a-leoo, cînd un va-leoo din ce în ce mai prelungit și mai ascuțit. După fiecare zece sau douăsprezece lovituri, vornicul făcea semn aceluia care ținea vergile să steie, sorbia adînc din narghilea pînă în fundul pieptului, dădea drumul fumului pe gură și pe nas, apoi certa pe țiganul întins gios pentru lenea și nebagarea lui de samă, jurîndu-se că are să-l belească de viu. Apoi sorbind iar din imame, zicea :

— Dă-i!

Și loviturile reincepeau să cadă în cadență și tot în cadență, la fiecare lovitură, răspundea cînd un a-leoo, cînd un va-leoo.

Se aduse și sulgeriului un scaun pe care se așază și i se dăduse un ciubuc aprins din care începu să tragă, privind la osînda pușcașului.

După darea celei de pe urmă lovituri, vornicul sculîndu-se, se îndreptă spre cîntăleria moșiei, care se afla într'o casă de cărămidă din fața grajdiurilor, în ceia parte a curții, urmat de sulgeriu, de vataș și de toate slugile.

Cîntăleria era o odaie joasă, dar destul de încăpătoare, luminată de trei ferești care aveau cîte două gîmuri mici și opt zăbrele încrucișate. Im-

brăcămintea era alcătuită dintr'o masă mare de lemn de brad, boită în negru, un dulap la feliu, vr'o patru scaune și două paturi mari de scîndură, cu mindire de paie acoperite cu macaturi de pînză de casă și, la părete, perine îmbracate la feliu. Aici locuiau cei doi gramatici, niște băieți tineri de mazili care stăteau în picioare lîngă ușă.

Vornicul Dumitrache, după ce intră în cîntălerie, se așază turcește pe un pat și făcu sămn sulgeriului să s'așaze lîngă dînsul; vatavul Simion ramase în picioare lîngă ușă, în partea opusă a celei unde se țineau cei doi gramatici.

Prin ușa deschisă se vedea mulțimea țiganilor strînși dinaintea prispei. Vornicul poronci să aducă narghilele și cafe, apoi spuse vatavului.

— Să vie femeia și fata lui Crăciun.

Vatavul ieși și se întoarse în curînd cu două țigance: una mai în vrîstă, îmbracată în zdrențe murdare, — cealaltă tînără, naltă, frumoasă și curat îmbracată, dar cu fața obosită și cu mijlocul crescut, aproape de facere.

Cum se văzură în fața vornicului, căzură în genunchi cerînd iertare și jurînd că sînt nevino-vate.

Fără a li poronci să se scoale, Țifescu începu să le cerceteze în toate chipurile pentru a afla încotro fugise Crăciun cu caii și pe cine avuse de tovarăși. Le luă întăiu cu binișorul, făgăduindu-le că de vor spune adevărul nu vor păți nimic, că dimpotrivă li va fi bine. Dar ele, cu jurămintele cele mai înfricoșate, răspunseră că nu știu nimic. Crăciun se culcase ca de obicei în căsuța lor de lîngă poartă; ele nu auzise cînd se sculase nici cînd ieșise, fusese trezite numai în

ziuă de zgomotul ce se făcea în ogradă. Vornicul începu să le amenințe cu bataia, cu cazna; dar în zadar: ele tot una țineau că nimică nu știu.

Atunci vornicul poronci să s'aducă vergi. Țiganul care bătuse pe cei doi pușcași întră ținînd în mîna un smoc de nuiete de corn și de alun, urmat fiind de alți doi robi. Femeia lui Crăciun, cu toate bocetele ei, fu lungită gios și ținută cu fața la pămînt; iar țiganul care îndeplinia slujba de călău, începu să lovească. Țiganca se zvîrcolia și țipa cît o ținea gura.

După vr'o cincizeci de lovituri sîngele începu să țîșnească din pielea ei smolită. Vornicul făcu semn călăului să steie și poronci acelor care țineau femeia de mîni și de picioare să-i deie drumul. Țiganca se ridică pe un cot, gemînd. Apoi vornicul începu din nou s'o sfătuiască să spuie ce știe, căci altfeliu este hotărît s'o bată până ce-și va da sufletul. Dar ea se jură din nou că nu știe nimică și că chiar de ar bate-o boierul până la moarte tot nu va putea spune nimică.

Atunci Țifescu, încruntîndu-se, strigă:

— Intindeți-o iar și dați-i.

Bataia începu din nou. Cînd după alte cincizeci de lovituri vornicul făcu iar sămn s'o lese și începu din nou s'o cerceteze, ea nu mai putu răspunde, era pe jumătate leșinată. Țifescu poronci s'o ridice și s'o ducă în beciu.

În acest timp fata stătea în genunchi, tremurînd ca varga: fața ei se făcuse galbănă ca ceara și ochii îi erau holbați de spaimă.

— Fa Vasilco, zise vornicul cătră dînsa, după ce bătrîna fu scoasă din odaie, ai văzut ce-o pățit mă-ta fiind că s'o îndărătnicit să nu spuie ce știe. Tu să fii o fată de treabă și să ni spui cine

au fost tovarășii tătîni-tău și unde au dus caii. Spune, dacă ți-i milă de tinereța ta și de zilele tale, căci altfelu pun să te bată mai rău decît pe mă-ta.

— Vasilca era atît de îngrozită în cît nu putu să scoată un cuvînt, dar cu mîna arătă spre pîntecele ei.

— Cucoane, izbuti ea în sfîrșit să strige, fle-ți milă de carnea și de sîngele dumitale!

— Oho! strigă vornicul înfuriindu-se, cu de aceste crezi tu să mă îndupleci. Am să-ți arăt eu! Simioane, pune numaidecît să sape afară, dinaintea cîntăleriei, o gropușoară, mi-o întinde gios cu pîntecele deasupra gropei și-i trage. Am mai bătut eu doară femei îngreunate!

Dar tocmai cînd vataful ieșia ca să îndeplinească poroncile stăpînului, Vasilca dădu un țipet, căzu gios și începu să se zvîrcolească țipînd. Simion se opri pe loc.

— Ce stai? strigă vornicul mînios, n'ai auzit ce ți-am poroncit?

— Cu voia dumitale, cucoane, răspuse Simion liniștit, au apucat-o durerile făcerii.

Cînd boieriul se uită din nou la fată, nu putu să păstreze macar cea mai mică îndoială. Se sculă răpede de pe pat și ieși urmat de sulgeriu; dar de abie făcuse zece pași afară, cînd țipetele fetei încetară și se auzi vaietul slab, dar ascuțit, al noului născut.

— O las trei zile, zise vornicul cătră sulgeriu ș'apoi îi arăt eu! Pe cea bătrînă am să pun s'o bată la tălpi, și la palme,—apoi dacă va urma să tacă, la pîntece.

Sulgeriul nu răspuse, el găsia purtarea vornicului firească și dreaptă: i se părea cu nepu-

tință ca femeia și fata lui Crăciun să nu fi știut nimic despre scopurile și plecarea lui. Cît pentru faptele de cruzime săvîrșite de cătră vornic asupra celor două țigance, ele erau lucruri ce se întîmplau și se întîmplară încă vreme îndelungată în fiecare zi; oricare alt boier în locul lui Țifescu tot ca el ar fi urmat.

CAPITOLUL VIII

In care se face lumină în mîntea sulgeriului

Cînd ajunseră la scara curții, vornicul merse să se îmbrace, iar sulgeriul începu să se primble în sală. Fața perdegiului, cu cercul de fier împrejurul capului și cu coarnele lungi care ieșiau din acel cerc, îi reveniră în minte. Unde văzuse el acea față, fără cerc și fără coarne? Cu bună samă că nu pentru întăia oară se întîlnise el în a-jun cu acel țigan? Mai văzuse el acei ochi salbategi. Dar unde și cînd?

Auzi ușa din fund deschizîndu-se și vatavul Simion intră în sală.

— Mi-o poroncit cuconul să-l aștept aice, — zise el lui Strilea, cînd acesta se opri și se întoarse cătră el.

— Imi pare bine că ai venit, vatajă, — zise sulgeriul apropiindu-se de Simion. De ieri, de cînd am pus ochii pe perdegiu, mă căznesc să-mi aduc aminte unde și cînd l-am mai văzut și nu pot izbuti să mă dumeresc. Purta coarne și prin urmare o fost fugar; nu mi-ai putea spune pe unde o rătăcit?

— Asta-i a treia fugă a lui, zise vatavul, bucuros că are și el ceva de povestit musafirului.

O fugit pentru întâia oară acuma zece ani. Nu pot ști pe unde o umblat, dar eu singur am dat de dînsul, — au trecut acuma cinci ani, — într'o tabără de ursari domnești, la Ploscuțeni lîngă Adjud. Era să mă omoare cînd, cunoscîndu-l, am pus mîna pe el. Noroc că mi-o sărit în ajutor bulubașa lor, pe care îl cunoșteam demult. L-am adus legat înapoi, o primit în răstîmpuri vre-o mie de bice, i s'o pus coarne și l-am dat la herghelie unde o stat un an. Apoi o fugit pentru a doua oară, s'o dus prin păduri în Țara Ungurească și s'o tocmit ca surugiu la un grof Apor, pe Olt lîngă Ciuk.* O stat acolo trei ani. Anul trecut venindu-i dor de țigancă și de fată, s'o cerut dela stăpînă-său pe o lună. Primind învoire, o venit pe furiș aici ca să le vadă și să se încerce să le ducă cu dînsul peste graniță. Avînd un cumnat al lui care-i herghelegiu la noi, o mers într'o noapte la herghelie ca să-l roage să spuie soției și fetei lui să facă toate chipurile și să vie în lunca Trotușului, a treia noapte, ca să se întîlnească cu dînsul.

I-o zărit însă alt țigan cînd vorbeiau împreună și, dînd de știre la curte, am bătut pe Manea, cumnatul lui Crăciun, până cînd ni-o spus unde și cînd îl putem prinde pe acesta. După ce l-am prins pe Crăciun, l-am bătut de am crezut că are să moară, iar cuconul l-o făcut perdegIU ca să-l aibă sub ochi. Dar se vede că groful la care slujise era foarte mulțămît de el, căci de trei ori până acuma trimes-au la cuconul rugându-l să-l vîndă pe Crăciun cu tot salașul lui, dar cuconul n'o vrut, fiind că-i era ciudă pe țigan. Mai în

* Csik Szereda.

fiecare săptămână îl punea jos, adesa de două ori într'aceiași săptămână, și mai puțin de douăzeci și cinci de vergi sau de bice nu-i trăgea. Acuma o lună o trecut chiar vechilul grofului pe aici și iar o rugat pe boier să vândă stăpânului său pe Crăciun, dându-i pe el până la o sută douăzeci de lei, adică cu ce să cumperi doisprezece țigani meșteri, dar cuconul n'o vrut. Imi aduc aminte că mi-o poroncit să arăt ungurului grajdiurile cu caii.

În mintea sulgerului se făcuse acuma lumină deplină. Da, văzuse pe Crăciun la groful Ștefan Apor, la moșia acestuia dela Ciuk, când se dusese acolo să cumpere niște telegari pentru hatmanul lordache. Groful poruncise țiganului să încalece ca să arăte boieriului moldovan un cal frumos de călărie și țiganul tălmăcise sulgeriului niște cuvinte ale grofului care știa prost românește.

Și groful care avea cea mai frumoasă herghelie din Ardeal, era cel mai vestit hoț de cai din toată Țara Ungurească. Numai nu fura în țara lui, ci în cele învecinate: Moldova, Țara Românească, Țara Leșască. Avea chiar și cai furați peste Dunăre, dela Turci și de peste Nistru, dela Tatari. Crăciun dăduse fără îndoială grofului de știre, prin vr'o ceată de țigani caldarari, că la vornicul Țifescu se aflau cai de o frumusețe fără păreche, iar groful trimesese un om de încredere să se încredințeze de adevărul vorbelor țiganului.

Părtășia Șchiopului la furt se lămuria asămene pe deplin: că Șchiopul cunoștea pe grof, singur mărturisise sulgeriului. Vederat că caii frumoși cu care el fusese adesa întâlnit pe potici sînguratece, de către oamenii din Cîmpuri și din Cașin, îi ducea grofului, pentru sama căruia îi

și furase. Șchiopul fusese însărcinat de grof să fure misirliii vornicului Dumitrache cu ajutorul lui Crăciun.

Năștea acum întrebarea : unde erau caii ? Fără îndoială pe drum spre moșia grofului. Și talharii cu bună samă că nu apucase drumul mare, ci o luase prin păduri. După câte auzise sulgeriul dela Cășuneni și dela Cîmpureni, Șchiopul obișnuia să urmeze niște cărări care-l scoteau în Țara Ungurească între Clăbuc și Zboină. Erau acum aproape opt ceasuri, fugarii trebuiau să fie departe. Cum să-i mai poată ajunge cînd ei plecase cu șapte sau opt ceasuri mai înainte ?

Dar, pe de altă parte, faptul că acești doi cai făceau cît o avere întreagă, îndreptăția presupunerea că Șchiopul și Crăciun nu aveau să-i gonească prin păduri și munți ; o asemenea goană putînd să-i strice cu desăvârșire, era de crezut că aveau să-i ducă cu îngrijire, mai domol. Atunci doi sau trei barbați îndrăzneți, călări pe cai buni, i-ar putea ajunge dacă ar da de urma lor.

Și sulgeriul își aduse acuma aminte că nimene nu știa mai bine obiceiurile Șchiopului decît dușmanul lui de moarte, Neculai Jinga din Borșăni, pădurarul mănăstirii Bîrnova care, cu vr'o doi ani înainte, după ce prinsese pe nevasta lui cu Șchiopul, mai suferise dela acesta și o bataie groaznică. Pe femeia necredincioasă o lepădase chiar din ceasul acela, ceia ce făcuse de altminterlea după scurtă vreme și Șchiopul ; dar Jinga hrănia de atunci împotriva lui o ură neîmpacată. Ar fi avut ades prilej să-l împuște prin pădure, n'o făcuse, fiindcă era doară creștin și se temea de pacat, dar pîndia prilejul ca să-l poată pierde : să-l prindă cu vr'o tîlhărie sau altă faptă nele-

giuită și să-l deie pe mîna judecății. Neculai Jinga cunoștea toate obiceiurile și toate salașurile Șchio-pului prin păduri. Nimeni nu putea să deie de urma cailor așa de răpede ca el.

Sulgeriul se opri dinaintea vataului Simion care rămăsese neclintit lîngă ușa pe care intrase.

— In cîte ceasuri ar putea oare un om calare să ajungă, fără a goni calul, de aici la Borșani, peste dealuri, de-adreptul ?

— In trei până la patru ceasuri, răspunse vataul.

Tocmai atunci intră și vornicul în sală. Strilea se apropie răpede de el.

— Arhon vornice, — îi zise, uitîndu-se drept în ochii lui, — am bună nădejde să dau de urma talharilor care ți-au furat caii. Dar, pentru aceasta, trebuie să plec fără cea mai mică zabavă și, de oarece este nevoie să caut acele urme prin păduri, nu pot merge decît calare. Te rog deci, dacă primești ajutorul meu, să poroncești să mi se puie o șă pe un cal ce-l vei avea mai bun, umblător dacă se poate, și să-mi dai și un om voinic și de nădejde la mîină, calare și el pe un cal care să se poată ținea de acel care m'a purta.

Fața deschisă a sulgeriului, privirea lui îndrăzneată, glasul liniștit dar totodată hotărît cu care vorbea, plăcură vornicului și-i insuflară încredere.

— Primesc ajutorul dumitale cu mulțămire, arhon sulgeriu, răspunse el. Ți-oiu da umblătorii cei mai buni din grajdiurile mele. Umbletul lor întrece fuga altor cai și, ca însoțitor, vei avea o slugă credincioasă și voinică. Simioane, — zise el, întorcîndu-se cătră vatau, — să se puie șaoa mea cea de drum pe Șopîrla ; iar Petrea Balan să se

gătească numaidecît de drum și să puie șaoa pe lăstun.

Vatavul ieși.

— Te mai rog, zise sulgeriul, să-mi dai și o păreche de pistoale bune în rafturi, însă deșarte ca să le încarc eu însumi. Am o păreche cu mine, dar nu strică să am și două.

Vornicul bătu în palme și poronci feciorului care intră, s'aducă pistoalele lui „cele nemțești”.

— Dar spune-mi, zise Țifescul după ce feciorul ieși, încotro îți este de gînd să te îndrepti, și asupra cui ai presupus ?

— Mă iartă, arhon vornice, dar te rog să nu mă silești să-ți răspund. Am bună credință că ți-oiu aduce cایی înapoi, și ți-oiu lămuri atunci cum am fost pus pe urma lor.

Feciorul intră cu pistoalele care erau niște adevarate juvaeruri. Sulgeriul le lăudă foarte și ceru voie să le încarce.

După ce le încărcă cu îngrijire, ieși pe cerdac. Gios, cam la mijlocul ogrăzii, era o tufă detrandafiri și, în vîrfurile unei crenguți, de abie se zăria roșul unui boboc.

— Am să încerc să taiu acel boboc detrandafir, zise sulgeriul arătîndu-l vornicului cu mîna.

Vornicul surise cu neîncredere. Sulgeriul ochi, apăsă încet asupra tragaciului, se auzi o detunătură și bobocul, împreună cu o coadă de oșchioapă, zbură în mijlocul drumului.

— Aferim, strigă sulgeriul, bun pistol.

— Să vedem și pe tovarășul lui. Creanga căreia i-am tăiat vîrfurile tot prea lungă o rămas, am s'o mai scurtez cu o palmă.

Se auzi o nouă detunătură și crenguța detrandafir fu scurtată din nou, cu o palmă, întocmai precum spusese sulgeriul.

— Și acuma, mai zise el, să le încarc din nou și să poroncești să le puie în rafturile șălei. Trebuie să pun ceva mai puțin praf, căci am simțit o foarte ușoară smuncitură.

După ce încarcă pistoalele cu o îndoită îngrijire, sulgeriul se duse să se schimbe și să se pregătească de drum.

În curînd apăru, îmbracat într'un anterior de lînă subțire, cu dungi vinete pe fund albastru, un ilic ușor de aba cafenie, șalvari albaștri și ciubote de iuft negru. Anteriu era strîns pe trup printr'un brîu de lînă albastră, pe deasupra căruia se vedea un chimir lat de piele, sub care era prinsă curaua, venind dela umăr, a tocului în care se aflau pistoalele lui. Între chimir și brîu era strîns un iatagan scurt, cu toc și mîner de argint. În mînă ținea o pălărie de pîslă neagră, ușoară. Poalele anteriuului erau suflecate și prinse în brîu.

Tocmai atunci se auziră caii venind la scară. Vornicul pofti pe sulgeriu în sofragerie unde i se pregătise o bogată gustare, căreia Strilea îi făcu căzuta cinste, apoi amîndoi se dădură gios, la scară. Aici așteptau caii cu Petrea Balan, un Român de vr'o cincizeci de ani, nalt, uscăcios dar spătos, cu musteți lungi negre, amestecate cu puține fire albe și care purta haina obișnuită de mazili: anterior a cărui poale erau prinse sub brîu, ilic, bernevici albaștri și ciubote. În brîul lui se vedea o păreche de pistoale și un iatagan; cum zări pe stăpînu-său, veni să-i sărute mîna.

— Aista-i Petrea Balan, zise vornicul cătră sulgeriu, el o fost oștean la Ruși, într'un polc de Coddreni, și o văzut războaie multe. Il am în slujba mea de optsprezece ani: mulți talhari vajnici

prins-au chiar cu mîna lui. Poți să ai deplină încredere în bărbăția și în credința lui.

— Petrea, adaoase el cătră acesta, vei asculta de toate poroncile ce ți le-a da sulgeriul, ca și cînd ți le-aș da eu însumi ; să-l urmezi oriunde va merge. M'ai înțales ?

— Am înțales, cucoane, și voiu face după cum îmi poroncești, precum am mai făcut și altădată, răspunse Petrea închinîndu-se.

— Deocamdată ai să mă duci la Borșani pe drumul cel mai scurt, zise sulgeriul.

— Am înțales, răspunse Petrea.

— Pusu-s'au în rafturile lui Petrea, cele ce am poroncit ? întrebă vornicul pe Simion.

— S'o pus mîncare și vin pe patru zile, răspunse vatazul. Și într'adevăr, rafturile șălii murgului voinic al lui Petrea erau umflata de cre-deai că au să crăpe.

Sulgeriul se plecă să iee mîna vornicului ca s'o sărute, dar acesta îl cuprinse în brațe și-l sărută pe amîndoi obrazii, Strilea sărutîndu-l în schimb pe umeri.

— Să mergi cu bine, arhon sulgeriu, — zise vornicul, — de te vei întoarce cu bine, va da Dumnezeu să ne apropiem mai tare.

Această urare care era mai mult o făgăduință, făcu pe Strilea să se închine adînc înaintea gazdei sale. Calul lui, un șarg puternic, pe care doi paici de abie îl putea ține pe loc, fu apropiet de scară, pistoalele fură așazate în rafturi și sulgeriul sări sprinten în șă. Se închină încă odată ; apoi, dînd drumul calului, plecă la galop urmat de Petrea. Avu însă vreme să audă pe vornic poroncind lui Simion să ducă la biserică un să-

rindar de cinci ocă, să-l aşaze înaintea icoanei Sfântului Dumitru şi să spuie preutului să facă rugăciuni pentru izbînda sulgeriului.

CAPITOLUL IX

Sulgeriul dă de urmele hoşilor

După ce ieşiră pe poartă, Strilea îşi puse calul la umblet şi pilda lui fu urmată de Petrea. Trecură în curînd prin satul Păuneşti şi de aici începură să urmeze drumul de pe plaiul Bodei. După un ceas ajunseră la fîntîna căreia i se zice şi astăzi Fîntîna Bodei. Aici se despărţiau două drumuri : acel din dreapta ducea la Borşani prin Angheleşti, iar cel de al doilea în codru.

Sulgeriul îşi opri calul dinaintea fîntînei şi se uită la ceasornic : erau zece ceasuri.

— Să ne oprim aici pentru a adapa caii, zise Strilea descălecînd. Oare cît să mai avem pînă...

Strilea voia să zică : pînă la Borşani ; dar nu putu să sfîrşească cuvintele şi ramase cu ochii holbaţi în faţa unor urme întîmpărite în băltoaga dimprejurul fîntîinii. Erau urmele a doi oameni şi a trei cai din care unul potcovit şi doi nepotcoviţi. Unul din cei doi oameni era desculţ, celalalt încălţat ; şi urma piciorului drept era mult mai adîncă decît cea a piciorului stîng : şi asta nu numai la o urmă, ci peste tot pe unde se vedeau paşii omului încălţat—semn neîndoelnic că el şchiopata de piciorul drept.

Stăpînindu-şi mierarea, Strilea aruncă friul calului lui Petrea şi se luă după urme spre a vedea încotro apucau. Se încredinţă în curînd că ele mergeau la deal, spre codru. Nu încăpea în doială pentru sulger—asta era urma hoşilor : vă

zuse prea adesea la vînătoare, prin gloduri, călcătura mare și lată a Șchiopului pentruca să se fi putut înșala. Calul potcovit era calul Șchiopului, iar acei nepotcoviți erau misirliii. Spre mai mare încredințare, întrebă pe Petrea :

— Caii furați erau ei potcoviți sau nu ?

— Nu, — răspunse Petrea care urmărise toate mișcările sulgeriului cu cea mai mare bagare de samă și se oprise lângă urme; ei nu sînt potcoviți și iacă urmele lor.

Sulgeriul făcu cu capul un sămn de mulțămire.

— Iacă unde o calcat Crăciun, urmă Petrea arătînd cu coada harapnicului urma picioarelor goale ale acestuia și iaca acea a lui Niță Șchiopul, adăugi el arătînd spre celelalte.

Sulgeriul făcu o mișcare de mierare voioasă.

— Cunoști pe Niță Șchiopul ? întrebă el.

— Dar oare cine pe locurile aiste nu-l cunoaște ? răspunse Petrea.

— Aveai vre-un prepus pe el ? mai întrebă sulgeriul.

— Nu, până ce n'am dat cu ochii de aceste urme.

Atunci Strilea îi povesti găsirea fițiitoareii, chipul în care prepusurile lui se întărise și planul ce-l alcătuiuse pentru găsirea cailor. Petrea asculta în tăcere, lăsînd în aceiași vreme caii, cărorora le scosese frîiele, să beie în troaca plină cu apă. După ce sulgeriul își isprăvi povestirea, Petrea îl întrebă dacă tot are de gînd să meargă la Borșani.

— Nu, răspunse Strilea, voiam să găsesc pe Jinga numai pentruca el să mă puie pe urmele Șchiopului și să-mi arăte adăposturile lui. Dar de vreme ce întîmplarea m'o pus pe urma hoți-

lor, nebun aş fi să-mi pierd vremea căutînd pe Jinga. Voiu apuca pe urma lor: gloduri şi pîraie sînt în codru la fiecare pas, trebuie să ne putem ţinea de urmele lor.

Petrea, om tăcut, căruia vorbele zadarnice îi păreau risipă mare, dădu din cap în sămn că se uneşte cu părerea sulgeriului şi începu să puie friele în capetele cailor. După ce încălecară, urmară înainte zarea Tarniţei unde se îndreptau şi urmele care încetară îndată după ce trecură dincolo de glodul care se făcuse în văioaga în care se afla fîntîna. Vreme de două ceasuri urmară zarea Tarniţei până cînd dădură în acea a Giurgiului. Aici, într'o aşzătură, văzură cu bucurie, în alt glod, urmele copitelor celor trei cai precum şi acea a picioarelor goale ale lui Crăciun.

— Se vede că Şchiopul o încălecat iar, zise sulgeriul.

Ajunseră în curînd la o răspîntie: un drum apuca la vale în dreapta, celalalt în stînga urma dealul.

— Pe unde apucăm ? întrebă sulgeriul.

— Drumul cel din dreapta duce la Bîlca în sat, iar cel din stînga la Fundul Carecnei.

Strilea se bătu pe frunte cu palma.

— Ce prost sînt eu, zise el. Trebuia să gîcesc din capul locului că Şchiopul s'o dus întins la Carecna ! De cîte ori nu mi-o spus el că are în vîrfurile Carecnei un bordeiu şi o livadă şi că-i place să stee acolo ?

— Cunosc bordeiul, zise Petrea ; ştiam că este al unui preut dela Focşăni, dar până acuma nu mă gîndisim că acel preut era părintele Şchiopului. Nu mai încape vorbă: hoţii odihnesc caii în vîrfurile Carecnei. Vedem cît cruţă ei pe misir-

lii din faptul că, îndată ce au intrat în pădure, Crăciun o mers pe jos.

Suiră în vârful Găinei, apoi se scoborîră într'o aşazătură pe coasta Giurgiului, unde găsiră iar urmele. De aici începură să urce suişul care duce în vârful Carenei. La jumătatea acestui suiş se dădură gios şi învăliră copitele cailor cu pe-tece de lînă pe care le făcură tăind în bucăţi ju-matate din cerga care sluja de poclad lui Petrea.

Incălecară iar şi urmară să suie dealul în tă-cere. Cum văzură o bucăţică de cer în zare, — se opriră, descălecară şi legară caii de nişte co-paci.

— Ştii în ce parte a poenii este aşazat bor-deiul ? întrebă sulgeriul vorbind în şoaptă.

— Da, răspuse Petrea. Drumul ce-l urmă-m duce drept la bordeiu, care se află de abie la vr'o zece stînjeni de marginea pădurii.

— Dar oare caii unde să fie ?

— Nu cred să-i fi priponit în poiană ; li-or fi făcut umbrar în ogradă.

— Cum ? Este ogradă ?

— Da, este ogradă mărişoară dindosul borde-iului, încunjurată cu un gard de nuiele. În ogra-dă, după cît îmi aduc aminte, este şi un graj-diu mic, tot de nuiele ; dar bun numai pentru vaci : nu cred să fi vîrît asămene cai într'însul.

— Dela marginea pădurii până la grădină cum este locul ? Deschis sau acoperit cu tufe ?

— Dacă urmezi drumul, treci printr'o livadă pe perji şi de peri răsfiiraţi. În dreapta drumului livada este mai deasă : sînt într'însa vr'o cîţiva nuci mărişori.

— Cîni are ?

— Nu pot să ştiu, dar trebuie să aibă. Ştiu

numai că livada și prisaca sînt păzite de un moșneag care trăiește aici tot anu!

— Încă voinic moșneagul ?

Pe buzele lui Petrea se zugrăvi un zîmbet de dispreț.

— Primejdios poate pentru babe și copii de țîță, răspunse el.

— Ești meșter de pistol ?

— Nu tocmai ca dumneta, răspunse Petrea, dar destul de meșter pentru a pune glonteale mele în orice cap de om a cărui departare de mine n'a întrece bataia pistolului meu.

— Pistoalele îți sînt bune ?

— Foarte bune. Multe suflete de tatarî ar putea să deie mărturie despre bunatatea lor, zise Petrea scoțîndu-le din brîu unul după celalalt și primenind praful din tîgaie cu mare bagare de samă. Sulgeriul scoase din rafturi pistoalele ce i le dăduse Țifescu, le cercetă și el cu îngrijire, le băgă în brîu, pe urmă cercetă pe celelalte două care erau în tocul ce-i atîrna deasupra șoldului. Apoi zise lui Petrea :

— Trebuie să ne despărțim. Eu voi merge pe drum, drept spre bordeiu. Tu vei apuca prin livada cea deasă, la vr'o cincizăci de pași de mine. Dacă sînt cîini, ei îndată ce ne-or simți or năvăli asupra noastră. Tu să nu cumva să dai într'înșii cu pistolul; voi avea eu grijă să-l împușc înainte ca ei să te poată mușca. Dar tu păzește intrarea bordeiului. Este firesc ca Șchiopul, îndată ce-a auzi cîinii bătrînd, să iasă afară. Trage într'însul îndată, fără a te grăbi, dar fără a pierde vreme, — căci de apucă el să deie cu pușca în unul din noi, acela este mort : el nu știe ce este a da greș și are o pușcă de toată bunatatea. Eu

mergînd drept asupra bordeiului, pe mine are să mă vadă dintăiu și pe mine are să mă iee dintăiu la ochi. Sînt destul de iute la tras și cred că oi trage înaintea lui ; dar am mare nădejde în tine că ai să-l culci la pămînt înainte ca el să poată trage. De țigan și de bătrîn nu cred că avem să purtăm grijă mare.

Petrea rugă pe sulgeriu să-l lese pe dînsul să meargă drept asupra bordeiului, dar Strilea nu voi să schimbe nimica la planul lui. Ei se puseră deci în mișcare suind dealul încet și avînd grijă să nu calce pe crengi uscate spre a nu face zgomot ; între dînșii erau atunci o depărtare de treizeci de stînji.

CAPITOLUL X

Ce se întîmplă în vîrfurile Carecnei

Ajunseră odată în vîrfurile dealului. Bordeiul se vedea foarte bine. Amîndoi înaintară spre intrarea lui, ținînd cîte un pistol cu cucoșul tras în fiecare mînă.

Nu făcuse cinci pași cînd doi dulăi urieși ieșiră de lîngă gard și se aruncară lătrînd asupra lui Petrea. Dar înainte ca ei să-l fi putut ajunge, erau doborîți la pămînt, loviți de glonții lui Strilea. Acesta de abie aruncase pistoalele goale gios și luase din toc celelalte două, cînd o detunătură se auzi și Petrea, lovit în inimă, căzu la pămînt.

Sulgeriul văzu numai un braț și țava unei puști în dosul unui copac, lîngă gard ; dar pentru ochiul lui atîta era de ajuns. Oșelele pistoalelor erau trase: brațul lui se întinse, o împușcătură se auzi. Șchiopul dădu un țipet de durere, scăpă

pușca din mână și căzu gios. Gloanțele sulgeriului îi intrase adânc în umăr, zdrobind rău ciolanul.

Strilea se aruncă îndată la pământ, în iarba care-i venea până la brîu și încarcă răpede pistolul cu care trăsese : auzia gemetele rănitului. După ce isprăvi să încarce pistolul, se ridică în genunchi cu îngrijire și se uită de jur împrejur. Rănitul zăcea la piciorul unui nuc cu capul descoperit ; ceva mai departe, între el și gard, era un umbrar și mai departe altul mai mare, sub care se vedeau doi cai. Acuma pricepu totul.

Șchiopul nu se afla în bordeiu precum ei crezuse, ci se odihnea sub umbrarul cel mic, spre a fi mai în apropiere de caii, pe care îi adăpostise sub altă colibă de crengi. De unde sulgeriul crezuse că ie el locul cel mai primejdios, îl dăduse lui Petrea care, înaintînd drept asupra umbrarului, fusese zărit numai decît de Șchiopul și culcat la pământ. Și acuma îi părea rău lui Strilea că nu luase el locul lui Petrea, căci era om fără frică și încrezător în sine : nu se îndoia o clipă că de ar fi fost el în fața Șchiopului, l-ar fi împușcat înainte ca hoțul să fi apucat să dea într'însul.

Dar tovarășii Șchiopului, Crăciun și cu moșneagul despre care îi vorbise Petrea, oare unde erau ? Nu se vedea semn de om nici sub umbrar, nici în bordeiul a cărui ușă era deschisă, lăsînd ochiul să pătrundă până în fundul lui.

Sulgeriul scoase pălăria din cap, o ridică în vîrfurile pistolului și o primblă deasupra ierburilor. Nu auzi nimic, nu văzu nimic. După o bucată de vreme se culcă iar la pământ și începu să se târască pe brînci înspre locul unde zăcea hoțul

rănit. Când ajunge la cinci pași de el, se ridică în picioare cu pistoalele întinse în mână. Dar nu apucase să facă un pas când, din dosul umbrarului, plecă un fulger urmat de o detunătură și pălăria lui Strilea zbură din capul lui.

El se aruncă dintr'o săritură în dosul unui nuc și, luînd la ochi pe Șchiopul care zăcea cu fața în sus și se uita drept la dînsul, îi strigă :

— Dacă nu poruncești tovarășilor tăi să lepede armele și să iasă din dosul colibeii cu minile goale, îți zbor crierii. Îți dau ragaz numai până cînd voiu număra patru. Una, două...

Sulgeriul nu apucă să numere mai departe, căci Șchiopul strigă :

— Leapădă pușca, Anico, și ieși afară din umbrar dacă vrei să mă mai vezi în viață !

Din umbrar se văzu ieșind atunci o femeie tînără și frumoasă, cu părul și ochii negri, purtînd portul obișnuit în Vrancea : cămeșă cusută cu cusătură neagră, cu mîneca învîrtită, fotă neagră și iminei negri. Era albă ca varul, dar ochii ei aruncau scînteii de turbare.

Strilea o acoperi îndată cu pistolul.

— De-ți este dragă viața, pune-te gios lîngă ibovnicul tău și rămii nemișcată.

Tînăra femeie făcu precum i se poroncise.

— Acuma aruncă-mi răpede pușca care-i lîngă tine. Indată !

Anica luă pușca care scapase din mîna Șchiopului și o aruncă sulgeriului, la picioarele căruia căzu.

— Scoate-i brîul, mai poronci Strilea.

Anica desprinse brîul Șchiopului, un cuțit căzu dintr'însul și fu aruncat sulgeriului împreună cu cornul cu praf al hoțului.

— Foarte bine, zise Strilea care nu se mișcase de după copac. Acuma ridică pe Niță și-l razimă de nuc. Bine, așa! Acuma să stăm la vorbă!

— Măi Niță,—adaose el, urmînd să ție pistolul întins asupra Șchiopului,—ia spune-mi unde sînt Crăciun și cu moșneagul care îți păzește bordeiul.

— Nu sînt aici.

— Dar unde-s?

Șchiopul tăcu cîtva. Se vedea pe fața lui că într'însul se petrece o luptă grea.

După o tăcere prelungită zise:

— Crăciun o plecat departe peste hotar, iar pe unchieș l-am trimes la Străoani să cumpere merinde.

— Pe Crăciun l-ai trimes la groful Apor?

La acest nume Șchiopul tresări.

— De unde știi? întrebă el.

— Doară știu că ai furat caii pentru grof. Pentru ce l-ai trimes?

— Ca să-mi aducă bani.

— Cum s'o dus, pe gios?

— Ba nu, calare, pe calul meu.

— Cînd o plecat?

— Pot să fie vr'o două ceasuri.

— Dar unchieșul o mers pe gios? Cînd se'n-toarce?

— O plecat calare pe alt cal care-l țin aici. Cred că s'a întoarce pe la asfințitul soarelui.

— Vra-să-zică tu ești sîngur aici, numai cu Anica.

— Sîngur numai cu dînsa.

— Fa Anică, zise sulgeriul, ia vină cu mine până la cel umbrar și apoi până la cai, dar să te ferească Dumnezeu să te încerci să fugi sau

să faci vr'un vicleșug că-ți împodobesc fără doar și fără poate fața cea frumoasă cu un gloante. Mergi înainte.

Anica se sculă și, urmată de sulgeriu cu pistoalele în mână, îl duse la umbrar. Sub umbrar Strilea găsi o pușcă și o secure. Atîrnă pușca de umăr prin curea și puse securea în brîu. Pe urmă merse la cai. Amîndoi erau în bună stare și mîncău veseli din gramada de iarbă pusă dinaintea lor. Apoi sulgeriul poronci Anicăi să vie cu el la bordeiul în care nu găsiră nici o armă.

CAPITOLUL XI

In care un copou scapă viața stăpînului său

Se îndreptau spre rînit cînd li ieși înainte, venind despre pădure, un copou. Sulgeriul îl recunoscu îndată.

— Copoul lui Neculai Jinga ! strigă el. Trebuie să fie și Jinga pe aici.

— Na ! Na Dudaș

Dar Dudaș, nevoind să-l bage în samă, o luă răpede la vale, se opri o clipă înaintea leșului lui Petrea, îl mirosi cîtva, dădu un urlet lung, apoi dispăru în pădure. Sulgeriul, tot împingînd pe Anica înaintea lui, merse să rîdice pistoalele cu care împușcase cîinii și pe care le aruncase gios, le puse în brîu, apoi se îndreptă spre locul unde zăcea, cu fața în sus, Petrea. Trupul era acuma înțăpenit și se afla în mijlocul unui lac de sînge : fața era liniștită, cu ochii închiși, — ai fi crezut că doarme. După ce-i încrucișă mînile pe piept, sulgeriul luă și cele două pistoale

ale mortului, încărcate amîndouă și se întoarse spre Niță.

— Pune-te gios, poronci el Anicăi. Nu atît de aproape de dînsul : mai departe. Așa !

Apoi se așază și el gios, în fața lor, și ramase privindu-i.

Niță era un barbat de vr'o teizeci de ani, de o statură care întrecea pe acea obișnuită, și cumplit de spătos. Capul îi era acoperit cu un păr roș ca jaratecul și des ca peria. Fruntea îi era îngustă, ochii mici și suri, fălcile și bărbia puternice, iar gura mare cu buze groase, aproape vinete. Mustețile scurte erau roșii cași părul.

Niță era renumit pentru puterea lui fără samăn ; oamenii cei mai vestiți din Putna, Bacău și din Rîmnicul muntenesc care se pusese cu dînsul la luptă, fusese învinși cu cea mai mare înlesnire.

Era meșter de pușcă și de pistol și călăreț vestit. Tatăl său, preutul Pavăl dela Precista, era un om de treabă, dar zglicit. Niță învățase carte bună, însă slăbiciunea preutesei îl pierduse. Ea îl deprinsese din copilărie cu bani mulți și Niță se făcuse un craiu și un bătauș de frunte. Preutul îl dăduse chiar afară din casă de vr'o patru ani, căci îl făcuse de rușine.

Fiind prins de un negustor la soția lui, noaptea, fu împușcat în genunchiu ; deși se vindecă, rămăsese cam șchiop. Dela acea întâmplare părăsise Focșanii și trăia mai mult prin codri, trecîndu-și vremea cu vînatul, căci era un vîntor pătimaș și minunat. Am văzut că trecea drept hoț de cai și că era chiar bănuît de mai multe omoruri ai căror făptuitori nu se putuse descoperi până atunci.

Sulgeriul nu știa ce să facă. Să iee caii, să-i ducă până la locul unde lasase pe al său și pe acel al lui Petrea și apoi să pornească spre Domnești? Era lucru ușor, dar se temea ca Șchiopul, rănit cum era, să nu găsească chip, mai ales după întoarcerea moșneagului, să fugă și vom vedea în curînd că Strilea avea temeiturile lui pentru a nu scăpa pe hoț din mîni. Pe de altă parte, așteptînd aici, se expunea primejdiei să vadă venind la poiană alți tovarăși de-ai Șchiopului care pe lîngă că ar fi putut să puie mîna pe cai, l-ar fi făcut să plătească scump îndrăzneala lui. O singură nădejde avea : să treacă pe acolo Neculai Jînga, care după cum arata ființa copoului lui în poiană, trebuia să fie prin împrejurimi. Dar dacă Jînga ocolia culcușul Șchiopului? Cum să deie de știre că el, sulgeriul Mihalache, se află acolo? Fu trezit din gînduri de urletul unui cîne, de vale în pîrăul Hagiului. Nu încăpea îndoială, cînele dela care pleca urletul era copoul lui Jînga. Urletul conținea, dar numai puține clipe, pentru a reîncepe iar, mai desnădăjduit decît adinioarea. Din întîmplare ochii lui Strilea căzură pe fața Anicăi tocmai cînd urletul reîncepu și o surprinseră făcînd semn cu ochiul lui Niță care-i răspunse în același chip. Sulgeriul crezu dintăiu că se sfătuesc din ochi spre a se arunca asupra lui. Șchiopul, chiar cu o sîngură mîină, ajutat fiind de Anica, l-ar fi putut răpune; dar avea pistolul în mîină și mort ar fi fost Șchiopul la cea dintăiu mișcare. Apoi fața Șchiopului arata cu prisosință că rana îi pricinuieste dureri grozave; el nici nu se gîndia la vr'o luptă. Dar un nou rînd de urlete în vale făcu pe Anica să se uite iar cu coada ohciului la Niță. Strilea începu să bănuiască că.

hoțul și cu ibovnica lui știau pentru ce urlă copoul.

— Măi Niță, zise el, oare nu știi tu pentruce urlă astfeliu copoul lui Jinga de-vale, în pîrău.

— De unde să știi? răspunse Șchiopul.

Dar Anica tresărise la întrebarea sulgeriului.

— Măi Niță, zise iar Strilea, tu mă înșăli. Știi prea bine de ce urlă copoul. Vei fi ucis pe Neculai Jinga și cînele urlă acuma înaintea leșului stăpînului său. Spune drept, că doară tot am să aflu adevărul. Peste un ceas, mult peste două sosesec douăzeci de oameni de ai vornicului, după care am trimes pe unul din acei ce mă însoțiau îndată ce am dat de urmele tale la Fîntîna Bodei. Viața ta este în mîinile mele: arătîndu-te plecat la dorințele mele, se poate să ți-o cruț.

— Spune, Niță, zise atunci Anica. Tot atîta-i de noi acuma!

— Spune tu, zise Șchiopul; eu de durere nici nu pot vorbi.

— Neculai Jinga o dat peste noi aici azi dimineață și o văzut cail, zise Anica. Niță bănuind că are să meargă să deie de știre vornicului, l-o luat la ochi și, sub amenințare că îl împușcă, l-o făcut să steie până ce l-o legat Crăciun. Apoi amîndoi l-o dus în pîrău, i-au pus un căluș în gură și l-au legat de un copac.

— Și dacă nu mă întîmplam eu aici și nu auziam urletele copoului, ați fi lasat pe om să moară de foame în fundul pîrăului! strigă sulgeriul.

Niță și Anica lasară capetele în gios.

— Trebuia să aleg între viața lui și viața mea, zise însfirșit Niță; am ales pe a mea.

Sulgeriul stătu cîțva pe gînduri, apoi zise Anicai aruncîndu-i cuțitul Șchiopului.

— Na-ți acest cuțit. Du-te îndată în pîrău, taie legăturile lui Jinga și mi-l adă înapoi aici. Dar nu zăbăvi și, mai ales, nu te duce aiurea. Peste o jumătate de ceas să fii negreșit aici. Uite, adăose el, soarele este acuma în vârful tîrșarului celui mare din capătul poienii; dacă, cînd s'a scoborî în dreptul fagului celui singur din fundul bobecii, nu-i fi aici cu Jinga, — îți jur, uite pe crucea asta, și scoase din sîn o cruce de argint, că trimăt în crierii lui Niță amîndoi glonții din pistoalele mele. Mergi!

Anica luînd cuțitul se depărtă răpede, iar sulgeriul depunînd pistoalele lui la pămînt lîngă el începu fără a pierde din ochi pe Șchiopul, să încerce pușca lui Niță cu care Anica trăsese asupra lui și care rămăsese neîncarcată.

— Vezi tu, zise el lui Niță după ce isprăvi, am aici opt focuri. Știi cum trag. La cel dintăiu semn că-ți vine ajutor trag în tine fără cruțare.

Nu trecuse jumătate de ceas cînd se auziră trăsînd crengile uscate în pădure și Anica apăru urmată de Jinga. Omul, un mocan uscăcios, de statură mijlocie, cu părul și barba roșii, era galbăn ca ceara și cuprins de tremur. Cum zări pe sulgeriu alergă la dînsul și, căzînd în genunchi înaintea lui, începu să-i mulțamească cu lacrimi pentru că-i scăpase viața și nu lasase pe copiii lui pieritori de foame.

— Nu-mi mulțami mie, zise sulgeriul, mulțamește lui Dudaș, el te-o scapat. Ie cuțitul din mîna muierei, adăose el după ce Jinga se ridică. Dar unde-ți este pușca?

— Hoții știu, răspunse Jiga.

— O luat-o Crăciun cu dînsul, zise Anica.

— Nu face nimică, zise sulgeriul, poți să iei

pușca Șchiopului; este mult mai bună decît a ta.

— Du-te pe drum la vale, aداuse el arătînd spre Bîlca, ai să găsești doi cai legați de niște copaci, adă-i numaidecît aici.

Jinga luă pușca Șchiopului, se îndreptă înspre drumul care duce devale, dispăru în pădure și în curînd se întoarse cu caii.

— Aferim! zise sulgeriul cînd Jinga se opri lîngă dînsul. Adu aici rafturile bietului Petrea și ale mele: du caii la apă ș'apoi scoate-li zăbălele din gură, dar lăsîndu-li căpeșelile, leagă-i cu căpeștele de un pom din marginea poienii, dar aproape de noi și vină de mînîncă, că trebuie să fii flămînd.

Jinga se depărtă cu caii spre fîntînă, iar Strilele începu să scoată merindele din rafturile lui Petrea. Erau mîncări multe și alese precum și o ploscă zdravănă, plină cu vin roș de Nicorești. Sulgeriului îi era cumplit de foame și începu să mînînce cu poftă mare, însă tot cu pistoalele lîngă el. Șchiopul care suferia grozav, rămăsese cu ochii închiși, dar Anica se uita cu lăcomie cum dispăreau mîncările în gura sulgeriului. Iar acesta, pricepînd că ea este flămîndă, luă un but de miel și o bucată de pîne și i le aruncă.

— Na-ți și ție, zise el. Mai fă și tu un praznic astăzi, căci vei avea parte de destule posturi în temniță.

Această prezicere însă nu micșoră întru nimic pofta de mîncare a Anicăi, ai cărei dinți mici și albi se puseră îndată pe lucru.

Jinga se întoarse cu caii dela fîntînă, îi legă decîte un perj în marginea poienii și se apropiă de sulgeriu. Acesta însă îi spuse să strîngă mîncările întinse în rafturi și să le aducă sub un nuc.

la vr'o zece stînjăni de locul unde era rănitul și, luîndu-și pistoalele, se duse să se așaze sub pom, de unde vedea orice mișcare ce o făcea Niță și Anică, dar putea vorbi cu Jinga fără să fie auzit de hoț și de ibovnica lui.

Cînd Jinga aduse rafturile, se puse iar pe mîncare făcînd parte și mocanului; apoi îi ceru să povestească întîlnirea lui cu Șchiopul.

Jinga îi spuse că venea de acasă, de unde plecase de cu noapte, ca să prindă niște păstrăvi în pîrăul lui Moisă. Dar că fiind aproape de Carecnă, voise să vadă dacă dușmanul lui era pe acolo. Auzind glasuri, voise să știe care sînt tovarășii lui Niță. Izbutise să se apropie de tot: văzu caii pe care îi recunoscuse îndată; dar o creangă uscată trăsînd sub piciorul lui, Șchiopul dintr'o săritură fu în marginea pădurii, îl zări și, luîndu-l la ochi, îi poronci să steie. A nu asculta era moarte — mocanul se supuse. Fu luat pe sus de Niță și de Crăciun, dus în fundul pîrăului Hagiului, legat, cu un căluș în gură, de un fag gros și lasat acolo ca să moară de foame și de sete. De oarece nimene n'avea ce căuta în acel fund, Jinga se crezuse pierdut și părăsise dela început orice nădejde de scapare. Un ceas după ce fusese părăsit, auzise cinci focuri în vîrful dealului, iar după o bucată de vreme mai auzise un foșnet ușor și simțise ceva cald și umed pe mîni. Era Dudaș, copoul lui, care-l părăsise la piciorul priporului Carecnei luîndu-se după o urmă de capră și care acuma, din întîmplare, îl găsisse în pădure și-i lîngea mînile.

Legat cum era, nu putea să se miște nici să vorbească din pricina călușului. Cînele, văzînd pe stăpînul său nemișcat, începu să urle, apoi o a-

pucase la deal spre vârful Carecnei. Jinga atunci începu să prindă puțină nădejde. Cine știe? Poate că cînele avea să se ducă întins acasă și frații lui, văzînd la noapte că Neculai nu se întoarce, aveau să vie adouazi să-l caute, iar cînele îi va aduce la dînsul. Dar și această nădejde pieri, căci cînele se întoarce și începu din nou să urle lîngă el. În curînd însă auzi crengile trăsînd iar și zgomotul ce-l făcea o ființă omenească care scobora dealul în fuga mare. Fu cuprins de o spaimă grozavă: fără îndoială era Șchiopul sau Crăciun, care venea să-lucidă, pe dînsul și pe cînele lui! Cînd zări pe Anica, se liniști, dar se spărie din nou cînd văzu cuțitul în mîna ei. Ea era numai o femeie: dar legat cum se afla, n'avea cum să i se opuiască: ea pîtea să-l înjunghie sau să-i taie beregata, cașicum ar fi fost un berbec de căsăpie.

Cînd ea se apropie de el, Jinga crezu că sosisese ceasul lui cel de pe urmă, închise ochii și rugă pe Dumnezeu să-i ierte pacatele. Mare-i fu mîierarea cînd își simți întăiu picioarele și apoi mîinile slobode. Era țapăn, nu putu să steie în picioare și căzu jos. Voi să scoată călușul din gură, dar îi înțăpenise și mîinile: de abie le pîtea mișca.

Călușul îi fu scos de Anica.

— Scoală, zise ea, grăbește și vină le deal cu mine. De-om zăbăvi mult, boieriul împușcă pe Niță.

— Ce boier? întrebă Jinga.

— Sulgeriul Mihalache Strilea. El o venit după cai cu un om al vornicului. Niță o ucis pe acel om, dar sulgeriul o împușcat pe Niță în umăr. Urletele copoului l-au făcut să priceapă că ai pățit ceva. Cînd ne-o întreat, noi i-am spus drept.

Dar scoală mai degrabă că dacă mai zăbăvim îl ucide pe Niță.

Moartea lui Niță n'ar fi fost de loc neplăcută lui Jinga; el n'ar fi mișcat macar un deget pentruca s'o împiedece, dar avea groază de acel fund de pîrau întunecos și era nerăbdător să iasă la lumină. Se sculă cu greu și urmă pe Anica la deal.

După ce mocanul își isprăvi povestea, sulgeriul la rîndul lui îi spuse toată întîmplarea cu furatul și cu găsirea cailor, cu moartea lui Petrea și cu rănirea Șchiopului. Apoi după ce dădu lui Jinga plosca din care mocanul își turnă mai multe pahare, îi poronci să încalece pe șargul pe care venise și să se ducă întins la Anghelești să spuie unui cunoscut al său să încalece răpede cu șapte ori opt oameni și, luînd cu dînșii și o căruță cu cai, să vie cît mai degrabă în vîrfurile Caracnei.

Dar înainte de plecarea lui Jinga, îl mai trimise odată cu Anica la fîntînă, ca să aducă două coafe cu care îi puse să adăpe misirluii.

CAPITOLUL XII

Cum știe sulgeriul Mihalache să-și poarte trebile

După plecarea mocanului, sulgeriul scoase din rafturi un ciubucel scurt și veni să se așaze iar în fața Șchiopului și a Anicăi, cu toate pistoalele și puștele ramase. Umplu luleaua cu tiutiun, aprinse o bucată de iască, o așază în lulea; mai puse peste dînsa tiutiun pentru a face căimac și începu să tragă fumul în piept cu toată plăcerea acelui înțarcat de această plăcere vreme

de mai multe ceasuri. Se uita la Niță și la Anica fără a vorbi. Numai după ce isprăvi cel dintăiu ciubuc și își umplu altul, rupse tăcerea.

— Măi Niță, întrebă el deodată, uitîndu-se drept în ochii rănitului, ia spune-mi, dragă ți-i viața?

— Dar cui, dracul, nu i-i dragă? răspuse după oareșicare tăcere Niță, surprins.

— Tu știi,—zise sulgeriul că a ta nu mai face nici trei parale.

— Știu, zise Niță liniștit.

— Peste două zile ai să faci cunoștință cu streangul, urmă sulgeriul. Nădejde de scapare nu-i, căci vornicul Dumitrache este la mijloc: ograda lui ai spart-o, caii lui i-ai furat, pe țiganul lui l-ai momit și pe omul lui l-ai ucis. Nici un staroste de Putna nu ar îndrăzni să te facă scapat, căci și-ar face din vornic un dușman de moarte.

— Știu, mai zise Niță cu aceeași liniște.

Sulgeriul sorbi de vr'o cîteva ori din imame, apoi zise:

— Oare ce mi-ai da tu mie, dacă ți-aș scapa eu viața?

— Orice mi-ai cere, răspuse Niță cu hotărîre, dar nu ai cum.

— Ba am, răspuse sulgeriul.

— Cum? întrebă Niță.

— Asta-i treaba mea. Faci tu pe tată-tău să-mi vîndă bătrînul și jumătate ce-l are în Tămășăni după maică-ta, cu dăniile și cumpărăturile dobîndite de el în ceilalți bătrîni, dacă te scap de streang?

— Și mă vîri în ocnă, zise Niță cu amărăciune.

— Te fac scapat de tot, răspuse sulgeriul.

Niță ramase cîțva gînditor, apoi zise :

— Tata ar fi bucuros să scăpe de mine chiar prin ștreangul gialatului. El este aspru și zgîrcit și n'ar da macar o lețcae ca să mă scăpe. Dar mama n'are să se îndure și are să-l facă să-ți dăruiască moșia.

— Eu nu umblu după daruri dela voi, zise sulgeriul ; îi plătesc cîte patruzeci de lei de bătrîn întreg, după cum am mai plătit. Dar banii n'are să-i iee preutul ; trebuesc dați starostelui. Știi cît îi de lacom Grecul : dacă nu i se dau bani, nu te face scapat.

— Dar cum ai să capeți învoirea vornicului ? mai întrebă Niță.

— Foarte ușor, răspunse sulgeriul ; am să i-o cer și el are să mi-o deie. Fii pe pace. Cel mult peste trei zile vei fi slobod, însă numai dacă preutul îmi vinde moșia.

— Mama l-a face să ți-o vîndă. Dar dacă mă înșăli, dacă tata îți vinde moșia și dumneta nu mă scăpi de ștreang ?

— Dar oare cînd prinsu-m'ai pe mine cu o minciună ? întrebă sulgeriul încruntîndu-se și cu glasul răstit.

— Iartă-mă, zise Niță. Am vorbit ca un prost : n'am auzit minciună ieșind din gura dumitale. Te cred și-ți mulțămesc.

— La noapte, zise atunci sulgeriul, vom fi în Focșăni. Te-oiu ține până mîni la gazda mea și ți-oiu aduce pe Leonte, gherahul cel vestit, care ți-a scoate gloantele din rană și te-a lega cum știe el. Apoi oiu vorbi cu starostele, te-oiu da pe sama lui și după-amiază m'oiu răpezi la Domnești, la vornic. Dar sîntem înțăleși în privința moșiei ?

— Sîntem înțăleși, zise Niță, numai să ai grijă să dai mamei de veste și să capeți dela staroste voie ca ea să vie să mă vadă în temniță.

— Asta-i treaba mea, zise sulgeriul. Ea a venit să te vadă înainte ca să fii dat pe mîna starostelui. Dar, fa Anico, ia du-te pînă la cele rafturi, ie dintr'însele plosca cu vin și paharul și dă lui Niță din cel vin de Nicorești ca să-l mai întărească și mai trage și tu o dușcă sau și mai multe.

Anica făcu cum i se poroncise și Șchiopul deșartă cu o plăcere vădită două pahare de vin. După ce bău și ea, Anica duse plosca la loc, se întoarse, schimbă peteca udă de pe rana lui Niță, apoi se așază iar lîngă el.

Sulgeriul trăgea acumă în tăcere din al treilea ciubuc. Era foarte mulțămît de ziua lui. Prin găsirea misirliilor îndatorise tare pe vornicul Dumitrache și căsătoria lui cu fata lui Țifescu nu mai putea să fie pusă la îndoială : se despărția pe vecie de trecutul lui de sărăcie. Apoi făcuse un pas însamnat spre întregirea moșiei Tămășani, pe care o îndrăgise și unde avea de gînd să s'așaze cu noua lui nevestă. Avea să plătească preutului preț bun pe părțile lui. Dar ce însamnatate aveau cîțiva lei mai mult sau mai puțin ! Până atunci preutul nici nu voise să între în tocmală cu el pentru vînzarea acelor părți. Ș'apoi bucățile răzlețe ce le stăpînia popa printre răzăși, aveau să facă isprăvi minunate și să silească pe mai mulți din ei să vîndă mai degrabă părțile lor. Că vornicul avea să dăruiască sulgeriului viața Șchiopului, nici umbră de îndoială nu putea să fie și, peste toate, sulgeriul mai era mulțămît și de chipul în care ieșise biruitor din

întîlnirea lui cu Şchiopul şi scapase viaţa lui Jinga. De moartea bietului Petrea îi părea rău: se căia că nu-i luase locul, căci era încredinţat că ar fi tras înaintea Şchiopului. Dar era foarte mulţămît de izbînda lui. Ce aveau să vuiască satele de dînsa! Şi cum aveau să se uite la el de acuma înainte fetele şi nevestele!

Ş'apoi sulgeriul era mulţămît, căci mîncase cu poftă nişte merinde alese, vinul de Nicoreşti răspîndise în toate vinele lui o căldură plăcută şi tiutiuunul ce-i trimesese de curînd Iani Sari, tiutiungiul lui din Țarigrad, îi părea mai bun şi mai mirositor decît oricînd.

Şi deodată, uitîndu-se la Anica, băgă de samă că tînăra femeie era plăcută de tot la privit: avea nişte ochi mari, negri, de toată frumuseţa, nasul drept şi subţire, gura ca o cireaşă coaptă. Gîtul plin, braţele descoperite şi gleznela erau de o albeaţă uimitoare la o ţarancă, iar sînul plin era bogat fără a fi greu. Şi sulgeriul fu cuprins de o poftă mare să muşte acele buze rumene, să strîngă la pieptul lui comorile ce le vedea şi le gîcea.

Şi se uita şi Anica la sulgeriu. Ce om naprasnic, Doamne era acel boier! Ce îndrăzneţ şi ce iscusit în îndrăzneala lui? Să cuteze el să se puie cu Niţă şi să-l biruiască! Cum ştiuse el să descopere ceia ce ei făcuse cu Jinga! Ce glas poroncitor avea, ce priviri ca nişte fulgere! Dar acuma din ochii lui nu mai ieşeau fulgere, ci nişte priviri care o tulburau. Şi ce frumos era, ce barbă ca matasa avea! Şi Niţă îi părea acuma aşa de urît, aşa de mojić şi aşa de prost! Incepea să se miere cum putuse să-l iubească vr'odată.

Strilea puse deoparte ciubucul aproape stîns şi zise Şchiopului:

— Măi Niță, pentru tine am făcut tocmală, știu ce ieu pentru scaparea ta, dar pentru Anica n'am vorbit.

— Și ce este de vorbit pentru dînsa? zise Șchiopul cuprins la aceste cuvinte de o îngrijire vădită.

— Apoi, zise sulgeriul, oare nu este ea partașă la faptele tale: la furt de cai și la omor, ca să nu mai vorbesc de momirea robului. Dacă scapă de ștreang, nu scapă de o bataie cumplită și de surgun pe viață la o mănăstire.

Anica care la început luase întrebarea sulgeriului drept o glumă, văzîndu-l că vorbește acuma cu tot înadinsul, se făcu galbănă ca ceara și trupul îi fu cuprins de tremur. Fața lui Niță se întunecase de tot.

— Eu credeam că, cu tocmala făcută, aveai de gînd să ne scăpi pe amîndoi, zise el. Nu știu ce să-ți dau pentru scaparea Anicăi. Ea-i saracă lipită pămîntului.

— Ba nu, zise sulgeriul scuturînd capul, Anica numai saracă nu-i.

— Dar ce crezi că are?

— Ce are Anica? zise sulgeriul. Ea are doi ochi care ard inima aceluia la care se uită. Are niște buze care cu sărutările lor ar fi în stare să trezască pe bietul om care zace acolo, și arată spre locul unde era leșul lui Petrea. Are un trup fraged și alb care te umple de poftă să-l cuprinzi în brațe și să-l tot strîngi cu dor. Iaca ce are Anica!

Și sulgeriul tăcu. Șchiopul tăcea și el, fața i se întunecase de tot: înțelesese unde voia să ajungă Strilea. Și era cuprins de o turbare nespusă, căci iubia pe Anica cu patimă și o temea cumplit.

Sulgeriul pricepînd ceia ce se petrece în mintea hoțului, îi zise cu hotărîre:

— Ia ascultă, Niță, scurt și cuprinzător, sau vine Anica cu mine în tufele din dosul umbrarului sub care sînt caii, acuma, îndată, sau pieriți amîndoi prin ștreang. Știi că sînt om de cuvînt.

Niță stătu pe gîn luri, dar numai o clipă; glasul hotărît al lui Strilea făcuse să apară dinaintea ochilor lui furca cu belciugul ei și Miron gialatul purtînd pe umărul stîng ștreangul uns cu sopon.

-- Du-te cu boeriul, Anico, zise el femeii, și arată-te plecată la voințele lui.

— Halal de tine Niță, că deștept mai ești, zise sulgeriul sculîndu-se, punîndu-și patru pistoale în brîu, luînd celelalte două în mîni și pușca pe umăr. Haide, Anico, mergi înainte.

Fără a zice un cuvînt, Anica se sculă și se îndreptă spre tufe; fața i se făcuse acuma roșie, dar în ochii ei nu se oglindia nici o mîhnire și poate că, în inimă, era mai degrabă mulțămîtă decît suparată de ceia ce i se întîmpla. Sulgeriul o urmă de aproape zîmbînd; dar dacă s'ar fi întors și ar fi văzut privirea de ură cu care îl urmăreau ochii mici și crunți ai Șchiopului, cu toată îndrăzneala lui Strilea, poate că i-ar fi pierit zîmbetul de pe buze.

CAPITOLUL XIII

In care facem cunoștința unui diregător care știe să se chivernisască

Cu un ceas după toacă, cînd Jinga sosi cu două căruțe înhamate cu cîte patru cai și însoțite de opt călăreți bine înarmați, el găsi pe sulgeriu trăgînd liniștit din ciubucul cel scurt în fața Șchiopului și a Anicăi.

Fără a pierde vreme, Strilea puse să se umple coșul unei căruți cu fîn, pe care fu așezat Niță

care, deși suferia dureri groaznice, de abie scapa cîte un gemăt. Anica se așeză lîngă ibovnicul ei. În cealaltă căruță, asămene pe un așternut de fîn, fu așăzat trupul înțăpenit al bietului Petrea. Mîsirlîii fură duși la apă ș'apoi încredințați fiecare unui om de nădejde, care trebuia să ducă calul de căpăstru mergînd pe jos; iar sulgeriul, după ce încălecă, se ținu aproape de ei.

La o răsplintie unde se împreunau drumurile spre Focșani, găsiră pe vatavul Simion așteptîndu-i cu cei doi paici, — căci Jinga avusese grijă, îndată ce sosise în sat, să trimată vornicului veste despre găsirea cailor. Strilea îi încredință vataului împreună cu trupul lui Petrea și, după un scurt popas, porni mai răpede înainte spre Focșani unde ajunsese de abie pe la trei ceasuri după miezul nopții, cînd se făcea ziuă.

Sulgeriul își avea gazda obișnuită la un om de casa banului Constantin, care îl pusese în slujbă și-i înlesnise chipurile de a strînge o avere bunășoară. Capitanul Oatu avea o casă încăpătoare, în care se găsi adăpost și pentru Șchiopul care ramase păzit de doi din oamenii din Anghelești opriți de sulgeriu pentru adouazi.

Cea dintăiu grijă a lui Strilea fu să trimată după Leonti gherahul, un Grec care își făcuse un nume ca tîmăduitor de boli și mai ales ca îngrijitor de răni și de ciolane rupte. Leonti veni îndată și nu părăsi pe Niță pînă ce nu-i scoase glonte care-i sfarmase rău ciolanul și nu-i legă rana după toată rînduiala. Apoi sulgeriul avu grijă să puie la cale ca un om al căpitanului Oatu să meargă încă de cu noapte la părintele Pavăl spre a chema pe preuteasa la fiul ei. Cînd Strilea se trezi de dimineată, i se spuse că preuteasa care sosise încă

înainte de răsăritul soarelui, vorbește cu Șchiopul.

Îndată ce soarele fu sus și tărăbile dughenilor începură să se deschidă, Strilea se grăbi să meargă la starostele de Putna. La diregătorie era rînduit, încă de pe vremea lui Ion Calimah, Grigoraș Leon, un Grec țarigrădean venit cu acel domn în țară. Stărostia Putnei fiind una din cele mai bănoase din slujbele de pe la ținuturi, și ca atare vînată până și de boieri de mîna întăia, nu mic fusese numărul acelor care se încercase să scoată pe Leon dintr'însa. Se făcuse domnilor care urmase de atunci în scaun și sfetnicilor lor propunerile cele mai frumoase, se adusesse împotriva lăcomiei și a jafurilor starostelui pîrile cele mai amărînțite și mai întemeiete, însă fără izbîndă. Grigoraș Leon afla totdeauna la vreme despre pasurile dușmanilor lui, totdeauna găsia chip să le zădărnicească, adesa chiar să le întoarcă în paguba uneltitorilor. Strilea care îl cunoștea bine, nu se îndoia că va dobîndi dela el viața Șchiopului; dar știindu-i și lăcomia, se întreba cu îngrijorare dacă Grecul, spre a-i face pe plac, se va mulțami cu prețul ce el era hotărît să-l deie pe pămîntul preutesei.

Lumea și cu ea și slujbașii domnești se sculau de dimineață la noi în veacul al optsprezecelea. Sulgeriul fu primit îndată și găsi pe staroste bîndu-și a doua cafea și trăgînd din întăia narghile de care avea parte în acea dimineață. El pofti, bine-înțales grecește, căci romînește vorbea prost de tot, pe sulgeriu să iee loc alătore de el, pe salteaua acoperită cu covor turcesc destul de frumos a patului de scînduri pe care șădea și poronci să-i aducă ciubuc și cafea.

Spre marea mierare a sulgeriului, Leon nu mai

făcu nici o greutate pentru a face pe Șchiopul scapat îndată ce Strilea se îndatori a-i aduce învoirea scrisă a vornicului Dumitrache; apoi el se arată foarte mulțămît cînd sulgeriul îi propuse să-i deie pentru această îndatorire șaizeci de lei, adică prețul unui bătrîn și jumătate din Tămășăni, căci sulgeriul nu se gîndi macar o clipă să ascundă starostelui că făcuse preț cu Șchiopul pentru viața lui. Leon se oferî chiar ca, la prilej de nevoie, să ademenească el, prin mijloacele lui cunoscute, pe părinții hoțului să răscumpere viața fiului lor vînzînd moșia. Strilea începu să se miere de ușurința cu care Grecul îi intra în voie și să se întrebe ce s'ascunde sub dînsa: în curînd află pricina ei.

— Arhon sulgeriu, zise deodată starostele care rămăsese cîtăva vreme gînditor, cu țevia narghilei în mînă; am să-ți fac și eu o rugăciune.

— Cu bucurie ți-oiu îndeplini-o, numai de mi-a fi cu putință, răspunse sulgeriul care, în gîndul lui, își zise:

— Iată-ne ajunși la nod!

— Arhon sulgeriu, am la steagul de calarași al starostiei un stegar foarte vrednic, Grec tocmai dela Chio, cam rudă cu mine; mi se pare că îl cunoști: îl chiamă Mitru. Privesc pe acel tînăr ca mîna mea cea dreaptă: isteț, îndrăzneț, credincios și foarte cinstit. El îmi este cu atît mai neprețuit cu cît căpitanul este moale și prost: nu pot să am nici o nădejde în el. Mă purtam cu gîndul să fac ce-oiu face pe lîngă hătmănie pentru a înlocui pe acel bou de moldovan prin stegar, dar iaca că peste bietul om o dat o napaste mare.

Sulgeriul începu acuma să asculte cu îndoită bagare de samă.

— Sînt două săptămîni, au venit aici doi Armeni din sus spre a cumpara, pentru țara leșască, vin vechiu din podgoriile noastre. Unul din ei fiind bolnav, au stat mai multe zile în tîrg și cel sănătos a făcut în acel timp cercetări pentru a afla unde anume se găsește vin mult și bun. Astfeliu s'o lățit vestea că acei Armeni caută mai multe mii de vedre de vin vechiu și că chimirurile lor sînt pline de bani. După îndreptarea celui bolnav, s'au dus întăiu la Odobești unde au și cumparat vr'o cincizeci de vase dela un boierănaș de pe loc. Incredințindu-se că numai atîta se găsește acolo de cumparat, au pornit încoace tocmai într'un tîrziu, călări, sînguri cu un argat. Nu se temeau, fiindcă erau oameni în putere, voinici și bine înarmați. Dar, cam la jumătate de cale, cum treceau printr'un rediu de stejări, s'o tras mai multe focuri asupra lor, focuri care au omorît pe cei doi Armeni și au rănit pe argat. Rana acestuia era ușoară, gloantele trecînd numai prin carne sub țîța stîngă și el nu-și pierduse de loc cunoștința; dar fiind șiret, s'o făcut mort și o văzut cum hoții care, zicea el, erau vr'o șasă, au ieșit dintre copaci, au aprins un fanar și au început să caute, întăiu pe stăpîinii lui morți și apoi pe el, luîndu li banii și armele

Adouazi s'au găsit numai trupurile Armenilor, iar argatul se făcuse nevăzut. Și iaca că eri îmi sosește dela leși un bulubașă de seimeni hătmănești împreună cu acel argat. Bulubașa aducea carte gospod prin care mi se poroncește să trimăt de sîrg, la leși, sub pază, pe stegarul meu de calarași, pe care argatul Armenilor l-ar fi cunoscut printre hoți și pe cîți calarași i ar mai arata acel argat că au luat parte la jăfuirea Ar-

menilor. S'adunase spre sară întregul steag de calarași spre căutare, și argatul n'o putut cunoaște nici pe unul; dar, în cît privește de stegar, stăruie să spuie că îl cunoaște, că el o strîns banii ce se aflau asupra Armenilor și asupra lui. Și, din pacate, nu apasă numai mărturia acelu argat asupra bietului tînăr; la el acasă, unde bulubașa o făcut îndată căutare, s'o găsit o pălărie a unuia din Armeni, pălărie care o fost recunoscută și de argat și de gazda din tîrg la care au stat.

Mitru, stegarul, o aratat că o cumparat acea pălărie dela niște țigani caldarari pe care i-o întîlnit adouazi între Cornățel și Adjud, cînd se întorcea dela o ibovnică ce are el acolo, dar unde să găscă acuma pe acei țigani? Li rău de tot de bietul tînăr și tare mă tem să-l pierd.

— Dar, zise sulgeriul, cum ași putea eu să te ajut?

Starostele trase de mai multe ori din narghile cu ochii în jos; apoi, fără a se uita la sulgeriu, zise.

— Oare nu-ți aduci aminte să-l fi întîlnit pe Mitru pe Trotuș în sara zilei de Luni—au trecut alaltăieri două săptămîni?

— Oho! își zise sulgeriul, așa stă treaba! Starostele o pus pe hoțul de nepotu-său să ucidă pe Armeni și acuma voiește să mă scoată pe mine martur că, în ceasul omorului, Grecul se afla la patru poște de negustorii uciși. De scapat îl scăp, căci altfelu Grecul nu-mi face treaba mea; doară pe Armeni nu-i mai pot trezi din mormînt. Dar atunci nu vede el cei șăizeci de lei cît face pămîntul popei. Ceia ce-i frumos, adause el tot cătră sine, este că minciuna nu-i de cît trei șfer-turi de minciună; căci eu în acea sară mă în-

torceam calare din lunca Cornățelului după ce mă întâlнисem, nu cu Mitru, dar cu fata cea frumoasă a dascalului Petru, care știu că se ține și de el.

Apoi zise cătră staroste care acuma își întorsese privirea spre el:

— Gîndindu-mă bine, îmi aduc acuma aminte, arhon staroste, că într'adevăr în sara zilei de luni, au trecut alaltaeri două săptămîni, întorcîndu-mă dela Ruginești acasă calare, m'am întilnit cu stegarul Mitru în lunca Cornățelului. Mi-o dat sara bună, iar eu i-am mulțămît, mai însărcinîndu-l să-ți aducă închinăciunile mele. Și îmi mai aduc aminte că adouăzi au trecut pe la Tămășani niște țigani caldarari care căutau să vîndă un anterior și două părechi de șalvari aproape noi.

Starostele bătu din mîni de bucurie.

— Ce minunată întîmplare te-o adus aici! Mitru este scapat dacă un boier de neam ca dumneta, arhon sulgeriu, îi dă la mîna mărturie scrisă că chiar în ceasul cînd se făcea omorul, el se afla tocmai în lunca Cornățelului, cale de șase ceasuri dela locul unde au căzut Armenii și că o vorbit însuși cu el.

— Cu mare plăcere i-oiu da mărturia, zise sulgeriul. Dar, adaoșe el, arhon staroste, dacă eu mi-am adus aminte de un lucru care îți este plăcut, te-aș ruga ca dumneta să uiți altul care mie nu-mi poate fi decît neplăcut?

— Și care anume? întrebă Grecul cu bănuială.

— Cei șăizeci de lei ce ți-i juruisem pentru a face pe Niță scapat, răspunse scurt sulgeriul. Starostele se uită la el, trase de vr'o trei ori din narghileaua pe sfîrșite, apoi oftînd adînc zise :

— Eu nu știu nimica despre cei șăizeci de lei. Mi-ai cerut viața Șchiopului, țin prea mult la dumneta pentru a nu-ți face pe plac. Adă-mi învoirea vornicului și poți face cu hoț tot ce voiești.

Si, zicînd aceste cuvinte, starostele bătu în palme și poronci slugii, care veni să aducă condeie, cerneală și hîrtie. Indată după ce sulgeriul își scrisese mărturia, el se grăbi să-și iee ziua bună dela staroste și să meargă la gazda lui.

Aici găsi pe Șchiopul foarte îngrijit. Preuteasa, îl părăsise puțină vreme după ce ieșise Strilea și se dusesese să înștiințeze pe preut despre cele ce se întimplase și despre prețul cerut de sulgeriu pentru a face pe Niță scapat. Preutul îi răspunsese că după cîte rușini pățise ei dela fiul lor, aceea a spînzurătoarei lui nu va fi un adaus mare și că astfeliu cel puțin se va pune capăt oricărei rușini viitoare. Adăugise apoi în chip foarte hotărît că n'o lasă să vîndă moșia pentru a scapa viața acelui ticălos ; dar dacă voiește să se mîntuie de ea, s'o dăruiască vr'unui sfînt locaș pentru ușurarea pacatelor lui Niță.

— Ia ascultă, măi Niță, zise sulgeriul după ce hoțul isprăvi povestirea, starostelui i-am dat alt lucru în schimbul vieții tale, un lucru care nu m'o ținut bani, dar care pentru el are preț mare. Prin urmare cei șăizeci de lei mi-au ramas în pungă și sînt gata să-i dau tătîne-tău. N'are decît să-ți ușureze pacatele trecute și viitoare dînd vre unei mănăstiri bani în loc de pămînt. Eu plec chiar acuma la Domnești să mă înțeleg cu vornicul Dumitrache, dela care oi ști eu să capăt învoire să fac cu tine ce-oiu voi. Pe la căderea nopții oiu fi înapoi ; dacă atunci îmi dai

zapis de vînzarea moșiei din partea părinților tăi, îți dau și șăizeci de lei și te fac scapat. Dar dacă nu găsești mijlocul să îndupleci pe tată-tău să iscălească până atunci zapisul, să știi că până în trei zile ești spînzurat. Oiu găsi eu doară alte mijloace care să înduplece pe părintele Pavăl să-mi vîndă moșia.

Și fără a mai aștepta răspunsul Șchiopului, sulgeriul plecă calare la Domnești unde ajunse puțin după-amiază.

Primirea de care avu parte fu din cele mai călduroase. Vornicul îl primi ca pe un biruitor mare și nu ridică macar cea mai mică greutate pentru a-l învoi să facă cu Șchiopul ceiace-i va plăcea, dîndu-i înscris la urmă despre acestea. Dar vorniceasa îl primi ca o mamă, sărutîndu-l și netezîndu-l pe obraz. Pe Catinca nu o văzu, căci nu stătu la cină; dar cînd, după toacă, plecă înapoi, trebui să făgăduiască că se va opri la întoarcere cel puțin o zi.

Cînd ajunse la Focșăni, găsi la gazdă pe preutul Pavăl și pe preuteasă care, în schimbul sumei de șăizeci de lei, îi înmînară zapisul de vînzare a părții lor de Tămășăni.

În aceeași sară învoirea vornicului Dumitrache era în mîna starostelui și Șchiopul fu lasat să plece dela căpitanul Oatu.

Iar adouazi, la Domnești, Țifescu făgăduia sulgeriului mîna fiicii sale: însă, pentru temeieri pe care nu le dădu în vileag, hotărî ca logodna să se facă de Sîntă-Maria mare, iar nunta după ziua Crucii. Vesel era Mihalache Strilea în ziua în care se întoarse la Tămășăni: se vedea acuma calare pe nevoie, cu viitorul lui și acel al copiilor bine întemeiet.

CAPITOLUL XIV

**In care facem cunoștința unui țigan
simpatic**

În dosul curții lui Mihalache Strilea, între drumul mare și rîpă, se aflau bordeile robilor țigani: cincisprezece peste tot. Erau bordeie cu acoperimente de pămînt și de paie, din care ieșiau ogeagurile; cîte o fereștrică mică sau mai bine zis cîte un ochiu de fereastră se vedea în perețele din fund. În fiecare dintr'însele se înghezuia cîte un salaș de țigani, alcătuit obișnuit din tată, mamă, cîte odată dintr'un bunic sau dintr'o bunică și cîți țiganași nu fusese săcerati de boile ajutate de murdăria și sărăcia în care trăiau.

Cîte un pat de scinduri acoperit cu paie și cu zdrențe, cîte un scăuieș sau două în trei picioare, o biată măsuță rotundă de lemn, un sipet și puține oale alcătuiau toată gospodăria salașului.

Așa trăiau Todirică și Simion bucatarii, Nastasă și Costache vezeteii, Grigore Pitarul, Neculai, Iordachi și Niță rîndașii, Vasile Fierarul, Dumitrache Stoleriul, Ifrim Grădinarul, Iancu Sofragiul, Stanca Vadana și Soltana Vadana. Femeile și fetele erau spălătorițe, fete în casă, dadace la copii. Unii din țigani dormiau și mîncău la curte: Culiță feciorul, Tudurache cafegiul, Voicu Chelariul, cu femeile și fetele lor.

La oarecare departare de acestea, chiar pe marginea rîpei, se vedea un bordeiu mult mai mare acoperit cu șindilă, avînd pereți mai nalți, cu cîte o fereastă în două ochiuri: aproape o casă. Acesta era bordeiul pușcașului, a lui Ion Tiron, care știuse demult să cîștige deosebita bunăvoință a boierului.

Ion care era de o vrîstă cu Mihalache Strilea, copilărise cu dînsul în casa banului Constantin. Cînd Mihalache începu să meargă la vînat, Ion fu luat dela bucătărie unde freca tingirile, fu însărcinat cu curățirea armelor *cuconășului*, cu hrana și cu îngrijirea copoilor. În zilele de vîna-toare, el ducea copoii legați până la locul anumit, el purta în spinare merindele și mantaua stă-pînului.

Atît Mihalache cît și Ion erau încredințați unui vînător bătrîn, numit Ilie Hîrșu, pușcaș neîntrecut și cunoscător minunat al obiceiurilor vînatului.

Țiganul prinse gust la vînat. Hîrșu neputînd, din pricina bătrînețelor, să însoțască totdeauna pe fiul boieriului, era bucuros să-și încredințeze pușca lui Ion care, în scurtă vreme, deveni un pușcaș foarte bun, deși nu ajunsese niciodată la meșterea stăpînului său.

După moartea banului, cînd se împărțiră țiganii, Ion, ramas fără păreche, fu tras la sorti și căzu în partea lui Lascarache Strilea. În zadar Miha-lache oferi frăține-său să i-l plătească, să-i deie două sau chiar trei suflete pentru el. Lascarache nu voi să-l schimbe și-l luă cu dînsul la leși unde, spre marea lui mîhnire, Tiron fu dat iar la bucătărie și pus să frece tingirile.

El era de statură mijlocie, dar de făptură foarte puternică, cu umere cumplit de late și brațe neo-bișnuit de lungi. Deși smolit tare, era frumos la față, cu nasul drept și subțire și cu niște ochi negri care păreau de jaratec. Toate țigăncușele din curte se uitau cu jînd la dînsul și nu mai puteau de ciudă văzînd că el de loc nu le bagă în samă. Ș'apoi Ion zicea că lui îi este dor de pușcă și de codru, iar de muieri nu-i pasă.

Boierii pe acea vreme aveau grijă ca țiganii, ca și vitele lor, să se prăsască și nu îngăduiau ca acei în vîrstă de căsătorie să rămîie burlaci. În curînd Lascarache Strilea poronci ca Ion Tiron să iee în căsătorie pe Tasiica, fata lui Alecu Pitarul. Această hotărîre îl scîrbi rău pe Ion căci, pe lîngă că Tasiica, o fată naltă, uscată și stricată de varsat, se uita încrucișat, apoi el avea o legătură de dragoste cu soția tînără a unui plăpomar bătrîn, a cărui casă se megieșia cu curtea lui Lascarache Strilea. Dar împotriva hotărîrii stăpînului n'avea ce face, trebuia să se supuie și Ion se pregătia deci de nuntă, adică începuse să facă bordeiu. Iși făgăduia însă să-și treacă pe urmă nacazul pe pielea Tasiicai, dar o împrejurare neprevăzută îi schimbă soarta.

Femeia plăpomarului, nemulțămindu-se cu un singur ibovnic, mai primea la dînsa și pe un seimean sîrb al Curții. Într'o noapte plăpomarul fiind dus la Tîrgu-Frumos la niște neamuri, seimeanul care venia la Gafița se întîlni la ușa ei cu Ion care ieșia din casă.

Oșteanul pricepu îndată că spurcăciunea de robare, ca și el, parte de favorurile iubitei. Impîns de minie, croi pe Ion peste obraz cu o nuia ce o ținea în mînă. Ion înțelesese și el îndată cum stau trebile. Lute din fire și uitînd că-i rob, trase mîndrului seimean o singură palmă, dar atît de grozavă în cît îl întinse mort la pămînt. Apoi, îngrozit de urmările faptei sale, o luă la fugă și merse să se ascundă în niște vii, la Socola.

Țipetele femeii plăpomarului deșteptară vecinatatea întreagă. În curînd se află tot adevărul. Seimeanul avea o soră, slujnică în haremul gospod și bine văzută de doamnă. Poroncile cele mai

strașnice fură date hatmanului și agăi care împănă toate cărările cu poteri de seimeni. Ion fu prins, legat și adus la odăile seimenilor, apoi aruncat, cu fiare la mâni și la picioare, într'un beciu adînc. Adouazi, era într'o vineri, îl scoaseră de acolo pentru a-i face cunoscut, fără nici un feliu de judecată, că vodă o hotărît ca, în dimineața următoare, să fie tras în șa pe maidanul din mahalaua Țigănimii.

Se întîmplă că, chiar în sara acelei vineri, să sosască dela Tămășani în leși Mihalache Strilea. Soția lui îi spuse numaidecît întîmplarea cu Ion Tiron. Sulgeriul se scîrbi tare, căci el ținea la tovarășul lui de vînat și își aducea aminte cu înduioșire de întîmplările de care avuse parte împreună, cînd amîndoi de abie ieșise din copilărie, atît pe șesul Trotușului cît și în pădurile Bogdănei, ale Negoieștilor și ale Cașinului. Fără a se mai pune la masă, el se duse la frate-său și îl întrebă ce o făcut, pentruca să scăpe viața lui Ion Tiron. Lascarache Strilea dădu din umere.

— Dar ce să fac? zise el. Vodă, ademenit de doamnă, îi Dunăre și nu voiește s'audă de milă. Doară nu sînt nebun să supăr pe Măria Sa cu mai multă rugăminte pentru un cioroiu. Voiu aștepta și eu un prilej la care voi putea să dobîndesc dela vodă alt bine, mai mare, ca să mă despăgubesc de pierderea acestui țigan care, la urma urmei, nu-i de mare treabă.

— Dar nu vrei să mai încerci nimica pentru el? mai întrebă Mihalache.

— Nimica.

— Ia'n ascultă, Lascarache, zise sulgeriul; eu țin la Ion Tiron și am de gînd să mă'ncerc să capăt dela vodă iertare pentru el. Dacă izbutesc, mi-l dăruiești?

— De ce să ți-l dăruiesc? zise Lascarache. Dacă-l scăpi, sînt gata să fac schimb cu tine. Ia tu pe Tiron și dă-mi mie pe Bobocioaia cea bătrîna.

— Fie, răspunse Mihalache, cu toate că s'ar cădea să nu-ți dau nimica,—căci de nu-l scăp eu, țiganul este pierdut pentru tine. Apoi tu ești bogat, pe cînd eu sînt sarac. Dacă oi izbuti să scăp pe Tiron, oi scrie la Tămășani să ți se trimată pe Bobocioaia,—și, zicînd aceste cuvinte, sulgeriul se grăbi să se ducă acasă.

Drag era seimeanul ucis de Tiron surorii lui, dar mai frumos luciau cei douăzeci de galbeni ce sulgeriul izbuti să-i adune pînă în ziuă și să-i trimată Sîrboaicei printr'o Grecoaică deșteaptă care avea întrările ei slobode în haremul gospod. Atît de frumoși erau galbenii care saltau în mîna Grecoaicei, în cît sora ucisului cădea încă înainte de amiază la picioarele doamnei și o ruga cu lacrimi să ceară dela vodă iertarea țiganului ucigaș. Ea zicea acuma că frate-său îi apăruse în somn și-i jurase că țiganul era nevinovat, că-l lovise numai pentru a-și apara viața și că, dacă ea voiește să-i mîntuie sufletul de pacat, trebuie să dobîndească iertarea lui Ion. Aceiași rugăminte era făcută cu un ceas mai tîrziu de Smaragda Strilea care era bine văzută și chiar cam rudă cu doamna. Domnul nu avu ce să facă și hărăzi țiganului viața. Ion scăpă cu o bataie groaznică: trei sute de bice la spete, trase în aceiași zi, la douăzeci de răspîntii deosebite. Zăcu trei luni de zile, dar firea lui puternică ieși biruitoare din această încercare.

Sulgeriul izbutise să scape de moarte pe tovarășul său de vînătoare, dar cheltuisse cu acest prilej cel de pe urmă ban de care dispunea și fu

silit să facă de sîrg, la un negustor turc, un împrumut cu dobînzii grele spre a putea face față cheltuielilor zilnice.

Indată ce se îndreptă, Ion Tiron fu trimis la Tămășăni unde avea să îngrijască de armele stăpînului, să privegheze pe ceilalți țigani și să păzască hotarele fășiilor de moșie cumparate de sulgeriu, care erau atunci în număr de cincisprezece.

Era robul sulgeriului nu numai cu trupul, dar și mai ales cu sufletul; căuta să-i cetească în ochi dorințele spre a le putea împlini cu o clipă mai curînd. Ar fi ucis fără a sta la gînduri pe orice ființă omenească, mare sau mică, puternică sau slabă, dacă i-ar fi spus sulgeriul s'oucidă. Lucrul stăpînului era sfînt pentru el: de cînd venise Tiron la Tămășăni, nu mai pieria nici macar un capăt de ață din casă sau din gospodărie. El știa să găsească orice lucru furat, cît de mic să fi fost, ori unde era ascuns și atunci vai de acel care furase: cumplit știau să învîrtească nuielile lungile brațe ale lui Ion. Ceilalți robi îl urau din tot sufletul, dar tremurau ca varga înaintea lui. Și n'aveau ce să-i facă, cum să-l pîrască, căci el nu fura, minciuni nu vorbea și treaba și-o îndeplinea cu sfîntenie.

Se temeau de el și răzășii, macar că era numai un rob, căci știau că dacă băieții sau argații lor scapau vr'o vită de locul boierului, iertare dela Tiron nu puteau dobîndi nici prin rugăminte, nici prin amenințări, nici prin rușfet. Apoi țiganul era om voinic: bătuse el singur pe trei flăcăi ai lui Mihai Făcăoariu, care se încercase să scoată din mîinile lui niște vaci prinse de dînsul în iarba boierului. Și cînd satul sârise ca să-i ație drumul, pusese pușca la ochi într'un chip atît de

hotărît, în cît răzăşii se grăbise să-i deschidă calea.

Până cu un an înainte de moartea sulgeresei, Ion rămăsese burlac şi dormia la Curte vara în cerdac, iarna în sala de din dos, pe un sipet de Braşov. Deodată se lăţi în Tămăşani vestea că Ion Tiron se îndrăgostise de Catrina Vişinoaia, fata unei roabe vadane.

Nu înţelesese nimene ce găsisese Tiron la acea fată de cincisprezece ani, naltă, deşalată, slabă ca un fir, cu păr roşu, cu faţa roşie, cu gîtul, braţele şi picioarele roşii şi ochii albaştri.

Mama fetei, Vişinoaia, care fusese în zilele ei o fişancă frumoasă, povestea că, cu şasesprezece ani înainte, întîlnind într'amurgul unei zile de vară, pe drumul mare dintre Rădeana şi Oneşti, patru străini, Nemţi sau Leşi, nu putuse înţelege de ce neam erau, ei se aruncase asupra ei, îi astupase gura cu un căluş şi o dusesese în nişte tufe pe malul Troţuşului. De aici îi dăduse drumul numai în zor de ziuă, după ce se săturase de dînsa, o cinstise bine cu vin vechiu dintr'o ploscă mare ce o aveau cu ei şi o dăruise cu cîţiva gologani. Zicea că acestei întîmplări era datorită naşterea Catrinei şi se vede că păstrase o amintire plăcută de acea noapte, amintire cu care se lăuda bucuros.

Sulgeriul ramase foarte mirat cînd Ion veni să-i ceară voie să iee pe fata Vişinoaei. Se încercă să-l facă să-şi schimbe gîndul şi să-l ademenească să-şi caute o soţie mai chipeşă decît *morcovul* de Catrina: pe Ioana a lui Todorică bucatarul sau pe Sanda a lui Dumitrache Stoleriul, fete cu carne pe ele şi care, pe lîngă aşternutul lor, mai aveau şi straie bune şi cîte o vacuţă cu viţel. Dar Ion stăruind în alegerea lui,

sulgeriul nu voi să se împotrivescă mai mult și, dînd din umere, pe lîngă învoire, îi mai dăruie lemnul trebuitor pentru un bordeiu cît o casă, un rînd întreg de haine nouă cu bondă, manta de aba, cojoc, căciulă, ciubote, o vacă cu vițel, șase oi, șase capre, o scroafă cu patru porci și doi galbeni: un dar împărătesc pentru un rob țigan.

Ion își clădi răpede un bordeiu mare șindilit, cu două odăi despărțite printr'o tindă, cu uși bune de lemn și cu pereți de birne, văruiți cu var dela Rădeana. Apoi, pe la sfîrșitul toamnei, după plecarea boierului la Ieși, făcu nuntă, nu o nuntă de rob, ci o nuntă de sătean fruntaș la care veniră și răzăși, nu numai din Tămășani, dar și din celelalte sate învecinate.

Noii soți duseră dela început traiu bun: în bordeiul lor nu se auziau nici sudălmii de ale barbatului, nici bocete de ale femeii. Ion din firea lui nu era prietenos și din copilărie se deprinsese să trăiască singur; acum ieșea din casă numai spre a-și îndeplini slujba. În primăvară, Catrina purcese îngreunată și sarcina o sluți și mai mult. Sulgeriul întîlnind-o pe la Sînta Măria mare lîngă Curte, vorbise trei zile de uriciunea ei și își bătuse cumplit joc de Ion, pentru că nu-l ascultase și nu luase pe Sanda a lui Dumitrache Stoleriul care se căsătorise cu feciorul lui Vasile Fierariul și se făcuse o adevărată frumuseță.

Catrina, pe la sfîrșitul toamnei, născu un prunc mort și zăcu toată iarna de urmele facerii; numai pe la Paști se sculă din pat. Cei care o vedeau acum n'o mai recunoșteau: parcă era altă femeie. Roșeața și pistruii pierlseră cu totul, fața,

gîtul, brațele, ceia ce se vedea din glezne și din pulpe era de o albeață neasamanată, cum nu mai văzuse până atunci nici țiganii Strilești nici răzășii din Tămășani. Trăsăturile feței, nu știu cum, parcă se subțieseră, se așazaseră și uimiau acuma prin gingășia și frumuseța lor. Ochii care până atunci păruseră spălăciți, erau acuma de un albastru minunat, mari, blînzi și luminoși. Până și părul cel roșu se schimbaseră, se stînseseră întru cîtva și bătea acuma în auriu. Puterile revenindu-i răpede cu vremea caldă, obrații i se făcură trandafirii, gîtul, umerile, brațele și pieptul se rotunjiră în curînd.

Tiron își iubia acuma nevasta la nebunie: o privia ca pe un odor nespus de frumos și nemărginit de scump: gîndul lui zi și noapte era nedespărțit de dînsa. I se părea că lumea-i prea mică pentru a cuprinde fericirea lui.

CAPITOLUL XV

In care sulgeriul păcătuiește urît

Intr'o sară, vr'o zece zile după întoarcerea sulgeriului dela Domnești, Ion se întîrziase tare în deal, la Puturoasa, unde pîndise pe niște băieți de răzăși care pășteau vitele lîngă o bucată de iarbă a boieriului, bănuind că îndată ce el se va departa, ei vor baga vacile într'însa. Numai cînd băieții își luaseră cu vitele calea spre sat, se îndreptase și el spre casă, unde ajunsese după aprinsul lumînărilor. Spre mirarea lui, cînd se apropie de bordeiu, nu văzu lumină prin geam. Cînd ajunsese la ușă, o găsi închisă.

Mierat, se îndreptă spre bordeiul lui Todirică

bucatariul spre a cere lămuriri, dar la jumătate de cale fu întâmpinat de femeia bucatariului care îi dădu o cheie în mână zicându-i:

— Catrina mi-o spus să-ți dau cheia și să-ți spun că-i găsi mîncarea gata pe vatră.

— Dar unde-i Catrina?

— La curte: freacă picioarele boieriului.

La auzul acestor cuvinte, Ion fu cuprins de ameteală: toate stelele cîte erau în cerul senin al acelei nopți de vară începură să joace dinaintea ochilor lui; numai cu greu izbuti să se ție pe picioare.

— Boieriul, urmă Tarsița lui Todirică bucatariul, o venit pe la toacă singur, calare, la bordeiul lui Simion. După ce o descălecat, i-o poroncit să se pue jos și i-o tras vr'o cîteva bice, fiindcă sarmalele de azi dimineață erau prea uscate. După ce o încălecat iar, îndreptîndu-se spre rateș, s'o întîlnit cu Catrina: am văzut cum s'o oprit dinaintea ei, o vorbit puțin cu dînsa, apoi o pornit înainte. Pe la asfințitul soarelui o venit mătușa Irina, o întrat în bordeiu și, după ce o stat cîtva acolo, am văzut-o ieșind afară cu Catrina. Au venit amîndouă la mine, mi-au spus că boieriul o poroncit mătușii Irinii să aducă pe Catrina la curte, s'o leie, s'o spele, s'o clătească cu apă de cimbru, s'o îmbrace cu o cămeșă de borangiuc și cu o fustă curată și s'o ducă în ietacul boieriului ca să-i frece picioarele.

Acuma ameteala de care fusese cuprins Ion dispăruse, stelele rămîneau neclintite în locurile lor, dinaintea ochilor lui, dar o durere cumplită îi sfișia inima.

Tarsița spărietă de acea privire cum și de faptul că din gură nu-i ieșia nici un cuvînt, îl apucă

de braț. La această atingere, el își smulse brațul din mîna ei și, fără a zice o vorbă, plecă răpede spre rîpă. Ajuns pe marginea ei, se trînti jos.

Catrina lui se afla în ietacul boierului și boierul se bucura acuma de frumusețile fără păreche ale trupului ei! Odorul lui cel scump mulțămia în acea clipă poftele altuia! Știa doară el ce însemnă frecarea picioarelor unui boier de cătră o roabă frumoasă! Mama, mătușile și surorile lui îi povestise nopțile petrecute de ele în ietacele boierilor cu toate amăruntelile lor. Nu putea să aibă nici o îndoială în această privință, mai ales cu cîte știa el despre firea și obiceiurile sulgeriului. Nu adusese el doară stăpînului său, în tufele de pe dealul Ciubotariului sau în lunca cea deasă de pe malul Trotușului, mulțime de fete și de neveste?

Icoana Catrinei în brațele boierului îi rupea inima și totuși ea nu stîrnia într'insul vr'o simțire de răscoală și de răzbunare împotriva stăpînului care îi lua singurul lucru pe lume ce nu voia să-l împartă cu nimene. Deși era de o fire pornită, aproape salbatică, deși nu știa ce este teama, gîndul să se împotrivescă stăpînului cu putere, să ridice mîna asupra lui spre a se răzbuna pentru cumplita ocară primită, rămînea cu totul străin de el. Veacurile de robie, obiceiurile de supunere oarbă, de umilință nemărginită și neconținută, de lipsă desăvîrșită de voință, plămădiseră într'insul, ca în toți semenii lui, o minte și o inimă de rob.

Deprins să vadă din copilărie femeile neamului său întrebuițate la orice prilej, nu numai de stăpîni, dar și de slugile moldovenești ale acestora, pentru astîmpărarea poftelor lor întîm-

plătoare, faptul că sulgeriul îi luase nevasta în acea noapte nu deștepta într'însul turbare și dor aprins de răzbunare, ci numai o groaznică și nemărginită durere. Rămase toată noaptea pe marginea rîpei, cînd privind cu ochii nemișcați înaintea lui, cînd zvîrcolindu-se și mușcînd pămîntul de durere.

Soarele răsări în sfîrșit: glasurile robilor care începeau să iasă din bordeie, îl făcură să se scoale și să se îndrepte spre salașul său. Cînd deschise ușa și intră în odaia mărișoară, curată și veselă, crezu că inima i se rupe din nou, i se păru că icoanele zilelor fericite trăite în acei păreți se rîdică din pămînt și fug pe ușa ce o lasase deschisă. Căzu gramadă pe patul de scînduri acoperit cu o scoartă pe care ramase nemișcat.

După o bucată de vreme, auzind pași ușori apropiindu-se, se sculă pe un cot. Tocmai atunci Catrina intră pe ușă. Catrina îmbrăcată cu o cămașă de borungiuc, cu o fustă albă de pînză de in, cu un tulpan de matasă albă pe cap, cu iminei roși în picioare! Catrina albă și rumână, mai frumoasă decît altădată, căci în ochii ei cei galeși lucia acuma o mulțămire ce Ion încă n'o văzuse oglindindu-se într'înșii. O durere mai mare și mai sfișuitoare decît toate acele suferite pînă atunci îl cuprinse acuma: acea mulțămire în ochii Catrinei îi spunea limpede că ea este bucuroasă de cele ce i se întîmplase la curte. Și Ion nu se înșala. Catrina pînă atunci fusese mulțămită de soarta ei. Ion o iubia la nebunie și nu o bătuse niciodată, îl găsia frumos și desmierdările lui îi păreau dulci.

Dar ce deosebire între bordeiul lui și curtea

boieriului, între patul de scînduri al țiganului și așternutul stăpînului! Apoi cît de frumos era sulgeriul, cît de mirositoare era barba lui cea castanie, cît de moi mîinile și tălpile lui! Ce dulce era glasul său, ce aprinse dar ce alese desmierdările de care avuse parte!

Priveliștea lui Ion cu fața ca cenușa, cu ochii roși încunjurați de niște cercuri negre și cu părul vilvoiu, o făcu să se oprească: focul din ochii ei pieri, și teama se oglindi într'înșii. O privire spre vatră îi arătă oala cu borș în locul în care o așezase, acoperită cu o strachină și bucata de pită neatinsă pe polița vetrei.

— Cum, ai ramas nemîncat? zise ea, prefăcîndu-se că este cuprinsă de mierare.

Ion scutură capul fără a răspunde, apoi după cîteva clipe zise cu un glas care tremura:

— Unde ai fost?

— Dar nu ți-o spus lelea Tarsița că m'o chemat boieriul la curte ca să-l frec pe picioare?

— Și l-ai frecat pe picioare toată noaptea?

Catrina se înroși și dădu ochii în jos fără a răspunde. Ion, sculîndu-se, se apropie de ea.

— Și-ți pare rău c'ai fost silită să faci ceia ce ai făcut?

— Da' de ce să-mi pară rău, răspunse Catrina cu liniște, doară la stăpîn am fost!

Acest răspuns era potrivit cu niște datini înrădăcinate în curs de mai bine de trei veacuri: era lucru firesc pentru Catrina că roaba să mulțamească poftele stăpînului; ea știa că așa făcuse și mama și bunica și toate rudele ei. Dar dacă lui Ion nici nu-i trecea prin gînd să se împotrivească voinții boieriului, luarea femeii lui îl durea amar. Faptul că ea nu împărțășia durerea lui,

îi stîrni mînia. Pe muierea lui doară se putea răzbuna !

Fără a zice un cuvînt, luă o nuiă de după sobă și se îndreptă spre Catrina. Aceasta voi să fugă ; dar el, dintr'o săritură, o ajunse și-i puse mîna stîngă în păr, apoi începu s'o croiască fără milă cu nuiăua, peste umere, peste șăle, peste pulpe, unde o nimeria.

— Am să te fac să-ți pară rău ! zicea el necontenit între dinți.

Catrina se bocea și striga ; dar ușa fiind închisă, strigătele ei nu se auziau. În sfîrșit Ion azvîrli nuiăua iar după sobă și-i dădu drumul : ea căzu gramadă într'un colț.

Apoi luîndu-și pușca în spinare, el eși și se îndreptă răpede spre fînațele de pe fața Ciubotariului.

Pe la amiază se afla într'o poiană, lîngă un budăiu la care își astîmparase setea și își răcorise obrazul, cînd văzu că sulgeriul întră calare în poiană venind dela deal. Indată ce zări pe Ion, se îndreptă spre dînsul și, sărind de pe cal, aruncă fiul în mînile țiganului.

— Scoate mîncarea din rafturi, zise Strilea după ce bău cu lăcomie din apa limpede și rece a budăului. Mi-i de gînd să mănînc aici sub carpănul cel gros și după masă să trag un somn.

Sulgeriul se întinse pe iarbă sub carpă și, indată ce Ion îi aduse merindele, începu să mănînce cu poftă, povestind tot odată țiganului că venia tocmai din Mateieș, unde avea un tamazlîc de vite și descoperise, într'un tău, urma unui urs urieș. Vorbia robului cu liniște, arătîndu-i aceeași bunăvoință ce era deprins să-i arăte.

După ce își isprăvi prînzul, dădu lui Ion ră-

mășițile mîncării, se întinse pe iarbă, puse șaua care fusese scoasă de pe cal sub cap, își acoperi fața cu o basma și adormi cu liniștea unui om cu cugetul curat.

Cu toate chinurile ce le suferise, Ion începuse să simtă că era nemîncat de douăzeci și patru de ceasuri: rămășițele prînzului boierului, mai bine de jumătate din merindele din rafturi, fură răpede înghițite.

Acuma era lungit și Ion în niște tufe la vr'o zece pași de stăpînul său, cu pușca lîngă dînsul. Somnul nu voia să se apropie de pleoapele lui.

Înainte ochilor îi treceau niște vedenii care parcă-i băteau cîte un piron în inimă. Cînd vedea pe Catrina întrînd în acea dimineață în bordeiu, cu fața rumănă și frumoasă, cu privirea fericită, cînd era față la desmierdările ei cu sulgeriul. Și sulgeriul dormia dus la cîteva pași de el, pușca lui Tiron era lîngă dînsul și gîndul omorului nici macar nu trecu prin crierul lui. Ramase astfel nemișcat, chinuit de vedenii și de gînduri trei lungi ceasuri, pînă cînd sulgeriul găsi cu cale să se scoale, să încalece și să se îndrepte spre curte.

Cînd în acea sară ajunse la bordeiu aproape de căderea nopții, găsi iar ușa închisă. Tarsița care îl văzuse venind, îi aduse cheia spunîndu-i:

— Mai dinioarea o plecat; o chemat-o la curte.

CAPITOLUL XVI

In care vedem ce greu pătîmește Ion Tiron și ce sfaturi înțelepte i se dau

Sulgeriul Mihalache, turbat de mînie, sări din pat, în cămeșă, se apropie de fereasta deschisă, bătu în palme și poronci cu glas tunător țigani-

lor care dormiau în cerdac sau sub șură, în curte, să-i aducă pe Ion Tiron la scară și să pregătească un braț de nuiele. Catrina nu-i suflase nici o vorbă despre bataia capatată dela Ion, dar vîntăile de pe brațe și de pe umere spusese povestea în chip destul de lămurit.

— Cine te-o bătut? întrebasese sulgeriul mînios și, la această întrebare, Catrina nu putu decît să răspundă adevărul.

— Lasă că l-oiu învăța eu, strigasese sulgeriul și alergase la fereastră.

Cînd Ion fu adus la scară, sulgeriul a cărui mînie creștea neconținut, îi aruncă ocările cele mai cumplite, poronci să-l întindă jos și să-l bată până cînd va zice să steie.

Am aratat că Ion nu era iubit de ceilalți țigani cu care se purtase aspru și fără milă. Costache vezeteul și Iftimef, lăcăul lui Grigore Pitarul, care țineau vergile în mîină, erau oameni puternici; amîndoi primise în aceeași săptămîină, din poronca boieriului și dela mîna lui Ion, cîte cincizeci de năiele; și rănile lor nu erau încă bine închise. Loviau acuma fără milă, din toată puterea lor. Ion tăcu dintăiu; dar în curînd durerea scoase dintr'însul vaiete care din ce în ce crescură, prefăcîndu-se după întăia sută de lovituri într'un feliu de urlet sfișîitor. Costache și Iftim începură a simți osteneală în brațele lor după două sute de lovituri; urletele lui Ion se făcuse acuma mai slabe, dar din ietacul boieriului poronca de iertare nu răsuna.

Trecură trei sute de lovituri, Ion acuma tăcea: leșinase. Țigani care îl băteau, osteniți și poate spărieți de această tăcere, încetară să mai deie în el.

Din ietac tot nu se auzia nimica.

- Cucoane! Cucoane! strigă Costache.
- Ce este? se auzi glasul sulgeriului.
- Ion o leșinat, i-am dat peste trei sute de lovituri, zise Costache.
- Dați-i drumul și vă culcați, răspunse sulgeriul scurt.

Dar Ion era în desăvîrșită nesimțire; îl luară în brațe, îl duseră în bordeiul lui și îl întinseră pe pat.

Mama Irina și cu Tarsița veniră numaidecît, îl desbracă, îi spală rănilor și le acoperă cu un strat gros de buruieni tocate și fierte. În toate bordeiele de țigani erau strînse cîtimi mari de asemenea buruieni, căci era aproape zilnic nevoie de ele.

Cînd Ion își veni iar în fire, era ziua mare. Voi să se scoale; dar cînd încercă să se miște, dureri cumplite îl pironiră pe loc și atunci își aduse aminte de ceia ce se întîmplase. Tot atunci intră și mama Irina în bordeiu.

Ea era o femeie de vr'o șăizeci de ani, naltă, subțire, cu părul alb ca zapada; iar pe fața ei se vedeau urmele unei strălucite frumuseți. Era mătusa lui Ion, se născuse roabă în casa banului Constantin, dar în urmă își capatase carte de slobozenie dela alt stăpîn. După moartea barbatului ei, ucis de talhari, venise ca cămărășiță în casa sulgeriului pe care îl ținuse pe brațe cînd era copil mic. Avea trecere mare la boier, căci era deșteaptă, știa cum să-l apuce și să-i potolească mînia. Era iubită de ceilalți robi pe care nu-i pira niciodată ci, dimpotrivă, acoperia greșelile lor.

Bătrîna primeni legăturile cu buruieni, dădu lui Ion să beie o fiertură ce o adusesese cu dînsa; apoi luînd un scăuieș cu trei picioare, veni să s'așăze

îngă pat. Oftă, tuși de vr'o două ori, apoi începu să vorbească :

— Măi Ionică, zise ea, până acuma te-am crezut un băiet cuminte, dar acuma văd cu părere de rău că ești un nebun. Se poate să te pui cu boieriul și să te apuci să-ți bați femeia tocmai cînd boieriul o prins poftă de dînsa? Ai noroc că boieriul nostru, cu toată iuțimea firii sale, este bun la inimă! Tată-său, banul Constantin, Dumnezeu să-l ierte, de i-ar fi făcut un țigan de ai lui una ca asta, ar fi pus să-l bată până la moarte.

Doară trupul robului este al stăpînului care poate să-l întrebuițeze cum vra. Care-i femeia din neamul nostru care n'ar fi fericită să între în ietacul boieriului? Ce mijloc mai bun are un rob pentruca să-și îndrepte soarta decît ca să prindă stăpînul poftă de femeia lui? Numai roabele cele urîte nu văd ietacul boieriului lor.

Barbatul meu, moșu-tău Simion, Dumnezeu să-l ierte, n'o fost cap sec ca tine și de aceia ne pripocsisem atît de bine amîndoi.

Cînd ne-am luat eram frumoasă și banul Constantin mă îndrăgise chiar bine. Cucoana Catinca numaidecît pricepuse cum stăteau lucrurile și era cu priveghere mare. Banul nu prea îndrăznea s'o înfrunte, căci moșia Rădeana și așezarea cea frumoasă erau ale ei : ne întîlniam mai mult pe ascuns. Banul era darnic : în doi ani cît s'o ținut de mine, am adunat o mulțime de straie, de lucruri frumoase și douăzeci de galbanași ; și lui Simion îi mergea bine de tot,—numai din cînd în cînd îl bătea, cînd i se întîmpla să strice toate feliurile de bucate dela o masă. Și ce feliu de bataie, numai vr'o cîteva vergi și trase cu cruțare, căci vataful știa cum stau trebile—și era om

deștept. Cînd nimeria vr'un feliu de bucate mai bine, plouau bacșișurile și hainele boieriului. La sfîrșit se alesese Simion cu șase anterie și patru giubele. Ni era mai mare teama acuma ca boieriul să nu prindă poftă de altă roabă, căci țigance frumoase ca la banul Constantin nu erau aiurea la nici o curte.

Tot cucoana ni-o strîcat cuibul la sfîrșit. Intr'o zi, boieriul fiind dus la Tîrgul Trotușului după niște trebi, cucoana începu să caute un șal care era al ei, dar era întrebuițat de boier ca brîu, iar el mi-l dăruise cu două zile înainte. O femeie care îl văzuse la mine și care mă pizmuia, s'apucă și spune cucoanei. Cucoana vine sîngură la bordeliul nostru, găsește șalul în ladă, mă face tîlhăroaică, îmi trage sîngură vr'o cîteva palme, apoi poroncește să mă întindă jos și pune pe un vezeteu să-mi tragă cincizeci de bice, și ce bice! Vezeteul îmi era dușman, fiindcă nu voisem să aud vorbele lui de dragoste: o săptămînă întreagă zăcut-am pe brînci. Și sara cînd se întoarse boieriul, cucoana (după ce-l batjocorise bine) îi hotărîse că sau mă vinde îndată sau ea pleacă la leși să ceară despărțenie. Bietul ban era strașnic de năcăjit.

Dar dă Dumnezeu și după vr'o cîteva zile vine părintele Nil, egumenul dela mănăstirea Cașinului. Părintele Nil mă cunoștea de mai înainte și privirile lui îmi dăduse a înțelege că-i plac. Cum o auzit dela cucoană că se caută mușteriu pentru mine și Simion, îndată o zis că-i gata să deie pe noi preț cît de bun, fiindcă-i trebuie un bucatar bun și o gospodină curată. Venise părintele cu o păreche de telegari de toată frumuseța la un rădvan nou. Telegarii au ramas în grajdii și tră-

sura în şura banului care o trimes pe părinte cu o trăsură a lui la mănăstire. Simion şi cu mine l-am urmat într'o haraba.

Trei ani stat-am la mănăstire, la părintele Nil, unde am dus viaţa unei crăiese. Părintele era om frumos, blînd, vesel şi darnic. N'o ridicat macar odată mîna asupra mea. Lui Simion nu cred să-i fi tras zece palme şi numai odată l-o pus jos, la scară, şi o poroncit părintelui chelar să-i tragă vr'o cîteva bice, fiindcă Simion se îmbatase şi uitase luleaua în mijlocul unei plăcinte cu carne, tocmai cînd era ispravnicul de Bacău cu cucoana şi camaraşul dela Ocnă la masă. Părintelui îi plăceau femeile frumoase: avea o mulţime de Țigance în bordeile de pe împrejurul mănăstirii, apoi la dînsul veniau de se spovăduiau mulţime de neveste şi chiar de cucoane de pe moşiile megieşite. Dar la urmă tot la mine se întorcea şi tot pe mine mă dăruia.

După trei ani, l-o chemat la Țarigrad de l-o făcut vlădică în țara lui, care spunea că-i înconjurată de mare. Cu dînsul n'avea cum să mă eie: voia să-mi facă carte de slobozenie. Dar camaraşul Ocnei, Doxache Saul, care era prieten mare cu părintele şi mă vedea bine şi el, s'o rugat de sfinția-sa să ne dăruiască lui, făgăduindu-i că ni va da carte de iertare după trei ani. Părintele o primit, dar cînd s'o despărțit de mine plîngea cu hohote. Pe lîngă cei douăzeci de galbeni strînși dela banul Constantin, mai aveam acuma patruzeci şi, pe lîngă cele două lăzi care venisem la mănăstire, am mai plecat cu alte trei, mari de tot şi pline de lucruri.

În casa camaraşului nu vedeai bogăția şi belşugul dela mănăstire: el nu era nici frumos, nici

bogat ca părintele Nil — dar nu ni-o mers rău nici acolo. Cuconu Doxache era iute și mîncam și eu cîte o palmă două din cînd în cînd; pe Simion, la o lună, la șase săptămîni, trebuia să-l puie jos. Dar pe urmă îi părea rău: pe mine mă dăruia cu cîte ceva și pe Simion îl cinstea cu vin sau cu rachiu sau îi dădea cîte o haină. După doi ani o găsit o cucoană văduvă cu stare, pe care o luat-o de soție și nouă ni-o dat, la amîndoi, carte de slobozenie. Aveam acuma peste optzeci de galbanași și lucruri de umplut un hambar. Am cumparat o casă la Negoiești și am deschis într'însa crîșmă. Zece ani petrecut-am acolo în liniște și cu folos. Ajungeam poate boieri de nu dădea nenorocirea peste noi să ne calce talharii, să omoare pe Simion și să ni eie tot ce aveam în casă.

Irina oftă și tăcu cîtva, apoi începu iar :

— Dacă Simion ar fi fost un nebun ca tine, nici nu capatam carte de iertare, nici nu strîngeam bani; rămîneam robi și calici pe viață. Dar Simion era un om cu scaun la cap și își dăduse samă că nu pierde nimica dacă treceam prin ietacul stăpînilor, căci parte de mine tot avea. Iar eu, fiind scutită de muncile cele grele, bine ținută de boieri, bine îmbracată, avea astfeliu parte de o nevastă mai aleasă decît o roabă de rînd, de o nevastă cu mîinile și tălpile moi, ca o cucoană. Ah! ce vremuri bune pentru noi amîndoi fost-au cei trei ani petrecuți la mănăstire! Imi vine să plîng de dor cînd gîndesc la ele.

Și bătrîna, tăcînd, ramase nemișcată pe scăuieș, cufundată în amintirile trecutului.

Ion atunci întoarse capul spre dînsa și întrebă:

— Cînd vine Catrina? Mi-o luat-o oare pentru totdeauna?

— Dar prost mai ești! răspunse bătrîna. Care-i boierul căruia să-i placă vreme îndelungată aceiași țigancă? Ș'apoi ți-ai și ales bine pe boierul nostru? Nu știi cît îi de schimbător? Peste o săptămînă, două, trei, peste o lună, mult două, are să se întoarcă Catrina la tine, mai grasă, mai frumoasă, bine îmbrăcată, de ți-a fi mai mare drag să te iubești cu ea. Și cu dînsa or veni poate și cîtiva gălbănași.

— Cum, zise Ion cu desnădăjduire, au să treacă zile fără ca s'o văd?

— Apoi dacă te-ai apucat de nebunii, a cui îi vina? zise Irina. Azi dimineață boierul m'o chemat și mi-o hotărît că Catrina are să șadă de acuma înainte în odaie la mine. Apoi mi-o poroncit s'o ieu în brașovanca cea mică, cu caii cei de dîrvală și s'o duc la tîrg ca să-i cumpăr de toate, să fie îmbrăcată ca o giupîneasă, dîndu-mi și patru galbeni pentru cumpărături.

Văzînd desnădăjduirea care se oglindea pe fața lui Ion, bătrîna care era bună la inimă, adăugi:

— Măi Ionică, fii cuminte și răbdător și toate s'or întoarce înspre bine. Eu n'am văzut pe boierul nostru ținîndu-se de o femeie, roabă sau cucoană, mai mult de două săptămîni. Și acuma, zise ea sculîndu-se, trebuie să mă duc să mă pregătesc de plecare la tîrg. Tarsița și cu Frăsina pitarului ți-or schimba legăturile până la întoarcerea mea.

Ea se duse și Ion ramase sîngur, cărnurile lui sfîșiate de vergi îl dureau rău, dar nu așa de rău ca întepăturile cumplite care-i rupeau inima.

CAPITOLUL XVII

Cine era Zamfira

Zamfira era fiica unui calemgiu grec al lui Constantin Mavrocordat și a unei moldovence frumoase, fata unui boierănaș de curte. Calemgiiul, foarte deștept și harnic, era bine văzut de domn, se bucura de încrederea lui și începea să facă stare bunișoară, când se descoperi că el nu era decît o iscoadă plătită de dușmanii din Țarigrad ai domnului. Prins asupra faptului, cînd trimetea Ghikuleștilor copiile unor scrisori ale lui Mavrocordat cătră capu-chihaiielele lui, fu pus la caznă. Mărturisi toate vicleșugurile, fu osîndit la moarte și spînzurat în aceiași zi.

Averea cîtă o strînsese fu repede cheltuită de văduva lui care, văzîndu-se fără mijloace, fu bucuroasă să găsească un negustor, nu prea tînăr, dar avut care, fărîmăcat de poziția ei, o ceru în căsătorie. Din această căsătorie se născură mai mulți copii. Zamfira, pe care maică-sa n'o iubise niciodată, se văzu nu numai pusă de o parte, dar rău hrănită, lasată să umble în zdrențe și silită să îndeplinească pentru maștică-său și pentru frații ei felii de felii de slujbe, unele grele și altele înjositoare. Și cu toate silințele ce și le dădea, avea parte numai de ocări și de bătăi. Cînd atinse vrîsta de cinsprezece ani, ne mai putînd răbda o asămene viață, ascultă minciunile unui bulu-bașă de seimeni care-i făgăduia că o va lua de soție și fugi din casa mîni-sa cu dînsul. Fiind părăsită de oștean după trei luni, se dădu în dragoste cu un vatav de aprozi care, după puține săptămîni, o părăsi spre a se căsători cu o fată

bogată. După ce trecu pe rînd, în curs de cîteva luni, prin brațele unui boierănaș de curte, și prin acele ale unui diac de visterie, deveni iar, pe scurt timp, ibovnica unei calfe de blanar. Cînd și acesta o părăsi, se hotărî să între într'o casă boierească și, prin mijlocirea unei grecoaice bătrîne, izbuti să fie primită de Smaragda Strilea ca dadacă la copii. Am văzut că nu întîrziase să facă pe pofta noului ei stăpîn și că după moartea sulgeresei ajunsese să fie ibovnica de căpetenie a nestatornicului Strilea.

Sulgeriul plăcuse foarte mult Zamfirei la început. De astfeliu de ibovnic frumos, curat, hazliu și de soiu nu avusese ea încă parte pînă atunci; i-ar fi ramas credincioasă, dacă Strilea n'ar fi fost atît de cumplit de nestatornic. Zamfira, foarte fudulă de firea ei, își închipuia că nici o femeie nu se putea măsura cu dînsa în frumuseță și în duh. Cînd descoperi cea dintăi nestatornicie a lui Strilea, cu o țigancă care se spala odată pe săptămîină și se uita încrucișat, se simți nu numai jignită adînc de fudulia ei, dar și cuprinsă de desgust cătră sulgeriu. Desmierdările lui, de care pînă atunci fusese atît de flămîndă, începură de odată să-i fie neplăcute. Răspundea la ele cu o răceală care, spre marea mierare a sulgeriului, sporia din zi în zi și alcătui pentru el un temei mai mult spre a-l face să caute despăgubire aiure.

Zamfira ar fi părăsit bucuros pe Strilea și s'ar fi întors la Ieși, dar frica de nevoie o ținea pe loc. Apoi sulgeriul, cu toate că se făcuse acuma mult mai strîns în cheltuielile lui, era foarte dărnice cătră dînsa: galbanașii s'adunau în pungă, hainele și lucrurile bune în lada ei. Ea deci se hotărîse să răbde pînă la adunarea unei sume

mai mari, care s'o puie în stare să-și aleagă un barbat și cu care să se căsătorească.

În luna Paștilor a aceluia an, ea se dusesese după toacă până la via boierească ca să deie soției vierului, o nevestă meșteră la cusuturi, niște cămeși de borangiuc ca să i le împodobească cu izvoade de matasă și cu fluturi. Dar vierița fusese chie-mată pe neașteptate la o rudă bolnavă și Zamfira găsisese căsoaia închisă. În loc să se ducă deadreptul la curte, se hotărî să facă un încunjur prin vii spre a merge în sat, la altă femeie, cu care se cunoștea. Când ajunse la gardul care împrejmua via boierească se sui pe dînsul la un loc unde coama de cătină era mai mică și mai rară și sări în via de alături. Nu apucase să facă doi pași dincolo de gard, cînd doi dulăi mari se răpeziră la ea lătrînd. Voi să fugă înapoi și să sară iar peste gard în via boierească; dar piciorul călcîndu-i în deșert, căzu la pămînt lîngă gard. Cîinii ajunse lîngă ea, cînd s'auzi un glas puternic strigînd :

— Gios Șoiman! Gios Codoman!

Cîinii se opriră pe loc și Zamfira, care se ridicase pe un cot, zări, apropiindu-se cu pași răpezi, un chip de Făt-Frumos din povești, îmbracat țărănește, nalt cît un brad, cu plete și lungi musteți bălăi care, precum fără îndoială o gîcit cetitorul, nu era altul decît Andrei Nan.

— Nu te teme, strigă el, cîinii n'au să-ți facă nimică.

Dar Zamfira uitase de cîni: ea nu mai avea ochi sau urechi decît pentru frumosul țaran; se uită la el fără a gîndi macar să se ridice de pe locul unde căzuse.

Andrei, cînd ajunse lîngă ea, se plecă și-i dădu

mîna ajutînd-o să se scoale. O recunoscuse din întăia clipă, căci o zărise adesa dinaintea curții sau pe drum, cînd mergea la vie ; dar știind că este țitoarea boieriului, disprețul ce simțise pentru ea nu-l îngăduise să se uite mai cu bagare de samă la dînsa. Ramase acuma uimit și încremenit de frumuseța ei. Zamfira își veni cea dintăiu în fire.

— Ce te uiți așa cu ochii holbați la mine? zise ea rîzînd și încercîndu-se să facă un pas pentru ca să se depărteze de gard. Dar piciorul drept pe care îl stîlcise destul de rău o sili să se sprijine cu mîna stîngă de răzăș, ceia ce o făcu să adauge :

— Mai bine m'ai sprijini ca să pot ieși la drum, că mă doare rău piciorul drept.

Fără a răspunde, Andrei trecu în dreapta ei și-i puse mîna stîngă subsuoară. Astfeliu sprijinită fata putu să umble cu destulă ușurință.

— Unde ieșim la drum ? întrebă ea după cîtiva pași.

— Pe la poarta viei mele, nu departe de acea a viei boieriului, răspunse Andrei. Ajungem îndată la dînsa, dar oare putea-vei să umbli de acolo pînă la curte cu piciorul stîlcit.

— M'oiu încerca, răspunse Zamfira ; și de n'ar fi chip, găsi-vom poate pe cineva să-l trimetem la curte ca să deie de știre să vie o căruță pentru ca să mă eie.

Dar cînd ajunseră la poarta viei, se'ntîlniră acolo cu Spiridon vierul care se'ntorcea cu căruța goală ; și vierul propuse numaidecît *duducăi* s'o ducă în căruță la curte.

Zamfira nu putu decît să primească, deși i-ar fi fost cu mult mai plăcut să nu se despartă atît de curînd de frumosul ei tovarăș, a cărui față se

întunecase vădit cînd Spiridon făcuse propunerea lui. Privirea ce o îndreptă asupra lui Andrei cînd carul se pusese în mișcare, după ce îi mulțămise pentru ajutorul dat, pironi pe răzăș multă vreme în locul pe care stătea.

Ce să mai zic? Cetitorul o înțales fără îndoială că această întîlnire o fost punctul de plecare al dragostei dintre Andrei și Zamfira, că ei s'au întîlnit de atunci din ce în ce mai des și că în curînd îndrăgostiții ajunseră la culmea fericirii visate.

Zamfira se credea cu desăvîrșire stăpînă pe simțurile, pe inima și mintea lui Andrei. Era încredințată că el nu mai putea trăi de acuma înainte fără de ea, că nu doria, că nu visa altă fericire decît aceea să-și ducă viața nedespărțit de dînsa. Credea că era cu totul înstrăinat de *faranca* lui, cum numea ea pe Safta, și că chiar iubirea pentru copii nu putea să atîrne decît ușor, dacă era pusă în cumpănă cu iubirea pentru dînsa. Crudă îi fu prin urmare desamăgirea și mare mînia cînd văzu că Andrei nu numai este neplecat s'o eie de soție și hotărît să nu se despartă de Safta, dar că o privește pe ea, pe Zamfira, ca nevrednică să-i crească copiii.

Mînia și durerea i se muieră însă înainte ca să ajungă la curte, căci era încredințată că Andrei nu va putea trăi fără desmierdările ei, că se va întoarce în curînd la dînsa, cerîndu-i iertare și gata să se plece la toate cerințele ei. Era încredințată că chiar în acea sară avea să audă cele patru șuerături prin care o chiema afară de poarta curții. Dar în zadar așteptă până tîrziu: nu auzi nimică nici în zilele, nici în săptămînile următoare. Durerea i se schimbă în curînd în mînie

ș'apoi în ură neîmpacată și în dor aprins de răzbunare împotriva celui ce o părăsise cu atîta hotărîre. Fudulia înăscută într'însa, moștenire a sîngelui ei grecesc, mîndria de frumuseța, de farmecul ei, erau adînc jignite. Aștepta cu nerăbdare un prilej care să-i înlésnească răzbunarea.

Deși se mîngîiese demult de părăsirea lui Strilea, aducerea în casă a Catrinei și trecerea dobîndită de această țigancă pe lîngă sulgeriu fu, pentru fudulia ei, o nouă rană. Incercă să se poarte față de ea ca o stăpînă față de roabă, dar se vede că Catrina se jăluie sulgeriului, căci acesta spuse Zamfirei, cu cuvintele cele mai aspre, să nu mai îndrăznească să deie vr'o poroncă Catrinei, căci altfelu va avea a face cu dînsul. Apoi era vederat că, în casă, chiar față de ceilalți robi și roabe, vaza ei scăzuse : poroncile ei nu mai erau îndeplinite atît de răpede și în întregime, țiganii și țigancele nu se mai purtau atît de smerit față de ea, surprinsese chiar pe buzele unora cîte un zîmbet de milă sau de dispreț. Ea îi amenințase cu vergile, îi pîrîse sulgeriului, dar acesta nu-i mai dădea nici o ascultare și, la jălbile ei, răspundea acuma dînd din umere. Și Zamfira cuprinse în aceiași ură și în același dor de răzbunare pe răzăș cu soția lui și pe boier cu ibovnica lui.

CAPITOLUL XVIII

In care sulgeriul ni redevine simpatic

Sulgeriul se'ntorcea dela prisăcile de pe fața Popenilor în umbletul cel mare al calului : se grăbia, căci ceasul mesei trecuse și-i era foame. Cînd s'apropia de jîtăria dela deal a satului, auzi

zgomot mare, răcnete de barbați, țipete de femei și de copii. Un cot al drumului ascunzându-i jităria, dădu pinteni lui Daraban care, nerăbdător și el să se întilnească mai răpede cu tainul lui de grăunțe, își schimbă umbletul întins în fugă. Când trecu de cotitură, priveliștea care se înfătoșă sulgeriului îi lămuri temeiul zgomotului ce-l auzise. În acea clipă văzu sărind peste gard, în ogrăzile în care nimeriau, barbați, femei, copii. Drept înaintea lui fugia un flăcău urmărit de aproape de un buhailu mic, dar îndesat, cu coarnele ascuțite, cu părul închis, aproape negru, în care sulgeriul recunoscă îndată un buhailu al său numit Negrel, destul de blind de obicei, dar care era cîte o dată cuprins de niște adevarate toane de furie, foarte primejdioase.

Flăcăul sări peste poarta jităriei chiar în clipa în care îl ajungea buhailu ale cărui coarne se loviră cu putere de chingile porții. Dacă aceste ar fi fost slabe sau rău legate, lovitura dată li-ar fi făcut fără îndoială bucăți, buhailu ar fi pătruns în sat și cine știe cîte nenorociri s'ar fi întîmplat. Dar chingile fiind de lemn de stejar sănătos, bine legate între ele, poarta ramase întregă și buhailu nu mai reînoi lovitura, dar se'ntoarse pe loc. Dădu îndată cu ochii de sulgeriu care se afla acum la vr'o sută de stînjeni de el. Dobitocul plecă îndată capul în jos, pregătindu-se să se răpadă asupra călărețului care părea că zboară spre el; iar sulgeriul domolind îndată, cu mîna și cu pulpele, avîntul calului, scoase iute cu dreapta, din tocul ce-i atîrna în partea stîngă, un pistol.

Nu apucase bine să ridice cucoșul cînd văzu sărind în mijlocul drumului, la vr'o treizeci de stînjani înaintea lui, de peste gardul viei din

marginea stîngă a drumului, o fetiță care purta pe cap un tulpan roș. Fetița dînd îndată cu ochii de buhaiu, ramase nemișcată în drum, încrămenită de frică căci, la vederea tulpanului roș, Negrel se răpezise spre ea.

Sulgeriul înfipse pîntenii în pîntecele calului și slobozi frîul. Daraban zbură înainte. Indată ce trecu de fetiță, sulgeriul printr'o smuncitură puternică asupra zăbălii, însoțită de o mișcare a genunchilor și a pulpelor care strînseseră calul ca un clește, opri pe Daraban pe loc și sări în drum. Brațul drept care ținea pistolul se întinse în jos, spre fruntea buhaiului de care îl despărția acum de abie cîteva palme, se auzi o detunătură și Negrel veni grămadă la picioarele sulgeriului care sări iute în lături și, svîrlind arma descarcată, scoase răpede din toc al doilea pistol, îatinzîndu-i tot odată oțelile. Dar buhaiul ramase nemișcat, sulgeriul se plecă și se uită cu bagare de samă la fruntea dobitocului din care curgea un îngust șivoiu de sînge. Ua surîs lumină fața lui Strilea, gloantele nemerise drept între ochi și pătrunsese adînc în crieri.

— Aferim Mihalache, strigă el voios, ai pierdut zece lei cît făcea buhaiul, dar halal de ochitură!

Apoi sulgeriul, după ce băgă pistoalele înapoi în toc și luă iar de frîu calul care, fiind deprins cu împușcăturile, nu se mișcase din locul în care îl oprise stăpînu-său, se apropie de fetița încrămenită în drum.

Era albă ca varul, ochii ei albaștri erau holbați de spaimă și tot trupuşorul îi era cuprins de tremur. Sulgeriul căruia îi erau dragi copiii în deobște și mai ales acei curați și frumoși, o

mîngîie pe față și pe cap, zicîndu-i să nu se mai teamă, căci buhaiul care se răpezise la dînsa, zăcea acum mort. În curînd tremurul încetă, spaima pieri din ochii copilei și sîngele îi reveni în obraz.

— A cui ești tu, frumușico? întrebă sulgeriul cu glasul lui cel mai blînd, cînd văzu că fetița își revenise în fire și este în stare să înțeleagă cuvintele lui.

— A lui Andrei Nan, răspunse ea.

Sulgeriul zîmbi, Gîndul că el scapase viața copilei unuia din răzășii de care nu putuse niciodată să s'apropie și care totodată era ginerele lui Stan Făcăoariu, a dușmanului celui mai înviersunat ce-l avea, nu-i era neplăcut. Apoi înțelese îndată că putea trage folos pentru interesele lui din această împrejurare.

— Dar ce făceai tu sîngură sîngurică în via părintelui și ce te-o făcut să sari peste gard? mai întrebă el urmînd s'o mîngîie pe obraz.

— Nu eram sîngură, răspunse Ileana care își recapatase acuma toate mințile și era de feliul ei foarte vioaie și deșteaptă; eram cu mama care culege zarzari în via bunicului. Ne-o lasat, pe mine și pe Vasilică, în căsoaia care-i lîngă drum și s'o dus la copacii care sînt pe deal. Eu, cînd am auzit vuiet și țipete, am alergat la gard ca să văd ce este și, neputînd vedea nimica din pricina viei, am sărit peste gard în drum.

În acea clipă se apropiară de ei mai mulți oameni din sat care, de pe gardurile lor, fusese marturi ai întregii întîmplări și se grăbise să vie să vadă mort buhaiul de frica căruia fugise cu atîta grabă.

Chiemînd pe doi dintr'înșii, sulgeriul, fără a mai asculta povestirea ce ei o începuse despre

primejdia de care scapase, li încredință fetița ca s'o ducă măsură-i, apoi încălecînd se îndreaptă spre casă în umbletul cel mare.

Intîmplarea făcu mult zgomot în sat și mult sînge rău Făcăureștilor. Renumele de îndrăzneală al sulgeriului, meșterea lui ca călăreț și trăgător neîntrecut crescură. Oamenii începură să zică pe toate cărările că în zadar se pune satul cu un barbat atît de vrednic și se adună bani pentru judecată cu dînsul, — căci, la urma urmei, tot a lui are să fie izbînda. Iar în duminica următoare Andrei Nan, cu Safta și cu amîndoi copiii, veniră la curte cu tustrei argații plecați sub povara pocolonului ce-l aduceau: purcei, curcani, rățe, gîște, găini, ouă, unt, brînză și cîte altele.

CAPITOLUL XIX

Un soț nenorocit

Vlad Catana sau Vlad Ungureanu, cum i se mai zicea, era dușman neîmpacat al sulgeriului, poate mai neîmpacat chiar decît Stan Făcăoariu. El era Român din Comitatul Turdei, în Ardeal, fiu de țaran sarac și până la vîrsta de douăzeci de ani, fusese cioban la stîna satului în care se născuse. O sfadă cu baciul și o bataie zdravănă ce acesta îi dădu, îl făcu să fugă din sat și să se ducă de bună voie la oaste. Ramase ostaș cincisprezece ani, luînd parte la războiul nenorocit purtat de Austria cu Frideric al Prusiei, în urma căruia Impărăteasa pierdu Silezia. Vlad avînd dela început purtări bune, învățînd puțină carte și dînd număroase dovezi de vitejie, obținuse în curînd bățul de caprar și, la începutul războiului de șapte

ani, fusese înaintat *zugführer* sau subofițer. Primi o lovitură de baionetă în piept, chiar la cea dintăiu lovire cu Prusienii, și această rană îl slăbi într'atîta în cît fu congediat cu o mică pensie. Veni să s'așaze în satul lui, unde tată-său murise de curînd, lăsîndu-i o căsuță și prea puțin pămînt. Impotriva tuturor așteptărilor, cîteva luni de liniște îl îndreptară cu desăvîrșire și era pe cale să facă demersuri spre a fi reprimat sub steag, cînd privirile galeșe ce-i aruncau, de cîte ori îl întîlniau, frumoșii ochi negri ai unei fete de frunțaș—îl fărnică și schimbară pornirile lui războinice în altele mai blînde. Gradul și pensia cu care fusese congediat cît și purtarea lui cuviincioasă făceau dintr'însul un ginere dorit de gospodarii cei mai de samă. Obținu cu înlesnire mîna fetei iubite și, pe lîngă acea mînă, pămînt bun de hrană, o păreche de boi, patru vaci, un cal și cincizeci de oi. Trăi doi ani fericit și avînd sôrți să devie unul din gospodarii cel mai înstăriți din sat, dar nenorocirea îl pîndia.

Stăpînul satului era nemeș tînăr, frumos și iubitor de muieri. El se lăuda că, cale de o zi împrejurul curții lui, nu scapase de el nici o nevastă sau fată frumoasă; și barbații își păziau femeile de el ca de Turci sau de Tatars. Vlad însă care avea deplină încredere în soția lui, nu avea nici o grijă în această privință; iar Mărioara se arata supusă și iubitoare cătră soțul ei, nedîndu-i nici cel mai mic prilej de nemulțămire sau de bănuială. În al treilea an, la vremea coasei, Vlad își strîngea fînul cu ajutorul altor oameni și aștepta să vie Mărioara cu mîncarea, — cînd o babă a cărei casă se afla lîngă a lui, trecînd pe la acel loc, îl chiamă deoparte și-i spuse că, dacă se

grăbește să meargă acasă, va găsi pe soția lui petrecînd cu nemeșul.

Întăia lui mișcare fu să nu creadă, să izgonească pe babă, înjurînd-o și amenințînd-o că o va strînge de gît; dar de abie se departase baba dînd din cap, și bănuiala îl cuprinse. Spunînd oamenilor că merge ca să ajute pe Mărioara s'aducă mîncarea, se îndreptă răpede spre sat. Pentru a ajunge mai curînd, trecu prin ogrăzile mai multor oameni, sărînd peste garduri. Cînd ajunse la casa lui, găsi ușa închisă: puse umărul și, împingînd în blăni cu putere, făcu ca ușa să sară din țîțni. Priveliștea care i se înfătoșă nu-i lăsă nici o îndoială atît despre adevărul celor ce-i spusese baba cît și despre necredința de bună voie a soției lui atît de mult iubită.

O furie oarbă îl cuprinse; punînd mîna pe o bardă atîrnată de un cuiu, se aruncă asupra nemeșului. Acesta sărise de pe pat, buimac în urma sosirii neașteptate a soțului batjocurit și, înțelegînd că de astă dată are a face cu un barbat hotărît să răzbune ocară ce i se făcuse, căută din ochi pistolul pe care, încrezător în puterea ușii, îl depusese pe masa departată de pat. Dar înainte ca el să se fi putut apropie de armă, barda purtată de un braț vînjos se abătea asupra scăfirlii nemeșului, intrînd într'însa pînă la urechi. Sîngele țîșni asupra lui Vlad și asupra Mărioarei care rămăsese încremenită în picioare lîngă pat, iar leșul nemeșului căzu la pămînt, sîngele care ieșia din capul spart făcînd îndată un lac roșu pe podele. Apoi, întorcîndu-se spre muierea care rămînea nemișcată :

— Ticăloaso! și ridică iar barda asupra ei.

Dar înainte ca el s'o fi lovit, ea căzu la pămînt

cu mînilor întinse și ramase acolo lungită. Vlad era s'o lovească, așa cum se afla, întinsă jos, dar prin crierii lui trecu deodată o bănuială.

— O murit de frică!

Și plecîndu-se asupra ei, o întoarse cu fața în sus. Fața și mînilor i se făcuse albe ca varul, din gură îi curgea un mic șivoiu de sînge. O pipăi— ea ramase nemișcată; apropie urechea de pieptul ei — inima nu bătea. Mai așteptă cîteva clipe și apoi o pipăi din nou: trupul ei se răcea.

Îndată ce se încredință că a murit, orice ură împotriva ei pieri din sufletul lui; uită ocară ce-i făcuse pentru a-și aduce aminte numai de zilele fericite petrecute cu dînsa: o jale cumplită îl cuprinsese.

Dar vederea sîngelui nemeșului care curgea spre trupul Mărioarei îi aduse aminte că făcuse moarte de om, că ucisese pe stăpînul satului și că numai o fugă grabnică îl putea scapa de caznă și de moarte cumplită, pe roată. Dorul să-și păstreze viața, înăscut în om, îl făcu să eie de sîrg toate măsurile pentru a pune această viață la adăpost. Iși schimbă răpede hainele pline de sînge, luă pistolul nemeșului pe care îl ascunse în sîn, merse la șopronul sub care se afla calul, puse răpede șaua pe dînsul; apoi ieșind pe poartă afară, încălecă, străbătu satul la umblet și, îndată ce se văzu dincolo de jitărie, goni spre pădure.

După trei zile ajunse în Moldova, la Prisacani. Aici vîndu calul și pîrîndu-i-se că este încă tot prea aproape de locul groaznicei lui fapte, se tot scoborî spre Țara-de-Jos; întîmplarea îl aduse în Tămășani. Aici banii împruținîndu-i-se, începu să lucreze cu ziua pe la răzăși, rămînînd peste iarnă în sat la un răzăș care se trăgea din Roșca.

Acel răzăș avea o soră, văduvă fără copii, femeie voinică și plăcută care, pe lângă partea ei de moșie, avea vie bună, o prisacă de cincizeci de stupi, doi boi, trei vaci, vr'o cincizeci de oi și câteva capre.

Vlad se arată, precum și era, un om vrednic, cinstit, priceput la treabă și cu scaun la cap. El știu să câștige pe lângă prietenia lui Ion a Irinei — așa se numia răzășul la care se oploșise — și dragostea vadanei: nunta se făcu după ispas. Însă înainte de nuntă, Vlad se duse la Popa Gheorghie, îi mărturisise fapta grea ce o săvârșise, cerându-i deslegare de pacat.

Dusese casă bună cu Stana vreme de mai bine de patru ani. Ea era o femeie harnică și gospodină și-i hărăzise doi băieți de gemeni, voinici și frumoși după care Vlad se prăpădia. Ungureanul trăia bine cu tot satul — căci, precum am spus, era un om cuminte, credincios cătră cuvîntul dat, ne-lhărățagos, îndatoritor cătră ceilalți săteni, supus și cuviincios cătră preut și nelipsit dela biserică în zilele de duminică și de sărbătoare. În gilceville satului cu boierul ținea cu oamenii, dar îl găseai totdeauna printre acei care îndemnau la pace și la rabdare.

Însă cu un an înainte de întâmplările care alcătuiesc șirul povestirii de față, în vremea culesului popușoilor, traiul lui cel bun cu Stana luă sfîrșit. Intr'o zi se duse să strîngă fînul în lunca dela gura Pietrosului Mare, iar pe Stana o trimesese la vie să culeagă niște cireși tîrzii de care aveau vr'o zece copaci. O ploaie răpede îl făcuse să se'ntoarcă acasă dela jumătate de cale și să desjuge boii. După încetarea ploii se mai învîrtise prin ogradă, se duse să vadă copiii pe care

Stana îi lasase la o rudă din apropiere ; apoi, neavînd ce face, se duse și el la vie s'ajute nevestei la cules cireșile. Căutînd-o prin vie și negăsind-o, se îndreptă spre căsoaie unde, spre mierea lui, găsi calul sulgeriului legat de un stîlp dela gîrliciul pivniței. Cuprins de o presimțire cumplită și grăbindu-se să împingă ușa care nu era încuietă, găsi pe Stana în brațele sulgeriului. Scoase cuțitul din brîu și, cu un strigăt de furie, se aruncă asupra lor. În mînia lui nu văzu o bortă în drumul lui, băgă piciorul într'însa și căzu jos. Intr'aceiași clipă se și ridică iar, dar sulgeriul era de astă dată în picioare înaintea lui. Cînd Vlad ridică cuțitul ca să-l lovească, sulgeriul îi prinse brațul cu stînga și i-l suci atît de tare, încît Urgureanul scăpă un strigăt de durere și cuțitul din mîna. Sulgeriul fără a-i slăbi brațul cu stînga, ridică de pe jos cu dreapta o nuie groasă de corn, care fusese menită să slujască ca cerc de balercă și începu să croiască cu dînsa pe Vlad pe unde îl nimeria. În zadar încercă Catana, cu mîna stîngă, să desprindă pe acea a sulgeriului de pe brațul lui înțăpenit de durere : mîna lui Strilea părea un clește de fier. Sulgeriul încetă să lovească numai după ce brațul îi obosi.

— Stano, zise el atunci femeii, urmînd să ție sucit brațul lui Vlad, ieși de aici și du-te la neamuri, căci altfel are să fie rău de tine.

Stana se grăbi să iasă din căsoaie și să o eie la fugă spre sat. După ce ea se depărtă, sulgeriul lăsă brațul lui Vlad și, dîndu-i brînci cu dreapta, îl făcu să zboare pe ușa și apoi să cadă jos la pămînt, la trei stînji de căsoaie. Strilea ridică pălăria care-i rămăsese jos, ieși la rîndul lui și, ducîndu-se la cal, desprinse frîul de stîlpul

la care era legat și încăleacă. Vlad acuma se ridicase și el, dar rămânea nemișcat, cu brațul amorțit, cu trupul stîlcit, cu inima sfișietă de furie, de ură, de durere și de rușine, cu privirea rătăcită, cu dinții scrișnind.

— Dacă vrei să te mai pui cu mine, îi zise sulgeriul, poftim! Să știi că sînt gata să încep din nou oricînd.

Dar Ungureanul nu era în stare să înțeleagă aceste cuvinte și înfătoșarea lui era atît de cumplită, în cît chiar Strilea se simți cuprins de remușcare: îi păru rău de cele ce se'ntîmplase și se grăbi să se depărteze.

Sulgeriul avuse parte de desmierdările Stanei îndată după văduvia ei, dar în curînd o uitase cu desăvîrșire; zărind-o acuma din întîmplare într'un cireș și vederea ei stîrnindu-i din nou poftele, intrase în vie, o făcuse să se deie jos din copac și să între în căsoaie. Ea era departe să fie o femeie desfrînată, nu păcătuisese cu altul de cît cu boieriul, dar acesta o găsia acuma într'o clipă în care era slabă de înger și fără voință.

Mari fură pe urmă căința și durerea ei, căci întîmplarea ajunsese la cunoștința satului întreg. Toate neamurile își puseră silințele pentru a face pe Vlad să ierte pe Stana și s'o eie înapoi. El era nebun de durere, văzîndu-și casa necinstită și fericirea nimicită pentru a doua oară din pricina poftelor necurate ale unui boier. Și de astădată, departe să-și fi răzbunat ocară, mai suferise să fie bătut în chip atît de crud. Nu voia să audă de împacare, părăsi casa care era a ei, hotărît să se despartă și apoi să se călugărească. Dar părintele Gheorghe înțelese în curînd că iubirea lui pentru copii era atît de mare încît printr'însa se putea

izbuti ca inima să i se moaie și cătră soția care-i greșise într'atîta. După lungi silinți, preutul ajunse să-i stoarcă iertarea și să-l înduplece să se'ntoarcă acasă. Dar fericirea de altă dată era dusă pentru totdeauna. Vlad era acuma tăcut și aspru față de nevastă și nu arare ori i se întîmpla să ridice mîna asupra ei, deși ea se silia din răspuțeri să nu-i deie prilej de nemulțămire. Iar în inima lui ferbia împotriva sulgeriului o ură cumplită, neîmpacată și neîndurată. În sfaturile satului, n'avea acuma Stan Făcăoariu susțitor mai înverșunat, mai gata să susție toate măsurile propuse de el, să cheltuiască și să se ostenească pentru a ră-pune pe boier decît Vlad Catana.

CAPITOLUL XX

O femeie inimoasă și un mișel

Prisaca lui Andrei Nan, cea mai frumoasă din cîte se aflau pe Tămășani, era așezată în hliza curățurilor, pe coasta Ciubotariului și pe pămînt dat de zestre Saftei de cătră părinții ei. Această prisacă cuprindea mai bine de trei sute de stupi, șură, zemnic, bordeiu pentru prisacar și era împrejmuită cu un gard de nuiele, nalt de șase palme. Această hliză se hotăra la deal cu alta, mult mai îngustă, a lui Radu Irofti, care o despărția de pămîntul lui Strilea. Sulgeriul avea și el aici o prisacă cu vr'o două sute de stupi, șură și bordeiu de prisacar, dar neîngrădită. Prisacariul lui Andrei, un moșneag foarte priceput în tot ce se atingea de meseria lui, dar — de oarece slujise încă pe tatăl Făcăoariului, — ajuns la adînci bătrînețe, era foarte slab. Însă Saftei îi plăcuse

mult, încă de cînd era copilă, creșterea albinelor și ea învățase acest meșteșug în chip foarte temeinic dela bătrînul Manole, astfeliu se numia prisacariul; și de vr'o doi ani de cînd slăbise mai cu samă acesta, se îndeletnicia mai mult ea cu prisaca. Fiind o femeie voinică și harnică, se răpezia calare mai în fiecare zi, cînd dimineața cînd după amiază, adesa și de două ori pe zi, la prisacă; stătea două trei ceasuri, ajuta pe Manole să facă ceia ce era mai greu de făcut și apoi se ducea acasă la altă treabă.

Radu Irofti se apucase să-și cosască finațul de pe fața Ciubotariului; și treaba îi mergea încet, căci nu prea era cine să-l ajute. Și de firea lui era moale de muncă. Legase prietenie cu Manole și Safta, cînd venia la prisacă, îl găsia adesa acolo ajutînd moșneagului sau stînd de vorbă cu el. Privindu-l ca pe un dușman al tătîne-său, la început se uita mai mult rău la el și nu vorbea cu dînsul; dar Radu, făcîndu-se că nu vede și nu înțalege, se silia să se facă bine văzut de ea, făcîndu-i feliu de feliu de slujbe și de îndatoriri: tăind lemne, cărînd apă, aducînd cofe de fragi și de bureți. Safta văzîndu-l în fiecare zi, se deprinsese cu dînsul, îl privia acum fără desplăcere, vorbea cu el și asculta bucuros glumele și poveștile lui, căci Radu era bun de gură și hazliu. Intr'o după-amiază, Safta zăbăvi mai mult decît de obicei la prisacă, unde Radu, cu znoavele lui, o făcuse să rîdă cu multă poftă. Cînd ea plecă, el plecă cu dînsa zicînd că are s'o însoțească până la drumul mare, în Pîrăul cu Raci. Merse lîngă cal, urmînd să glumească, dar cînd ajunseră prin țința deasă prin care te scoborai la pîrău pe o cărare îngustă, într'un ochiu mic, de

poiană, aruncă brațul împrejurul ei, o ridică de pe cal, apoi o strînse la piept cu putere și-i acoperi fața cu sărutări.

Safta, surprinsă de fapta lui neașteptată, ramase întâiu înmărmurită; dar sărutările cu care îi ardea obrazul, o făcură să-și revie în curînd în fire. Pe lîngă că era naltă și voinică, apoi mînia îi îndoi puterile: se smunci deodată cu atîta putere în cît Radu, slăbănog din fire și slăbit încă mai tare de viața de ticălos ce-o dusesese, fu silit să desprindă brațele dimprejurul mijlocului ei. Dreapta Saftei nu scapase nuiăua cu care iuția mersul greoiu al Balanei: dîndu-se înapoi cu un pas, croi pe Radu de două ori peste obraz, apoi sări răpede pe iapa care rămăsese pe loc pascănd iarba din poieniță.

Radu care, încredințat din pricina bunavoinții cu care Safta asculta glumele și znoavele lui, că va avea parte de o biruință ușoară, rămăsese uitat de opunerea ei hotărîită și de puterea cu care se smuncise din brațele lui. El era o fire de mișel. Durerea pricinuită de cele două lovituri zdrene cu care îl croise peste obraz, în loc să-i stîrnească mînia, îl muieră și mai tare, făcîndu-l să se deie la rîndul lui cu un pas înapoi și să-și ascundă fața cu brațele spre a o apara de alte lovituri.

— Mișălule! îi strigă ea luînd dirlogii în mîni și silind iapa, prin lovituri de călcăie și de nuiă, să se depărteze la trăpegior. Am să te spun lui Andrei ca să te ciomăgească după cum ți se cuvine!

Radu, plin de ciudă împotriva acelei care îl umilise într'atîta, se duse rușinat la coliba ce și-o făcuse pe hliza lui. Amenințarea Saftei, să-l spuie

lui Andrei, nu-l neliniștea de loc: era încredințat că, de rușine, ea va tăcea, cum mai tăcuse și alte neveste cu care se purtase la feliu.

Dar se înșala tare. Indată ce Andrei sosi acasă, Safta se grăbi să-l puie în cunoștința batjocurii ce o suferise și, adouazi, când Radu ieșia din colibă, târziu, după obiceiul lui, pentru a începe să întoarcă brazdele cosite în ajun, se văzu față în față cu Andrei, care tocmai atunci se dădea jos de pe cal și venia spre el. Radu avu o presimțire ră; picioarele i se muieră.

Urieșul, care ținea în mână o nuie de corn lungă de cinci palme și groasă de un deget bun, se opri în fața lui.

— Ticălosule, zise el, cum ai îndrăznit tu să pui mîna ta spurcată pe nevasta mea? Am să-ți plătesc prețul care se cuvine neobrăzării tale!

Și, fără a mai sta la gînduri, apucă cu stînga, de ceafă pe Irofti care pe lîngă el părea un puîu de vodaproste; și ridicîndu-l în sus, parc'ar fi fost o pană, începu să-i tragă cu nuiiua peste umere, peste spete, peste șale. Radu urla de durere, dar Andrei încetă să lovească numai cînd se simți ostenit. Atunci, fără a lăsa nuiiua din mîna, apucă cu dreapta pe Irofti de chimir și, făcîndu-și vînt, îl aruncă pe o căpiță de fîn care se afla la vr'o patru stînji de el.

— De vei îndrăzni să te apropii de Safta la o departare mai mică decît cea care mă desparte acuma de tine, să știi că nu mai las întreg căpețel de piele pe trupul tău, zise Andrei; apoi încălecînd iar, plecă spre prisaca lui.

Amenințarea lui Andrei fu pierdută pentru Radu care leșinase. Cine știe cît ar fi ramas acolo în nesimțire dacă prisacariul lui Strilea, a cărui pri-

sacă, precum am zis, se afla ceva mai la deal, n'ar fi văzut de departe toată întâmplarea. El, după ce plecă Andrei, văzînd că Radu nu se mișcă, venise la el și-l găsisese fără cunoștință.

Prisacariul, Solomon, era un țigan bătrîn care în tinerețe slujise în mai multe curți boierești și venise în stăpînirea banului Constantin mai tîrziu, prin schimb. Știînd cum se trezesc oamenii căzuți în nesimțire, merse la prisacă de unde luă două coafe de apă și, după ce turnă una întregă, în răstîmpuri, pe capul lui Radu, acesta începu să-și revie în fire.

Loviturile lui Andrei fusese atît de grozave în cît Radu zăcu cinci zile în coliba lui, pe gramada de cetină ce-i slujia de pat: de abie a șasa zi putu să steie în picioare și să facă cîțiva pași. Dar, în acest timp, lu ura neîmpacată ce o hrănia în inima lui împotriva întregului neam al Făcăureștilor și mai cu deosebire împotriva lui Stan, veni să s'adauge o ură și mai înverșunată, un dor de răzbunare și mai aprins împotriva fiicei și a ginerelui acestuia, care îl umilise într'atîta. Din clipa în care își revenise în fire, își jurase să li întarcă ocară cu prisos.

Întîmplările povestite mai sus pusesese capăt prieteniei dintre Radu Irofti și Manole, prisacariul lui Andrei. Ei nu se mai întîlniau de loc. În schimb însă cel dintăiu și prisacariul lui Strilea se făcuse prieteni nedespărțiți. Radu făcea acuma lui Solomon aceleași slujbe ce le făcuse până atunci lui Manole; mîncea și dormia la țigan și, dacă cineva ar fi trecut după căderea nopții pe lîngă bordeiul prisăcii boierești, ar fi auzit fără îndoială glasurile lor.

Cînd erau trei zile până în Sfîntu Ilie, sulge-

riul veni de dimineață să-și vadă prisaca pe unde nu mai dăduse de mai bine de două săptămîni.

Cînd descălecă, dădu cu ochii de Radu Irofti, pe care nu-l văzuse până atunci.

— Cine ești tu? întrebă el.

— Radu Irofti.

— Am auzit de tine, ești fiul lui Ifrim, care și-o vîndut toată moșia lui Stan Făcăoariu, du-mă ce te-o izgonit din casă. Ai fost bejănar zece ani. Unde umblat-ai până acum?

— Am fost prin lume pentru ca să-mi pot agonisi traiul. Stan Făcăoariu o pus pe tata să mă izgoniască din casă pentruca să poată pune mîna mai cu înlesnire pe pămîntul nostru. Cînd m'am întors, sînt acuma vr'o cinci săptămîni, am găsit pe tata mort demult și pămîntul vîndut Făcăoariului pentru cîtiva lei. Dar eu apucîndu-l să mi-l deie înapoi, el mi l-o lasat până în ziua de Sfinții Imparați a anului ce vine; și dacă în acea zi îi voiu întoarce banii ce i-o dat pe pămînt, pămîntul să rămîie al meu pentru vecie. El s'o hotărît la acest pas, nu de frică de pacat, ci mai ales pentrucă se temea ca răzășii cei saraci, care demult au ciudă pe dînsul, să nu se despartă de el și să nu-l mai urmeze în judecata cea nouă. ce el, frații lui și popa Gheorghe, vor s'o pornească împotriva dumitale.

— Și crezi că vei izbuti să aduni acei bani până la vară? întrebă sulgeriul care ascultase vorbele lui Radu cu o vădită bagare de samă.

— Dacă nu voiu izbuti, răspuse Radu, uitîndu-se în ochii sulgeriului, voiu vinde moșia altuia, care mi-a da preț mai bun.

— Să știi că sînt și eu mușteriu, se grăbi să zică sulgeriul, și că sînt gata să-ți dau preț bur,

căci bucata asta a ta este chiar alături de mine. Să nu vinzi fără să mă întrebi. Apoi sulgeriul se duse cu Solomon să încungiure prisaca și să numere stupii; Radu îi urmă la câțiva pași. Când sulgeriul se'ntoarse spre bordeiu, Irofti zise:

— Frumoasă prisacă ai, cucoane, și la bun loc.

— S'ar face și mai frumoasă cu bucata ta, răspunse sulgeriul.

— Și dacă pe lingă bucata mea te-ar agiuta Dumnezeu să pui mîna și pe acea ce o are de zăstre, dela Stan Făcăoariu, Andrei Nan, ai avea un loc de prisacă care ar plăti cît o moșie.

— Știu, răspunse sulgeriul; prisaca lui este mai aproape de apă și are fînaț mai bun și decît a ta și decît a mea. An Țerț, am adus aici același număr de stupi care-l avea atunci Andrei, o sută cincizeci; ai lui trec acuma de trei sute și ai mei sînt numai două sute și zece. Li priește în înfundătura aceia mult mai bine decît aici, mai la deal. Dar cum să scoți acea bucată din mîna lui? El nu ți-ar da-o, nici dacă i-ai acoperi-o cu galbeni.

— Și ce mi-ai da mie oare, întrebă atunci Radu, dacă eu te-aș pune în stăpînirea ei fără ca să cheltuiești macar un ban?

— Ai poate pe dînsa hîrtii? întrebă sulgeriul care tresărise la întrebarea lui Radu. Ți le cumpăr!

— N'am hîrtii, dar știu un mijloc care l-ar putea sili să cadă în genunchi înaintea dumitale și să te roage să iei prisaca.

— Care mijloc? întrebă sulgeriul.

— Iartă-mă, cucoane Mihalache, mijlocul meu nu ți-l pot destăinui; dar, dacă primești, nu va trece săptămîna și Andrei Nan a fi gata să-ți iscălească orice zapis îi vei cere, prin care să-ți

vîndă pe preț de nimica nu numai prisaca de devale, dar cîtă întindere din moșia lui îi voi. Și aceasta fără înșălătură, pe sfînta dreptate.

— Ești poate vrăjitor? Cunoști farmece? zise sulgeriul necrezător. Și cît îmi ceri tu ca să aduci pe Andrei Nan la asămene pas?

— Ocrotirea dumitale pentru rămășița zilelor mele, răspunse Radu.

Sulgeriul ramase pe gînduri. Pricepea el doară că mijlocul ce era să întrebuițeze Radu spre a sili pe Andrei să-i vîndă prisaca numai curat nu putea să fie. Dar codul de morală al boierimii din a doua jumătate a veacului al optsprezecelea îngăduia unui boier întrebuițarea, cînd era vorba să-și facă o moșie din bucăți răzășești, a unor mijloace care astăzi ar aduce pe acel ce s'ar folosi de ele în fața tribunalelor și chiar în acea a curților cu jurați. Sulgeriul Mihalachi, dacă era bun la inimă, de o fire deschisă și neplecată cătră viclesug, era lacom de pămînt ca mai toți boierii de atunci și împărtășia părerile obștei lor în privința mijloacelor ce se puteau întrebuița ca să-și întindă hotarul. Intre acea lăcomie de pămînt și firea lui iubitoare de calea dreaptă, se dădu în cugetul lui o scurtă luptă, din care lăcomia ieși răpede învingătoare.

— Ia'n ascultă, măi Radule, zise el rupînd deodată tăcerea, cu mine să nu te joci. Dacă ești în stare să faci precum te lauzi, te'i bucura nu numai de sprijinul și de ocrotirea mea, dar și de alte foloase. Dar dacă vrei să ți bați joc de mine, rău ți-ai ales omul și vai de ciolanele tale, că puține parale vor face ele dacă nu te ții de cuvînt. Mai bine nu te apuca. Apoi să știi că nu vreu să fiu tîrît de tine în vr'o uneltire mîrșavă;

de vei fi prins cu vicleșug, tu vei trage pedeapsa.

— Peste o săptămînă, prisaca lui Andrei Nan are să fie a dumitale,—de nu, îți sînt în mînă : poți să mă bați și să mă globești cît ți-a plăcea. Și această faptă are să fie, nu o nedreptate sau o asuprire, dar o milă făcută de dumneata răzășului.

— Sîntem înțeleși, zise sulgeriul încălecînd; de azi într'o săptămînă sau vei primi dela mine o mulțămire frumoasă sau pielea ta va fi dubită de harapnicul meu.

— De asta nu mă tem, zise Radu, punîndu-i-se în cale ca să-l oprească pe loc. Te rog, cucoane, fă-mi un bine de pe acuma: împrumută-mă de mîni, pe o săptămînă, cu un car și cu o păreche de boi ca să pot să-mi strîng fînul și să car nuiele și spini pentru îngrădirea stogului.

Sulgeriul se uită cîtva în ochii lui, apoi zise :

— Bine, vină deseară la curte ca să iei carul și boii.

Pentru înlesnirea înțelegerii celor ce vor urma, trebuie să lămuresc că Radu Irofti știa că bătrînul Manole ceruse și primise dela stăpînii lui învoire ca de Sfîntul Ilie să meargă la Rădeana, unde se făcea iarmaroc de acea sărbătoare, ca să ajute pe un nepot de fiică al lui să prefacă o păreche de boi. Mai aflase că Safta era hotărîtă să nu însoțască pe Andrei la Rădeana în aceiași zi, dar să vie de dimineață la prisacă, cu carul cu boi, cu copiii ei și cu patru fete din sat care să culeagă zmeură și cu un argat al lor, un flăcăoandru de șaptesprezece ani; acesta era menit să îngrijească de boi, dar fără îndoială și el avea să se ducă cu fetele după zmeură. Safta avea să se'ntoarcă în sat numai tîrziu, aproape de asfințitul soarelui.

Cînd se dusese la curte să iee carul și boii făgăduiți de sulgeriu, Radu ceruse să vorbească acestuia și-i spusese că Solomon se roagă să fie învoit să meargă și el de Sfîntul Ilie la Rădeana și că el, Radu, va păzi prisaca în lipsa lui — ceiace sulgeriul încuviințase îndată.

CAPITOLUL XXII

U n e l t i r e a

Adouazi după Sfîntul Ilie, sulgeriul isprăvise prinzul și, așazat turcește pe pat, sorbia din filigeanul de cafe, cînd Culiță intră cu ciubucul aprins, din luleaua căruia ieșia, de sub căimac, o suviță de fum și spuse că Solomon o venit dela prisacă și cere să-i vorbească numaidecît, avînd să-i spuie lucruri de samă. Sulgeriul poronci să-l chieme în odaie.

— Ce veste-poveste, Solomoane? Întrebă Strilea pe țiganul care se bucura la el de o deosebită trecere și încredere.

— Ce să fie, cucoane, zise scărpinîndu-se în cap țiganul care rămăsese la ușă, — ia nu-i bine.

— Pentruce nu-i bine?

— Lumea-i plină de talhari.

— Aista-i un cîntec vechiu cît dînsa, zise sulgeriul; dar ce te face să-ți aduci aminte de dînsul tocmai astăzi?

— Eu țineam pe Andrei Nan și pe soția lui drept oameni de treabă, urmă țiganul, și văd că ei sînt numai niște hoți.

— Dar ce au făcut? Vorbește mai lămurit, măi țigane, strigă sulgeriul care începuse să piardă rabdarea.

Țiganul căzu în genunchi și lacrimile izbuhniră din ochii lui.

— Iartă-mă, cucoane, bătrînețele mi-au slăbit ochii și mintea și n'am fost în stare să apăr cum se cuvine averea dumitale!

— Dar ce este? Ce s'o întîmplat? strigă sulgeriul sărind de pe pat.

— S'o întîmplat că Andrei Nan și cu femeia lui, de cîte ori au cîte un stup slab în prisaca lor, îl ieu și-l duc într'a dumitale, unde îl așază în locul altuia, ales dintre cei mai de frunte, pe care îl ieu și îl duc în prisaca lor, așzîndu-l în locul celui slab.

— Și cum de îngăduit-ai tu asemenea lucru? răcni sulgeriul cuprins de mînie, pentru ce oare te țin eu pe tine acolo și pentru ce te hrănesc eu, netrebnicule? Am să te fac să-ți dai sufletul sub biciu!

Și sulgeriul bătu cu putere din picior!

— Ai toată dreptatea, răspunse Solomon, netrebnic m'au făcut bătrînețele; nu mai sînt în stare să-ți apăr avutul!

Durerea și desnădăjduirea bătrînului muieră inima sulgeriului care, îmblînzîndu-și glasul, zise:

— Scoală!

Și cînd văzu pe țigan în picioare, îi zise cu glas domol:

— Lasă încungiurile și spune lămurit cum ai descoperit tâlhăriile răzășului.

— Asară, zise țiganul, întorcîndu-mă singur dela iarmaroc, am rătăcit prin pădure și am agiuns la prisacă tîrziu—putea să fie pe la miezul nopții. Radu Irofti dormia în colibă la mine; dar cum am aprins opaița s'o trezit, s'o sculat de pe culcuș și mi-o spus că o dat în ziua aceia de o

poznă mare. Că demult, încă de cînd era bine cu dinșii și-și petrecea vremea pe la prisaca lor, avea prepus că numai prin meșteșug necurat și în dauna dumatiale sporise în chip atît de minunat stupii răzășilor. Ieri Manole prisacariul s'o dus la Rădeana unde l-am văzut și eu, iar la prisacă o venit Safta lui Andrei cu carul, cu copiii ei, cu patru fete din sat și cu un flăcău. După ce au desgiugat, Safta o trimes copiii, fetele și flăcăul să culeagă zmeură pe Piscul Ciubotariului și în deal la Lăcătușu, iar ea o ramas singură la prisacă. Radu care demult avea prepus pe răzăși, îndată ce i-o văzut trecînd cu cofele în mîină după zmeură, s'o suit într'un carpăn și s'o ascuns printre crengi.

Era acolo poate de un ceas, cînd vede pe Safta venind cu carul cu boi, întrînd cu dînsul în prisacă și oprindu-se într'un capăt unde se aflau vre-o trei stupi de frunte. În căruță, astupați și legați la urdiniș, erau trei stupi. Safta este meșteră la lucrul prisăcii, ca cel mai de frunte prisacariu. Radu o văzut-o cum și-o pus naframa pe cap și pe umere, cum și-o învălit mînile, cum o astupat cu o bucată de petecă urdinișul, cum o legat capturele celor trei stupi și cum o făcut să alunece stupii de pe căpătăiele lor pe o bucată de pînză cu care i-o legat la capătul din gios. Apoi, ea fiind voinică cît un barbat, o luat frumos stupii unul după altul în brațe și i-o pus în căruță. Pe urmă o luat pe cei trei stupi din căruță și i-o așazat în locul celor trei ce-i luase; cu o prăjină lungă o scos dopurile dela urdiniș și legăturile dela capture, o tras la ea dopurile și legăturile și o plecat, cu căruță cu tot. Radu s'o dat gios din carpăn și și-o căutat de treabă.

Pe la amiază, s'o întors fetele, copiii și flăcăul, cu cofele pline de zmeură și cu legături de bureți. După-amiază, auzind că fetele trec iar la deal, Radu bănuind că Safta a mai veni să schimbe stupi slabi pe alții buni, s'o suit iar în carpan. Și nu se înșala: iar o venit muierea hoață cu carul în care însă erau de astădată numai doi stupi. Trăgînd în alt capăt al prisăcii, o ales alți doi stupi, din cei mai puternici, care se aflau de parte unul de altul și i-o luat în căruță, înlocuindu-i prin acei ce-i adusese. De astădată însă, de răul albinelor, n'o putut lua cu dînsa dopurile și legăturile de pînză care au ramas pe loc. Iacătă-le, și țiganul le scoase din sîn, apoi adăugi:

— Radu mergînd să le iee, l-o împuns albinele rău de tot: i s'o umflat capul și obrazul; de abie vede cu ochii. N'am închis ochii de suparare și, cum s'o făcut ziuă, m'am dus să văd stupii și am găsit întocmai cum îmi spusese Radu: cinci din stupii cei mai frumoși erau înlocuiți prin alții care nu poartă semnul dumitale și se vede ușor că sînt mai slabi decît acei pe care i-am lasat ieri dimineață în locul lor.

Și Solomon tăcu.

Mînia sulgeriului căzuse. El nu se îndoia că Radu Irofti avuse o parte însamnată la mutarea stupilor; dar bucuria ce o simția înțelegînd că Andrei Nan, în urma acestei fapte, se află cu desăvîrșire în puterea lui, îl făcea să treacă cu ușurință peste această împregiurare. Dar față de Solomon, crezu nemerit să-și ascundă bucuria.

— Și nu știi dacă răzășii nu mai îndeplinesc până azi asemenea schimb de stupi? întrebă sulgeriul cu sprîncenele încrețite.

— Eu n'am simțit nimica, răspunse prisacariul, dar s'ar prea putea. Toți stupii din prisacă poartă sămnul nostru ; dar asta nu înșamnă că nu i-au schimbat, căci doară era ușor pentru Andrei să facă un fier la feliu cu al nostru și să înșămne cu el stupii slabi ce-i scotea din prisaca lui și-i ducea într'a noastră în locul celor buni.

— Intoarce-te îndată la prisacă, poronci sulgeriul, și să nu te ducă pacatul să scăpi vre-un cuvânt despre întâmplarea asta ; apoi Strilea bātu în palme.

— Șaua pe Daraban, îndată, și ciubotele, — zise el lui Culiță, când acesta intră.

Cu o jumătate de ceas mai târziu sulgeriul ajungea la prisacă ; când descălecă la bordeiu, văzu pe Radu ieșind dintr'însul. Strilea scăpă un sfrigăt de uimire : capul lui Irofti se făcuse cît un bostan. În locul ochilor se vedeau, în cărnurile umflate, ca două crăpături lungărețe ; minile nu mai aveau nici un chip.

— Dar cum te-au împuns albinele astfeliu ? întrebă sulgeriul.

— Când am mers să ieu dopurile și legăturile ce nu putuse să le scoată dintre stupi muierea, albinele din cei doi stupi care i-o adus la urmă, separate de zdruncinul la care fusese supuse, o năvălit asupra mea și m'o împuns în chipul ce-l vezi. Nu mai pot de durere.

— Dar întâmplatu-s'au lucrurile astfeliu cum mi le-o povestit Solomon ? Adus-o ieri aici Safta a lui Andrei Nan întâia dată trei și a doua oară doi stupi dela prisaca lor, luînd în loc cinci stupi aleși din prisaca mea.

— Intocmai așa, răspunse Radu din buzele

umflate ale căruia cuvintele ieșiau numai cu greu.

— Și ai putea să-mi arăți, în prisaca lor, stupii mei; cum să-i cunosc?

— Lesne de tot; acei stupi poartă sămnul dumitale și pe dinafară și înlăuntru. Dacă ei au curățit sămnul din afară cu barda, are să se cunoască locul în care o fost, iar celui dinlăuntru n'au ce-i face. Numai să nu prindă ei de veste și să nu desființeze stupii.

— Mă duc chiar în astă sară la Focșăni și mă întorc mîni cu starostele de Putna sau cu oamenii trimese de el; dar n'ași voi ca răzășii să mă facă de rușine și ca atunci cînd voi veni aici cu starostele sau cu oamenii lui, să nu putem dovedi că se găsesc în prisaca lor stupi furați.

— Să nu-ți fie frică de așa lucru; treaba mea este să dovedesc care sînt stupii furați.

CAPITOLUL XXIII

Sulgeriul umblă să-și încarce sufletul cu pacat greu

A treia zi, puțin după răsăritul soarelui, nouă călăreți ieșiau din curtea lui Mihalache Strilea și se îndreptau la deal în umbletul cailor.

Acești călăreți erau sulgeriul, doi mazili din împrejurimile Focșănilor, trei calarași stărostești cu odabașa lor și doi feciori boierești ai sulgeriului. Trecerea lor prin sat pricinui mare miere și îngrijire printre oameni, căci calarașii starostelui Grigoraș Leon erau renumiți pentru jafurile și cruzimile lor. Toți răzășii se întrebau

care era împilarea sau nedreptatea care aducea pe meleagurile lor pe acești oaspeți nepoftiți și nedoriți.

Mica ceată se duse drept la prisacă unde găsi pe prisacariul Solomon și pe Radu Irofti, al cărui cap și obraz, deși se desumflase acum aproape cu desăvîrșire, dar tot purtau încă sămenele împunsăturilor.

Călăreții se dădură jos și sulgeriul zise maziilor arătîndu-li pe Solomon și pe Radu.

— Căpitane Ștefane și căpitane Ifrime, aista-i prisacariul meu, Solomon, precum vedeți un rob țigan, și aista-i Radu Irofti, un răzăș din Tămășani, care o văzut toată fapta ce v'am povestit-o.

Cei doi mazili erau bărbați între patruzeci și cinzeci de ani, de statură mijlocie: Ștefan Putină bine învălit, rotund la față, cu părul și mustățile bălăi, iar Ifrim Grozav uscăcios, cu părul negru, cu fața smolită și slabă, ciupită de varsat și cu niște musteți lungi lasate în jos. Putină avea o înfățișare mai mult veselă, iar cea a lui Grozav era firoasă, mai ales din pricina ochilor mici care se uitau încrucișat. Amîndoi erau îmbracați cu anterie vargate, ușoare, ale căror poale erau prinse în curelele de piele ce le purtau peste brîe vechi de șal. Erau încălțați cu ciubote de iuft ce li veniau până la genunchi și purtau pălării de pîslă neagră cu găitan de sîrmă. În brîiele lor se vedea cîte o calamară turcească de alamă galbănă.

— Ia spune-mi ce știi, zise Grozav cătră Radu, și bagă bine de samă să nu te prind cu vr'o minciună, că va fi rău de tine.

Sulgeriul și cei doi mazili se așază jos pe o corobănă mare de fag și Radu li făcu, aproape

din cuvînt în cuvînt, aceeași povestire ce o făcuse Solomon lui Strilea cu două zile înainte.

— Ai putea să ne duci la stupii aduși de mușiere? întrebă Grozav pe Radu, cînd acesta își isprăvi povestirea.

— Cum nu, răspuse Radu; și el îi duse la capătul dela vale, unde le arătă trei stupi ce se aflau la mici depărtări unul de altul.

— Și de unde cunoști tu că acești stupi sînt aduși de mușiere? întrebă Putină.

— Doară am văzut din copac cum o luat cei trei stupi care se aflau aici și cum i-o înlocuit prin acei ce-i adusesese în car.

— Cum cunoști tu că acești trei stupi nu sînt acei care i-ai lasat aici în dimineața zilei de Sfîntul Ilie? întrebă Putină pe Solomon.

— Dar oricare prisacar nu cunoaște stupii lui, răspuse Solomon, mai ales cînd este vorba de trei stupi de frunte ca cei ce erau aici? Nu văd eu că din gura aistora iese și intră mult mai puține albine decît ieșiau din celelalte? Apoi după ce mi-o spus Radu cele ce le-o văzut în ziua de Sfîntul Ilie, am avut doară grijă să mă uit într'însele și am văzut că nu au nici jumătate din ceara și din mierea care se aflau în cele ce știam eu.

Putină dădu din cap în sămn că este înțeles cu spusele prisacariului.

— Dar sămnul boieriului îl poartă? mai întrebă el.

— Poariă pe cel din afară. Iacată-l, zise Solomon arătînd o stea arsă cu fierul pe partea de jos a știubeiului; dar se cunoaște că aici arsura este proaspătă, iar știubeile noastre erau însămnate de trei ani. Apoi noi mai avem alt sămn înăun-

tru, pe partea de sus a știubeiului și acest sămn lipsește de pe tustrele.

Se duseră apoi la celelalte două știubeie făcînd la ele aceleași constatări.

— Acuma să mergem la prisaca răzășului, să căutăm stupii sulgeriului, zise Grozav. Țiganul și cu omul care o văzut întîmplarea să vie cu noi.

Sulgeriul și cu cei doi mazili se îndreptară spre prisaca lui Andrei, urmați de trei calarași, de Radu și de Solomon. Căi fusese priponiți în poiană, lingă prisaca sulgeriului și un călaraș ramase cu dînșii.

Mare fu mierarea lui Manole cînd văzu pe slugeriu și pe însoțitorii lui întrînd în ogradă.

— A cui este prisaca asta? întrebă Grozav pe Manole.

— A lui Andrei Nan din Tămășăni, răspuse prisacariul.

— Intr'însa se află numai stupi de ai lui? mai întrebă mazilul.

— Numai de ai lui.

— Știi bine?

— Cum să nu știu dacă eu sînt prisacariul, răspuse Manole zîmbind.

— Noi sîntem înștiințați că aici se află stupi furăți dela sulgeriul Mihalache, zise Grozav, și avem însărcinare să-i căutăm.

— Puteți să-i căutați, răspuse Manole liniștit, n'aveți să găsiți decît stupi de ai noștri, însămați cu sămnul nostru.

Grozav poroncind lui Radu și lui Solomon să caute stupii sulgeriului. Aceștia începură să străbată prisaca. Iar sulgeriul și cei doi mazili se așezară jos și fiecare din ei, scoțînd din brîu cîte un ciubucel scurt de drum, îl umplu cu tiutiunul

ce-l ținea într'o pungă de piele, atârnată tot de brâu, îl aprinse și începu să soarbă fumul mirositor, trăgându-l în piept și apoi dîndu-i iar drumul afară, cînd pe nări și cînd pe gură.

Deodată Radu care căuta în capătul dela deal al prisăcii strigă :

— Iaca un stup de pe care s'o [curățit sămnu**l** boierului cu barda!

Cu toții se grăbiră să meargă la locul în care se afla Radu, iar el le arată, în partea opusă urdinișului, la locul unde pe stupii din cealaltă prisacă se văzuse arsă o stea, o cioplitură proaspătă. Bătrînul Manole îngălbeni și-și făcu cruce.

— Ai spus că toți stupii de aici poartă sămnu**l** vostru ; arată-mi-l aici,—zise Grozav bătrînului și privirea lui încrucișată se făcu și mai înfricoșată. Unde puneți sămnu**l**?

— Gios, la două degete de gură, o cruce, răspunse Manole cuprins de uu tremur de groază, căci știubeiul înaintea căruia se aflau nu purta sămnu**l** aratat de el.

— Să ridice țiganul captarul, zise Putină, și să arăte sămnu**l** din lăuntru al sulgeriului. Mazilii și Strilea, cu calarașii și cu Radu se dădură înapoi, ca să nu-i împungă albinele, și Solomon ridică captarul.

— Iaca sămnu**l** nostru, zise el arătînd sus, pe fața dinăuntru, pe partea știubeiului unde se afla urdinișul, o stea arsă în lemn.

Manole își făcu iar cruce.

— Ferește Doamne de omul cel viclean ! zise el uitîndu-se țintă în ochii lui Radu care nu putu să susție privirea uncheșului și își îndreptă ochii în jos.

— Să căutăm acuma și ceilalți patru stupi, zise Grozav.

Ei fură găsiți în curînd și, cu toții, se întoarseră la bordeiu.

— Ei, cum se face asta, întrebă, cînd ajunseră acolo, Grozav pe Manole. În prisaca sulgeriului se găsesc cinci stupi slabi care nu sînt ai lui și poartă sămnul vostru și în prisaca voastră se află iar cinci stupi grași care poartă sămnul sulgeriului. Cine i-o mutat pe unii în locul altuia?

Manole tăcu, iar ochii lui căutară în zadar ochii lui Radu.

— Vei fi tras la răspundere și tu, împreună cu stăpînii tăi, pentru astă ciudată potrivire, urmă Grozav. Odabașa, strigă el, să nu pierzi pe acest unchieș din ochi și să-l aduci devale cu tine. Dar noi să mai căutăm, să vedem dacă nu mai găsim și alți stupi de ai sulgeriului.

Dar căutarea fu de acum înainte în zadar: nu se mai găsi nici un stup cu sămnul sulgeriului sau cu locul sămnelui cioplit. Se aduseră caii și cu toții plecară înspre sat, iar bietul Manole îi urma pe jos, sub paza unui calaraș. Radu Irofti și cu Solomon apucase tot pe jos drumul cel mai drept, de-acurmezișul văilor.

Cînd călăreții agiunseră în sat, pe cînd sulgeriul cu cei doi mazili își urmau drumul spre curte, grăbind mersul cailor, odabașa cu cei doi calarași ramași cu el și cu feciorul boieresc al lui Strilea se opriră dinaintea porții lui Andrei Nan, descălecară și intrară în lăuntru. Andrei care chiar atunci se întorsese dela vie li ieși înainte pe prispă.

— Avem poroncă să te ducem la curte, pe tine și pe nevasta-ta, zise odabașa, care mergea înaintea celorlalți și se oprise la scara de unde

măsura cu o privire de mierare și de îngrijire statura urieșului.

— Poroncă, întrebă Andrei încrețind sprinceană, și dela cine ?

— Dela cei doi mazili trimeși în cercetare de boierul staroste, Grigoraș Leon, răspuse odabașa.

— Ce cercetare, întrebă Andrei ?

— Am poroncă să te aduc pe tine și pe nevasta-ta și nu-ți dau lămuriri, răspuse odabașa cu un glas mai obraznic, văzînd că tovarășii îl agiunseră și că Andrei nu purta arme pe cînd ei erau încinși cu săbii și purtau în brîu cîte două pistoale și un hamger.

Săbiile vor fi fost ruginite și pistoalele mai primejdioase pentru mîinile acelor care le mînuiau decît pentru acei asupra cărora erau ațintite, iar inimile slujitorilor care purtau aceste arme mai plecate spre jaf decît spre harță. Dar, în veacul al optsprezecele, pierise din inima locuitorilor Moldovei orice gînd de împotrivire fățișă, prin faptă, chiar la nelegiuirile cele mai strigătoare ale boierimii, ale străinului sau ale oamenilor domnești. Lui Andrei nici nu-i trecu prin minte să se mai opuiască ; își luă pălăria și bățul, după ce chemă pe Safta care auzise din casă tot și se grăbise să vie îndată după ce își așază ștergarul pe cap. Apoi ei sărutară copiii care alergase pe prispă, privind cu mierare și cu spaimă pe oștenii ale căror mantale scurte, fără mîneci, de postav galbîn, împodobite pe mărgini cu găitan roș, lat de două degete, le atîrnau pe umere ; li spuseră să fie cumiști, ziseră celor trei argați care ieșise spărieți de sub șoproane și din căsoaie că se vor întoarce îndată, apoi o porniră înainte pe poartă și se îndreptară înspre curte, urmați de cala-

rașii care, în acest timp, încălecaseră. În drumul lor, prin sat, ieșiau la poartă sau pe prispă cîți oameni se aflau pe la casele lor și se întrebau minunați și spărieți ce poate să însemne o poznă ca asta. Întrebat în drum de mai mulți cunoscuți, Andrei răspunse că îl cheamă la curte, nu știe pentru ce, niște mazili trimeși de staroste și-i rugase să deie de știre părintelui Gheorghe. Cînd agiunseră la curte, li se spuse că boierul și cu mazilii șăd la masă și că este gata și mîncarea calarașilor. Căii fură duși la grajdiu, apoi cu toții se așazară sub un șopron unde se aduseseră calarașilor cîte o ceșcuță de rachiu de drojdii, pîne proaspătă, brînză de vacă, borș bun de pește proaspăt din Trotuș, friptură de carne de purcel și o ploscă voinică, plină cu vin profir dela Florești.

CAPITOLUL XXIV

O cercetare judecătorească în veacul al XVIII

Sulgeriul și mazilii isprăviseră masa care o luaseră în odaia cea mare. Mesenii nu șădeau la masa patrată de lemn de brad văpsit în negru care era așezată în mijlocul odăii, ci la o masă mică, rotundă, așezată la fereastră, pe mijlocul patului de scînduri, lat de șapte palme, acoperit cu mindir de paie, iar peste acesta cu saltea de lînă și avînd perne de paie la părete. Tustrei șădeau turcește pe pat împrejurul mesuții, sulgeriul într-o parte, cei doi mazili în cealaltă. Masa fusese din cele mai alese pentru vremea și locul în care era dată: ea cuprinsese potroc de găină, plachie de crap, sărmałuțe de gușă de curcan învălitate în

frunză de vie, pilaf cu uger, friptură de prepele și cataif. Două clondire erau aproape deșarte: într'unul se vedea o rămășiță de vin vechiu roș de Nicorești, în celalt vin alb de Odobești. De ele se împărțășise mai ales cei doi mazili, căci sulgeriul, ca aproape toți membrii neamurilor alcătuiind pe atunci fruntea boierimii moldovenești în a doua jumătate a veacului al optsprezecelea, era de o cumpatare deosebită în privința băuturii.

Culiță care adusese, în zarfuri mici, așezate în filigene de argint, pe o tabla rotundă de alamă galbănă, cafeaua mirositoare acoperită cu caimacul ei balan, dispăru răpede pe ușă. Apăru însă iarăși în curînd, legănînd în fiecare mîna cîte un lung ciubuc de lemn de cireș, cu imame de chihrimbar și lulea de lut împodobită cu izvoade aurite, acoperită cu o căciulă de caimac din care ieșia un nour gros de fum. Inmîină un ciubuc fiecărui din mazili, apoi ieși din nou pentru a veni, legănînd în dreapta un al treilea ciubuc, îmbrăcat cu atlas albastru, cusut cu izvoade de fir de argint, pe care îl dădu în mîna sulgeriului, iar în stînga ținea trei tálgerașe rotunde de alamă galbănă, pe care le puse jos lîngă pat, cîte unul în dreptul fiecărui mesean spre a sprijini luleaua pe ea.

Sorbiră cîtva în tăcere din imamele. De cînd plecase dela prisaca lui Nan, ei nu vorbise nici un cuvînt despre furtul știubeilor, nici pe drum nici în vremea mesei. Sulgeriul deschise vorba acuma :

— Ce ziciți, căpitanilor, v'o plăcut tálhăria muierii aceluî răzăș ? Mai văzut-ați asămenea îndrăzneală și nerușinare ? zise el.

— Mare îndrăzneală! răspuse Putină, slobozind pe nas un nou de fum.

— Văzut-ați tâlhărie mai lămurit dovedită? urmă sulgeriul.

— Nici că se poate, răspuse Putină.

— Dar dumneata ce zici, căpitane Ifrime? întreabă sulgeriul pe Grozav, a cărui tăcere îl îngrijă.

— Acel care a făcut ducerea stupilor de frunte din prisaca dumitale în acea a răzășului, înlocuindu-i prin stupi slabi din prisaca acestuia, este fără îndoială un hoț îndrăzneț, răspuse Grozav, uitînd-se în farfurioara de alamă în care își sprijinea luleaua.

— Și nu-ți pare faptul dovedit? mai întreabă sulgeriul, uitîndu-se la Grozav și încercîndu-se să întilnească privirea lui.

— Nu mă îndoesc macar o clipă că cinci stupi buni din prisaca dumitale au fost duși în prisaca răzășului și înlocuiți prin atîția stupi slabi, răspuse Grozav, urmînd să se uite la luleaua din farfurioară.

— Și cine altul decît răzășul sau unul de ai lui era să îndeplinească o asemenea faptă? Ce îndoială mai poate să rămîie cînd Radu Irofti, însuși un răzăș, o văzut cu ochii cum Safta, femeia lui Andrei Nan, o îndeplinit schimbul, mai zise sulgeriul, urmînd să caute privirea lui Grozav.

Mazilul acuma ridică ochii de pe luleaua din farfurioară și, ațintindu-i asupra sulgeriului, răspuse :

— Fapta ar putea s'o fi făcut și un dușman al răzășului, spre răsbunare, sau un om pus la cale de altul care ar trage folos de faptul căderii răzășului în vr'o napaste. Ca să dau crezare

spuselor acelu irofti trebuie să mă încredințez mai întâiu că între el și răzăș sau femeia acestuia nu are ființă vr'o dușmănie cum așa de adesa se întâmplă între răzăși.

La auzul celor dintăi cuvinte ale lui Grozav sulgeriul tresărise; neputînd susține privirea pătrunzătoare a ochilor mazilului, începu la rîndul lui să se uite în farfurioara de alamă, apăsînd cu luleaua cenușa ce se găsia într'însa.

— Oho! își zise el, iaca o prisacă care are să mă ție scump; pe lîngă cei douăzeci lei și cele două poloboace de vin ce am să le dau starostelui, va trebui să mai ung bine și labelle acestor doi mojici: Grozav mai ales are să fie greu de săturat. Pitarul Leon m'o tras pe sfoară cînd mi-o spus că pot avea toată nădejdea în oame-nii ce mi-i dă și că i-o dăscălit el. Atîta pagubă pentru răzăș; el va plăti gloaba și va lua pe prisacă mai puțin decît eram hotărît să-i dau.

După ce mai sorbi din imamè de vr'o patru-cinci ori, sulgeriul zise:

— Nu vă puteți închipui, căpitanilor, ce îndrăciți sînt răzășii de aici. După ce le-am plătit pe pămînturile lor prețuri mai mari decît oriunde, ei veșnic reîncep judecata cu mine la fiecare învoire de domnie, spre a întoarce pămînturile vîndute. Și cînd unul mai nevoieș vinde cîte o bucată de loc, o vinde nu mie, dar altuia, al lor, care nu-i dă nici jumătate din prețul ce l-aș da eu. Dau cît nu face pămîntul numai ca să am pe al meu gramadă, la un loc, spre a fi liniștit și a rămîne necalcat de ei care sînt deprinși să pască cu vitele moșia întreagă. Inchipuiți-vă că acestui Andrei Nan i-am trimes răspuns că-i dau pe prisacă, cu stupi cu tot, cinci-

zeci de lei și că el o răspuns că prisaca lui nu-i de vânzare. Acuma că l-am prins cu tâlhăria, n'are să aibă încotro și are să mă roage s'o cumpăr; dar eu nu-i voiu mai da acelaș preț, căci voiu fi silit să mai dau și în alte părți,—și sulgeriul, apăsînd pe aceste cuvinte, se uită întăiu la Grozav și pe urmă la Putină.

Grozav nu răspunse; dar i se păru sulgeriului că fața lui posomorîta se mai deschisese.

— Și bine-i face, zise Putină; îl ai în palmă, nu scapa prilejul. Pe lîngă că sînt obraznici, mojiicii aceștia sînt și talhari. Dar îi vom învața noi minte.

Convorbirea mai urmă așa cîtva timp, până după ce isprăviră ciubucele, cînd se sculară cu toții și se duseră în cerdac, unde sulgeriul poronci să s'aducă o masă și scaune, iar mazilii trimeseră odabașei de calarași poroncă să aducă pe Andrei, pe Safta, pe cei doi prisacari și pe Radu.

În acest timp însă venise și părintele Gheorghe pe care oamenii trimeși de Andrei îl găsisse tocmai în fînațul lui de pe față unde îngrădia un stog. Și mare fusese uimirea și supararea bătrînului preut cînd auzise de învinovățirea adusă de Radu Irofti împotriva Saftei.

— Ticălosul care voiește să se răzbune pentru bataia capatată dela tine dăunăzi, mai este plătit de boieriul care voiește să-ți iee prisaca, zise părintele Gheorghe cînd Manole îi povesti la rîndul lui toate amăruntele cercetărilor celor doi mazili, amărunte care mai fură întregite și de unul din calarași care cunoștea pe preut de mai înainte.

— Nici nu mai încape îndoială că Radu I-

rofti, pentru a se răzbuna asupra mea și a Saftei, s'o agiuns cu boieriul și văd bine că voi putea fi bucuros dacă oiu scăpa numai cu paguba prisăcii.

— Dar de ce să pierzi prisaca, zise Safta, care era o femeie inimoasă; doară nu sîntem vinovați cu nimica.

— Ba, zise Andrei, sîntem vinovați și încă vinovați tare, căci noi sîntem niște bieți răzăși de rînd și fără sprijin; sulgeriul este boier de neam, cu sprijin, plin de neamuri; iar cei însărcinați să ne cerceteze și să ne judece, nu caută la drept ci numai la folosul lor.

Nu putură să vorbească mai mult căci odbașa le strigă că-i chiamă mazilii la cercetare. Merșeră cu toții spre cerdacul în care șădeau, pe niște scaune de brad, la o masă în patru muchii, acoperită cu macat de lînă roșie, Putină și cu Grozav; iar sulgeriul se așazase turcește pe un pat mic cu mindir de paie, acoperit cu o scoartă care se afla alături. Aproape de cerdac răzășii fură ajunși din urmă de călugărul Varsanovie care, venind dela mănăstire la tată-său, aflase cele întîmplate dela oamenii din sat și alergase într'o fugă la curte să vadă ce era adevarat din cite le auzise.

Cînd Grozav văzu lîngă Andrei și Safta, pe preut și pe călugăr, fața lui se posomorî.

— Ce doriți, cinstiți părinți? întrebă el.

— Sînt tatăl lui Andrei Nan, răspunse părintele Gheorghe, și călugărul îi este frate; am venit să auzim și noi învinovățirile ce i se aduc.

Grozav se uită la sulgeriu, iar acesta ridicînd umerele în semn că nu dădea nici o înșamnatate ființii preutului și a călugărului, mazilul în-

cepu să cerceteze pe Safta asupra chipului în care întrebuițase la prisacă ziua de Sfântul Ilie.

Safta povesti tot ce făcuse acolo până în cele mai mici amărunte. Nu ascunse că atît înainte cît și după-amiază rămăsese singură mai bine de două ceasuri, dar tăgădui cu hotărîre că ar fi calcat peste mărginile prisăcii sau că ar fi îngiugat la car boii care păscuse toată ziua pe fînațul dimprejurul îngrăditurii. Atunci mazilul chemă pe Radu Irofti și-i poronci să povestească cele la care zicea că se aflase față. Radu, fără cea mai mică sfială, făcu încă odată sulgeriului și mazi-lilor aceeași povestire ce o făcuse lui Solomon. Cînd isprăvi, Safta își făcu cruce :

— Se poate oare, boieri dîmneavoastră, zise ea, ca să dați crezare unei asemenea povești? Nu vedeți că este minciunoasă dela început până la sfîrșit? De crezut este oare că eu să fi legat la urdiniș, la captar și căpătăie cinci stupi din prisaca noastră, să-i fi ridicat spre a-i încarca în car și a-i duce la prisaca boieriului, unde să-i fi descarcat, să-i fi așazat, să-i fi deslegat, și apoi să fi legat alții din prisaca dumisale, pe care să-i fi pus în car, să-i fi dus și să-i fi așazat în prisaca noastră, iar acolo să-i fi deslegat, fără a avea macar o împunsătură nici pe obraz, nici pe brațe, nici pe umere și, zicînd aceste cuvinte, Safta suflecă mînicile lungi ale cămeșii de pînză de in golind brațele și umerele ei albe și pline pe care nu se vedea nici urma unei umflături.

Cei doi mazili priviră unul la altul, apoi amîndoi se uitară la sulgeriu pe a cărui față se vedea întipărită o vădită neplăcere și care își îndreptă privirea spre poartă.

— Și nu vedeți, urmă Safta cu mai multă pu-

tere, că fața și mîinile lui sînt acoperite cu împunsături? Cum pe mine, care aș fi dus cinci stupi dela prisaca mea la acea a boieriului și aș fi adus de acolo alți cinci la prisaca noastră nu m'au împuns de loc albinele, și pe el, numai fiindcă s'o dus să ridice două dopuri și niște legături, l-au făcut ciur? Nu vedeți că el singur este acel care o schimbat stupii numai ca să ne piardă?

— Și ce pricină de ciudă avea oare Radu Irofti asupra voastră, pentruca să se apuce de asemenea meșteșug numai ca să vă facă rău? întrebă Grozav.

Safta se înroși fără a răspunde, dar Andrei, suindu-se atunci pe cerdac, zise :

— Cu voia dumneavoastră, cinstiți boieri, oi răspunde eu la întrebarea pusă de căpitan.

Și răzășul povesti obrăznicia Radului față de Safta precum și bataia ce el îi dăduse.

Sulgeriul nu știa nimica despre această întîmplare; fața lui se posomorî acuma cînd află despre ea.

— Adevarat este ce spune răzășul? întrebă Grozav pe Radu cu glasul aspru.

— Adevarat este numai că el m'o bătut mișalește din pricina minciunilor muierii. Ea se tot lega de mine și eu n'am vrut să mă uit la dînsa; atunci ea, de ciudă, o spus barbatului că am cuprins-o în brațe cu deasila.

— Dumnezeu să te pedepsească pentru nețrebnicia care ai vorbit-o acuma, zise Safta cu liniște; dar Andrei se răpezi asupra lui Radu, care ar fi pățit-o rău dela dînsul dacă calarașii n'ar fi sărit înaintea răzășului. Călugărul Varsanovie se făcuse galbîn ca ceara.

— Să nu mai uiți față de cine te găsești, strigă Grozav lui Andrei, și că înainte de toate trebuie să te aperi împotriva unei învinovățiri de furt făcută ție și materii tale, care după lege atrage după sine spînzurătoarea. Încă o mișcare ca asta și pun calarașii să-ți tragă, chiar aici, trei sute de toiege.

Apoi, întorcîndu-se către Radu, Grozav îi zise :

— Ai auzit ce răspund răzășii la arătările tale. Ești gata să suflești că lucrurile s'au întîmplat întocmai precum le-ai povestit tu ?

— Sînt gata să-mi pun sufletul oricînd că toate cite le-am aratat sînt adevărate, răspuse Radu.

— Părinții care sînt de față fiind unul socrul și celalalt cumnatul femeii sub prepus, zise Grozav, nu vor putea să deie carte cu blăstăm, dar vom scrie părintelui igumen dela Bogdana să se ostenească mîni pînă aici spre a lua jurămîntul marturului. Cercetarea vom urma-o după giurămînt ; pînă atunci răzășii vor rămînea aici sub paza calarașilor. Un calaraș să puie șaua pe cal pentruca să ducă scrisoarea noastră la Bogdana. Mergeți !

Dar părintele Gheorghe, suindu-se pe cerdac și închinîndu-se adînc înaintea mazililor, zise :

— Fiul meu este un om cu stare : am ceva stare și eu. Ne rugăm ca și el cu soția lui să fie îngăduiți să meargă la casa lor și ne apucăm, pe tot ce avem, că ei vor veni aici îndată ce li se va da de știre.

Grozav deschidea gura pentruca să respingă cererea preutului ; dar, spre marea lui mirare, sulgeriul zise :

— Mă pun și eu chizăș pentru ei.

Astfel Grozav nu putu decît să încuviințeze cererea preutului care se grăbi să plece cu ai săi spre sat.

CAPITOLUL XXV

In care sulgeriul urmează să-și îngreuie pacatul

Sulgeriul își dăduse samă că Safta zdruncinase rău iscodirea lui Radu Irofti; știa, că la urma urmei, suflețirea acestuia era hotărîtoare, totuși se temea de vr'o întîmplare neprevăzută și era acuma nerăbdător să vadă cercetarea isprăvindu-se cît mai curînd. Aceste erau nouă temeuri! pentru a pastra bunavoința a mazililor. Strilea deci, pe lîngă că puse să li se pregătească o cină și mai aleasă decît prînzul, avu grijă să-i desmierde și să-i măgulească prin tot felul de vorbe blînde și plăcute.

După masă Putină, care în cursul ei făcuse cinste atît vinului profir de Nicorești cît și celui alb de Odobești, dînd sămne vădite de somn, sulgeriul poronci să-i aștearnă și ieși cu Grozav în cerdac unde poronci lui Culiță să li aducă ciubuce și cafele, se așază turcește pe pat, punînd pe mazil lîngă dînsul. După ce s'aduseră ciubucele, Strilea puse vorba asupra acelor întîmplate în cursul cercetării de după-amiază.

— Nu mai sînt un copil, căpitane, începu el, dar rar fostu-mi-o dat să văd nerușinare atît de mare ca acea aratăta astăzi de muierea lui Andrei Nan.

— Tare sînt obraznici și năraviți în tălhării și în răle, răspunse Grozav făcînd vînt cu ciubucul spre a aprinde căimacul mai bine. Și să știi, cu-

coane, că, în urma poroncilor sosite în vremea din urmă dela domnie, au să se facă și mai răi și mai obraznici.

— Știu, zise sulgeriul, nu înțeleg ce gând are măria-sa vodă. Cu astfeliu de poronci are să vie vremea să fim siliți de obraznicia moșicilor să ne ridicăm dela țară și să mergem să trăim la orașe, lăsându-ne și moșii și vite le cheremul țaranilor.

— Ei acuma cutează să aducă înaintea domniei orice pricină cât mai neînsamnată. De câte ori nu li place hotărîrea ispravnicului, pleacă la leși de dau jalbă la vodă. De câte ori sîntem trimiși în vr'o cercetare, trebuie să ne păzim cu cea mai mare bagare de samă ca să nu li dăm prilej să se lege de urmările noastre. Veniturile care se trăgeau din slujbele ce le îndeplineam, au scăzut rău de tot. De ai primit vr'un dar, cît de mic, dela un împricinat mai de samă, moșicul care-i este protivnic, nu înțelegi prin ce mijloace, află numaidecît și te pîrăște la scaun că ai luat mită. Și dacă nu ai cum să te desvinovățești sau nu te împaci cu acel care te pîrăște, vai de pielea ta! Un văr al meu dela ținutul Romanului, Iordache Grozav, o fost trimes să cerceteze o încălcare de hotare, pentru care niște răzăși din Misihănești pîrau pe banul Ioniță Mogildea. Hotarnica cea veche arata că, din hotarul banului despre comisu Iacovache Decusară și până în hotarul Misihăneștilor, sînt trei sute optsprezece stînji. Iordache care-i om nevoies, cu o casă de copii, o luat dela banul Ioniță două vaci cu viței și o făcut palma cu care o măsurat acei trei sute optsprezece stînji mai mare cu un palmac, astfel că după măsurătoarea lui o in-

trat în moșia banului un vad de moară și o bucată bună de fînă. Să nu crezi că afurisiții de țărani s'au lasat până ce n'au izbutit a face să li rînduiască vodă, care chiar atunci venise în scaun, o cercetare nouă.

O fost rînduit în cercetare moșul dumitale, hatmanul Iordache Strilea, și el nu numai că o dovedit că Iordache o măsurat strîmb, dar o găsit și vacile dăruite lui de ban, deși Iordache avuse grijă să le trimată la un văr al nevestei lui, tocmai la Bîrgăoani. Hatmanul o adus pe Iordache la leși și vodă o pus să-i tragă, la poarta curții, într'o duminică și în fața norodului, parc'ar fi fost un țaran prost, trei sute de nuiele. Apoi l-o mai osîndit să întoarcă Misihăneștilor jumătate din toate cheltuielile făcute cu judecata, cealaltă jumătate plătindu-se de cătră banul Ioniță pe care l-o bătut însuși vodă cu buzduganul. Și astfel bietul Iordache neavînd cu ce plăti atîția bani, i s'o vîndut mai dăunăzi moșioara și el o ramas pe drumuri, muritor de foame, cu nevasta și cu copiii.

— Dar, zise sulgeriul, aici nu se încapе asămene primejdie; nu aveți nevoie să-mi faceți nici un hatîr, căci Radu Irofti va sufleți mîni cum o văzut pe acea muiere neobrazată înlocuind stupii ei cei răi prin alții buni, din prisaca mea.

— Da, cucoane, așa este, zise Grozav; dacă, precum nu mă îndoiesc, acel Radu Irofti ie mîni asupra sufletului său că într'adevăr o văzut pe muierea răzășului schimbînd stupii, putem cu toată dreptatea să ridicăm perăzăș și pe muierea lui și să-i ducem legați la Focșăni unde staroste-tele va hotărî pedeapsa lor. Dar, drept să-ți spun, n'am încredere nici în spusele nici macar în su-

fleșirea acelu irofti. El mi se pare un ticălos care, nu numai pentru pricina aratăta de răzăș, dar poate și pentru altele voiește să-și răzbune asupra lui și a muierii lui. De unde știu că peste cîteva zile nu se descopere vr'o împregiurare din care să se vădească că Irofti o jurat strîmb și că, precum arată împunsăturile care îl acoperă, el însuși nu o făptuit ducerea stupilor celor răi ai răzășului în prisaca dumitale și acea a stupilor dumitale celor buni în prisaca lui.

— Dacă, ferească Dumnezeu, s'ar întîmpla așa ceva, dumneta și cu tovarășul dumitale nu ați putea să pățiți nimică; toată răspunderea ar cădea asupra lui Irofti pentru că o jurat strîmb.

— Cred și eu că nu ar avea ce să ni facă nici domnia și că nici nu ne-ar închide, nici nu ne-ar bate, nici nu ne-ar globi. Dar ne-ar purta de nu știu cîte ori și pe aici și pe la Ieși, puindune astfeliu la zdruncin și la cheltuială mare. Și la urma urmei, ar trimete starostiei poroncă să nu ne mai întrebuițeze la nici o cercetare fiindcă sîntem nedestoinici și astfeliu am pierde un venit destul de bun, căci starostele, care ține la noi, pe Putină și pe mine ne rînduiește la cercetările cele mai folositoare.

Sulgeriul dintăiu nu răspunse, urmînd a sorbi din imame în tăcere și apoi a da drumul fumului pe gură, drept înaintea lui și se părea că stă la îndoială asupra celor ce trebuia să li vorbească.

Insfîrșit se vede că își luase hotărîrea căci zise:

— Ia să nu mai umblăm cu vorbe de clacă, căpitane, și să grăim deschis și lămurit. Eu am pus demult ochii pe prisaca răzășului și demult

i-am spus că sînt gata să-i dau preț bun pentru pămînt și pentru stupi; iar el n'o primit nici într'un chip. Acuma cele văzute sau puse la cale de Radu Irofti îmi dau pe răzăș cu desăvîrșire în mînă. Femeia lui și, poate cu ea și el, n'au cum să scăpe de pedeapsă grea și rușinoasă dacă nu-mi voiu trage jalba înapoi. Ei vor fi prea mulțămiți să capete iertarea mea cu prețul prișăcii. Dar eu nefiind om lacom de firea mea, oiu lua-o dîndu-le un preț potrivit. Pe de altă parte, și dumneta și căpitanul Putină sînteți oameni care căutați să vă sporii starea și să faceți avere pentru copiii voștri. Din slujbele la care sînteți rînduiți de staroste, căutați să trageți folos cum este și drept: aveți să vă folosiți și dela mine. Știți că sînt bine cu starostele căruia, pentru răs-plata îndatoririlor ce mi le face, îi dau și eu mulțămirile cuvenite. Pentru treaba de față l-am și mulțămit. Și nu vă cer mare lucru, ci numai ca, îndată ce i se va fi cetit lui Radu cartea cu blăstăm și el va fi giurat, să rîdicați fără nicio întîr-ziere pe răzăși, sau numai chiar pe muiere, căci știu bine că barbatul ei o va urma, și s'o duceți la Focșăni, la staroste, unde oiu merge și eu. Pentru aceasta vă voiu mulțami cu cîte cincî lei buni, mai dînd pe deasupra căpitanului Putină o balercă de vin de Odobești și dumitale vaca cea tarcată care țî-o plăcut atîta azi dimi-neață, cu vițel cu tot.

Darurile astfelu propuse de sulgeriu alcătuiau, față de serviciul cêrut, de averea sulgeriului, de starea celor doi mazili, de valoarea banilor și a lucrurilor, o mulțămire prea frumoasă, care dacă nu întrecea pretențiile ce puteau să le aibă cei

doi mazili, trebuia cel puțin să-i mulțamească pe deplin.

— Îți mulțămim, cucoane, și-ți sărutăm mînilor, se grăbi să răspundă Grozav. Și eu și tovarășul meu, în toate cercetările la care ne rînduește boierul staroste, ne silim să îndatorim pe boieri, căci dela mîna lor așteptăm și noi sprijin și prilej de folos. De ar fi pe lume numai mojici, am pieri de foame. Mîni, îndată ce va sufleți Radu, vom pune pe răzași în fiere și-i vom duce la Focșani. Dovedindu-se că într'adevăr muierea o săvîrșit acea faptă scîrboasă, noi nu ne putem îndoi că, înainte să o făptuiască, s'o sfătuit cu barbatul ei și l'om ridica și pe el. Pe calarași i'om trimete la casa răzășilor, să caute dacă nu găsesc acolo lucruri de furat, pentruca bieții oameni să s'întoarcă și ei cu cîte ceva pe la casele lor, macar cu găini și cu straie.

— Așa-i și drept, răspunse sulgeriul.

— O duc greu și ei acuma. Vodă o trimes la ocnă, după ce o pus să le tragă cîte o bataie grozavă, pe stegar și pe jumatate din steagul de pașiri dela ținutul Cîrligăturii, numai fiindcă, după ce cam curățise un sat răzășesc, în care împlinise banii birului, de păsări și de porci, au dus în stuf niște fete și neveste mai curățele pe care le-au dezmiardat. Cum vrei ca calarași să se hrănească, ei și caii lor, numai cu leafa ce li-o dă domnia, și cu ciubotele legiuite, cînd au să deie necontente pocloane ispravnicului și căpitanului care-i rînduește în slujbă?

Andrei și cu Safta, după ce li se dădu drumul dela curte, se duseră întins acasă la ei, împreună cu părintele Gheorghe și cu călugărul Varsanovie; dar ajunseră acasă însoțiți de toți oa-

menii pe dinaintea caselor cărora trecuse. În curînd veniră și acei ce locuiau în celelalte părți ale satului. Fiecare voia s'audă cît mai degrabă ceiace s'întîmplase la cercetare. Fiecare își arata supararea pentru ocară făcută astfel de sulgeriu satului întreg. Cu mare nevoie izbuti părintele Gheorghe să ademenească pe răzăși să plece din ograda fiului său, unde opri numai pe cîțiva bătrîni și pe cîteva rude mai apropiete care intrară în casă.

După plecarea mulțimii, preutul închise ușa și, venind în mijlocul odăii, zise cu hotărîre :

— Nu trebuie nici să ne gîndim să scăpăm prisaca : ea este pierdută. Bate la ochi că rîpirea este demult pusă la cale și chibzuită cu meșteșug drăcesc de sulgeriu în unire cu Irofti, cu starostele și cu mazilii. Sulgeriul li-o și plătit prețul ei. Dacă ne împotrivim și stăruim să ne dovedim nevinovăția, ridică mîni pe Safta legată și o duc la Focșani. Acolo o pun la caznă, o bat, îi pun ouă fierbinți subsuoară, o țin închisă zi și noapte la odăile calărașilor care își fac rîs de dînsa, pînă ce, ne mai putînd rabda, mărturisește fapta care n'o făcut-o. Prin urmare dacă ne punem de pricină trebuie să ne așteptăm la durere și la necinste pentru Safta, iar prisaca tot n'o scăpăm !

— Bine vorbit-ai tată, și într'un gînd cu mine, zise Andrei. Piară două prisăci nu una, numai Safta să fie ferită de durere și de batjocură. Avem doară cu ce trăi și fără prisacă. Să mă duc la sulgeriu și să-i spun că-i las prisaca dacă se leagă că de Safta nu s'o atinge nimene !

Dar atunci călugărul Varsanovie, care rămăsese nebagat în samă și se uita pe fereastă în curte,

veni în mijlocul cercului ce se alcătuisese și zise :

— Nu te grăbi și mai așteaptă ; după cît cunosc pe sulgeriu, îl împaci numaidecît dacă-i dăruiești sau îl vinzi prisaca pe preț ieftin. Pentru aceasta este vreme și mîni. Dar eu am nădejde bună să pot dovedi tot vicleșugul. Dați-mi numai ragaz pînă mîni dimineață.

Și, zicînd aceste cuvinte, călugărul se închină, sărută mîna părinților și plecă fără a voi să mai răspundă la vr'o întrebare. Acei care erau în casă îl văzură însă oprindu-se în curte și învîrtindu-se împrejurul unui car al lui Andrei care rămăsese desjugat dinaintea casei.

După ce ieși pe poartă, plecă întins și cu pas grăbit la prisaca frăține-său, unde găsi numai pe un băițaș care de obicei păzia caprele. Acesta, după ridicarea răzășului de cătră calarași, fusese trimis de argatul de încredere al lui Andrei cu însărcinare să păzască prisaca și să iee sama despre toate cîte s'ar întîmpla acolo.

Cînd călugărul ajunsese la prisacă, lipsia mai bine de un ceas pînă la asfințitul soarelui, iar noaptea căzuse de tot cînd Varsanovie, care străbătuse în lung și în lat tot locul dintre prisaca răzășului și cea a sulgeriului, se îndreptă la deal spre potica Mateieșului, care ducea atunci precum duce și astăzi la mănăstirea Bogdana.

CAPITOLUL XXVI

Un preut la locul lui

Neculai Călin, pădurariul lui Ștrilea care păzia prisaca boierească în lipsa lui Solomon ramas la curte, văzuse pe călugăr umblînd plecat

la pămînt, parc'ar fi căutat ceva, oprindu-se pe alocurea pentru a umbla cu mîinile pe jos.

Adouazi, nu trecuse încă un ceas dela răsăritul soarelui, cînd acelaș pădurar văzu ieșind din tufele dela deal, călări, patru călugări pe care îi recunoscu numaidecît ca fiind părintele igumen Ghelasie, părintele Pahomie, eclisiarhul cel mare, părintele Ioasaf, chelarul, și părintele Varsanovie, fiul preutului Gheorghe Nan. Erau urmați de doi pădurari ai mănăstirii, călări și ei.

Călugării se opriră și descălecară aproape de bordeiul din prisaca boierească, iar Călin se grăbi să vie să sărute mîna igumenului care îl binecuvîntă și-l rugă să-i ție calul. Părintele chelar care era și el din Tămășăni, și chiar neam cu Călin, și unul din pădurarii mănăstirii care îi era cumătru, se grăbiră să între în vorbă cu el și-l încurcară atît de bine, încît Varsanovie purtase pe igumen și pe eclisiarh în toată prisaca lui Strilea și agiunsesse dincolo de pămîntul lui Radu Irofti, pe locul lui Andrei, fără ca Călin să fi bagat de samă ce fac cei trei călugări. Ei rămăsesse vreme îndelungată plecați la pămînt în mai multe locuri în care Varsanovie 'le vorbia încet și, cu o ață făcută din păr de cal, măsurau niște urme pe pămînt. Trecuse mai bine de o jumătate de ceas cînd auziră glasul puternic al eclisiarhului celui mare chiuind și chemînd la vale pe părintele chelar. Acesta plecă cu caii și cu cei doi pădurari fără ca Călin să-și fi dat cîtuși de puțin samă de înșamnatatea ce o avuse, pentru scopurile stăpînului său, primblarea pe jos a părintelui igumen între prisaca boierească și cea a lui Nan.

Călugării și însoțitorii lor încălecară și se în-

dreptară spre Tămășăni. Cînd ajunseră în dreptul casei lui Andrei, Varsanovie intră în ogradă, iar ceilalți își urmară drumul spre curte; sulgeriul și cu oaspeții lui ieșiau tocmai atunci pe cerdac. Tustrei se scoborîră în ogradă și, cînd igumenul se dădu jos de pe cal, îi sărutară mîna pe rînd. Părintele Ghelasie avea nume mare de călugăr învațat și cu frica lui Dumnezeu; el se ținea cu sfințenie de pravilă, era nelacom, milos, vestit pentru judecățile lui cele drepte, ocrotitor al celor mici și neputincioși, și ducea o viață de o curățenie minunată.

După ce se suișă în cerdac, sulgeriul pofti pe igumen pe pat, apoi puse să-l cinstească îndată, pe el și pe eclisiarh, cu dulceți și cu cafe. Poroncise să-i aducă și ciubuc, dar igumenul îi mulțămise spunîndu-i că nu bea tiutiun. Sulgeriul voise să iee loc pe un scaun, cași mazilii și eclisiarhul, dar părintele Ghelasie îl rugase să steie pe pat lîngă el. În curînd sosiră Andrei Nan și cu Safta, însoțiți de părintele Gheorghe și de Varsanovie, iar în urma lor veniră cele patru fete și flăcăuandrul care fusese la prisacă cu Safta în ziua de Sfiotul Ilie și cercetarea începu din nou.

La întrebările puse de Grozav fetelor și băietului, ei răspunseră că petrecuse toată ziua la cules zmeură și bureți, venind la prisacă numai pentru a mînca de amiază. Arătările lor conglăsuiau în privința faptului că căruța nu fusese mișcată din locul în care se oprise la sosirea lor de dimineață. Flăcăul mai lămuri chiar că cînd desjugase boii la sosire și le dăduse drumul să pască în poiană, jugul căzuse pe o mică tufă de porumbrele și că la plecare, luase jugul de pe aceeași tufă.

După ce se isprăviră aceste mărturii, Grozav zise, întorcîndu-se cătră igumen :

— Nu ni mai rămîne decît să rugăm pe părintele igumen să ni cetească cuprinsul cărții de blăstăm ce o ie asupra sa Radu Irofti, cum că în ziua de Sfîntul Ilie o văzut pe Safta, nevasta lui Andrei Nan, aducînd cu căruța ei, la prisaca de pe fața Ciubotarului a sulgeriului Mihalache Strilea, cinci stupi slabi pe care i-o lasat acolo, ducînd în schimb din prisaca boierească la prisaca ei, cinci stupi de frunte.

Igumenul se sculă atunci de pe pat și, scoțînd o hîrtie din sin, zise :

— Unde este Radu Irofti ?

Radu Irofti care era amestecat printre ceilalți oameni strînși dinaintea cerdacului, deși auzi, nu se mișcă din loc. Atunci îl împinse la scară odabașa de calarași. Radu era galbîn și tremura.

— Tu ești Radu Irofti ? întrebă igumenul.

— Eu, prea cuvioase, răspuse Radu, încercînd să stăpînească tremurul care îl scutura.

— Dar umflat mai ești la față, zise igumenul privind-l cu bagare de samă și încercîndu-se în zadar să-i întilnească privirea. Ce ai făcut albinelor de te-au împuns ele astfeliu ?

Radu nu răspuse.

— Iaca cuprinsul cărții de blăstăm ce ai s'oiei asupra sufletului tău, urmă igumenul care începu să cetească :

„Ghelasie ieromonah, igumen sfintei mănăstiri Bogdana. Facem știre precum cinstit dumnealui Mihalache Strilea biv vel sulgeriu, au adus plîngere asupra Saftai, nevastei lui Andrei Nan din Tămășani, zicînd că numita i-ar fi luat din prisaca de pe fața Ciubotariului cinci stupi de frunte

pe care i-o dus la prisaca lor, punînd în loc, în prisaca boieriului, alți cinci stupi proști luați dintre stupii lor. Cerut-au dumnealui această carte de blăstăm asupra lui Radu Irofti, răzăș din Tămășani și el ; de va mărturisi Radu Irofti drept, fără pizmă și fără părtinire, cum au văzut pe Safta lui Andrei Nan schimbînd acei cinci stupi, să fie iertat și blagoslovit. Iar de nu va mărturisi drept, ci se va lasa să fie călăuzit de pizmă sau de părtinire, să fie blastamat de Domnul Dumnezeu și de Maica Precistă și de cei doisprezece apostoli și de cei trei sute optsprezece oteți din Nicheia : hierul, pietrele, lemnele să putrezască și să se topească, iar trupul lui să steie întreg netopit; parte să aibă cu Iuda și cu tricletul Arie și de smerenia noastră încă să fie legat și afurisit și anaftemii dat în veci. Amin.“

Glasul puternic al igumenului, liniștit la început, se făcuse treptat din ce în ce mai amenințător și devenise înfricoșat de tot cînd rosti cumplitele cuvinte : „hierul, pietrele, lemnele să putrezască și să se topească, iar trupul lui să steie întreg netopit“, făcînd să treacă un fior de groază din trupurile tuturor celor de față.

Radu Irofti se făcuse ca varul, se clătina pe picioare și dinții i se auziau clănțănind în gură. Igumenul îl privi lung.

— Ai auzit ce blăstăm cumplit, zise el. Dacă ești hotărît să l iei asupra ta, am să mă îmbrac în veștminte, am să-ți pun epitrafirul și evanghelia pe cap și am să rostesc blăstămul din nou ; apoi vei săruta crucea și-ți vei da mărturia după cum te va povățui cugetul. Dar ia sama. Nu-ți prăpădi viața cea veșnică pentru mulțămirea unei

pizme sau a lăcomiei tale de bani sau din duh de părtinire. Gîndește, fătul meu — și glasul igumenului se făcuse acuma blînd de tot, aproape dezmiertător, — că toate mulțămirile necurate ale lumii sînt numai niște deșertăciuni, iar viața pămîntească nu alcătuește nici macar a mia parte a unei clipe față de cea veșnică ce ne așteaptă după moarte. Chibzuiește bine înainte de a jertfi atîta veșnicie unui asemenea nimica. Și dacă ispitele vieții și poftetele tale și slăbăciunea ta te-au făcut să-ți umpli sufletul până astăzi cu pacate grele, nu le pune vîrf cu unul mai strașnic decît ele toate, ci dimpotrivă folosește-te de încercarea la care ești pus pentru a te căi și de cele din trecut.

Glasul acuma blînd ca o mîngîiere al călugărului pătrundea până în fundul inimii ființii slabe și rătăcite cătră care vorbea. Ghelasie muindu-și glasul și mai tare, întrebă — rostind fiecare cuvînt răspicat, aproape ca un vaiet:

— Hotărăște-te, iei blăstămul asupra ta sau te ferești să-ți pierzi sufletul?

Ochii lui Radu căutară ochii igumenului și întîlnind privirea lui pătrunzătoare, dar plină de bunătate, de nădejde, de însuflețire și de putere, i se păru că găsește într'însa sprijin și liniște. Tremurul de care era scuturat încetă deodată și el deschidea gura pentru a zice că nu ie blăstămul asupra lui, cînd o mișcare care se făcea printre acei de față îl făcu să-și întoarcă privirea asupra lor, iar ochii lui căzură asupra feții lui Stan Făcăoariu, care venise și el să vadă cu fiică-sa și ginere-său.

Vederea dușmanului urît de el, a aceluia pe care îl privia ca izvorul tuturor nenorocirilor sale,

nimici cu desăvîrșire lucrarea de pace, de liniște și de căință ce o săvîrșise în inima ticălosului cuvintele igumenului. În înfătoșarea lui se făcu deodată o schimbare desăvîrșită, fruntea i se încreți, ochii i se umplură de ură, pumnii i se încheștară și, cu un glas hotărît, zise :

— Vreu să suflețesc ceiace am văzut.

Sulgeriul și cei doi mazili ale căror fețe se posomorîse din ce în ce pe măsură ce vorbise igumenul și care văzînd că li scapau, celui dintăiu prisaca dorită și celorlalți darurile nădăjduite, așteptau fără de suflet răspunsul lui Radu, răsufără adînc și fețele lor se înseninară. Sulgeriul zise încet la urechea lui Grozav :

— Popa ține pe față partea răzășilor !

Iar Grozav răspunse :

— Văd și eu. Prea se'ntrece cu șaga ; am să-l spun starostelui ca să facă cunoscut și vlădicăi.

Părintele Ghelasie după ce privise cu jale pe Radu, făcuse sămn eclisiarhului și acesta îi aduse o legătură în care se aflau veștmintele, ajutîndu-l să le îmbrace. Apoi luînd evanghelia în mîna, igumenul se scoborî de pe cerdac, merse drept la Radu, îi puse în cap epitrafirul, peste epitrafir așază evanghelia și, cu un glas și mai înfri-coșat decît întăia oară, ceti din nou blăstămul. După ce isprăvi, dădu evanghelia în mîna eclisiarhului, luînd dela dînsul o cruce, scoase epitrafirul de pe capul lui Radu și-i spuse :

— Fă-ți cruce și zi : așa să-mi ajute Dumnezeu și sărută crucea.

Radu își făcu cruce, zise cuvintele rostite de părinte și își apropie buzele de cruce că s'o sărute. Dar igumenul o ridică în sus înainte ca el s'o fi putut atinge.

— Inapoi, nevrednicule, zise el. Nu te-oiu lasa eu să săvîrşeşti pacatul pe deplin.

Radu ramase ca trăsnit; cei de faţă se uitau cu uimire unul la altul.

Sulgeriul strigă cu mînie :

— Părtinirea prea cuvioşiei tale întrece toate mărginile. Am să mă plîng vlădicăi şi lui vodă.

— Voiu aduce la cunoştinţa starostelui de Putna în ce chip prea cuvioşia ta îţi înţelegei datoria, zise Grozav.

— Imi fac datoria de preut cum mă povăţuieşte legea creştinească, răspunse liniştit igumenul, şi nu-mi pasă de pîrile dumneavoastră. Acest nenorocit, împins de patima care îl orbeşte, era să cadă sub blăstăm, arătînd lucruri neadevarate şi închipuite numai de ura de care este stăpînit.

— Şi de unde ştii că nu sînt adevarate? întrebă sulgeriul în prada unei mîinii cumplite.

— Dacă nu aş ayea dovadă că toate cite le-o aratat Radu Irofti sînt închipuite, nu l-aşi fi împiedecat să săvîrşască jurămîntul, că doară nu sînt copil.

— Ia să vedem dovada, zise Grozav cu un zîmbet de dispreţ.

— Dovada iacăt'o, zise igumenul şi scoase de sub veştminte un capăt de aţă de păr de cal pe care se vedeau două noduri. Radu o povestit că Safta o înjugat boii bărbatu-său la carul cu care venise şi că cu acel car o mutat stupii dintr'o prisacă în cealaltă. Am fost azi dimineaţă la amîndouă prisăcile şi, căutînd pe gios cu amăruntul, cu toată seceta cumplită care bîntuie de mai bine de o lună, am găsit urmele carului în care s'au încarcat stupii. Le-am găsit pe cinci moşinoae:

două de cîrțiță și trei de furnici, chiar în marginea prisăcii răzășului în care s'au găsit trei stupi boierești. Am mai găsit aceiași urmă lîngă capătul prisăcii boierești unde cei trei stupi au fost înlocuiți prin alții într'un moșinoiu mare de furnici; le-am mai găsit în două locuri în moșinoaie aflate pe pămîntul lui Radu Irofti.

— Ei și ce dovadă este asta, zise sulgeriul; doară Radu o spus că muierea o ridicat stupii cu carul.

— Da, o spus că i-o ridicat cu carul ei, răspunse igumenul apăsînd pe acest de pe urmă cuvînt; și urmele care se văd sînt urmele carului boieresc împrumutat dela sulgeriu. Iaca lărgimea urmei roatelor carului lui Andrei, urmă el arătînd întăiul nod; apoi adause arătînd al doilea nod: și iaca acea a roților carului boieresc. Precum vedeți obezile dela carul lui Andrei sînt cu un deget mai înguste decît acele ale carului boieresc. Radu Irofti știa că roțile dela carăle boierului fusese făcute de acelaș rotar și pe aceiași măsură ca acele ale carălor lui Andrei; dar el nu știa că Andrei pusese astă-primăvară pe un rotar din Bucium să-i facă roți nouă la toate carăle lui și că acele roți venindu-i acuma în urmă, el numai de două săptămîni le-o așăzat la carăle lui. Și acuma spuneți însăși dumneavoastră, făcutu-mi-am sau nu datoria de preut cînd am împiedecat pe acel nenorocit să săvîrșască pacatul greu cu care era pe cale să-și încarce sufletul? Și dacă vă îndoiiți de spusele mele, veniți cu mine la fața locului să vedeți cu ochii.

Chiar dacă sulgeriul sau mazilii ar fi pus la îndoială adevărul arătărilor igumenului, înfățișarea lui Radu Irofti ar fi ajuns ca să împrăștie

orice nedumerire în mintea lor. Se făcuse iar alb ca varul, ochii îi erau holbați de spaimă și, ca să nu cadă, fusese silit să se apuce cu mâinile de parmaclîcul cerdacului.

— De ce ne-ai înșălat, ticălosule ? strigă Grozav apropiindu-se de el.

Radu se uită la mazil.

— Pacatul m'o împins, răspunse el, dînd iar ochii în jos și rămînînd sprijinit de parmaclîc.

— Și crezi tu că ai să rămîi nepedepsit pentru o asemenea faptă ? ziseră odată Grozav și Putină care vedeau că darurile făgăduite de sulgeriu li scapau din mînă.

— Odabașa, strigă Putină, ie pe acest ticălos, du-l sub cel șopron și-i trage îndată trei sute de bice.

— Nu-ți face pacat, căpitane, zise igumenul ; nu vezi că acel păcătos este pe jumătate mort de rușine și de spaimă ? Lasă-l macar până mîni.

— Leagă-l, odabașa, și-l ie cu noi la Focșăni ; îl vom judeca noi acolo după cum i se cuvine, zise Grozav aruncînd lui Radu o privire care numai zilele trandafirii pentru Irofti nu proorocia. Voi, zise el răzășilor, duceți-vă la casele voastre ; nu mai avem nici o treabă cu voi.

Răzășii nu așteptară o a doua poftire ; se închină și se grăbiră să iasă pe poartă și să se îndrepte spre sat. Iar cum ajunseră acolo, părintele Gheorghe trimese veste pretutindenii ca, la aprinsul lumînărilor, să s'adune oamenii toți acasă la el.

Trăsura igumenului sosise de mai înainte la curte, la Tămășăni : el se grăbi să-și iee ziua bună dela sulgeriu și să plece. Despărțirea lor fu din cele mai răci.

Cei doi mazili poroncise și ei să li înhăme caii la căruță, care trase la scară îndată după plecarea călugărilor. Cînd se apropiară spre a-și lua ziua-bună dela sulgeriu, care nu mai vorbise cu ei, Grozav îl întrebă, cam cu sială :

— Dar cheltuiala noastră și acea a calarașilor cine o plătește ?

Sulgeriul se înfurie. După ce prisaca îi scapase din mîină, după ce dăduse în zadar bani buni mită starostelui, după rușinea ce o pățise față de răzăși și de călugări, i se mai cereau bani !

— Să vă plătească prostul care o trimes în cercetare niște dobitoci și niște mișai ca voi ! strigă el.

Grozav deschidea gura pentru a răspunde că nu ei erau de vină, dar sulgeriul bătu din picior și le făcu sămn să iasă pe poartă, însoțind săm-nul cu o sudalmă din cele mai cumplite. Mazilii se grăbiră să se urce în căruță și să plece urmați la o departare de calarașii siliți să meargă încet, de oarece duceau între dînșii pe Radu I-rofti cu mîinile legate la spate.

Dar în aceiași sară se adunau după asfințitul soarelui, în ograda părintelui Gheorghe, toți răzășii care mai rămăsese cu părțile lor și hotărau într'un glas ca Stan Făcăoariu și cu preutul să plece a treia zi, care cădea într'o Joi, la Ieși ca să pornească din nou judecată împotriva sulgeriului. Dar părintele Gheorghe se rugă de oameni să-l scutească de acel zdruncin, cumplit pentru un om în vrîsta lui. Datoria cătră sat și-o îndeplinise doară cu prisosință, căci până atunci făcuse patrusprezece drumuri la Ieși, însă se arătă gata să deie la cislă, pentru cheltuială, întreit cît

îl ajungea partea lui. Propunerea părintelui fu bine-înțeles primită de sat cu bucurie. Se hotărî ca Stan Făcăoariu să plece singur; dar banii fură strînși numaidecît căci, de astădată, răzășii saraci nu fură cuprinși în cislă, partea lor aruncîndu-se numai asupra acelor cu dare de mîină.

Vestea celor ce se petrecuse în adunare fu adusă chiar în acea sară lui Spiridon vierul de cătră un văr al lui, care mai de multă vreme primia dela sulgeriu, într'ascuns, daruri bănești ca să-l ție în cunoștința celor ce se ziceau și se făceau în sat.

Mare fu mînia sulgeriului cînd adouazi Spiridon veni de dimineață să-i facă parte de hotărîrea ce o luase răzășii.

Strilea căruia Zamfira îi adusese tocmai atunci copiii pe care, precum am arătat mai sus, îi iubia cu patimă, merse la ei, îi luă în brațe, îi sărută. Și atît aceste desmierdări cît și vederea lor îi stîrniră mînia. Sări de pe patul din cerdac pe care șădea turcește, cu ciubucul aprins în mîină și cu filigeanul de cafe pe măsuța în trei picloare așazată lingă el, răsturnă cafeaua și începu să se primbe cu pași răpezi, nebăgînd în samă pe Frosinița și pe Patrașcu, rostind sudălmile cele mai cumplite. In sfîrșit, zărind copiii, se mai liniști puțin și spuse lui Spiridon să meargă la treaba lui, adăogînd:

— Lasă c'oiu scapa eu de Stan Făcăoariu, de întreg neamul lui și de uricile lor, chiar de a trebui să cheltuesc giumatate de avere.

CAPITOLUL XXVII

I s p i t a

Ion se îndreptase de vr'o două săptămîni: ră-nile i se închisese și el reîncepuse să-și îndepli-

nească slujba obișnuită. Sulgeriul de atunci, din sara în care pusese să-l bată atât de crunt, nu-l mai chemase la dînsul, nu mai vorbise cu el. Poroncile ce avea să i le deie i le trimitea prin altă slugă. Cînd îl întîlnia în ogradă sau pe afară, se făcea că nu-l vede sau întorcea capul, iar robii pedepsiți primiau pedepsele lor dela mîna lui Iftime a lui Grigore Pitarul. Dar Ion de cîte ori nu era reținut de îndatoririle lui la cîmp sau la pădure, își petrecea vremea în ograda curții numai ca să aibă prilej să vadă pe Catrina. Dar ea se feria de el, de cîte ori îl știa în ogradă rămînea în casă și, de oarece sulgeriul nu-l mai chiema în casă, numai arareori aveau ochii însătați de ea ai lui Ion prilej să se bucure de privirea ei.

— În după-amiaza zilei în care sulgeriul auzise de hotărîrea răzășilor, înspre sară, boierul era dus la vînat. Ion priveghia niște țigani care curățiau fîntîna ce se afla în fața curții, copiii sulgeriului se jucau prin curte, iar Zamfira șădea jos pe treptele scării cerdacului. Se afla acolo pentru ca să iee samă la copii și ținea în mînă o cămeșă de pînză de in; pe care se vedea început un prea frumos izvod, dar la copii nu se uita și acul de care atîrna un fir de matasă roșie rămînea înfipt în pînză. Era stăpînită de un singur gînd. Acel al răzbunării: să se răzbune de o-cara care i-o făcuse Andrei, să găscă un mijloc pentru a sfîșia inima lui și acea a Saftei, să pedepsească pe boieriu, pentru disprețul ce i-l aratase, și pe Catrina pentru norocul ce dăduse peste ea. Deodată ochii îi căzură pe Ion.

Dacă carnea lui sfarmată de loviturile vergilor era acuma aproape tămăduită, țiganul rămî-

nea slab, galbîn; pasul lui nu redobîndise voin-
cia de odinioară; capul care altă dată îl purta
sus, era acuma plecat asupra pieptului; ochii care
până mai dăunăzi priviau drept înaintea lor cu
hotărîre, aproape cu mîndrie, erau stînși și pri-
virea lor ștearsă se umplea din cînd în cînd de
nemărginită jale.

— Țiganul se stînge de dorul Catrinei, gîndia
Zamfira. Ce n'ar fi el oare în stare să facă a-
cuma pentruca s'o redobîndească? L-ai putea
lesne ademeni chiar la moarte de om dacă ai fi
în stare să-i insuflă credința că, prin omor, ar
putea ajunge să aibă parte de Catrina.

Și deodată crierul ei fu străbătut de întrebarea :

— Dacă m'aș folosi de dorul lui pentru înde-
plinirea răzbunării mele?

Și acest gînd plăcîndu-i, frumoasa femeie în-
cepu să-l învîrtească și să-l sucească în cap și
fruntea i se încreția tot mai tare, buzele i se
strîngeau din ce în ce, iar privirea ramașă ca
pironită drept înaintea ei în pămînt se făcea tot
mai cruntă și mai neînduplecată. Soarele era a-
proape de asfințit și țiganii, care își mîntuise lu-
crul, se duseseră pe la bordeile lor. Ion dăduse cî-
teva tîrcoale prin ogradă, cu ochii îndreptați spre
ferestrele curții, cu nădejdea că va zări pe Ca-
trina; dar ea nu se aratase nicăiere. Țiganul dînd
un suspin greu se îndrepta spre poartă cînd auzi
numele lui rostit de un glas de femeie. Cînd
se'ntoarse tresărînd, văzu pe Zamfira apropiindu-
se răpede de el și făcîndu-i semn să steie pe loc.
Duduca boieriului, cum o numiau țiganii, nu era
iubită de ei, — căci pe vremea în care trecerea
la stăpîn îi era mare, se purtase cătră ei cu fu-
dulie și cu neîndurare, pîrîndu-i sulgeriului pen-

tru cea mai mică vină și adesa fără nici o vină. Multe lovituri de vergi sau de biciu trăsesese Ion din pricina Zamfirei; și el știa bine că cele mai multe țiiganii le suferise pe nedrept. Dar el mai știa că trecerea ei la sulgeriu, care demult era în scădere, pierise de tot de când boierul îndrăgise pe Catrina și auzise pe ceilalți robi povestind că duduca Zamfira nu mai poate de ciudă de când o țiigancă i-o luat toată trecerea. Faptul că Zamfira suferia de pe urma aceleiași împrejurări care îi întunecase viața, îl făcea s'o privească ca pe un feliu de tovarășă de nenorocire și să se simtă atrasă către ea.

— Du-te la muchia râpii, în fața porții, îi zise ea îndată după ce el ajunsese lângă dînsa, și așteaptă-mă. Duc copiii în casă și vin îndată acolo. Am să-ți spun lucruri care vor fi spre binele tău.

Ion se duse la muchia râpii unde veni și Zamfira în curînd, după ce încredințase copiii mamei Smarandei. Îndată cum sosi lângă Ion, tinăra femeie se așază jos, chiar pe muchie: robul ramase în picioare în fața ei, ceva mai jos decît ea, astfel că, de pe tapșan, nu se putea bănui ființa lui acolo.

— Măi Ioane, începu Zamfira, tare mi-i milă de tine, căci văd că ești foarte nenorocit!

Ion tăcu și ramase cu privirea plină de jale îndreptată în jos.

— Mare-i nedreptatea care ți-o făcut-o boierul, urmă Zamfira. Ca stăpîn, era în drept să se bucure de frumuseța roabei lui, dar să ți-o iee de tot! Și tu o iubești ca un nebun!

Ion nu răspunse nimica, dar din ochii lui se văzură izvorînd cîteva lacrimi care, după ce îi brazdară obraji, căzură pe pămînt.

— S'ar putea crede, urmă Zamfira, că compătimirea mea cătră tine este prefăcută și că vorbesc astfel numai din ciudă, fiindcă boierul nu se mai ține de mine. Dar tu știi bine că dragostea boierului demult s'o răcit cătră mine. Nimene nu știe mai bine decît tine de cînd s'o săturat de mine și cîte mi-au luat locul de un an încoace. Apoi știi că acuma el umblă să se căsătorească din nou cu fiica vornicului Costache Țifescu din Domnești. Eu, în cît mă privește, mi-am luat nădejdea și sînt hotărîtă să plec de aici încă înainte de nuntă și să mă întorc la Ieși. Am strîns cîteva părăluțe și voiu și eu doară să-mi găsesc un barbat statornic. Dar văzîndu-te atît de nenorocit, mi s'o făcut milă de tine și mi-am pus în gînd să-ți dau un sfat bun care, dacă li-i urma, te-a pune în stare să aduci iar pe Catrina în bordeiul tău, în care să rămîie de acuma nelipsită.

Ion nu zise nimica; dar chipul în care el își ațîntea acuma privirea asupra ei, îi arata că țiganul îi soarbe cuvintele.

— După cît cunosc pe boieriu, zise Zamfira, el începe să se sature de Catrina și în curînd ea are să se trezască înlocuită prin alta.

Ion făcu o mișcare de bucurie.

— Dar să nu crezi, — urmă Zamfira care, pe cînd îi vorbea, se uita țintă la el și nu pierdea nici una din mișcărilor lui, — că boierul cînd s'a sătura de Catrina, ți-a da-o ție înapoi. El este suparat foc pe tine din pricina îndrăzelii ce ai avut să-ți bați femeia, fiindcă el o luase în ietacul lui. Să nu crezi că ai scapat cu bataia care ai suferit-o; boierul are de gînd să-ți deie și altă pedeapsă

neasamanat mai grea. Vra să te despartă de dînsa pe vecie !

— Dar, purcese ea, după ce tăcu puțin pentru a privi cu o crudă plăcere spaima care, la auzul acestor cuvinte, se oglindi pe fața lui Ion, boieriul mi-o spus-o chiar mie : el vra să vîndă pe Catrina la Ieși sau aiureaa departe de aici, pentruca să nu mai ai putință s'o bați.

Zamfira minția, căci sulgeriul nu-i spusese nimic și nici prin gînd nu-i trecuse să vîndă pe Catrina de a cărei frumuseță erau încă îmbatate simțurile lui. Dar Ion se făcuse acuma încă mai galbîn decît era de obicei și de abie se ținea pe picioare, tot trupul fiindu-i scuturat de tremur.

— Dar, urmă ea, Catrina n'are să fie vîndută; ea are să se'ntoarcă în curînd în bordeiul tău, dacă tu îi asculta de sfatul meu.

— O, spune ce să fac și te-oiu asculta orbește numai să am iar parte de dînsa, zise Ion cu un glas surd și tremurat.

— Boieriul este separat tare pe tine; dar el te-ar ierta și ți-ar da pe Catrina înapoi, dacă tu i-ai face o slujbă mare, un bine în urma căruia să n'aibă cum să nu-ți fie recunoscător.

— Da' ce bine mare este în stare un rob țigan să facă unui boier de neam ca sulgeriul ? întrebă Ion cu desnădăjduire.

— Un om mic este adesa în stare să facă unui om mare un bine care nu i l-ar putea face altul de sama lui sau mai mare, răspunse Zamfira, și tocmai acuma ai avea prilej să faci sulgeriului un bine de acest soi. Știi că răzășii erau hotărîți de mai demult, încă de cînd o venit noul domn, să pornească iar judecata împotriva boieriului nostru pentru a întoarce dela el

părțile din Tămășani pe care le stăpînește. Dar poate nu știi că, în urma întîmplării cu Radu I-rofti, cu Safta lui Andrei Nan și a păcălelii sulgeriului, satul s'o adunat ieri sară la părintele Gheorghe și că într'un glas s'o pus la cale ca Stan Făcăoariu să plece fără zabavă la Ieși, cu uricile satului, pentruca să le înfățișeze Domniei și să-i ceară punere de soroc spre judecarea pricinii. Știi cît l-au năcăjit răzășii pe boieriu cu judecățile pe care le-au avut până acuma, ce zdruncin și cheltuială i-au pricinuit acele judecăți. El se liniștise de vr'o cîțiva ani și credea că o scapat de judecăți pentru totdeauna. Apoi o prins dragoste mare pentru acest loc și ar fi mai bucuros să moară decît să-l părăsască. Eram de față cînd Spiridon vieriul i-o adus azi dimineață veste despre hotărîrile ce s'au luat la sfatul satului de asară. Sulgeriul o fost cuprins de o mînie groaznică și o spus că ar da bucuros giumatate din ce are acelor care l-ar scapa de Stan Făcăoariu și ar lua din mînil răzășilor hîrțile blastamate cu care ei îi fac lui atîtea supărări.

Zamfira răstălmăcea într'adins cuvintele sulgeriului care, precum am văzut mai sus, erau departe de a avea înțelesul acelor ce le povestia lui Ion : avea ea doară scopurile ei.

— Și acuma, urmă ea, dacă nu ești din cale afară prost, știi ce trebuie să faci ca să redobîndești pe Catrina. Găsește chip să mîntui pe boieriu de Stan Făcăoariu și de uricile răzășilor și el n'a mai avea cum și pentru ce să vîndă pe Catrina. Știi cît este de darnic sulgeriul cînd îi faci vr'o mulțămire, chiar mică ; ce n'ar face el pentru acel care l-ar mîntui de niște dușmani

atît de supărăcioși și ar aduce în mînile lui niște hîrtii a căror nimicire i-ar închezășlui pentru totdeauna liniștita stăpînire a moșiei.

— Dar, strigă Ion, vrei să fac moarte de om ?
Zamfira îl privi cu dispreț.

— Eu nu ți-am zis cum să faci, răspunse ea după oarecare tăcere ; — asta este treaba ta. Dacă găsești chip să mîntui pe boieriu de Stan Făcăoariu și dacă izbutești să pui mîna pe hîrtii, nu este bine în privința sulgeriului pe care să-l ceri fără ca el să ți-l deie. Pe tine te privește să chibzuiești în ce chip îi aduce dorința lui la îndeplinire dacă vrei să te mai bucuri de Catrina. Dacă nu, s'or mai găsi poate și alții care să îndeplinească pofta boierului ; și tu vei rămînea un prost și nu-i mai vedea în veci pe Catrina care s'a strecura prin ietacele boierilor, frecîndu-i pe picioare până ce a îmbătrîni și s'a gîrbovi.

Și Zamfira sculîndu-se, se îndreptă răpede spre curte fără a se mai uita înapoi. Știa ea doară că sămînța blastamată ce o azvîrlise astfel, găsise în inima chinuită și sîngerată, dar salbatecă a robului, pămînt prielnic și roditor.

CAPITOLUL XXVIII

Punerea la cale a unei fapte de răzbunare

Dacă sulgeriul fusese pus în cunoștința celor vorbite și hotărîte în adunarea dela părintele Gheorghe, la care luase parte satul, el nu putea să aibă nici o știre despre cele puse la cale în altă întrunire, neasamanat mai mică, care se ținuse în-

tr'aceiași sară, după ce se spărsese adunarea obștiei.

Vlad Catana ajungînd lîngă cei doi fii ai lui Stan Făcăoariu, Mihaiu și Neculai, în clipa în care aceștia ieșiau din ograda părintelui Gheorghes, li zise încet:

— Veniți după mine! și apucase drumul la vale spre casa lui, iar ei se ținură după dînsul.

Cînd ajunse aproape de poarta lui, cîrni spre stînga, intră într'o curte părăsită cu gardul stricat, străbătu grădina din dosul acelei curți, sări peste gard în țarină; apoi după ce se încredință că flăcăii îl urmează, merse drept la muchia rîpei de deasupra Pietrosului Mare unde se opri. În dreapta, în stînga, în dosul lui, dinaintea lui, până devale în pîrău, locul era descoperit: nu se nedeau nici o tufă. Mihaiu și cu Neculai ajungîndu-l în curînd, Vlad se puse jos făcînd semn tinerilor să șadă și ei.

— Se vede că ziuă, zise el cu glasul înădușit, nu se poate apropia nimene fără ca să-l zărim de departe, totuși ar fi bine să vorbim încet: lucrurile ce am să vi le spun nu trebuiesc auzite de alții decît de voi.

— Vă știu, urmă Ungureanul, de băeți ini-moși și fără frică; știu că urîți din suflet pe cio-coiul scîrbos care o mîncat jumătate din moșia strămoșască, care vă jăfuieste pe fiecare zi, care este pe cale să vă rîpească și ce v'a mai rămas din pămînturile voastre, care zilnic își bate joc de voi și își face rîs de nevestele și de surorile voastre. Satul o hotărît mai adinioarea să pornească din nou judecată împotriva sulgerialui și să trimată la Ieși pe nenea Stan pentru a da Domniei jalbă din partea obștiei. Domnul cel nou, este drept

și ține cu norodul; avem bună nădejde că vom capata de astă dată dreptate. Sulgeriul va fi silit să ni întoarcă pământurile ce ni le-a luat pe nedrept și să se mute de pe locurile noastre. Dar prin asta nu ne mîntuim de dînsul: Domnia se schimbă neconținut și judecățile se deschid din nou la fiecare schimbare. Peste un an, mult peste doi sau trei, domnul drept și milostiv de astăzi are să fie mazilit. De unde știm noi că în locul lui nu vine altul, a cărui ureche să fie surdă la jălbile norodului și plecată numai la acele ale boierimii, să nu vie în scaun un domn la care Strilea și cu rudele lui să aibă trecere mare? Sulgeriul cu bună samă că va începe atunci din nou judecata, ni va da din nou ramași și noi vom fi siliți să-i întoarcem pământurile și venitul ce-l vom fi luat dintr'însele, afară de cheltuielile ce va trebui să le facem cu drumurile, de gloabă pentru paguba pricinuită și de ciubote grele la oamenii domnești.

— Dar atunci ce-i de făcut? întrebare într'un glas Mihaiu și Neculai.

— Să desființăm pricina răului, răspunse scurt Vlad.

— Cum? Să omorîm pe boierii? întrebare flăcăii.

— Moartea unui ticălos, lacom, hrapareț și desfrînat ar cîntări puțin pe lîngă liniștea, închezeșuirea averii și a cinstei unui sat întreg, zise Vlad cu hotărîre. Dar nu este nevoie să-l omorîm; ne putem mîntui de dînsul și într'alt feliu?

— Cum? întrebare tinerii.

— Să punem mîna pe el și să-l dăm pe sama unui cunoscut al meu, dușman de moarte al sulgeriului, căruia după ce l-a lasat sarac i-a necius-

tit și muierea. Cunoscutul meu nu voiește să ucidă pe sulgeriu, dar se îndatorește să-l ție la loc ascuns și să nu-i deie drumul până ce Strilea, pe lângă că i va întoarce tot ce i-a luat, va da hîrtie încredințată cu blăstăm că toate dăniile ce le-a capatat, atît părintele său, banul Constantin cît și el însuși, nu sînt decît cumpărări meșteșugite și că veniturile adunate ce le-a luat de pe aceste părți cumparate pe nedrept, întrec cu mult banii cu care le-a cumparat. Înțelegeți voi că față de astfeliu de hîrtii rămîn răsuflate nu numai dăniile ca fiind meșteșugite, dar și cumpărăturile, — căci dacă dăniile erau meșteșugite, sulgeriul nu era răzăș cîad a făcut cumpărăturile ; și, prin urmare, sînt răsuflate și ele.

— Dar dacă sulgeriul nu iscălește hîrtia sau arată pe urmă că o iscălit-o prin silă ? întrebă Mihaiu Făcăoiu.

Vlad zîmbi.

— Asta este treaba cunoscutului meu. Dacă l-ați cunoaște nu v'ați îndoii că va scoate dela sulgeriu orice hîrtie ar socoti de trebuință.

— Dar cine-i cunoscutul tău ? întrebă iar Mihaiu.

— Am jurat să nu-i spun numele și am jurat că nu-l va vedea nici unul din acei care mă vor ajuta să dau pe sulgeriu în mîinile lui.

— Da' cum să punem mîna pe boieriu ? întrebă Neculai.

— Vă voiu spune cum, răspuse Vlad scoțînd din chimir o cruce de alamă galbănă, avînd sapată pe dînsa chipul Mîntuitorului răstîgnit ; dacă jurați pe această cruce să nu destăinuți nici macar la moartea voastră nimica din cele ce v'am spus până acuma, din cele ce le veți auzi de a-

cum înainte, din cîte le veți vedea făptuindu-se sau le veți făptui voi înșivă în această lucrare, dacă vă legați să m'ascultați orbește, să îndepliniți orbește orice vă voiu porunci și să nu vă dați înapoi dinaintea nici unei primejdii.

Și Vlad le întinse crucea: flăcăii se sfătuiră din ochi. Ei fusese crescuți în simțirile celei mai înverșunate uri împotriva Strileștilor; nu odată auzise ei pe tatăl lor și pe frații lui plănuiind uciderea sulgeriului. Porniți din firea lor spre fapte crude, ei n'ar fi stat multă vreme la gînduri nici pentru a se lega să iee parte la uciderea sulgeriului, și Vlad li cerea doară numai să ajute la prinderea și închiderea lui în loc teafăr. Amîndoi puseră deodată mîna pe cruce.

— Jurăm să nu destăinuiam nimica din cîte le-am auzit și le vom auzi, jurăm să tăcem despre toate cîte le-om făptui sau le-om vedea făptuindu-se, așa să-mi ajute Dumnezeu, zise încet și răs-picat Vlad.

Și flăcăii, cu mîna pe cruce, rostiau la rîndul lor fiecare din cuvintele ce ieșiau din gura Ungureanului; iar după ce mîntuiră jurămîntul, fiecare din ei sărută crucea.

— Iaca planul ce l-am alcătuit cu cunoscutul meu, zise Vlad după ce vîrî iar crucea în chimir. Sulgeriul merge acuma adesa de stă de vorbă cu Gavril sihastrul dela Poiana Prălii, nădăjduind că va izbuti să facă pe călugăr să-i dăruiască partea lui de moșie. Călugărul însă ține cu noi și nici nu gîndește să lipsască pe copiii frăține-său de moștenirea ce li se cuvine. Dar el este șiret și poartă pe sulgeriu cu nădejdea că-i va lăsa lui partea de moșie și astfel capătă dela hoieriu multe de ale hrăinii și de ale îmbrăcă-

mintei, care tot la soră-sa merg. Sulgeriul merge la sihastru numai după prînz, singur, calare și nu se întoarce înainte de asfințitul soarelui, cînd pe drum nu se mai află nimene. Dacă ne-am aținea tustrei în tufele deasupra podului dela Lăiță, la cotitură, unde-i drumul strîmt de tot, ar fi lesne, întinzînd o frînghie deacurmezișul drumului, între doi copaci, să-l doborîm la pămînt cu cal cu tot. Sulgeriul pleacă dela călugăr totdeauna după asfințitul soarelui; în locul unde vom întinde frînghia este întuneric chiar și ziua; el nu va vedea frînghia și, chiar de ar vedea-o, cum vine el în umbletul cel mare, nu va avea vreme să oprească calul care, lovindu-se de frînghie, se va prăbuși cu călăreț cu tot la pămînt. Atunci, înainte ca sulgeriul să poată să-și revie în fire, vom tăbări pe el și-l vom lega burduf.

— Și după ce l-om lega, întrebă Mihaiu, ce să facem cu dînsul ?

— Avem să-l luăm binișor și să-l ducem peste pîrăul Pietrosului Mare, în fundul unei scursuri, unde îl vom lega de un copac cu un căluș în gură și-i vom spune că îl lăsăm ca să moară de foame acolo sau ca să fie rupt de fiare. Bine înțales că ne vom mînji cu funingine pe obraz ca să nu ne cunoască.

— Și cunoscutul tău are să vie să-l deslege? întrebă Mihaiu.

— Cunoscutul meu va fi aproape de noi, dar noi nu-l vom vedea; el va lasa să treacă cîteva ceasuri de noapte, apoi se va face că trece pe lîngă copacul de care va fi legat șulgeriul și se va arata foarte mierat recunoscîndu-l.

— Și-i va da drumul ?

— Numai după ce sulgeriul își va pune iscă-

litura pe cartea cu blăstăm prin care recunoaște că dăniile lui și acele ale tătine-său sînt meșteșugite, în fața unui preut care va iscăli și el lîngă sulgeriu.

— Dar de unde popa?

— Asta-i treaba cunoscutului meu; am toată nădejdea într'însul.

— Și cînd să ne așinem la Laiță?

— Poate mîni, poate poimîni, poate peste cîteva zile: întăia oară cînd sulgeriul va veni la părintele Gavril. Cunoscutul meu are o ascunzătoare bună în apropiere de podul dela Laiță, în care stă supus ziua întreagă. Voi, de acuma înainte, să urmăriți pe sulgeriu în fiecare după amiază și, îndată ce veți vedea că apucă drumul Prălii, să vă luați după dînsul. Eu voiu păzi la prisaca mea de pe fața Ciubotariului, drumul trece pe lîngă ea și sulgeriul nu poate să treacă nici la deal nici la vale fără ca să prind de veste. Cum va trece, voiu înștiința pe cunoscutul meu prin sămnelul știut între noi și voiu merge să vă aștept dela deal de pod.

— Dar dacă boieriul n'a fi singur, întrebă Neculai.

— Nu vom face nimica și vom lasa treaba pe altă dată cînd va fi singur. Dar nu mă tem de asemenea lucru, căci sulgeriului îi place să umble singur: el este un om blastamat, nu se teme de Dumnezeu, dar de oameni sau de primejdii și mai puțin.

— Și gloantele lui nimereste rîndunica în zbor, zise Mihai.

— De va apuca să puie mîna pe pistoale înainte să fi tăbărit noi trei pe el, vai de pielea

noastră, zise Neculai pe care numai la acel gînd îl apucase fiorii.

— Doară avem și noi puști și vom putea trage asupra lui dintre tufe, în dosul fiecăreia din ele va pîndi cîte unul din noi; cea mai departată dintr'însele este la zece stînjăni, iar cea mai apropiată la cinci stînjăni de drum. Dacă nici unul din noi nu-i meșter de pușcă ca sulgeriul, fiecare împușcă iepurele în fuga mare : ce dracu, vom nemeri doară un om.

— Atunci tot se poate întîmpla să facem moarte de om? zise Neculai.

— Numai dacă s'ar întîmpla un lucru ce mi se pare cu neputință; adică dacă sulgeriul ar apuca să puie mîna pe pistoale înainte ca noi să ne fi aruncat asupra lui. La asămene întîmplare n'am avea ce să facem; trebuie să-l răpunem, căci de nu-l răpunem sau ne împușcă sau ne bagă în ocnă.

— Cu ce se'ncărcăm puștile? întrebă Neculai.

— Cu praf și cu haliciuri. Praf de pușcă aveți?

— N'avem, răspunseră flăcăii.

— Vă voi da eu că am de cel mai bun, zise Vlad, precum și poște și haliciuri. Voiu avea la mine frînghii bune și chiar funingină cu care să ne mînjim ca să nu ne cunoască boieriul.

— Dar cu calul ce vom face? mai întrebă Mihaiu.

— Cunoscutul meu a avut grijă și de asta : a pregătit o ascunzătoare pentru cal. Indată ce vom fi dat de sulgeriu pe mîna lui... pe mîna cunoscutului meu; și Vlad își mușcă buzele pentru că fusese cît pe ce să scape numele acelui cunoscut, voiu duce chiar eu calul în acel loc.

Mai bine de un ceas încă Vlad Catana răspunse la întrebările flăcăilor și îi lămuri, până în cele mai mici amărunte, partea ce aveau s'o îndeplinească în îndrăzneța faptă ce o pusese la cale cu tainicul lui cunoscut. Când cei trei tovarăși se despărțiră pentru a se duce la casele lor, cucoșii cîntase demult de miază-noapte. Și tustrei ardeau de nerabdare să vadă sosind mai degrabă ceasul în care erau să puie mîna pe boierul urît de ei, flăcăii în nădejdea să mîntuie satul de el, Vlad în acea de a vedea învins și smert pe acel care-i făcuse atît de usturătoare batjocură.

CAPITOLUL XXIX

Cînd deasupra, cînd dedesubt

În dimineața zilei de Miercuri sulgeriul se trezi fără chef: toată noaptea fusese năcăjit de același vis urît. Se vedea calare pe Daraban, înspre sară, și o haită mare de lupi flămînzi îl gonia, cînd pe șesul Trotușului, cînd prin poienele de pe fața Pietrosului Mic, cînd pe drumul spre Poiana Prălii. El scotea în vis pistolul și trăgea în lupi, dar în zadar loviau cremenele în oțel: nu ieșiau scînteie care s'aprindă praful din tîgaie. Altă dată el uita să ridice cucoșul, astfel că în zadar apasa pe tragaciu. Cînd se trezi în zori de ziuă, scaldat în niște sudori răci, visa că tocmai cînd lupii îl ajunseser, la podul dela Laiță, podul se prăbușia sub povara lui și sub acea a fiarelor și cădeau cu toții, unul peste altul, gramadă în pîrău.

Dimineața fu dureroasă pentru țigani: veze-

teul și cu unul din rîndași se aleseră cu cîte douăzeci și cinci de nuiete, fiindcă caii nu i se părură sulgeriului destul de bine săcelați nici grajdiul rînit în chip mulțămitor; cele două spălătorițe cu cîte cincisprezece, fiindcă venise tîrziu la treabă; iar sofragiul cu douăzeci și cinci, fiindcă boierul găsisse o muscă în cafe. Zamfira fu suduită mai rău decît o țigancă, pentrucă anteriasul lui Patrașcan era descusut; sulgeriul se răsti chiar, pentru întăia oară, la Catrina care-i adusesese alt brîu decît acel pe care îl ceruse. Înainte de amiază încălecă pe Șoarec, cutreeră șăsul unde se isprăvia cositul, întorcîndu-se pe la vie unde, negăsind doagele vechi de pe la poloboacele risipite, din care urmau să se facă iar vase, destul de bine curățite, croi pe Spiridon, de calare, cu cîteva harapnice peste umere. Iar la prînz, pârîndu-i aluatul dela plăcinta de carne prea gros, poronci să i să tragă douăzeci de bice lui Simion bucatariul care era de rînd în bucătărie în acea zi.

După masă se lăsă pe pat, dar nu putu să adoarmă. După ce se'ntoarse, vreme de mai bine de un ceas, cînd pe coasta dreaptă cînd pe cea stîngă, bātu în palme, luă dulceți și cafe, apoi poronci să se puie șaua pe Daraban.

De obicei pleca pe la toacă, de astădată ieși pe poartă, îndreptîndu-se spre Poiana Prălii, cu un ceas mai de vreme. Băieții lui Stan Făcăoariu, deși nu se așteptau încă să-l vadă trecînd, se învîrteau prin curte: îndată ce zăriră pe sulgeriu puseră cîteva merinde în traiste și se luară după el. Vlad Catana dormia în coliba dela prisaca lui; el nu auzi pe Strilea trecînd, de abie se trezi cînd sosiră cei doi flăcăi, care îi dădură

de veste că sulgeriul trecuse spre Poiana Prălii. Ungureanul luă îndată dela părete un bucium neobișnuit de lung, de coajă de teiu legată cu cercuri de coajă de cireș, ieși afară și scoase din bucium cinci sunete prelungite; apoi, după o scurtă tăcere, alte trei, puternice dar scurte și, după altă tăcere, un sunet prelungit. Dădu din bucium în același chip de trei ori. Flăcăii se minunară de puterea sunetelor ce le scotea Ungureanul: ele pătrunseseră cu bună samă până în fundul văioagelor celor mai ascunse.

— Amarnic bucium, zise Neculai Făcăoariu; de unde-l ai nene Vlad.

— Dela cunoscutul de care v'am vorbit și care mi l-a lasat aici pentruca, dînd dintr'însul în chipul ce ați văzut, să-i dau de știre că sulgeriul a trecut la Poiana Prălii.

— Mergem să ne aținem la Laiță? întrebă Mihaiu.

— Da' ce, vrei s'aștepți acolo trei ceasuri și mai bine? răspunse Vlad. Sulgeriul șade ceasuri întregi de vorbă cu călugărul, căutînd să-i cîștige bunavoință. Ii cere sfaturi, îl pune să-i povestească despre cele ce-a văzut și a auzit la Sfîntul Munte și la Ierusalim, îi povestește și el ceiace știe despre părintele mitropolit și despre părinții episcopi. Călugărul cunoaște prea bine scopurile sulgeriului, este hotărît să nu-i deie moșia și, fiind răzăș din satul nostru, îl urăște pe boieriu, dar se preface că inima îl trage cătră el și că, în privința moșiei, stă la îndoială. Cătră cunoscutul meu vorbește deschis și face haz mare de chipul în care își bate joc de sulgeriu. N'avem nevoie să ne grăbim, boieriu nu pleacă niciodată dela călugăr înainte de asfințitul soa-

relui. Până la Laiță nu-i decît o zvîrlitură de băț. Rămînem aici până cînd umbra celui carpăn va ajunge la gardul prisăcii: ne vom mînji pe față și apoi, de vom pleca atunci, tot vom avea de așteptat pe loc un ceas și mai bine.

Vlad Catana se înșala: sulgeriul de astădată nu stătu cu călugărul până la asfințitul soarelui. O neliniște, o îngrijire ce nu și-o putea lămuri stăpînia pe Strilea și-l împiedeca să steie pe loc. De astă dată nu găsia ce să spuie sihastrului și asculta poveștile lui numai cu giumatate de ureche: gîndul lui era aiure sau mai bine zis, niciăiure. Nu trecuse încă ceasul de cînd era la sihăstrie cînd se sculă ca să plece. Sihastrul se încercă în toate chipurile să-l reție; la urma urmei, cînd sulgeriul încălecuse și era să deie pînteni calului, se apropie de el și îl întrebă dacă nu ar fi bine și spre folosul lui ca actul de danie ce i l-ar face să fie iscălit și de vlădica de Roman ca chiriarh al eparhiei.

În altă zi, o asămenea întrebare ar fi făcut pe sulgeriu să descalece îndată și să steie de vorbă cu călugărul Gavril până după miezul nopții. Și de astă dată întrebarea îl făcu să tresară și să scoată piciorul drept din scară, dar grija și neliniștea de care era stăpînit, învinseră sătea de pămînt. Prinse iar cu piciorul scara ce o slobozise, se înțăpeni în să și se mulțami să răspundă călugărului că fără îndoială iscălitura vlădicăi ar fi de mare preț pentru el și că vor vorbi mai prelung despre aceasta adouazi, cînd va veni nesmintit la cuvioșia sa; apoi dădu drumul calului care, de nerabdare, bătea pămîntul cu copita dreaptă de dinainte. Străbătu în fugă drumul care despărția sihăstria lui Gavril de Laiță.

Neliniștea crescîndu-i pe cît se apropia de pod, cînd ajunse acolo era să deie ca de obicei pînă la teni lui Daraban spre a-l face să zboare peste pod, dar o presimțire tainică îl făcu să arunce de astă dată o privire pătrunzătoare în bolta de verdeață care acoperia suișul dincolo de pod. În aceeași clipă o rază a soarelui care asfinția în dosul plaiului dintre Șușită și Trotuș străbătu printre nouri și arată sulgeriului, în chip lămurit, frînghia întinsă deacurmezișul drumului. Minteia lui pricepu pe loc cursa ce i se întinsese și, în aceeași clipă, se pregăti să iasă dintr'însa. Pe lîngă că era un bărbat stăpîn pe sine în fața primejdiei, Strilea—precum am aratat—avea, și cu drept cuvînt, nume de călăreț neîntrecut; apoi Daraban era cel mai bine învațat din caii lui, deprins să îndeplinească mișcările cele mai grele sub îndemnul minii, a genunchilor și a pulpelor stăpînului, și chiar să asculte de cuvîntul lui.

Deși, cînd ochii sulgeriului zăriră frînghia el se afla de abie la șase stînji de dînsa, izbuti să facă ca calul, îndată după ce sări peste pod, să se oprească deodată, ca și cum i s'ar fi înfipt picioarele în pămînt, la o palmă de frînghie. În aceeași clipă el săria gios, scotea pistoalele din teaca ce o purta subsuoară și, dînd un șuier ușor dar prelungit, se pitulea la pămînt lîngă o tufă mică care creștea pe marginea, ridicată de o palmă și giumatate, a drumului. La auzul șuierului, Daraban să culcă jos în drum, iar sulgeriul trase încet oțelele pistoalelor. Nu se auzi nici un zgomot. După o bucată de vreme, sulgeriul scoase pălăria, o puse pe pistolul ce-l ținea în mînă și o ridică încet în vîrfurile tufei în dosul căreia se afla.

Atunci se auzi glasul lui Vlad Catana care striga :

— Foc, măi !

Dar puștile ce se găsiu în mîinile țaranilor noștri din a doua giumatate a veacului al opt-sprezecelea, erau adesa mai primejdioase pentru acei ce le întrebunțau decît pentru vînatul sau dușmanul împotriva căruia se îndreptau. Puștile lui Vlad și a lui Neculai scaparară, numai acea a lui Mihaiu luă foc și încărcătura ei, ciuruind pălăria sulgeriului, o făcu să zboare până pe pod, iar glasul lui Șrilea se auzi, zicînd :

— Valeu ! m'au omorît tălharii !

La auzul acestor cuvinte, Vlad și cu cei doi tovarăși ai lui ieșiră din tufe și se răpeziră la drum. Dar nu făcuse trei pași cînd văzură în fața lor, cu capul gol, dar în picioare, pe sulgeriu care le strigă cu un glas liniștit dar puternic de om sănătos :

— Acel ce va face un pas, înainte sau înapoi, este un om mort !

Și într'adevăr gura pistolului cumplit, care nu știa ce este să deie greș, era îndreptată asupra lor de un braț care știau bine că nu tremură, iar în mîna stîngă era alt pistol cu cucoșul tras.

Vlad Catana era un barbat fără frică, care se uitase de multe ori în ochii morții fără ca vr'o clipă de slăbiciune să-l fi ademenit să deie înapoi. Dar acuma orice mișcare însemna moartea neîndoelnică și fără folos. Ungureanul se opri pe loc ; cei doi flăcăi încremenise și ei.

— Asvîrliți puștile, răpede, răpede, strigă sulgeriul, urmînd să ție pistolul îndreptat asupra lui Catana.

Puștile fură aruncate la pămînt.

Apoi fără a-i pierde din ochi, Strilea șuieră iar trăgănat de două ori și Daraban, care până atunci rămăsese nemișcat la pământ, se ridică în picioare, mirosi frînghia apoi, sărind peste dînsa, urmă pe stăpînul lui care o încunjurase.

Cei trei tovarăși o porniră înainte, urmați la șase pași de sulgeriu care în fiecare mînă ținea cîte un pistol cu oțelile întinse.

În cîteva minute ei străbătură astfel poiana Călugărului și ajunseră la lungul pripor care duce în pîrăul Pietrosului Mare, numit Priporul cel Mare, în dreapta și în stînga căruia se ridică o țihlă deasă.

— Incet aici, strigă sulgeriul, după ce începură să scoboare, să nu vă faceți că cădeți jos și să nu oerce vr'unul să scăpe în țihlă : glonte mele va fi mai iute decît dînsul. Mergeți în șir, unul lîngă altul. Nu vă ..

Sulgeriul nu isprăvi ; o povară cumplită căzu pe spinarea lui și-l doborî la pământ, apoi două lovituri grozave, pe încheieturile brațelor, îl făcură să scape pistoalele. Un glas răgușit, care îl recunoscă ca fiind acel al lui Niță Șchiopul, strigă .

— Măi proștilor, întoarceți-vă și puneți mîna pe pistoale, că v'am mîntuit eu de nevoia în care vă vîrîse prostia voastră.

Cunoscutul despre care Catana vorbise flăcăilor, nu era altul decît Niță Șchiopu care, îndată ce-și văzuse rana tîmăduită, venise să s'așaze într'un bîrlog de urs părăsit din Pîrăul Lăcătușului, spre a aduce la îndeplinire răzbunarea ce o jurase sulgeriului și o copsese în inima lui în tot timpul în care rana îl ținuse pe coaste. Cînd Niță după ce destăinuise sihastrului Gavril, rudei sale,

scopurile lui și-i ceruse un tovarăș îndrăzneț și de încredere care să-l ajute în îndeplinirea lor, — călugărul îi numise îndată pe Vlad Ungureanu, cunoscut ca barbat îndrăzneț și urînd de moarte pe sulgeriu. Puși față în față, ei se'nțelese delacele dintăi cuvinte și am văzut cum ura lor urzise planul care puse viața sulgeriului Mihalache în mîinile Șchiopului.

Acesta aștepta în ascunzătoarea care se afla deasupra Priporului celui Mare ca Catana să-i deie de știre că sulgeriul este în mîina lor. Auzind împușcătura, el venise răpede până în marginea poienii și privise cum Strilea silia pe cei trei tovarăși să lepede armele, cum îl cunoscuse și-i pornise la vale. Șchiopul se dădu în marginea drumului care scobora priporul, unde se pituli în tufe și cînd sulgeriul trecu lîngă el, sări în spinarea lui trîntindu-l la pămînt și silindu-l să lese pistoalele din mîni.

CAPITOLUL XXX

In care vedem pe sulgeriu căzut într'o primejdie grozavă

Ungureanul și cei doi flăcăi întorcîndu-se și văzînd pe sulgeriu întins la pămînt cu mîinile goale și cu Șchiopul în spinare, dădură un strigăt de bucurie și alergară îndată la el. Catana se grăbi să ridice pistoalele, să li lase cucoașele în jos și să le pue în brîu.

— Dar proști mai sînteți, zise Șchiopul. De nu aveam eu grijă să rămîn aproape de voi, vă ducea ciocoiul la spînzurătoare cum se duc mieii la salhana. Dar să lăsăm vorba și să ne apucăm de treabă; aveți frînghii?

— Cum nu, răspuse Calana, am prea destulă și început să desfășoare o frînghie de cînepă, subțire dar sănătoasă, ce o purta sub chimir.

Sulgeriul din clipa în care Șchiopul îl doborîse la pămînt sub povara și puterea lui cumplită, rămăsese neclintit. Știa că puterea Șchiopului era neasamanat mai mare decît a lui și nici nu-i trecu prin gînd să se puie cu dînsa : pricepea că numai dela agerimea minții lui putea să-i vie scapare de primejdia în care căzuse.

— Legați-i întăiu mîna dreaptă, așa, poronci Niță, acuma acea stîngă cu alt capăt de frînghie, bine ! Acuma, urmă el, rîdicîndu-se de pe sulgeriu spre a lasa partea dela brîu în sus a acestuia slobodă, aduceți-i brațele la spinare și-i încrucișați mînile, bine ! Incrucișați frînghiile împrejurul mînilor, așa ! Luați hamgerul din brîu că nu are să mai aibă ce să facă cu el și dațim-i-l să-l așăz sub chimirul meu. Acuma învîrțiți capetele frînghiilor împrejurul mijlocului și le legați dinapoi ; luați sama la nod, așa ! Luați alte frînghii ! Inodați-le împrejurul gleznelor și le încrucișați bine ; așa ! Faceți un nod țepăn ; bine ! Mai aveți frînghii ? Incă un capăt ? Ajunge. Legați-i bine genunchii. Și acuma, zise el sculîndu-se în picioare și scoțînd din brîu un feliu de ghem, făcut din fin cusut într'o petecă, dela care atîrnau două curele înguste dar groase, întoarceți pe cinstitul boieriu cu fața în sus și-i puneți acest căluș în gură. Este acelaș care o fost în gura lui Jinga cînd l-am legat de copac în fundul pîrăului, sub Carecna. Mi l-o adus înapoi moșneagul care păzește acolo bordeiul meu. O astupa gura mocanului, va astupa și pe acea a boierului. Sulgeriul care urmă să tacă și să rămie ne-

mișcat, deschise singur gura și lăsă să i se puie și să se lege călușul fără a face vr'o mișcare.

— Bine ! zise Niță cînd văzu călușul legat, acum luați pe boieriu și mi-l răzămați de cel carpăn.

Și cînd porunca lui fu îndeplinită, Șchiopul veni în fața sulgeriului, îl privi citva drept în ochi cu un zîmbet crud, apoi își scoase pălăria și se închină.

— Mă închin dumitale cu multă plecăciune, cucoane Mihalache, zise el ; s'o întors roata norocului : astăzi eu sînt sus și dumneta ești gios. Viața dumitale este în minile mele ; am să mă gîndesc acum cum să ți-o ieu. Injunghia-te-voiu ca pe un mascur ? Tragete-voiu în țapă și frigate-voiu ca pe un cîrlan ? Spînzura-te-voiu de vr'un nuc mare din livada bătrînească care mi-ai rîpit-o ?

Și Șchiopul se uita drept în ochii sulgeriului cu nădejde să-i vadă holbați de groază. Dar acei ochi priveau drept în ochii lui, fără nici o frică, aproape cu dispreț.

— Crezi că nu voiu îndrăzni, urmă cu ciudă Șchiopul ; dar vei vedea tu cît plătește nădejdea ta ! Hai, flăcăilor, zise el întorcîndu-se cătră cei doi Făcăurești, mergeți răpede de aduceți puștile voastre și pe acea a lui Vlad și apoi vom duce pe boieriu la curtea în care are să mie astă noapte.

Flăcării ducîndu-se să iee puștile, Șchiopul făcu semn lui Vlad să-l urmeze la cîțiva pași de locul unde zăcea legat sulgeriul. Se opri la o depărtare dela care Strilea nu putea să-i audă, dar de unde nu-l pierdeau din ochi.

— Mult mi-ați stricat prin faptul că n'ați fost

în stare să mi-l duceți legat la locul ce ți-l însemnasem, zise Niță. Nu mai pot tăgădui de acum înainte că eu am pus la cale tot planul. Ași omori pe sulgeriu fără a mai sta mult la gânduri, dar atunci nu pot capata dela dînsul hîrțile prin care el mărturisește că dăniile sînt făcute cu meșteșug și că-mi întoarce moșia ce o luat-o dela părinții mei. Trebuie ca până mîni să chibzuiesc alt plan.

— Flăcăii, urmă el apoi după o scurtă tăcere, să se ducă acasă la ei. Iar tu să iei calul și să-l duci la locul ce-l știi; apoi du-te la prisacă și așteaptă să vin eu la tine sau să te chiem eu devale, la căprărie.

— Spuneai mai adinioarea că avem să ducem undeva pe boieriu, zise Catana.

— Mi-am schimbat gîndul; sulgeriul este de faptură sprintenă și brațele mele sînt destul de voinice pentru a duce doi ca dînsul, răspunse Șchiopul.

Însă temeiul adevarat, dar nemărturisit, pentru care Șchiopul lasa pe cei trei tovarăși pe loc, era că nu voia să li destăinuiască ascunzătoarea în care hotărîse să ducă pe sulgeriu și care-i slujia și lui de adăpost.

Flăcăii se văzură venind răpede spre ei cu puștile și cuțitele în mîni; Șchiopul urmat de Vlad se apropie iar de Strilea.

— Voi, zise el flăcăilor, duceți-vă în sat și mîni să aflați tot ce se povestește la curte și în sat despre faptul că boieriu nu s'o întors acasă și unul din voi să vie s'aducă lui Vlad, la prisaca lui, știrile ce le-a fi adunat. El știe cum trebuie să mă chiem dacă are trebuință să mă

vadă. Și acuma să priviți cum duce un mojić ca mine coșogemite boieriu.

Zicînd aceste cuvinte Șchiopul luă dela Vlad pistoalele sulgeriului, le puse în brîu, se plecă, apucă cu dreapta frînghia care lega mijlocul lui Strilea; și ridicîndu-l parc'ar fi fost o pană, îl puse cu fața în jos, pe umărul drept. Apoi, mai strigînd celor trei tovarăși un :

— Să ne vedem cu bine! intră în țihla dela deal de drum, îndreptîndu-se tot la deal.

Noaptea căzuse de tot și în țihlă era întunec beznă; dar Șchiopul cunoștea bine calea adăpostului unde ducea pe sulgeriu și nu stătu nici macar o clipă la îndoială asupra drumului ce avea să-l apuce. Dela un loc țihla se răria și copazii se făceau din ce în ce mai groși: apucă la dreapta prin acest luminiș, pe un picior, și îl urmă până devala în pîrăul Lăcătușului, unde țihla se făcea iar deasă. De acolo urmă tot pîrăul la deal, printr'o desime alcătuită dintr'un nuțeliș de carpeni și de aluni, amestecați cu tufe de zmeură și cu vie salbatecă care, împreună cu suișul răpede, îngreuiiau mersul din ce în ce.

În sfîrșit Șchiopul se opri și șueră de trei ori: de două ori prelungit și a treia oară scurt, — și îndată se auziră trei șuierături la fel. Șchiopul răspunzînd acuma prin alte trei, scurte tustrele, se auzi scăpărînd, apoi sfișiiitul unui fitil și, jos, la pămînt dinaintea lui, în mal, se văzu o lumină.

— Aici ești, Anico? întrebă Șchiopul.

— Aici, bădiță, răspunse un glas de femeie.

Atunci Șchiopul puse jos la pămînt pe sulgeriu și se puse și el pe pîntece: obrazul lui se găsia acuma dinaintea unei deschizături înaltă de două palme și lată de trei din care ieșia lumina.

în fața lui, în deschizătură, se ținea, pe brînci Anica cu o opaiță în mînă.

— Anico, ți-am adus un berbec de soiu, zise Șchiopul, ie-l și-l trage în bîrlog.

Și, zicînd aceste cuvinte, luă iar pe sulgeriu, ținîndu-l de astă dată cu fața în sus și-l împinse cît mai înainte putu în acel feliu de gîrliciu îngust, prin care întrai în bîrlog. Anica, dîndu-se înapoi, puse mîna pe frînghia care încunjura mijlocul lui Strilea și, trăgînd de dînsa, îl trase spre ea; iar Șchiopul se grăbi să intre și el în bortă. Dincolo de gîrliciul lung de șase palme te aflai într'un feliu de peșteră, înaltă de un stat de om voinic, lungă și lată de vr'o douăsprezece palme, în părății căreia se vedeau gurile mai multor înfundături. Adăpostul Șchiopului nu era decît un bîrlog mare de urs, pe care hoțul îl făcuse, cu cîteva lovituri de cazma, mai încăpător și mai ales mai înalt. Se așazase aici de o săptămînă cu ibovnica lui.

— Ai văzut ce berbec voinic ți-am adus? zise Șchiopul cînd se găsi în picioare lîngă Anica.

Și luîndu-i opaița din mînă o plecă asupra feței lui Strilea.

— Maică Precurată! îi sulgeriul Mihalache, strigă Anica îngălbenind cînd îl zări.

— Chiar el este, zise Șchiopul, numai de astă dată nu-i fudul și poate că nu se mai gîndește să te ducă în tufe. Dar ia să-i scoatem călușul din gură, să vedem cum vorbește un boieriu cînd nu are apă la moara lui. Ține opaița!

Și Șchiopul plecîndu-se asupra lui Strilea, îl apucă, îl ridică, îl răzămă cu spinarea de părete și apoi îi scoase călușul din gură.

Deși era legat burduf, sulgeriul tresărise cînd

auzise pe Şchiopu rostind pentru întâia oară numele Anicăi în faţa intrării birlogului. Cu toate pacatele lui Strilea, el era un barbat în toată puterea cuvîntului : nu numai că nu ştia ce este frica, dar iubia primejdia pentru plăcerea să se lupte cu ea şi s'o biruiască. Intr'însul era înrădăcinată credinţa că el este menit să iasă teafăr din orice primejdie, oricît de cumplită, în care l-ar fi împins întîmplareaşi cu cît era primejdia mai mare cu atîta o privea mai liniştit în faţă şi pînă dia cu mai mult sînge rece prilejul să iasă dintr'însa.

De cînd se văzuse căzut în puterea hoţului, nu-şi ascunsese macar o clipă mărimea cumpenei în care se afla : îşi dădea samă de ura ce o avea Şchiopul împotriva lui, ştia cît de răutăcios şi de crud era hoţul. Dar din capul locului pastra credinţa că va ieşi nevatamat din minile lui. Faptul că Anica întovărăşia pe Niţă, dădu o nouă putere acestei credinţi. Anica dovedise doar sulgeriului la Carecna, în chip neîndoelnic pentru el, că el îi farmacase ochii, îi cucerise mînteaşi-i îmbatase simţurile. Ea îl rugase chiar atunci s'o iee la dînsul, s'o scăpe de Niţă care acuma, după ce făcuse cunoştinţa sulgeriului, îi părea varvar şi mojiç, o făcea să ducă o viaţă salbatică şi plină de primejdii, dar pe care nu îndrăznia să-l părăsască fiindcă se temea să n'o omoare. Strilea nu se mai îndoia acuma de loc că scaparea era aproape.

— Ei, ce mai zici, cucoane Mihalache ; mi se pare că nu eşti prea bucuros de întîlnirea cu mine ? zise Şchiopul după ce-i scoase căluşul din gură.

— N'am pentru ce să fiu mulţămit, răspunse sulgeriul uitîndu-se liniştit drept în ochii hoţului.

— Am să te fac să plătești amar răul ce mi l-ai făcut.

— Eu nu ți-am făcut nici un rău, ci dimpotrivă mult bine, zise sulgeriul cu aceeași liniște. Te-am prins cu niște cai furați și te-am scapat de spînzurătoarea care te aștepta pentru furtul cailor și pentru omorîrea bietului Petrea.

— Dar cu ce preț? zise hoțul.

— Găsești poate, răspuse sulgeriul, că viața ta nu face cît pămîntul care mi l-ai vîndut pentru șăizeci de lei? Apoi pe vornicul Dumitrache cine l-o făcut să te ierte, oare nu eu?

— Dacă nu te amestecai în trebile mele, eu rămîneam și cu pămîntul și cu caii; eram acuma om cu stare, zise Șchiopul. Dar batjocura care ți-ai făcut-o cu Anica, crezi oare că ți-o iert? Crezi oare că vei scapa cu viață din minile mele?

— N'am nici o grijă pentru viața mea, răspuse liniștit sulgeriul; voiu ieși cu desăvîrșire teafăr din minile tale.

— Și de ce mă crezi atît de prost? întrebă Șchiopul.

— Prost ai fi dacă te-ai atinge de mine, răspuse sulgeriul.

— Și pentruce? mai întrebă hoțul. Nebun aș fi dacă m'aș lepada de răzbunarea ce trebuie s'o ieu asupra ta și dacă nu m'ași folosi de prilejul ce-l am să-mi întorc paguba dela prețul cailor celor de preț ce-i duceam grofului Apor și dela vînzarea răzășiei.

— Nebun ai fi, răspuse liniștit sulgeriul, dacă te-ai atinge de un fir de păr din capul meu. Sînt om de neam, înrudit cu toată boierimea țării; pieirea mea ar aduce pe aceste locuri o oaste întregă de oameni domnești, care ar cutriera

toate cărările și nu s'ar liniști până ce nu ar cerceta toate împrejurările acestei pieiri. N'ar rămînea răzăș necăzuit în sat și cu bună samă că ticălosul de călugăr, care prin toate mijloacele s'o încercat să mă facă să întîrzii la el, ar fi cercetat și silit să spuie adevărul.

Șchiopul se uită la el fără a răspunde deocamdată și în privirea lui se oglindia o ură salbatică și neîmpacată. După oareșicare tăcere, el zise scurt :

— Așa crezi tu ; eu însă cred altfelu. Om vedea în curînd cine are dreptate. Mîni dimineață om mai vorbi ; până atunci să mîncăm și să ne odihnim.

La păretele bîrlogului opus acelu de care era razamat sulgeriul, se vedea un așternut gros de cetină și de fin pe care erau așternute niște cergi asupra cărora erau așazate, chiar la părete, doi saci umpluți cu fin și care erau meniți să slujască drept perine. Alături de acest culcuș era o îmfundătură în care intră Anica pentruca să iasă în curînd dintr'însa cu o pîne, o bucată de bujăniță de cerb afumată, o ploscă de lemn și o ulcică de lut în mîni.

— Deși ești boieriu, zise Șchiopul sulgeriului, ai s'aștepți să mîncăm noi, țaranii, și apoi ți-om face parte și ție.

Și, zicînd aceste cuvinte, el se așază pe culcuș, făcu sămn Anicăi să se puie lîngă el, scoase un cuțit din brîu, își tăie întăiu o bucată de pîne, pe urmă o fălie mare și groasă de bujăniță, apoi, după ce dădu cuțitul Anicăi spre a-și face parte și ea, începu să muște răpede și cu lăcomie, cînd din pîne cînd din carne, fără a scoate un cuvînt. Din cînd în cînd se opria pentru a lua plosca,

a varsa dintr'însa vin în ulcica pe care o deșarta dintr'odată, silind pe Anica să beie și ea cîte puțin.

După ce își astîmpără foamea, Șchiopul zise Anicăi :

— Du-i mîncare și boieriului, numai de i-a fi ramas poftă.

— Cum nu, răspunse sulgeriul cu glasul liniștit, aproape vesel, mi-i foame chiar cum se cade. Fă bine, Anico, și-mi taie o bucată bună de bujăniță, că tare îmi place.

— Om vedea noi de ți-a mai fi foame mîni, morocăni cu ciudă, între dinți, Șchiopul.

Anica tăie o bucată de pîne și alta de bujăniță și le duse sulgeriului.

— Da' cum dracu am să mînc eu cu mînile legate, întrebă pe Anica Strilea rîzînd ; ai de gînd să tai tu bucățele mici și să mi le viri în gură ?

— Dezleagă-i mînile și brațele, Anico, zise Șchiopul care tocmai atunci își umplea luleaua cu tiu-tiun, l'oiu lega eu iar după ce-a fi mîncat.

Anica îngenunchie lîngă Strilea și, cu mare greu, izbuti să desfacă nodurile care legau brațele și mînile sulgeriului. Se uită de mai multe ori, pe furiș, în ochii lui Strilea și privirea ei îi zicea atunci lămurit că-l iubește. Iar cînd Niță intră în îfundătura de lîngă pat pentruca să scoată dintr'însa o bucată de iască, ea îi șopti răpede la ureche :

— Nu te teme, te-oiu ajuta eu ; dar taci, nu răspunde.

Brațele și mînile sulgeriului erau acuma slo-bode, însă înțepenite; numai după ce făcu cu de-

getele mai multe mișcări, putu să apuce mînca-rea într'însele.

— N'ați putea, zise el, să-mi dați un briceag cît de mic ca să taiu bujănița bucățele ?

Anica îi aduse un briceag și o ulcică de vin, iar sulgeriul începu să minînce cu poftă, făcînd să dispară în curînd și pînea și bujănița, apoi goli ulcica până la cea de pe urmă picătură.

— Bună mai era bujănița, zise el ; și halal de gospodina care a făcut-o. Acuma aș vra și eu să te cinstesc cu un lucru bun și, bîgînd mîna în brîu, scoase dintr'însul o pungă de piele cu tiutiun.

— Ia gustă din acest tiutiun care vine de-a dreptul din Țarigrad ; nici vodă nu bea mai bun, și întinse hoțului punga. Cred că mi-i lasa și pe mine să-mi umplu un ciubuc, și totodată scoase ciubucul de drum de sub chimir.

Hoțul făcu sămnu Anicăi care veni la sulgeriu, luă punga cu tiutiun și o duse lui Niță care scoase cîintr'însa cît îi trebui spre a-și umplea luleaua care se isprăvisese, după ce mai întăiu o curăți. Apoi, după ce aprinse o bucată de iască pe care o vîrî în lulea, dădu punga înapoi Anicăi zicîndu-i :

— Du tiutiunul boieriului ca să-și umple ciubucul ; nu vreu să-i stric hatîrul că n'are să mai tragă multe ciubuce de acum înainte.

— Fie multe, fie puține, zise sulgeriul, după ce Anica îi aduse o bucată de iască aprinsă și el o vîrî în lulea, numai să nu fie mai puțin gustoase decît acel care-l beu acuma ; și zicînd aceste cuvinte slobozi pe nări un adevarat ncur de fum.

CAPITOLUL XXXI

In care vedem săvîrşindu-se fapte
îndrăzneţe şi grele

Şchiopul nu hotărîse încă de loc chipul în care avea să se răzbune împotriva sulgeriului. Nu re-simţia atît de mult paguba ce i-o pricinuisese lu-îndu-i înapoi caii furaţi sau pierderea răzăşiei pămîntului ca faptul că sulgeriul îl învinsese prin-tr'o deşteptăciune şi o îndrăzneală mai mare, mai de samă ; apoi îi ardea inima batjocura ce şi-o făcuse Strilea cu Anica. Hoţul avînd o fire sal-batecă şi crudă se purta într'adevăr adesa în chip varvar cu aceasta, dar o iubia cu patimă şi cu o grozavă gelozie. Voia înainte de toate să'nvingă pe sulgeriu, să s'arăte mai deştept, mai îndrăz-neţ, mai meşter decît el, să-l vadă la picioarele lui, cerşindu-i mila. Voia să-i facă rău, să-i sfi-şie inima, să-i pricinuiască pagubă, dar nu era hotărît în ce chip. Să-l silească să-i întoarcă pămîntul ? Nu ţinea la pămînt. Să-i iee bani mulţi ? Ştia că sulgeriul n'avea de unde să-i deie. Spusese el lui Vlad Catana că are de gînd să silească pe boieriu să deie la mîna răzăşilor un zapis prin care ar fi recunoscut că toate dăniile făcute ba-nului Constantin şi lui sînt meşteşugite, că ele sînt numai vînzări ascunse, dar aceste erau spuse ca să dobîndească ajutorul lui Vlad şi al răzăşi-lor. Puţin îi pasa lui de gîlcevile dintre sulge-riu şi răzăşi pe care nu-i putea suferi, căci Nă-neştii şi Făcăureştii se purtase totdeauna faţă de el cu dispreţ şi cu bănuială. Apoi el ştia bine că orice hîrtie iscălită de sulgeriu în chip silit şi sub îmboldul unor ameninţări, nu putea să aibă nici un preţ şi că ar fi ramas răsufată în

urma jălbii lui sau, el murind, în urma acelei a clironomilor lui. Până atunci Şchiopul nu avuse în vedere decît învingerea lui Strilea; dar acum, cînd îl avea în mînă, trebuia să se hotărască ce va face cu el.

Se aştepta să-l vadă îngrozit şi smerit, dar iaca că sulgeriul se arata liniştit, plin de sînge rece, aproape nepăsător şi vesel, zădărînd astfel ura hoţului. Şi acea ură îi spunea în acea clipă, că din încurcătura în care a intrat nu poate ieşi decît omorînd pe sulgeriu şi făcîndu-se nevăzut cît mai curînd. Doară afară de Vlad Catana, de cei doi băieţi ai Făcăoariului şi de călugărul Gavril, nu-l văzuse nimene pe hotarul Tămăşanilor. Prepusul nu putea să cadă decît pe duşmanii din toate zilele ai sulgeriului, pe răzăşi. Date fiind împrejurările în fiinţă, orice ar spune sihastrul, Vlad sau băieţii Făcăureşti, nu putea să aibă sorti de credinţă: tot de răzăşi avea să se lege dreptatea domnească şi el, Şchiopul, avea să rămîie neşeparat. Pe cînd deci sulgeriul trăgea cu poftă fumul mirositor al tiutiuului în piept pentruca să-l sloboadă pe urmă pe gură şi pe nări, Niţă hotărî moartea prinsului său. O clipă avuse de gînd să-l ucidă chiar atunci, înjunghiindu-l cu chiar hamgerul lui, dar îşi schimbă gîndul îndată. N'avea să ucidă pe sulgeriu aici în bîrlog, ci în nişte tufe, nu departe de drum şi trebuia să-l înjunghie cu un cuţit luat dela vr'un răzăş, ca să cadă prepusul pe acel răzăş şi îşi aduse aminte că, în coliba dela prisaca lui Vlad Catana, văzuse un cosor îndoit, mare şi ascuţit ca un briciu. Se hotărî să meargă de dimineaţă la prisaca lui Vlad şi să puie mîna pe acel cosor. Dar deodată se hotărî să nu îngăduie pe sulgeriu să

doarmă liniștit în noaptea care avea să fie cea de pe urmă a vieții lui.

— Anico, zise el, ia mai ia din finul care este strîns în cea înfundătură și fă-i un așternut bun boieriului să doarmă boierește pe moale astă noapte cînd se culcă viu pentru cea de pe urmă oară.

Pe cînd Anica dispărea în înfundătură, sulgeriul care isprăvisese ciubucul, scutură liniștit cenușa din lulea pe unghia degetului celui mare dela mîna stîngă, așază ciubucul între chimir și briul de șal, apoi zise :

— Iți mulțămesc pentru bunavoință ce mi-o arăți; sînt ostenit și am de gînd să fac cinste patului ce, cu atîta bunătate, mi-l pui astă noapte la îndămînă, mai multă cinste chiar decît socoți și decît ți-ar plăcea. Apoi, la rîndul meu, îți făgăduiesc pe mîni noapte, în beciul meu, un pat și mai bun,—numai mă tem că vei gusta pe el o odihnă cam prcastă.

— Eu, mîni, în beciul tău ! strigă Niță ; dar, a-dause el, sărînd în picioare și răpezindu-se spre sulgeriu, ce tot scotocești tu în briul tău ?

— Moartea ta, răspunse sulgeriul, scoțînd răpede din briu cu dreapta un pistolaș, o adevărată jucărie cu strat de argint și cu țevie lungă de cinci degete, al cărui cucuș era ridicat și apăsă tot odată pe trăgaci.

Se auzi o detunătură și Niță, atîns în mijlocul pîntecelui, căzu la pămînt, cu fața în jos, la doi pași de sulgeriu. Tocmai atunci ieșia din înfundătură Anica cu o legătură de fîn în mîni : spaima cea mai cumplită se oglindia în ochii ei,

— Vină răpede, Anico, de-mi desleagă picioarele, îi strigă sulgeriul.

Femeia aruncă finul din brațe și veni să'nge-nunche lângă el ; dar era atît de spărietă în cît degetele ei nu fură în stare să deslege nodurile. Însă sulgeriul dînd atunci de briceagul cu care tăiese bujănița și care rămăsese lângă el, tăie răpede frînghia în mai multe locuri. Cu greu se ridică în picioare și putu face vr'o cîtiva pași.

Niță care căzuse fără a zice un cuvînt și rămăsese nemișcat, începu să geamă și făcu o mișcare cu brațele. Sulgeriul apucă răpede pistoalele lui, pe care Niță le scosese din brîu înainte să înceapă să minînce și le puse lângă el, pe culcușul pe care se așazase.

— Hoțul îi rănit de moarte, dar încă nû-i mort, zise Strilea trăgînd oțelile ; în grabă, cînd o sărit asupra mea, n'am putut ținti la cap sau la inimă, ci am tras în mijlocul trupului.

Anica care stătea nemișcată în picioare lângă locul unde șăzuse legat sulgeriu, îi arată cu mîna un șivoiu subțire de sînge care ieșia de sub trupul hoțului.

— O, l-am lovit bine, zise sulgeriul ; de acum nu mai trăiește. Pistoalașul meu este ghintuit și glonțisorul lui străbate, la douăzeci de pași, o scîndură de stejar de două degete. Ce cuminte am fost că l-am luat astăzi cînd am plecat, și ce noroc că ei nu s'au gîndit să mă caute în chimir. Fără de el era greu de mine. Numai dela ajutorul tău atîrna scaparea mea. Îndată ce mi-ai deslegat mînile ca să minînc, am știut că sînt scapat și că țin viața hoțului în mînile mele. Apoi am văzut îndată că tu ții cu mine și mare nădejde datu-mi-au privirile și șoaptele tale ; n'am să te uit pe tine niciodată și, pășind spre dînsa, sulgeriul o cuprinse în brațe și o sărută de mai multe ori.

Un gemăt mai prelungit ce-l dădu Niță, îl făcu să-i deie drumul și să se uite cu bagare de samă la hoț, care rămânea întins la pământ cu fața în jos, cu brațul stîng întins, cu brațul drept îndoit sub trup. Dar această priveliște nu stîrni jalea sulgeriului, ci-i mări bucuria că ieșise, prin iscusința și stăpînirea lui pe sine, pentru a doua oară în aceeași zi, din cumplita primejdie ce i-o pregătise dușmanii lui : sulgeriul era bucuros și mîndru de el. El cuprinse din nou pe Anica în brațe și reîncepu s'o sărute în chip zgomotos.

Pentru a doua oară Niță dădu un lung gemăt și glasul lui se auzi zicînd :

— Mi-i săte, apă!

Și cînd sulgeriul și cu Anica se uitară la el, văzură că, fără a mișca partea din jos a trupului, el, sprijinindu-se pe mîna stîngă, ridicase capul și umerile și se uita la ei.

— Astîmpără-i sătea, Anico, zise sulgeriul, să moară cel puțin sătul de apă.

Anica scoase dintr'una din îmfundături o ploscă, luă ulcica care rămăsese jos, în locul în care o lasase sulgeriul după ce băuse și, îngenunchind lîngă Niță, turnă din ploscă apă în ulcica pe care o apropie de gura Șchiopului. Dar în acea clipă, hoțul lăsînd greutatea trunchiului pe brațul stîng, scoase deodată de sub dînsul brațul drept și, cu o iuțală uimitoare, lovi pe Anica în spinare cu un cuțit ce-l ținea în mîna dreaptă. Birlogul fu în acea clipă străbătut de un fulger, urmat de pocnitura unui pistol și capul lui Niță, cu crierii zdrobiți de gloantele sulgeriului, căzu la pământ într'un lac de sînge. Anica se ridică în picioare, dar nu putu să steie decît o clipă. Ar fi

căzut jos dacă Strilea n'ar fi cuprins-o în brațe.

— Te-o lovit ? Te doare, întrebă el ?

— Mă înjunghie în spate, răspunse Anica. Și cînd sulgeriul se uită la spinarea ei, văzu pe cămeșă o pată mare de sînge, în mijlocul căreia șădea înfipt mînerul de os al unui cuțit.

Hoțul fusese rînit de moarte de gloantele din micul pistol cu strat de argint al sulgeriului : acela gloante pătrunzînd deasupra buricului, îi pricinuiseră o durere care îi rîpise cu desăvîrșire cunoștința, dar numai pentru o clipă ; firea lui puternică îl făcuse să-și revie aproape îndată în simțiri. El auzi deci foarte bine cînd Strilea vorbi de ajutorul ce-i făgăduise privirile și șoaptele Anicăi ; apoi supararea pricinuită de sărutările lor îi făcu să scape un gemăt. Avu grijă să nu miște trupul, dar se folosi de faptul că brațul drept îi era îndoit sub briu pentru a scoate un cuțit, scurt și îngust, dar ascuțit ca un briciu. Cînd auzi mai pe urmă pe Strilea sărutînd din nou pe Anica în chip și mai zgomotos, se hotărî să se răzbune înainte de moarte asupra aceleia din ei care avea să s'apropie mai degrabă de el. Anica venind să-i deie apă, pe dînsa o înjunghie.

Sulgeriul duse pe tînăra femeie pe culcușul pe care o întinse cu fața în jos, zicîndu-i să n'aibă teamă, căci cuțitul este mic și rana nu i se pare adîncă. Cînd, rupînd cămeșa, scoase încet cuțitul din rană, sîngele începu să curgă, dar nu cu putere ; rana părea într'adevăr neînsamnată și Strilea rămase încredințat că Anica va rămînea cu viață. De altmîntrelea aceasta îi spusese că nu simte nici durere nici slăbăciune și poate să miște brațele fără vr'o greutate. Ea arătă sulgeriului unde

să caute o bucată de pînză de in spre a face ceva scamă și o cămeșă din care să facă fașe spre a lega rana.

Sulgeriul îi puse sub cap sacii umpluți cu fîn meniți să slujască drept perine, o așază pe o coastă, o învâli cu sumanul ei care era spînzurat la gura unei înfundături și-i dădu să beie o ulcică de vin.

Anica îl încredință din nou că se simte bine și nu suferă, adăugînd că începe să-i fie somn, dar îl rugă cu stăruință să n'o părăsască ci să rămîie cu dînsa până la ziuă.

Strilea ar fi dorit să plece acasă ca să înceapă cu o clipă mai degrabă pașii trebuitori pentru pedepsirea răzășilor care, nu numai că luase parte la fapta mișăleasă săvîrșită împotriva lui, dar, așa-i era credința, erau urzitorii întregii uneltiri. Pe de altă parte însă îi era greu să leze, singură cu leșul hoțului, pe tînăra femeie care, dela început, i se aratase prietenă hotărîtă și era rănită din pricina lui. Spuse deci Anicăi să doarmă în pace, căci va rămînea toată noaptea cu dînsa, mai spuindu-i că, de-i va fi rău sau de va avea nevoie de ceva peste noapte și el ar dormi, să-l trezească numaidecît. Apoi după ce aprinse o opaiță nouă, destul de lungă pentru a arde până în ziuă, se culcă lîngă Anica, avînd pistoalele aproape de el și începu să plănuiască chipul în care avea să întrebuițeze dimineața zilei următoare. Dar aducîndu-și aminte că este pe jos, întrebă pe Anica dacă nu știe unde Niță pregătise ascunzătoarea pentru calul lui.

— Știu, zise Anica, în rîpa care dă în pîrău dela deal de prisaca Bacalăului.

Dar sulgeriul de abie începuse să urzască pla-

nurile de răzbunare asupra răzășilor cînd somnul puse stăpînire pe el, ținîndu-l ferecat pe culcuș lîngă femeia rănită și la trei pași de leșul hoțului ucis de el.

Cînd se trezi, opaița se stînsese, dar lumina zilei intra în bîrlog prin vr'o trei crăpături pe care hoțul le făcuse la rădăcinile unui carpăn urieș ce creștea deasupra bîrlogului. Aducîndu-și îndată aminte unde se află și cele petrecute în ajun, se întoarsa cătră Anica și o întrebă :

— Cum îți este? Ai dormit bine?

Dar Anica nu răspunse; ea nu se mișcă. Sulgeriul se plecă asupra ei și puse încet mîna pe mîna ei: acea mîna era rece ca ghița și înțepentă. Strilea se plecă asupra feței ei: gura îi era deschisă, dar suflet nu ieșia dintr'însa: pe bărbie și pe piept se vedea un mic lac de sînge închegat. Anica murise în cursul nopții, deodată, în somn, căci rămăsese așazată tocmai în feliul în care o așazase sara sulgeriul. Acesta pricepu că rana pricinuisse o scurgere de sînge înăuntrul pieptului.

Sări în picioare și simți ceva moale sub călcăiul lui: cînd se plecă, văzu că era o bucată din crierii zdrobiți ai lui Niță. Cursul acestei povestiri ni-o dovedit cu îndestulare că sulgeriul era barbat străin de teamă și stăpîn pe sine, dar megieșia nemijlocită a acestor două trupuri părăsitate de suflet îi deveni nesuferită. Puse răpede pistoalele în brîu, pași peste leșul hoțului, se puse pe brînci pentru a ieși din bîrlog și în curînd se văzu la lumină. Soarele răsărise de vr'o trei ceasuri. Cu capul gol, — căci, precum am văzut, pălăria îi fusese împușcată de Mihaiu Făcăoariu și zburase pe podul dela Laiță, sulgeriul se sco-

bori răpede dealungul scursurii Lăcătuşului în Pietrosul cel mare, străbătu pîrăul sărind din piatră în piatră și se îndreptă la deal. Cînd ajunsese în dreptul celei dintăi riți de pe malul drept, începu să șuiere de trei ori, ușor și prelungit. Un nechez de cal îi răspunse numaidecît. Sulgeriul urcă voios rîpa la deal și, la vr'o sută de stînji de pîrău, găsi pe Daraban sub un umbrar de cătină; șaua și frîul erau lingă cal.

Fără a pierde vreme Strilea puse șaua și frîul și, sărind pe cal, se îndreptă spre Tămășăni, însă nu pe drumul mare, dar prin mijlocul luncii de arini în care curge pîrăul. Plănuî să ajungă acasă fără ca să știe vr'unul din răzăși.

Cum intră pe poartă, încunjurînd pe la biserică și prin desimea de sub tapșanul Tămășănilor, poronci țiganilor pe care îi văzu în curte să nu sufle macar un cuvînt despre sosirea lui. De oarece i se întîmpla adesea să lipsască o noapte întreagă fără ca să fi vestit pe slugi mai înainte, aceste nu se îngrijise de loc de lipsa lui.

Poronci îndată să-i cheme pe Ion Tiron spre a-l trimite cu un car cu boi să ridice trupurile Anicăi și a lui Niță din birlog; dar Tiron nu fu găsit nicăiure. Mai mulți țigani îl văzuse plecînd în ajun, cu pușca în spinare, spre malul Trotușului; dar nimene nu-l văzuse întorcîndu-se. Sulgeriul poroncînd să fie adus la dînsul îndată ce se va întoarce, se duse să-și sărute copiii, să se spele și să se schimbe.

CAPITOLUL XXXII

Roadă spurcată a unei sămînți otrăvite

Pe cînd doi Făcăurești pîndiau pe sulgeriu la Laiță cu Vlad Catana, tatăl lor intra în ograda

lui Andrei care se'ntorsesese tocmai atuuci! dela vie ; și-l ruga să nu-l lese să meargă singur la Ieși, ci să vie cu el. Bătrînul avea să se întilnească în vîrfurile Ciortolomului cu doi răzăși din Jăvreni care mergeau la Ieși pentru o treabă a lor ; dar zicea că nu-i este îndămînă să fie numai cu străini și ar dori mult să aibă lîngă el un om din satul lui, pe o rudă. Fusese la părintele Gheorghe ca să se sfătuiască cu el și părintele îl îndemnase să iee pe Andrei care cunoștea Ieșul bine și avea într'însul cunoscuți cărturari și alții în slujbă. Stan mai adăugia că se îndatorește el să poarte toată cheltuiala drumului. Safta care își iubia mult părintele, îndemnîndu-și și ea soțul să nu lese pe socru-său să umble singur pe drum, Andrei primi și se pregăti îndată de drum.

Adouazi, cînd de abie se crapa de ziuă, Stan Făcăoariu și cu Andrei se aflau gata de drum la părintele Gheorghe. Preutul scosese din sipet un sac de pînză care cuprindea o parte din hîrțiile satului și le întinsese pe masa de lîngă cele două ferești dela păretele din față. Făcăoariu adusese și el acele care se aflau la dînsul și le întinsese gramadă pe aceiași masă ; iar părintele le lua pe rînd, alegînd cîte o hîrtie, cînd din gramada lui cînd din cea a lui Stan și le așaza după veleat într'o tașcă de piele galbînă cusută cu flori mari roșii, tot de piele, și prinsă de niște curele sănătoase care era menită să fie purtată de Andrei. Imprejurul lor erau strînși preuteasa, Safta cu copiii ei, nevasta lui Stan, călugărul Varsanovie, băieții Făcăoariului și încă vr'o trei răzăși.

— Patruzeci și șapte de bucăți, zise părintele Gheorghe dînd gugiul tașcăi peste gura ei și

prinzîndu-l de bumbul de piele aşazat spre acest sfîrşit. V'am dat toate cîte pot fi de trebuinţă, oprînd numai ţidulile de vînzare între răzăşi pe care le-om duce în ziua sorocului. Şi acuma pe drum!—căci ştiţi că la răspîntia din vîrfurile Ciortolomului vă aşteaptă dascălul Neculai Lepşa şi cumătrul Gafton din Jăvreni, care merg împreună cu voi la leşi. Să vă ajute Cel de sus!

— Să te audă Dumnezeu, răspunseră Făcăoariu şi cu Andrei care după puţine clipe ieşiau pe poartă—Andrei calare pe un şarg tînăr şi puternic, iute şi sprinten la mers; iar Făcăoariu pe iapa lui cea albă, Dochiţa, care în tinereţile ei fusese vestită ca bună de drum, dar se mai muiese acuma la bătrîneţe. Fiecare drumeţ avea, atîrnat de oblîncul de dinainte al şălii, cîte o păreche de rafturi de piele din care ieşiau straturile lungi, sîrînte şi sapate ale unor pistoale turceşti, iar de oblîncul de dinapoi erau spînzurate cîte două traiste pline cu merinde şi cu schimburi.

Indată ce ieşiră din sat, o luară la umbletul cel mare şi, până la malul Trotuşului, la vadul Boiştei, Dochiţa se ţinu de şargul lui Andrei fără prea multe îndemnuri dela călcăii şi dela biciul călăreţului. Trotuşul venind mare în urma unor ploii la munte, nu se mai putea trece, de două zile, decît cu luntrea. Cînd drumeţii noştri sosiră pe mal, văzură de cealaltă parte pe Simion Crăciun, luntraşul, un fin de botez al Făcăoariului, pregătindu-se să treacă nişte oameni din Boiştea la bucăţile lor de pe malul drept. Scoaseră şălile de pe cai şi friele, rafturile şi desagii cu schimburi şi cu merinde, lăsîndu-li numai căpestrele în cap.

— Bine am găsit, naș Stane, zise Făcăoariuluș Simion Crăciun. M'ai scutit de drum până la Tămășani.

— Mulțămesc ție, fine Simioane, răspuse Stan, dar pentru ce oare erai tu să te trudești până la noi ?

— Unchieșul, tată-meu, îi bolnav rău de o săptămână ; de cinci ori cetitu-i-a popa molitve, toate babele dela noi, dela Helteiu și dela satul din jos stînsu-i-au cărbuni, descîntatu-l-au și datu-i-au să beie fierturi de feliu de feliu de buruieni ; — dar toate în zadar. Bietul unchieș slăbește, se stînge văzînd cu ochii. Asară m'o chemat și mi-o spus : Du-te, fătule, la cumătru Stan Făcăoariu și-i spune că nu mai am zile, că mîni, cel mult poimîni, îmi îndeplinesc și eu datoria obștească, dar că tare îl rog să vie până la mine cît mai sînt încă în toate mințile, că am să-i spun niște lucruri de samă.

— Și de ce nu ai venit asară ? întrebă Făcăoariu. Veniam îndată.

— N'am venit din pricina ploii cumplite care o căzut la noi, răspuse Simion.

— Cum, la voi o plouat ? întrebare într'un glas Făcăoariu și Andrei. La noi n'o căzut nici macar o picătură de apă și cerul o ramas senin.

— La noi n'o plouat, o turnat cu cofa, ziseră Boiștenii care se dăduse jos din luntre și rămăseseră împrejurul lor. De abie poți merge pe drum de glod ce este.

Stan Făcăoariu se sfătui din ochi cu ginere-său, apoi răspuse :

— Cu foarte că sînt foarte grăbit, m'oiu abate dela drum, pe un ceas, ca să văd pe cumătru Manea și să aflu din gura lui ce are să-mi spuie.

Nădăjduiesc că moartea îi mai departe de el decît crezi. Andrei și-a urma drumul înainte ca să se'nfilnească cu niște cunoscuți ai noștri dela Jăvreni care merg și ei la leși și ne așteaptă la răspîntia din vîrfurile Ciortolomului.

Drumeții intrară în luntrea în fundul căreia se așază pe vîne, ținînd fiecare calul de pana căpăstrului; iar Simion, ramaș în picioare cu prăjina în mînă, împinse cu toată puterea în mal, ca să depărteze luntrea de mal.

— Știi una, tată, zise Andrei cînd luntrea ajunsese lîngă celalalt mal, am să încalcesc eu pe Dochîța și-ți las pe șargul meu; pe el îl poți goni cît vrei, și ai să ajungi de grabă în vîrfurile dealului. Iar noi, în loc să te așteptăm la răspîntia de pe plaiu, om merge alenea înainte și — sau ne'i prinde în drum sau ne'i găsi la Sascut, la crîșma lui Antal Cochior. Ași merge și eu să văd pe moșu Manea, dar mi-i teamă că dascalul Neculai care-i om cam nerăbdător din fire să nu o apuce înainte și să nu-l mai prindem. Cu hîrțile care le ducem cu noi, mai bine să fim patru pe drum decît doi.

— Bine-ai vorbit, zise Făcăoariu, așa să facem.

Cum ajunseră la mal, răzășii noștri săriră din luntre, smulseră iarba dimprejurul lor și, făcînd dintr'însa șomoioage, șterseră spinarea și pîntecul cailor și apoi le puseră șalile și friele, Andrei avînd grijă să puie șaua lui pe Dochîța.

Se despărțiră chiar dela malul apei, Făcăoariu apucînd în stînga, spre casa lui Manea Crăciun, iar Andrei spre dreapta, spre biserică, de unde începea potica de pe valea Slatii care duce în vîrfurile Ciortolomului și, de acolo, pe valea Ederii, la Sascut.

Suișul era, precum mai este și astăzi, foarte răpede, calea grea din pricina ploii din ajun, Dochia greoaie și moale, iar trupul de urieș al lui Andrei greu—împrejurări care, toate împreună, făceau pe drumetșul nostru să înainteze foarte încet. Suia de mai bine de un ceas și de abie străbătuse două treimi din deal, se afla într'o țihlă deasă în care merse un sfert bun de ceas și era silit să ție neconținut minile dinaintea ochilor spre a-i apara de loviturile crengilor, lăsînd pe Dochia să urmeze potica în voia ei. La o cotitură văzu deodată lumina unui ochiu de poiană înaintea lui și, în mijlocul acelei lumini, un stejar mare și stufos. Lovi pe Dochia cu călcăii spre a ieși mai răpede din țihlă și a lăsa iapa să mărșufle în poiană; dar în clipa în care intra în lumină, dintre crengile stejarului plecă un fulger urmat de o pocnitură și Andrei, lovit în mijlocul pieptului, căzu la pămînt. Iar iapa după ce sări spărietă în lături, începu să pască iarba din poieniță.

Apoi după trecere de mai multe minute, se auzi un foșnet în crengile copacului și dintr'însul săria pe iarbă Ion Tiron, cu o pușcă cu cucoșul tras în mină și alta în spinare. Fața îi era galbînă ca ceara și tremura ca varga. După ce ramase cîtăva vreme nemișcat, ascultînd cu urechea spre drum, neauzînd nici un zgomot, se duse răpede la locul în care zăcea Andrei. Cînd se plecă asupra lui, dădu un țipet și sări în sus.

— Dumnezeule, strigă el, n'am împușcat pe Stan Făcăoariu; am curmat zilele lui Andrei Nan! Am făcut moarte de om de giaba! De unde să știu că Andrei o schimbat șargul lui cel voinic pe gloaba cea balaie și bătrîna a Făcăoariului,

și scăpînd pușca jos, țigănul începu să-și frîngă minile și să și smulgă părul.

Dar, deodată tăcu, zărise tașca de piele atîrnată de gîtul lui Andrei; își aduse aminte că și sulgeriul are o tașcă la feliu în care își poartă hîrțile la drum. Și numaidecît îi fulgeră prin minte.

— Dacă hîrțile răzășilor sînt în tașcă, se vede că, la urmă, s'o schimbat hotărîrea satului și că în loc să plece Stan Făcăoariu, o plecat Andrei Nan, ca om mai tînăr, mai deștept și care cunoaște leșul. Și dacă am pus mîna pe hîrțile răzășilor și le dau sulgeriului, mare are să fie bucuria lui și are să-mi deie pe Catrina înapoi.

Și scoțînd cuțitul din brîu, tăie răpede curaua de care era atîrnată tașca pe care o luă, ridică gugiul și, vîrînd mîna într'însa, scoase mai multe hîrtii și urice.

— Uricile răzășilor! Uricile răzășilor! strigă el cu bucurie.

Dar de cînd puse ochii pe tașca cea galbînă cu flori roșii, toată mintea, toate simțurile lui erau ațintite asupra ei; apoi pămîntul era ud de ploaie, frunzele căzute jos ude și ele nu foșneau sub opincă. Ion nu auzia cum se apropiau cu pași sprinteni doi oameni. Li simți numai cînd ieșiră din țihlă. Intorcîndu-se răpede, ramase încremenit în fața călugărului Varsanovie și a lui Vlad Catana.

Aceiași privire arată călugărului care mergea înainte pe Ion cu tașca de piele în mîna și pe Andrei întins la pămînt.

Dînd un strigăt cumplit, el se răpezi spre Ion cu ciomagul rîdicat; dar acesta sărînd în lături, o apucă la fugă la deal, urmînd să ție tașca cu

uricile în mână. Varsanovie îngenunchie lângă trupul încă cald al frăține-său, dar Vlad Catana se repezi după Ion cu pușca în mână ridicînd oțelile și încercîndu-se să tragă într'însul.

Și acuma voiu lămuri cetitoriului prin ce întimplare acești doi oameni se aflau pe locul omorului făptuit de țigan.

CAPITOLUL XXXIII

Goana după ucigaș

Călugărul Varsanovie împreună cu tatăl său, cu toți ai lui și cu Făcăureștii urmărise din ochi pe cei doi drumeți până în clipa în care o cotitură a drumului îi ascunsese privirii lor. Safta, cu copiii și cu frații ei, plecase aproape îndată, iar Varsanovie urmase pe părintele Gheorghe la vr'o două firtre de vie aflate în fundul grădinii preutului și începu să-l ajute să înoiască legăturile care căzuse sau se desfăcuse.

Tatăl și fiul lucrau poate de un sfert de ceas în tăcere cînd văzură pe preuteasă apropiindu-se de ei cu pași răpezi, ținînd în mână niște hîrtii.

— Uite ce-am găsit sub masa pe care ai întins și ai ales hîrțile, zise ea preutului cînd ajunse lângă el.

Părintele Gheorghe se uită mirat la ele :

— Uricul lui Petru Șchiopul și cartea gospod a lui Vasile Lupu dela 7147! strigă el spăriet. Or fi căzut sub masă fără ca să bag de samă! Hîrțile noastre cele mai de nădejde! Trebuie să facem numaidecît un om calare care să ajungă pe Andrei și pe cuscru Stan și să le deie hîrțile! Dar pe cine să găsim acuma?

— M'oiu duce eu, zise călugărul. Șoimul dumi-

tale a mai fi doară în stare să tragă încă o fugă. El paște acuma în livadă; mă duc să pun șaua pe dînsul și plec numaidecît.

Pe cînd Varsanovie se'ntorcea din livadă ducînd pe Șoimul de coamă pentru a-i pune șaua și frîul ce părintele în acea vreme le scosese din căsoaie, văzură, întrînd în ogradă pe poarta ramasă deschisă, pe Vlad Catana cu pușca în spîinare. Ungureanul venia să afle dela preut temeiurile pentru care plecase și Andrei la Ieși. Cînd auzi întîmplarea cu cele două urice uitate și văzu pe Varsanovie gata să'ncalece, un îndemn necugetat îl făcu să zică :

— Vin și eu cu tine. Mă duc fuga pînă acasă să pun șaua pe iapă și te ajung pînă la biserică.

Varsanovie n'avea pentru ce să fugă de însoțirea lui Vlad; dar chiar de nu i-ar fi fost pe plac, nu ar fi avut vreme să-și arăte neprimirea, — căci Vlad, care era vestit de sprinten, o luase la fugă spre casă. Și într'adevăr, cînd Varsanovie se afla pe lîngă gardul bisericii, scoborînd priporul spre Pietrosul cel Mare, auzi tropotul copitelor iepii lui Vlad și peste cîteva clipe fu ajuns de el.

După ce trecură pîrăul, îndemnară caii la fugă și cu călcăile și cu varga; dar amîndouă dobitoacele erau bătrîne și peste samă de bine hrănite: cu vai nevoie le siliră la un umblet greoiu și necontenit întrerupt.

Pe malul Trotușului găsiră pe Simion al lui Manea Crăciun care atunci aducea la mal un nou rînd de Boișteni. Varsanovie și cu Vlad întrebîndu-l dacă văzuse pe Stan Făcăoariu și pe Andrei, Simion li lămuri cum Stan se abătuse pe la tată-său și Andrei apucase singur la deal, spre a

se întâlni mai răpede cu Jăvrenii care îl așteptau la răspîntia din plaiu. Adăugi apoi că Stan Făcătoariu plecase mai adinioarea, dar nu pe acelaș drum ca Andrei : îl ducea băietul cel mai mic al lui Manea Crăciun pe o carare mai scurtă, pe dealul Bălușii.

Cînd ajunseră la celalalt mal, Șimion stăruî mult de călugăr să vie să vadă pe tatăl său care slăbea din ceas în ceas ; dar călugărul care, la auzul vestii că frate-său plecase singur înainte, fusese cuprins de o îngrijire ce singur nu și-o putea lămuri, stăruî să plece cu o clipă mai degrabă pe urma lui Andrei. Isprăvisе să puie șă-lile și friele pe cai, cînd Vlad zise :

— Știi una, ia să lăsăm mîrtoagele în sama vărului Șimion până la întoarcerea noastră și noi să suim dealul pe jos. Gloabele sînt bătrîne și moi, din pas n'avem să le scoatem la deal. Noi sîntem amîndoi sprinteni și iuți de picior ; avem să ne suim de-a fuga.

Varsanovie consimțind bucuros, caii fură încredințați lui Șimion Crăciun și tovarășii noștri o apucară spre biserică cu pasul sprinten și ușor al țaranului dela munte.

Erau la jumătatea dealului cînd auziră pocnetul unei puști. Varsanovie, fără a-și da samă pentru ce, îngălbeni, inima începu să-i bată mai tare și mai răpede, pasul lui se făcu mai grăbit.

Cînd intră în țihla cea deasă dela vale de poieniță, i se păru că acea țihlă nu se mai sfirșește, atîta era de nerăbdător să iasă la lumină. Din întăia ochire pricepu totul ; întăia lui mișcarea fu să zdrobească capul ucigașului cu bățul gros de corn ce-l avea în mînă. Țiganul scăpîndu-i printr'o săritură în lături precum am văzut

și luînd-o la fugă urmărit de Catana, călugărul îngenunchie lîngă trupul frăține-său și începu să-l pipăie. Simțindu-l cald, nădejdea că Andrei trăește, că va trăi, puse stăpînire pe el, dar, vai! pentru puțină vreme: inima nu bătea, iar din gură curgea o spumă amestecată cu sînge. În zadar îi vorbi, îl frecă pe mîni, trupul rămînea nemișcat, se răcea și se întăpenea răpede. Stăpînit cu desăvîrșire de durerea lui, nu auzise strigătele mai multor oameni care se auziau în plaiu, în curînd însă un foc de pușcă, urmat îndată de altul și apoi de un al treilea, îi dădură să'ntelegească că Vlad, urmîndu-și goana după țigan, dăduse de cei doi Jăvreni care așteptau în vîrfurile dealului și că se trăsăse în ucigaș.

Glasurile urmară să se mai audă încă o bucată de vreme, dar depărtîndu-se neconținut, Varșanovie înțelese că nu trebuie să s'aștepte ca Vlad sau altcineva să vie în curînd la el. Se hotărî să ridice fără întîrziere trupul frăține-său. Adu-se pe Dochîța și, cu mare greu, iapa dîndu-se neconținut în lături, zvîrlind și sărînd la vederea leșului însîngerat, izbuti să-l lege pe spinarea dobitocului, deasupra șălii. Apoi, luînd diologii în mîna stîngă și cuprinzînd mijlocul lui Andrei cu brațul drept, ca să nu atîrne la pămînt, se îndreptă încet spre sat.

CAPITOLUL XXXIV

Blăstămul

Sulgeriul aștepta venirea lui Ion Tiron la vremea mesei. Văzînd atunci că el nu vine, chemă pe Iftime a lui Grigore Pitarul, îi poronci să înjuge îndată cîte o păreche de boi la două care,

și luînd cu el trei țigani voinici, să se ducă întins la Priporul cel Mare. Apoi îi descrise cu amărunchime locul în care se afla bîrlogul unde zăceau trupurile lui Niță și a Anicăi, poroncindu-i să le ridice de acolo și să le aducă în sat.

Sulgeriul se hotărîse să plece fără a pierde vreme la Focșani pentru a aduce la cunoștința starostelui încercarea de omor făptuită asupra lui de răzăși în înțelegere cu Niță Șchio-pul și a cere lui Grigoraș Leon să vie însuși la Tămășani pentruca să cerceteze faptele. Nu se îndoia că avea astfelu în mîna un mijloc minunat pentru a supune pe răzăși cu desăvîrșire și nu numai să scăpe de judecata cu ei prin trimeterea la ocnă a celor mai dîrji, ci că avea să fie pus în stare să cumpere și părțile ramase în mîna lor. Iși făgăduia mai cu samă să fie fără milă pentru sihastrul Gavril care își bătuse într'atîta joc de el; călugărul avea să-l roage acumă cu tot înadinsul să primească partea lui! Dar de nimica nu se bucura atîta ca de faptul că avea acumă pe dușmanul lui de căpetenie, pe Stan Făcăoariu, în mîna. Căci după partea ce o luase flăcăii Făcăurești la prinderea lui, nu mai avea Stan cum să scăpe: la urma urmei era hotărît să deie lui Grigoraș Leon jumătate din averea lui, numai să-l mîntuie de acel potrivnic înverșunat. Iar în cît privia pe Nănești nu era de gîndit ca să nu fi fost amestecați și ei în acea uneltire și de astădată, mai ales dat fiind că cercetarea avea să fie făcută acumă nu de mazili proști, ci de un meșter la asemenea lucruri, nu mai aveau să-i scăpe din mîna. Iar odată căpeteniile răzășilor dovedite de uneltitori ai încercării de omor asupra unui boeriu de neam ca el, nu

mai aveau cei de rînd cum să steie la judecată : trebuiau să i se închine și să se roage de el să primească părțile lor danie în schimbul iertării și a ocrotirii lui. Și sulgeriul care după masă se întinsese pe pat fără a putea să ațipe, se vedea stăpîn pe Tămășanii întregi. Incepuse chiar să găscă hotarele lor prea înguste și se gîndia la mijloacele prin care ar putea să se vîre și în Negoiești, își adusese aminte că i se vorbise de o babă slabă de minte, care stăpînia niște fînațe de soiu la gura Brăduleței, adică tocmai în hotarul Tămășanilor, cînd Culiță intră în odaie și-i spuse că în sat s'aude larmă mare : țipete, bocete și sudălmi.

— Cum ? își zise sulgeriul, să fi ajuns Iftime cu leșurile femeii și a hoțului ! Dar răpede o mai umblat, căci încă nici n'o tocat la biserică. Oare ce să fie ? Spune să-mi puie îndată șaua pe Șoarec, adause el cătră fecior.

După puține clipe calul era la scară și sulgeriul, care în acest timp se încălțase, pusese o pălărie pe cap și atîrnase de gît tocul cu pistoalele, săria în șă.

Zgomotul în sat era într'adevăr asurzitor. Ce-iace miera pe Strilea și-l făcu să grăbească mersul lui Șoarec, erau bocetele cumplite care s'auziau.

— Ce dracu ! se întrebă el, au oare răzășii nerușinarea să bocească pe Șchiopul ?

În curînd, la o cotitură, zări dintăiu o mulțime mare adunată dinaintea porții lui Andrei ; apoi, apropiindu-se, văzu că mulțimea este strînsă împrejurul unui car, dar nu împrejurul unuia din carăle lui, cu care plecase Iftime a lui Grigore Pitarul, ci împrejurul unui car străin, la care e-

rau înhamați doi cai țărănești. Lângă car era călugărul Varsanovie, galbîn, cu ochii în fundul capului, cu barba încilcită. În carul plin de fîn se vedeau, ieșind de sub un suman, picioarele încălțate cu ciubote ale unui barbat, asupra părții de sus a trupului căruia erau plecate capetele scuturate de hohotele de plîns a două femei. Lângă ele, în picioare, dar mut și înfătoșînd o adevărată icoană a durerii și a desnădejdei, se ținea părintele Gheorghe.

— Dar ce s'a întîmplat și cine-i în car? întrebă sulgeriu oprindu-și calul.

La auzul vorbelor și la vederea lui, se ridică mai multe glasuri amerințătoare care făcură pe sulgeriu să caute cu dreapta straturile pistoalelor ; dar călugărul Varsanovie, făcînd un semn poroncitor cu mîna, mulțimea făcu loc. Călugărul se apropie de sulgeriu, se opri la doi pași de el și, uitîndu-se drept în ochii lui, zise liniștit.

— În car este fapta dumitale, cucoane ; trupul frăține-meu, Andrei Nan, împușcat din poronca dumitale !

Uimirea împiedică deocamdată pe sulgeriu să răspundă, dar îndată bănuind vr'o nouă uneltire a răzășilor, el strigă cu mînie :

— Mișălule, cum îndrăznești să mă învinovățești pe mine cu o asemenea faptă ? Sînt eu oare un ucigaș ca voi.

Pentru a doua oară izbuhniră din mulțime strigăte de mînie și brațe amerințătoare se ridicară asupra dușmanului lor de atîția ani, asupra aceleia care, în credința lor, pusese la cale omorul unui tovarăș, a unei rude iubite de toți. Sulgeriu văzîndu-se încunjurat, scoase un pistol din

toc și atinse ușor deșertul lui Șoarec cu pinte-
nii; calul, azvîrlînd de două ori cu picioarele
de dinapoi, făcu un gol împrejurul lui. Dar ră-
zășii înfurieți punînd, unii mîna pe bolovani și
alții începînd să rupă pari din gard, Strilea trase
oșelile pistolului amerințînd mulțimea cu el. Dar
atunci se văzu, ridicîndu-se de pe trupul fecio-
rului ei și venind înaintea boieriului, preuteasa
părintelui Gheorghe.

Măsurîndu-l cu ochii ea zise:

— Dacă îți mai este sete de sînge, ucide-mă
pe mine după ce ai ucis pe fiul meu.

Și pe cînd sulgeriul, uimit, nu putea scoate
nici un cuvînt, preuteasa urmă:

— Blăstămul care ți li-i face omorînd pe o bă-
trîna ca mine care și așa mîni sau poimîni
are să se stingă, puțin lucru va fi pe lîngă acel
care ți l-ai făcut curmînd zilele unui barbat ti-
năr și plin de viață ca fiul meu.

Vr'o două femei o luară de brațe pentru a o
duce din fața lui Strilea; dar bătrîna, smuncin-
du-se din mînile lor, strigă:

— Lasați-mă macar să blăstăm pe acel care
mi-o lipsit ochii de bucuria lor cea mare. Blas-
tamat să fii, Mihalache Strilea, și fapta ta cea ti-
căloasă să cadă greu, nu numai asupra ta, dar
mai cu samă asupra neamului tău.

— Duhul cel necurat te-o adus în mijlocul
nostru. Prin viclenie și meșteșug făcuto-ți-ai loc
în hotarul nostru și de atunci stai neconținut la
pînda celui slab de înger, a celui neputincios, a
celui păcătos, asupra pămîntului căruia ai putea
să pui stăpînire. Din an în an crește partea din
țarină, cîmp, apă și codru al hotarului nostru

cotropit de tine și scade acea ramasă în minile noastre.

— Pămîntul care ni l-ai rîpit și cel ce ai de gînd să ni-l mai rîpești de acuma înainte să nu vă fie de folos ci numai de pagubă și de durere. Grija lui să vă otrăvească traiul și după moarte să vă fie povară cumplită pe trup! Să fie sămînță de dihonie și de ceartă până într'al treilea neam și nepoții copiilor tăi să se pizmuiască, să se sfișie pentru stăpînirea lui! Din pricina lor să piară orice iubire între frate și frate, să se nască ură între tată și copii! Cu toții să aibă de acel pămînt, ud de sîngele copilului meu, aceiași sate de care ești stăpînit și tu și să simtă chinul să-l vadă lunecînd din minile lor!

— Blastamat să fii, Mihalache Strilea, și cînd vei fi să mori, la căpătăiul tău să vezi stînd de pază icoana trupului însîngerat a copilului meu! Proclat și triclet să fii Mihalache Strilea!

Și bătrîna al cărei glas se făcuse din ce în ce mai ascuțit, istovită de lunga opintea astfelii făcută, căzu fără simțire în drum, de unde mai multe femei se grăbiră s'o ridice și s'o ducă în ograda lui Andrei.

În vremea în care ea vorbise, sulgeriul lasase în jos mîna cu care ținea pistolul și, cu desăvîrșire zăpăcit, ascultase îngălbenind și nemișcat lungul și înfricoșatul blăstăm.

Dar pe cînd duceau pe bătrîna din drum, Strilea, lăsînd cocoșul tras a pistolului în jos, îl puse iar în toc, apoi dîndu-se jos de pe cal, încrucișă minile pe piept și, uitîndu-se la mulțimea din fața lui, zise:

— Puteți să mă ucideți, sînteți o mulțime, eu sînt singur și nu m'oiu apara. Dar, pe viața co-

piilor mei, m'ați ucide pe nedrept. Jur că n'am avut nici o parte în uciderea lui Andrei, că până cînd nu mi-ați zis, aici, că el este mortul din cărută, n'am avut nici cea mai mică bănuială că viața lui este primejduită.

La auzul acestor cuvinte, părintele Varsanovie se apropie de sulgeriu și, ridicînd mîna la cer, zise :

— Pe haina ce o port, pe mîntuirea sufletului meu, jur că—cînd am dat de leșul încă cald al frăține-meu, în Ciortolom,—am găsit lîngă el pe Ion Tiron, robul dumitale, ținînd în mînă tașca cu hîrțile răzășilor pe care Andrei o purta la plecare atîrnată de gît.

Trăsnetul căzînd la picioarele sulgeriului nu l-ar fi nimicit și îngrozit mai tare decît această veste neașteptată. Ramase dintăiu mut, apoi revenindu-și în fire, zise :

— De trei săptămîni n'am vorbit cu Ion Tiron. Dacă el o făcut acea faptă spurcată, nu din îndemnul meu o făcut-o.

Călugărul merse la car și, din fîn, scoase o pușcă pe care o duse sulgeriului.

— Iaca pușca care era jos lîngă locul unde am găsit pe Tiron. Trebuie s'o cunoști. Mai avea alta în spinare.

— Pușca asta este a mea, am încredințat-o într'adevăr lui Ion Tiron, zise sulgeriul ; dar, adause el deschizînd tigaia și arătînd praful dintr'însa, pușca asta este încarcată și, uitați-vă, țevia este curată, nu s'o tras cu dînsa.

— A fi tras cu cealaltă pe care o avea în spinare, răspunse călugărul.

— Și de ce n'ai pus mîna pe Tiron dacă l-ai găsit lîngă frate-tău mort ?

— Cînd era s'o pun o fugit, răspunse călugărul. Vlad Catana s'o luat după el și pe urmă și alți oameni. S'o tras asupra lui, căci am auzit trei focuri.

— Să deie Dumnezeu să-l prindă viu, zise sulgeriul, căci pe nedrept mă învinovățiți. Și asta, adause el, cînd am scapat cu vai nevoie de cursa care mi-ați întins-o asară.

— Noi, ți-am întins o cursă, strigară răzășii cu mînie, auziți ce nerușinare!

Chiar atunci veniau de acasă de-a fuga, sărind gardurile, Mihai și Neculai Făcăoariu, să vadă din ce pricină se face atîta larmă în sat. Cînd dădură cu ochii de sulgeriu, ramaseră încremeniți; iar Strilea zărindu-i, strigă arătîndu-i cu degetul:

— Iaca cine vă poate spune ce cursă mi s'o întins, Mihai și Neculai, feciorii Făcăoariului, priviți-i ce galbeni și spărieți sînt văzîndu-mă aici!

Și într'adevăr flăcăii stăteau nemișcați lîngă gardul de pe care sărise în drum, galbeni ca ceara, cu ochii holbați, cu părul vilvoiu, cu trupurile scuturate de tremur.

— Da' vorbiți măi, strigă un moș al lor, adevărat că întins-ați vr'o cursă boieriului?

Flăcăii nu dădură nici un răspuns.

— Mai bună mărturie decît fețele lor mai voțiți? întrebă sulgeriul. Ieri sară, acești doi flăcăi împreună cu Vlad Catana, au întins o frînghie deacurmezișul drumului, dincoace de podul dela Laiță, pe care știau că am să vin și au tras tustrei în mine cu puștile. Iar cînd eu, amenințîndu-i cu pistoalele, i-am făcut să zvîrle puștile jos și-i mînam pe dinapoi spre sat, mi-o sărit în spinare Niță Șchiopul care era înțeles cu din-

și, m'o legat cu ajutorul lor și m'o dus într'un bîrlog de urs părăsit unde era hotărît să mă ucidă. Numai din întîmplare putut-am ucide pe hoț și am scapat. Așa este oare? Intinsu-mi-ați aseară o cursă sau nu? mai întrebă Strilea.

Flăcăii care se vedeau pierduți urmară să rămîie muți.

Strilea atunci sări în șă, apoi scoțînd un pistol din toc și întinzîndu-i oțelile, strigă în chip poroncitor:

— Loc!

Răzășii surprinși goliră drumul spre curte, pe care Strilea răpezi calul; dar deodată îl întoarse pe loc și strigă răzășilor:

— Sînteți niște mișăi, vicleni și ucigași, pe care am să-i duc la spînzurătoare!

Apoi, fără a mai aștepta vr'un răspuns dela ei, dădu pînteni calului și se îndreptă în fuga mare spre casă.

Cînd descălecă la scară, zări lîngă dînsul pe Neculai Preda pădurarul lui din Boiștea, cam galbin la față și cu privirea spărietă.

— Cu voia dumitale, cucoane, zise omul, am să-ți spun ceva.

— Vină pe cerdac și spune, răspunse sulgeriul înțelegînd că știrile ce i le aducea Preda erau în legătură cu moartea lui Andrei și făcînd sămîn țiganilor care venise să iee calul și celor ce se aflau pe cerdac să plece.

— Vorbește, zise pădurarului sulgeriul după ce țiganii se departară.

Preda veni aproape de tot de stăpînu-său, apoi îi zise mai mult într'o șoaptă.

— Ion Tiron o pîndit pe Andrei Nan în Cior-tolom, l'o împușcat și i-o luat hîrțiile răzășilor

care le avea la dînsul. Dar o dat peste dînsul, chiar atunci călugărul Varsanovie și Vlad Catana care veniau în urma lui Andrei. Ion Tiron o fugit, dar Ungureanul s'o luat după el și, văzînd că îl scapă, o tras cu pușca în el fără a-l nimeri. Niște oameni din Jăvreni care așteptau în plaiu pe Andrei și pe socru-său, Stan Făcăoariu, ca să meargă împreună la Ieși, văzînd de departe pe Ion fugind și pe Vlad trăgînd într'însul, au tras și ei cu niște pistoale ce le aveau, dar fără a-l nimeri. Ion atunci o apucat cararea de pe valea Băluții unde a dat peste Stan Făcăoariu care, auzind focurile și stigătele și văzînd pe Ion fugind prin țihliș, o tras și el cu pistolul într'însul și l-o rănit în umărul stîng. Dar Ion n'o stat de loc și o urmat să tot fugă, deacurmezișul peste pîrae. Ceilalți însă s'o luat cu toții pe urma sîngelui și, pe la amiază, l-o ajuns și l-o încunjurat în niște tufe. Ion, cînd s'o văzut prins, o luat pușca cu o mîină, parc'ar fi fost un pistol și o tras în Vlad Ungureanul omorîndu-l pe loc. Dar atunci au tras și ceilalți trei în Ion și l-au rănit de moarte; după un sfert de ceas și-o dat sfîrșitul.

— Nu știi, vorbit-au ei cu el cît era încă în viață? Întrerupse sulgeriul.

— Da, o vorbit cu el și l-o întreat cine l-o pus la cale să ucidă pe Andrei.

— Și ce o răspuns? mai întreat sulgeriul.

Glasul lui Preda se prefăcu acuma cu desăvîrșire în șoptet.

— O spus că duduca Zamfira l-o îndemnat să îndeplinească o faptă care să-ți fie pe plac, pentru a te face să-i dai pe Catrina lui înapoi.

O amețală cuprinse pe sulgeriu, păreții, clădi-

riile din curte, munții începură să se miște dinaintea ochilor lui : ar fi căzut dacă nu se apuca cu mîna de parmaclîcul cerdacului. Stătu zăpăcit, nemișcat și mut vreme de mai multe minute, apoi revenindu-și cu desăvîrșire în fire, strigă :

— Zamfiro ! Să vie numaidecît Zamfira aici.

Dar Zamfira nu se găsia nicăiure. Atunci Neculai Preda se apropie iar de sulgeriu și-i spuse tot în șoapte :

— Cu voia dumitale, cucoane, poate că am făcut o greșală. Cînd am sosit la curte am găsit pe duduca Zamfira în poartă și i-am spus toată întîmplarea.

— Mișălule, strigă sulgeriul înfuriat, cine te-oi pus să faci o asămene prostie. Am să-ți zdrobesc ciolanele !

Și sulgeriul poronci ca robii să se puie în căutarea Zamfirei, făgăduind un galbîn aceluia care i-o va aduce.

Dar în zadar o căutară până tîrziu. Zamfira nu fu găsită nicăiure.

Aflînd că Ion Tiron, înainte de moarte mărturisise că ea îl îndemnase la fapta cumplită ce el o săvîrșise, ea se temu, și nu fără cuvînt, de mînia sulgeriului : era în primejdie să moară sub biciu dacă nu fugia. Nici nu se mai întoarse în curte ci, așa cum era, merse în mărăcinii de sub tapșanul Tămășănilor și se vîri într'o ascunzătoare pe care o cunoștea bine. Auzi țiganiîi căuțînd-o și ramase nemișcată, aprcape moartă de frică. Pe la mijlocul nopții însă, nemai auzind nici un sgomot, ieși din ascunzătoare, merse la drumul mare și, cu pasul grăbit de frica să fie prinsă, se îndreptă spre Adjud.

Avu norocul să fie ajunsă în drum de un ma-

zil din Tîrgul Ocnei, care o văzuse de mai multe ori în casa sulgeriului și a cărui priviri aruncate pe furiș îi aratase că o găsește pe placul lui.

Mazilul care mergea la Bîrlad, cunoscînd-o, o luă cu bucurie în căruță fără s'o cerceteze mai cu amăruntul. Și aici ne vom lua deocamdată ramas bun dela această femeie care fusese pricina de căpetenie a morții lui Andrei Nan și a lui Ion Tiron, însă nu cu desăvîrșire, căci vom da poate peste dînsa în cursul unei alte povestiri.

CAPITOLUL XXXV

In care ni luăm ziua bună dela cetitoriu

Sulgeriul Mihalache Strilea plecă la Iași, cu copii cu tot, în dimineața zilei următoare; ploii mari și drumurile răle îl ținură patru zile pe drum. Cînd sosi, află că Stan Făcăoariu, care își urmăse drumul înainte fără să se mai întoarcă în Tămășani, ajunsese în ajun și dăduse jalbă împotriva lui, atît pentru uciderea lui Andrei cît și pentru moșie.

Sulgeriul mai află că, în urma acestor jălbi, Vodă este foarte mînios pe el.

Primi, chiar în ziua sosirii lui, poroncă să nu se miște din Iași, iar Grigoraș Leon fusese însărcinat să facă de sîrg, el însuși, o cercetare amăruntită la fața locului.

În curînd se primi o carte a starostelui făcînd cunoscut că acele jăluite de Strilea în privința cursei ce i se întinsese de Vlad Catana și de flăcării Făcăurești în înțelegere cu Niță Șchiopul și cu sihastrul Gavril erau în toate adevărate. În cît privia omorului lui Andrei Nan și mărturisirile

făcute de Tiron înainte de moarte, starostele trimetea cele aratate în scris de dascalul Neculai Lepșa care, precum am văzut, luase parte la uciderea țiganului. Tiron întrebă din ce îndemn omorîse pe Andrei Nan, ar fi zis :

— Să nu năpăstuiești pe sulgeriu cu fapta mea; nu el m'o sfătuit să fac acel pacat : de mai bine de trei săptămîni n'o mai vorbit cu mine. Am fost îndemnat la acel omor de Zamfira, dadaca copiilor, care a fost țitoarea boieriului. Ea mi-o dat a înțelege, acuma trei zile, că boierul o trimite pe femeia mea, pe Catrina, pe care o ține la curte de o lună, înapoi în bordeiul meu dacă l-oiu scapa de Stan Făcăoariu. Eu pe Făcăoariu îl pîndeam de astănoapte căci știam pe unde are să treacă și, cînd am tras, eram încredințat că trag în Făcăoariu : căci Andrei era calare pe iapa socru-său și nu-i vedeam fața ascunsă de crengi. Îmi pare rău de nelegiuirea ce am făcut-o ; dar acuma, în ceasul morții, credința mea este că sulgeriul nici un amestec nu are în această faptă spurcată, a cărei urzală a fost zămislită de sufletul negru al Zamfirei.

În cît privia gîlceava dintre răzăși și sulgeriu pentru stăpînirea părților din Poșorcani, starostele luînd, în lipsa sulgeriului, bani și dela Stan Făcăoariu care, îndată după darea jălbii, se'n-torsese acasă și deli părintele Pavăl din Focșani, doritor să'n-toarcă și el vînzarea ce o făcuse lui Strilea, arata lui Vodă că, după credința lui, cele mai multe din dăniile sulgeriului erau numai vînzări meșteșugite, iar multe vînzări fusese dobîndite prin silă și vicleşug. La sfîrșitul scrisorii po-vestia pe larg întîmplarea cu stupii boierești duși de Radu Irofti în prisaca lui Andrei, adăugînd

că fără îndoială Irofti fusese pus la cale de Strilea.

Văzînd această carte, Vodă poronci să înceteze orice urmărire împotriva sulgeriului pentru uciderea lui Andrei. Flăcăii Făcăurești și sihastrul Gavril fură judecați pentru încercarea de ucidere a lui Strilea și osîndiți la spînzurătoare: numai cu mare nevoie și cheltuind mulți bani pe la fețe mari, izbuti Stan Făcăoariu să-și scape băieții de ștreang și să dobîndească iertarea lor.

La judecata pricinii pentru pămînt divanul dădu pe sulgeriu ramas, hotărînd de răsuflete și fără putere toate dăniile și toate cumpărăturile lui, fără nici o despăgubire pentru el. Un mazil fu trimis la Tămășani spre a risipi curtea lui Strilea și a pune pe răzăși în stăpînirea întregului hotar.

Sulgeriul era astfel sărăcit cu desăvîrșire, nu mai avea nădejde decît în căsătoria lui cu fata vornicului Dumitrache Țifescu. Dar în curînd fu nimicită și această de pe urmă nădejde.

Chiar adouazi după judecarea pricinii dintre sulgeriu și răzăși venia la domnie o învinovățire cumplită împotriva Țifescului.

El era mai de multă vreme în judecată cu răzășii din Agriș dela care cumparase jumătate din hotarul lor. În ziua de Sîntă Măria, pe cînd satul aproape întreg era la biserică, al cărui hram se sărbătorea în acea zi, acoperemîntul bisericii luă foc. Iar cînd oamenii, prinzînd de veste, voiră să iasă, găsiră poarta grea de stejar închisă. Fereștrile erau mici și aveau zăbrele groase, zidul tare și gros: pieriră în flăcări, cu preut cu tot. Tot ținutul Putnei se ridicase ca un om și aratase pe vornicul Dumitrache ca faptaș a acestei în-

grozitoare neomenii. De altmintrelea el singur dădu dreptate învinovățirii, căci, fără a aștepta ca vestea să ajungă la domnie, vornicul se ridică într'o noapte și fugi în Țara Românească. În curînd veni la leși veste că Catinca se logodise cu un fiu de boieriu muntean, bogat și cu vază.

Acest șir de lovituri ale soartei zdruncinase a-dînc sanatatea pînă atunci atît de înfloritoare a sulgeriului; o răceală de care ar fi scapat jucîndu-se cu un an înainte se schimbă în junghiu și, în două săptămîni, îl duse în mormînt.

Tocmai în a doua domnie a lui Grigore Ghika, izbutiră epitropii și rudele copiilor lui Mihalache Strilea să redeschidă judecata cu răzășii din Tămășani, să-i deie rămași și să dobîndească punerea în stăpînire a copiilor pe părțile stăpînite altădată de părintele lor.

Răzășii fură cu desăvîrșire istoviți de bani în urma cheltuelilor pricinuite de această judecată; unul după altul își vîndu rămășița de pămînt, însuși Făcăureștii, strînși de nevoie, vîndură părțile lor tînărului Patrașcu Strilea. Voiu avea poate prilej să povestesc odată care a fost soarta urmașilor sulgeriului Mihalache și întrucît blăstămul preutesei o apasat asupra acestei sorți.

TABLA DE MATERII

Capitolul I: <i>Sfârșitul unei rătăcirii</i>	1
Capitolul II: <i>Ceva despre istoria Tămășănilor</i> ,	9
Capitolul III: <i>Sfatul satului</i> ,	16
Capitolul IV: <i>Cei doi frați</i>	23
Capitolul V: <i>Despre Strilești în deobște și despre sulgeriul Mihalache în deosebi</i>	31
Capitolul VI: <i>În care sulgeriul Mihalache ajunge la Domnești</i>	39
Capitolul VII: <i>În care vedem cum se cerea un furt în veacul XVIII</i>	49
Capitolul VIII: <i>În care se face lumină în mintea sulgeriului</i>	58
Capitolul IX: <i>Sulgeriul dă de urmele hoștilor</i>	66
Capitolul X: <i>Ce se întâmplă în vârful Caracnei</i>	71
Capitolul XI: <i>În care un copou scapă viața stăpînului său</i>	75

Capitolul XII : <i>Cum știe sulgeriul Mihalache să-și poarte trebile</i>	83
Capitolul XIII : <i>In care facem cunoștința unui dirigător care știe să se chivernisască</i>	89
Capitolul XIV : <i>In care facem cunoștința unui țigan simpatic</i>	98
Capitolul XV : <i>In care sulgeriul păcătu- ește urît</i>	106
Capitolul XVI : <i>In care vedem ce greu pă- timește Ion Tiron și ce sfaturi înfe- lepte i se dau</i>	112
Capitolul XVII : <i>Cine era Zamfira</i>	120
Capitolul XVIII : <i>In care sulgeriul ni rede- vine simpatic</i>	125
Capitolul XIX : <i>Un soț nenorocit</i>	129
Capitolul XX : <i>O femeie inimoasă și un mișel</i>	136
Capitolul XXII : <i>Uneltirea</i>	145
Capitolul XXIII : <i>Sulgeriul umblă să-și în- carce sufletul cu pacat greu</i>	150
Capitolul XXIV : <i>O cercetare judecătoreș- că în veacul XVIII</i>	157
Capitolul XXV : <i>In care sulgeriul urmează să-și îngreue pacatul</i>	166
Capitolul XXVI : <i>Un preut la locul lui</i>	173
Capitolul XXVII : <i>Ispita</i>	184
Capitolul XXVIII : <i>Punerea la cale a unei fapte de răzbunare</i>	191

Capitolul XXIX : *Cînd deasupra, cînd de-
desubt* 199

Capitolul XXX : *In care vedem pe sulge-
riu cãzut într'o primejdie grozavã* . 206

Capitolul XXXI : *In care vedem sãvîrșin-
du-se fapte îndrãzneșe și grele* . 217

Capitolul XXXII : *Roada spurcatã a unei
sãminși otrãvite* 225

Capitolul XXXIII : *Goana dupã ucigaș* . 232

Capitolul XXXIV : *Blãstãmul* 235

Capitolul XXXV : *In care ni luãm ziua bu-
nã dela cetitoriu* 246

